

WELZIJNSBAROMETER

BRUSSELS RAPPORT INZAKE ARMOEDE
EN SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN

2023

Brussels rapport inzake armoede en de sociale en gezondheidsongelijkheden

De inhoud van het Brussels armoederapport werd oorspronkelijk vastgelegd in de ordonnantie van 20 juli 2006 betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze ordonnantie werd door de Franse Gemeenschapscommissie en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie opgenomen in het ontwerp van gezamenlijk decreet en ordonnantie met betrekking tot de goedkeuring en de uitvoering van het Brussels Geïntegreerd Welzijns- en Gezondheidsplan².

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad werd belast met de uitwerking ervan.

Artikels 12 tot 16 organiseren de opstelling van een rapport inzake armoede en sociale gezondheidsongelijkheden en het plan armoedebestrijding. Het rapport vormt het wetenschappelijke gedeelte. Het rapport zal om de drie jaar worden opgesteld en zal bestaan uit de jaarlijkse Welzijnsbarometer, een thematisch rapport over armoede, een thematisch rapport over de sociale en gezondheidsongelijkheden en een synthese van het rondetafelgesprek met de bij de armoedebestrijding betrokken actoren.

De verschillende rapporten zijn beschikbaar op de website van het Observatorium (<https://www.vivalis.brussels/nl/informerer/observatoire/observatorium-voor-gezondheid-en-welzijn-van-brussel>) en kunnen per e-mail aan observat@ccc.brussels worden opgevraagd.

Uit elk rapport mag worden gekopieerd, mits vermelding van de bron.

Gelieve als volgt naar deze publicatie te verwijzen:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2024). Welzijnsbarometer 2023. Brussel: Vivalis.Brussels.

2 <http://weblex.irisnet.be/data/arccc/doc/2022-23/109099/images.pdf>

WELZIJSBAROMETER

BRUSSELS RAPPORT INZAKE
ARMOEDE EN SOCIALE
GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN
2023

COLOFON

Deze Welzijnsbarometer maakt deel uit van het Brussels rapport inzake armoede en sociale en gezondheidsongelijkheden 2023.

Coördinatie:

Marion Englert

Auteurs:

Marion Englert, Joël Girès, Jonathan Unger, Melody Yannart

Bijdragen:

Sarah Missinne, Déogratias Mazina, Dennis Mathysen, Elise Mendes Da Costa, Anke Verbeke, Laurence Noël

Nalezing:

Gaëlle Amerijckx en Peter Verduyckt

Dankwoord:

We bedanken graag iedereen die er vanuit diverse instellingen en diensten mee voor zorgde dat we voor deze Welzijnsbarometer konden beschikken over geactualiseerde indicatoren 'op maat'.

Lay-out:

Nathalie da Costa Maya

Depotnummer:

D/2023/9334/14

Voor meer informatie:

Marion Englert

marion.englert@vivalis.brussels

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad – Vivalis.brussels

Belliardstraat 71, bus 1 – 1040 Brussel

Tel.: 02/552 01 89

observat@vivalis.brussels

<https://www.vivalis.brussels/nl/informerer/observatoire/observatorium-voor-gezondheid-en-welzijn-van-brussel>

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	6
1.1. DE GEGEVENS	7
1.2. DE ONZICHTBAARHEID VAN BEPAALDE GROEPEN IN DE STATISTIEKEN	8
1.3. INHOUD VAN DE WELZIJSBAROMETER	9
2. DEMOGRAFISCHE CONTEXT	10
2.1. BEVOLKINGSAANTAL IN HET BRUSSELS GEWEST	10
2.2. BEVOLKINGSDICHTHEID	14
2.3. BEVOLKINGSEVOLUTIE	15
2.4. EEN INTERNATIONALE BEVOLKING	17
2.5. EEN JONGE BEVOLKING	20
2.6. SAMENSTELLING VAN DE HUISHOUDENS	23
3. INKOMEN EN DEPRIVATIE	24
3.1. ARMOEDERISICO EN INKOMENSVERDELING	25
3.1.1. Armoederisico	25
3.1.2. Inkomensverdeling	29
3.2. MATERIËLE EN SOCIALE DEPRIVATIE	31
3.2.1. Deprivaties in het huishouden	31
3.2.2. Deprivaties op persoonlijk vlak	31
3.3. PROFIELEN NAARGELANG HET INKOMENSNIVEAU	33
3.3.1. Samenstelling van de huishoudens	33
3.3.2. Activiteitsstatuut	34
3.3.3. Nationaliteit en herkomst	35
3.4. FISCALE INKOMENS	36
3.4.1. Inkomen naargelang woonplaats	37
3.4.2. Gini-coëfficiënt	42
3.5. INKOMENS UIT DE SOCIALE ZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND	42
3.5.1. Het effect van sociale transfers op de armoederisicograad in België	42
3.5.2. Kinderbijslag	43

3.5.3.	Vervangingsinkomens en sociale uitkeringen en hun minimumbedragen	44
3.5.4.	Evolutie van het aantal mensen op arbeidsactieve leeftijd dat een vervangingsinkomen of sociale bijstandsuitkering ontvangt	45
3.5.5.	Percentage ontvangers van een leefloon of equivalent leefloon naargelang een aantal kenmerken	50
3.5.6.	Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	52
3.5.7.	Non take-up van sociale rechten en sociale onderbescherming	53
3.6.	MENSEN DIE RECHT HEBBEN OP EEN VERHOOGDE TEGEMOETKOMING VOOR GENEESKUNDIGE VERZORGING	54
3.7.	OVERMATIGE SCHULDENLAST	56
3.8.	INFLATIE EN KOOPKRACHT	58
4.	DE ARBEIDSMARKT	60
4.1.	MENSEN DIE DEEL UITMAKEN VAN EEN HUISHOUDEN MET EEN ZEER LAGE ARBEIDSINTENSITEIT	60
4.2.	DE ACTIVITEITS-, TEWERKSTELLINGS- EN WERKLOOSHEIDSGRAAD	61
4.2.1.	Algemeen	63
4.2.2.	Ongelijkheden naargelang de sociodemografische kenmerken	64
4.2.3.	Langdurige werkloosheid	69
4.3.	"ADMINISTRATIEVE" WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE GROTE STEDEN EN PER GEMEENTE	70
4.4.	EVOLUTIE EN KENMERKEN VAN DE BRUSSELSE WERKZOEKENDEN	71
4.4.1.	Algemene evolutie	71
4.4.2.	Kenmerken van de Brusselse werkzoekenden	72
4.5.	WERKENDE ARMEN	74
5.	ONDERWIJS EN VORMING	76
5.1.	HET OPLEIDINGSNIVEAU VAN DE BEVOLKING VAN 25-64 JAAR: GEWESTELIJKE VERGELIJKING EN EVOLUTIE	77
5.2.	SCHOOLACHTERSTAND	79
5.3.	UITSLUITING EN WEIGERING VAN HERINSCHRIJVING	81
5.4.	JONGEREN VAN 18 TOT 24 JAAR ZONDER DIPLOMA HOGER SECUNDAIR ONDERWIJS	81
5.5.	VOLWASSENEN VAN 25 JAAR EN OUDER ZONDER DIPLOMA HOGER SECUNDAIR ONDERWIJS	82
5.6.	GEVOLGEN VAN DE COVID-19-CRISIS	83
6.	GEZONDHEID	86
6.1.	SOCIALE ONGELIJKHEDEN IN GEZONDHEID	86
6.1.1.	Subjectieve gezondheid	86
6.1.2.	Mortinataliteit en infantiele sterfte	87
6.1.3.	Levensverwachting	88
6.1.4.	Chronische aandoeningen: het voorbeeld van diabetes	90
6.2.	SOCIALE ONGELIJKHEDEN IN DE TOEGANG TOT ZORG	91
6.2.1.	Preventieve zorg: borstkankerscreening	91
6.2.2.	Zorg uitstellen om financiële redenen	92
6.3.	INVALIDITEIT	93
6.4.	GEESTELIJKE GEZONDHEID	97

7. HUISVESTING	98
7.1. HUISVESTINGSKOSTEN CENTRAAL IN DE BRUSSELSE SOCIALE PROBLEMATIEK: EEN GROTE DRUK OP HET BUDGET VAN DE INWONERS.....	99
7.2. AANTAL HUISHOUDENS EN AANTAL WONINGEN	100
7.2.1. Huidige situatie in de drie gewesten.....	100
7.2.2. Evolutie in het Brussels Gewest	101
7.3. BEWONERSSTATUUT (EIGENAAR/HUURDER)	104
7.4. HUISVESTINGSKOST OP DE PRIVATE MARKT VOOR BRUSSELSE HUISHOUDENS	105
7.4.1. Kopen	105
7.4.2. Huurprijzen op de private markt.....	108
7.5. HET HUURaanbod VAN WONINGEN VAN SOCIALE AARD EN HULP BIJ HUISVESTING.....	111
7.5.1. De sociale woning: vraag en aanbod.....	111
7.5.2. Andere vormen van openbare huisvesting van sociale aard.....	114
7.5.3. Woningen verhuurd door de SVK's.....	114
7.5.4. De toelagen.....	114
7.6. DE KWALITEIT VAN DE WONINGEN.....	116
7.6.1. Overbezetting.....	116
7.6.2. Ongezonde huisvesting en moeite om de woning voldoende te verwarmen.....	117
7.6.3. De energieprestatiecertificaten (EPC)	117
7.7. ENERGIEARMOEDE.....	118
7.7.1. Huishoudens in energiearmoede.....	118
7.7.2. Huishoudens met sociaal tarief	119
7.7.3. Het Brusselse statuut van beschermde klant	119
7.7.4. "Winterklanten", "end of contract (EOC)" en afsluitingen.....	121
7.7.5. Evolutie van de prijzen	123
7.8. WATERARMOEDE.....	124
7.9. VERLIES VAN OF GEBREK AAN ONDERDAK	125
7.9.1. Uithuiszettingen.....	125
7.9.2. Dak- en thuislozen.....	127
8. MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE, EN DE DIGITALE KLOOF	128
8.1. SOCIAAL CONTACT, MAATSCHAPPELIJKE EN CULTURELE PARTICIPATIE	128
8.2. DIGITALISERING EN DIGITALE KLOOF.....	130
9. SAMENVATTING EN BESLUIT	134
10. BIJLAGEN	142
10.1. TYPOLOGIE VAN HUISHOUDENS GEBRUIKT IN HOOFDSTUK 3.....	142
10.2. DEFINITIE VAN OVERBEZETTING	143
10.3. HUISVESTINGSDISCRIMINATIE.....	143
10.4. WONINGEN ZONDER GEDOMICILIEERDE BEWONERS	145
11. WOORDENLIJST	148
12. LIJST VAN DE ACRONIEMEN	154
13. REFERENTIES	156
VOOR MEER INFORMATIE	160

01

INLEIDING

De Welzijnsbarometer wordt sinds 2005 jaarlijks gepubliceerd² en vormt het kwantitatieve luik van het Brussels Armoederapport. De inhoud daarvan werd oorspronkelijk vastgelegd in de Ordonnantie betreffende het opstellen van het Armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 20 juli 2006. Deze ordonnantie werd ondertussen opgenomen in een ontwerp van gezamenlijk decreet en ordonnantie van de Franse Gemeenschapscommissie en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie met betrekking tot de goedkeuring en de uitvoering van het Brussels Geïntegreerd Welzijns- en Gezondheidsplan³.

De Welzijnsbarometer verzamelt, beschrijft en bespreekt een reeks indicatoren die betrekking hebben op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het doel is om de sociaaleconomische situatie van de Brusselaars en de evolutie ervan te beschrijven, en dit transversaal over verschillende levensdomeinen. De Welzijnsbarometer richt zich tot iedereen die op enigerlei wijze betrokken is bij beleidsbeslissingen of acties ter bestrijding van armoede en beschrijft de globale context waarin dit beleid zich moet inschrijven en de uitdagingen die voorliggen.

Armoede wordt hierbij als een multidimensionaal fenomeen onderzocht, zich manifesterend in gebreken op verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. Deze gebreken kunnen zowel de oorzaak als het gevolg zijn van uitsluitingen op andere domeinen. De Welzijnsbarometer beoogt, aan de hand van een selectie van de meest recente kerncijfers op het moment van analyse, te laten zien hoe armoede een stempel drukt op en tot uiting komt in al deze levensdomeinen. De cijfers van het Brussels Gewest worden, waar mogelijk, vergeleken met die van Vlaanderen, Wallonië, de grote Belgische steden en/of heel België. Dit laat toe om het Brussels Gewest te situeren in de nationale context. Een aantal indicatoren worden ook per Brusselse gemeente weergegeven of in kaart gebracht per **statistische sector**, om te getuigen van de diversiteit van de realiteiten op het Brusselse grondgebied.

² Behalve in 2022.

³ <http://weblex.irisnet.be/data/arccc/doc/2022-23/109099/images.pdf>

Het Brussels Geïntegreerd Welzijns- en Gezondheidsplan stipuleert de uitwerking van een wetenschappelijk rapport inzake armoede en sociale gezondheidsongelijkheden, opgesteld door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn. Dit rapport zal nog steeds uit verschillende luiken bestaan, waaronder de Welzijnsbarometer, een thematisch rapport over armoede en de Gekruiste blikken (externe bijdragen), alsook een synthese van het rondetafelgesprek met de bij de armoedebestrijding betrokken actoren. Hieraan wordt nu nog een luik toegevoegd over sociale gezondheidsongelijkheden. Met uitzondering van de jaarlijks uitgegeven Welzijnsbarometer, worden de andere luiken aan een meerjarig ritme uitgegeven (ongeveer om de drie jaar).

“ De Welzijnsbarometer bundelt de meest recente armoede-indicatoren in verschillende domeinen van het leven van de Brusselaars. De barometer richt zich tot iedereen die op enigerlei wijze betrokken is bij het beleid of bij acties in de strijd tegen armoede.”

1.1. DE GEGEVENS

De gegevens zijn zowel afkomstig uit administratieve bronnen als verzameld door middel van enquêtes, afhankelijk van de kwaliteit en de beschikbaarheid ervan op Brussels niveau.

De **administratieve gegevens** die worden gebruikt, zijn onder meer afkomstig van het Rijksregister, Actiris (view.brussels), de POD Maatschappelijke Integratie, het Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), het InterMutualistisch Agentschap (IMA), de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ)⁴, de statistische formulieren voor geboorte en overlijden enz. Deze administratieve gegevens worden meestal verzameld door de overheidsadministraties in het kader van hun dienstopdrachten en worden ook voor statistische doeleinden gebruikt⁵. Ze omvatten telkens iedereen die aan een bepaald administratief criterium voldoet (bijvoorbeeld iedereen die is ingeschreven in het rijksregister of als werkzoekende bij Actiris, iedereen die een bepaalde uitkering ontvangt, ...) en ze laten veelal ook analyses toe op gemeentelijk niveau.

De **enquêtegegevens** (bv. de Gezondheidsenquête, EU-SILC enz.) laten toe onderwerpen te bestuderen die niet aan bod komen in de administratieve statistieken. Zo is De EU-SILC-enquête (“European Union – Statistics on Income and Living Conditions”) een waardevolle bron om zicht te krijgen op de inkomens van de bevolking, en om meer algemeen, vanuit een multidimensionale benadering, het geheel van factoren van sociale integratie van huishoudens en individuen te begrijpen. Enquêtegegevens zijn vooral nuttig om verschillende indicatoren te berekenen die zelden via andere bronnen beschikbaar zijn, maar laten ook toe om deze te bestuderen in functie van bepaalde individuele kenmerken (zoals het opleidingsniveau, de gezondheidstoestand enz.). Bovendien zijn een

aantal enquêtes (zoals de EU-SILC en de Enquête naar de arbeidskrachten (EAK)) geharmoniseerd op Europees niveau, wat internationale vergelijkingen mogelijk maakt.

Er zijn echter ook beperkingen verbonden aan enquêtes, waarvan de belangrijkste de omvang van de steekproef betreft. Bij meer gedetailleerde analyses leidt de omvang van de steekproef soms tot grote **betrouwbaarheidsintervallen** bij berekeningen op subnationaal niveau. In deze Welzijnsbarometer worden maar bij een deel van de op enquêtegegevens gebaseerde figuren de betrouwbaarheidsintervallen weergegeven (vooral wanneer de berekeningen rechtstreeks door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn werden gemaakt). Ze zijn niet systematisch weergegeven voor alle cijfers op basis van enquêtegegevens en het is dus goed om bij interpretatie ervan in het achterhoofd te houden dat het om schattingen gaat op basis van extrapolaties van een willekeurige steekproef van de populatie. De cijfers op basis van enquêtegegevens geven een grootteorde aan en zijn geen volledige en precieze tellingen.

Elke indicator verschaft essentiële informatie, maar heeft uiteraard ook bepaalde beperkingen als het gaat om het meten van armoede, dat ze nu gebaseerd zijn op administratieve dan wel enquêtegegevens, onder meer omdat bepaalde bevolkingsgroepen niet in de gegevens(banken) worden opgenomen.

4 Het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, beheerd door de KSZ, beoogt de koppeling van sociaaleconomische data komende van de instellingen van de Sociale Zekerheid.

5 Bron: FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

1.2. DE ONZICHTBAARHEID VAN BEPAALDE GROEPEN IN DE STATISTIEKEN

Bepaalde bevolkingsgroepen (waaronder sommige van de meest achtergestelde) komen zelden of nooit voor in een meerderheid van de beschikbare statistieken. De inkomens en levensomstandigheden van deze mensen zijn derhalve moeilijk te bestuderen en blijven grotendeels slecht gekend.

Binnen de administratieve gegevens, is er een groep mensen die wel is ingeschreven in het rijksregister maar die zich in geen enkele databank bevinden van de instellingen van de sociale zekerheid. Zij krijgen in de Kruispuntbank Sociale Zekerheid het statuut "onbekend", een categorie die bevolkingsgroepen met een zeer verschillend profiel omvat (van diplomaten tot mensen die geen enkel eigen inkomen hebben dat gekend is bij de instellingen van de sociale zekerheid in de brede betekenis). Het betreft nochtans een omvangrijke groep in het Brussels Gewest en ze omvat een beduidend aandeel mensen in armoede. Deze laatsten ontbreken systematisch in de meeste indicatoren gebaseerd op administratieve gegevens of ze verdwijnen er op een bepaald moment uit (zoals de mensen die werkloos zijn maar uitgesloten zijn van een [werkloosheidsuitkering](#) en geen beroep doen op andere rechten) (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2017).

Daarnaast zijn de mensen die geen wettelijke verblijfplaats hebben (en a fortiori evenmin officieel werk, noch toegang tot de sociale zekerheid of bijstand) volledig afwezig in het geheel van administratieve gegevens. Het gaat dan om mensen die maatschappelijk erg kwetsbaar zijn, zoals de dak- en thuislozen (die vaak geen referentieadres hebben) en mensen zonder geldige verblijfspapieren (die geen officiële asielaanvraag of aanvraag tot regularisatie hebben lopen, of van wie de aanvraag is afgewezen).

De meeste enquêtes die gebruikt worden in deze Welzijnsbarometer hebben deze zelfde beperking: ze bereiken bepaalde groepen van de samenleving niet (of nauwelijks). De steekproeftrekking, meestal gebaseerd op het rijksregister, sluit personen die daar niet in zijn opgenomen bij voorbaat uit⁶.

Los van de moeilijkheden met de samenstelling van de steekproef, brengt het bereiken en bevragen van de armste bevolking nog andere moeilijkheden met zich mee. Zo ligt de non-respons bij kwetsbare groepen vaak hoger (Schokaert *et al.*, 2012).

Het aandeel daklozen en mensen zonder papieren in de bevolking is van bijzondere omvang in het Brussels Gewest als centrale grootstad en toegangspoort voor internationale immigratie. Wat betreft de thuisloze bevolking, laten de tellingen van de dak- en thuislozen door Bruss'help wel toe om de omvang en het profiel van deze vaak onzichtbare doelgroep in te schatten (zie hoofdstuk 7). Van de mensen zonder papieren wordt, op basis van de beschikbare elementen, een schatting gegeven in hoofdstuk 2 (demografie).

De onzichtbaarheid van bepaalde groepen in de meeste databanken bevestigt de nood aan de ontwikkeling en verbetering van de statistieken in het algemeen en duidt op het belang van de inzameling van bijkomende informatie op het terrein zelf om een zicht te krijgen en licht te kunnen werpen op de levensomstandigheden van de mensen die in de meeste statistieken niet opgenomen zijn.

⁶ Daarenboven bevragen de EU-SILC-enquête, de Enquête naar de arbeidskrachten en de Gezondheidsenquête alleen mensen in private huishoudens, waardoor er bijvoorbeeld geen informatie verzameld wordt over mensen in een rusthuis of in een gevangenis.

1.3. INHOUD VAN DE WELZIJSBAROMETER

In het volgende hoofdstuk van deze Welzijnsbarometer (hoofdstuk 2) wordt de **demografische context** in het Brussels Gewest beschreven (inwonersaantal, nationaliteit, leeftijd, huishoudtype enz.) en de specifieke kenmerken ervan belicht.

In hoofdstuk 3 worden de **inkomens** van de Brusselaars onder de loep genomen en wordt de analyse ervan ook uitgebreid naar de materiële deprivaties die het gevolg zijn van een ontoereikend inkomen. In deze editie van de Welzijnsbarometer werd dit hoofdstuk grondiger uitgediept. Er wordt in eerste instantie gebruikgemaakt van de gegevens uit de EU-SILC-enquête om het **armoederisicocijfer** en de deprivaties te belichten. Daarnaast worden een aantal nieuwe elementen belicht, eveneens steunend op de EU-SILC-enquête, met name de inkomensverdeling per gewest en een analyse van het profiel van de Brusselse inwoners naargelang hun inkomensniveau (nationaliteit, activiteitsstatuut, huishouden enz.). In een tweede deel van hoofdstuk 3 worden de inkomens geanalyseerd op basis van de fiscale statistieken, wat toelaat om steden en gemeenten te vergelijken. Daarnaast bieden deze gegevens inzicht in het belastbaar inkomen in Brussel en de evolutie ervan. In een derde deel worden de bedragen en het aantal ontvangers van een vervangingsinkomen en sociale bijstand belicht, net als de evolutie ervan. Ook het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming komt aan bod. Ook omtrent overmatige schuldenlast bij Brusselse gezinnen worden enkele gegevens gepresenteerd. Tot slot wordt nog kort ingegaan op de impact van de inflatie op de koopkracht.

Hoofdstuk 4 analyseert de positie van de Brusselse inwoners op de **arbeidsmarkt**, steunend op de Enquête naar de arbeidskrachten enerzijds en de gegevens van Actiris (view.brussels) anderzijds. De arbeidsmarktindicatoren worden beschreven in functie van diverse sociodemografische variabelen, en er wordt ook aandacht besteed aan de kenmerken van Brusselse werkzoekenden.

Hoofdstuk 5 behandelt het **opleidingsniveau** van de Brusselaars. Ook de schoolachterstand wordt geanalyseerd. In vergelijking met de voorgaande edities werden bepaalde, meer specifieke gegevens toegevoegd, zoals het aantal uitsluitingen in het onderwijs. In het laatste deel van dit hoofdstuk worden nog enkele andere gegevens ingebracht die de impact van de COVID-19-crisis aangeven, al konden die gegevens niet systematisch verkregen worden bij de twee gemeenschappen (Franse en Vlaamse gemeenschap).

In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de sociale **gezondheidsongelijkheden** in het Brussels Gewest, aangaande diverse gezondheidsindicatoren enerzijds en de toegang tot zorg anderzijds. De ongelijkheden op het vlak van invaliditeit en de evoluties van de invaliditeitsgraad worden toegelicht, samen met de belangrijkste verklaringen voor die evoluties. Tot slot wordt ook de impact van de COVID-19-crisis op de geestelijke gezondheid van de bevolking aangekaart.

Hoofdstuk 7 buigt zich over de toegang tot **huisvesting** en is in deze editie ook verder uitgewerkt. Er wordt dieper ingegaan op de druk van de uitgaven voor huisvesting (inclusief de bijhorende kosten) op het budget van de Brusselse huishoudens. Er wordt ook ingegaan op de structuur van het Brusselse huisvestingsaanbod, de financiële toegankelijkheid van woningen op de private markt (verkoopprijs van appartementen en woningen, huurbedragen enz.), het aanbod sociale huurwoningen en de huurtoelagen, aspecten met betrekking tot de kwaliteit van de woning, energiearmoede en er mee verbonden maatregelen, en ten slotte het risico op het verlies of het ontberen van een woning (uithuiszettingen en dakloosheid).

Hoofdstuk 8 presenteert een aantal indicatoren van maatschappelijke **integratie** en **participatie** enerzijds, en van de **digitale kloof** anderzijds. Doorheen de verschillende indicatoren wordt de nadruk gelegd op de ongelijkheden in de impact van de grootschalige digitalisering van openbare en private diensten, een trend die door de COVID-19-crisis in een stroomversnelling kwam.

Tot slot vat hoofdstuk 9 de **voornaamste cijfers** uit deze Welzijnsbarometer nog eens samen en stelt het op basis van die cijfers een aantal uitdagingen in het Brussels Gewest scherp.

De Welzijnsbarometer 2023 is in zekere zin een multi-crisis editie, in de context van de nasleep van de COVID-19-crisis (2020-2021) en de energiecrisis (2021-2022), de huidige oorlog in Oekraïne en de komst van Oekraïense vluchtelingen (vanaf 2022) en de al twee jaar aanslepende crisis in de opvang van asielzoekers⁷. Een aantal aspecten van deze crises en hun impact komen in verschillende delen van de Barometer aan bod. De opvangcrisis als dusdanig wordt niet behandeld, maar er moet wel voor ogen worden gehouden welk een zware impact deze crisis heeft in het Brussels Gewest waar een heleboel mensen bij gebrek aan ter beschikking gestelde opvangplaatsen op straat moeten leven. De sociale gevolgen en de impact op de gezondheid laten zich ook voelen bij de sociale instanties en zorgverstrekkers in het Brussels Gewest.

7 <https://www.unhcr.org/be/nl/96337-unhcr-opvangcrisis-in-belgie-is-zorgwekkend-maar-oplossingen-zijn-voorhanden-2.html>

02

DEMOGRAFISCHE CONTEXT

2.1. BEVOLKINGSAANTAL IN HET BRUSSELS GEWEST

Op 1 januari 2023 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest officieel 1 241 175 inwoners, waarvan 608 262 mannen (49 %) en 632 913 vrouwen (51 %). Daarmee is het bevolkingsaantal met 1,5 % toegenomen ten opzichte van 1 januari 2022 (+18 538 inwoners) tegenover respectievelijk +0,2 % en +0,1 % in de voorgaande jaren⁸. Tussen januari 2020 en januari 2021 heeft de COVID-19-crisis haar stempel gedrukt op de demografische evoluties.

Daarnaast verblijven in het Brussels Gewest ook nog een aantal mensen die niet in de officiële bevolking worden meegerekend (asielzoekers, diplomaten en hun gezinsleden, studenten die niet in een van de Brusselse gemeenten gedomicilieerd zijn, migranten in een onregelmatige verblijfssituatie enz.). Het Wachtregister bevat wel gegevens over de kandidaat-vluchtelingen (asielzoekers). Op 1 januari 2022 waren in het Brussels Gewest 6 924 personen ingeschreven in het wachtregister. Daarnaast telde de FOD Buitenlandse Zaken op 1 januari 2022 in het Brussels Gewest 3 978 personen met een diplomatiek statuut en in het totaal 7 096 personen als ook hun gezinsleden worden meegeteld.

De grootte van de overige groepen die niet in de officiële bevolking zijn opgenomen, in het bijzonder van personen in een onregelmatige verblijfssituatie, kan bij gebrek aan administratieve cijfergegevens niet worden bepaald of opgevolgd. Er zijn evenwel enkele indicatoren, net als een recente studie van de VUB (Surkyn et al., 2023), die een voorzichtige schatting mogelijk maken. Deze schattingen geven aan dat, vergeleken met de twee andere gewesten in ons land, deze groep het sterkst aanwezig is in het Brussels Gewest, zowel wat hun absolute aantal als hun relatieve aandeel in de totale bevolking betreft (zie kader (2-1)).

“Op 1 januari 2023 woonden er officieel 1 241 175 mensen in het Brussels Gewest. Daarnaast telt het Brussels Gewest heel wat inwoners die niet in het bevolkingsregister voorkomen. Hun precieze aantal is echter niet gekend.”

8 Bron: Statbel, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

KADER 2-1: HOEVEEL MENSEN ZONDER GELDIGE VERBLIJFSPAPIEREN TELT HET BRUSSELS GEWEST?

Bewoners in een onregelmatige verblijfssituatie of “mensen zonder papieren” hebben geen verblijfsvergunning die hen toestaat om in België te wonen (in tegenstelling tot asielzoekers en vluchtelingen die over een verblijfsvergunning beschikken en dus wel “papieren” hebben). Er kunnen verschillende redenen zijn waarom mensen niet over een verblijfsvergunning beschikken, bijvoorbeeld wanneer zij België zonder toestemming zijn binnengekomen; wanneer zij een visum of verblijfsvergunning hadden dat ondertussen ongeldig werd of verlopen is; wanneer hun asielaanvraag geweigerd werd of wanneer zij geboren zijn uit ouders die zelf in een onregelmatige verblijfssituatie zitten⁹.

In een studie van de VUB (Surkyn *et al.*, 2023) maakten de onderzoekers gebruik van de overlijdensformulieren om het aantal mensen dat niet ingeschreven is in een bevolkingsregister, met name “mensen zonder papieren”, te schatten. Het is namelijk zo dat alle overlijdens geregistreerd worden, ook wanneer het gaat om mensen die niet in de officiële bevolkingsregisters staan ingeschreven. Bij extrapolatie van die gegevens, en na bijstelling en weging van de mortaliteitscijfers voor de periode 2012-2016, kwamen de onderzoekers tot een schatting van ongeveer 490 000 niet-geregistreerde inwoners die elke dag in België verblijven, waarvan ongeveer 123 000 in het Brussels Gewest. Ook toeristen of asielaanvragers die legaal op het grondgebied verblijven zijn evenwel in die schatting meegeteld. Als die bevolkingsgroepen daarvan worden afgetrokken, komen de onderzoekers uit op ongeveer 329 000 mensen die niet geregistreerd zijn, waarvan ongeveer 62 000 in het Brussels Gewest. In België is het merendeel van die mensen afkomstig uit de Europese Schengenlanden. Door de mensen uit de Schengenlanden van dat aantal af te trekken, komen de onderzoekers uit op 112 000 mensen afkomstig van buiten de Schengenzone die zonder geldige verblijfspapieren in België verblijven. Ongeveer 52 000 van hen verblijft in het Brussels Gewest. Voor heel België zou de meerderheid van de niet geregistreerde mensen afkomstig zijn uit Europese Schengenlanden terwijl in Brussel de meerderheid afkomstig zou zijn uit derde landen.

Het is interessant om te zien dat de raming van de VUB goed strookt met die van een oudere studie door Van Meeteren *et al.* (2007). Deze studie baseert zich op twee gegevensbronnen die beide stammen uit het begin van de jaren 2000:

- 1) gegevens afkomstig uit de politiestatistieken, die een schatting geven van het aantal arrestaties van mensen in een onregelmatige verblijfssituatie die verdacht worden van een misdrijf (strafbaar feit) in België (8 966 op basis van de schattingen gebaseerd op deze politiestatistieken¹⁰).
- 2) gegevens over het aantal mensen dat dringende medische hulp (DMH)¹¹ heeft ontvangen (naar schatting 12 077 mensen volgens de gegevens van de POD Maatschappelijke Integratie).

Tegelijk werd in het kader van deze uitgebreide studie een enquête gevoerd bij een steekproef van 120 mensen die illegaal op het grondgebied verbleven. 8,3 % van hen pleegde al strafbare feiten om te overleven. Daarnaast had 10,8 % van hen al gebruikgemaakt van DMH.

9 Roberfroid D. *et al.*, 2015.

10 Zie de studie zelf voor een verdere verduidelijking van de methodologie.

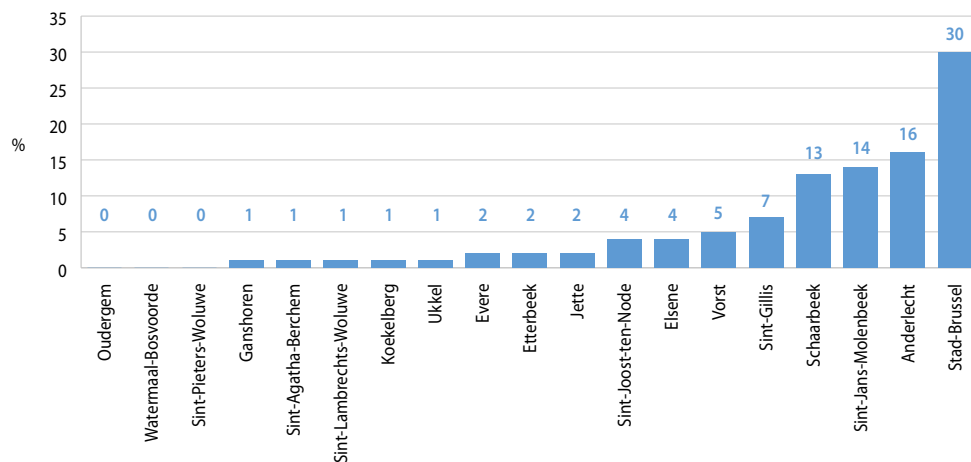
11 Dringende medische hulp (DMH) is een door de OCMW's verleende tussenkomst in medische kosten voor mensen die onregelmatig in België verblijven.

Steunend op deze percentages en de toepassing ervan op de politiestatistieken en de DMH-statistieken, werd het aantal mensen zonder geldige verblijfspapieren in België geschat op 100 000 tot 112 000¹², wat volgens de auteurs een minimale schatting is.

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel beschikt via de POD Maatschappelijke Integratie over meer recente gegevens over de verstrekte **dringende medische hulp (DMH)**. In de loop van 2022 deden in totaal 24 107 mensen in heel België een beroep op **dringende medische hulp**, waarvan 67 % in het Brussels Gewest, 17 % in Vlaanderen en 16 % in Wallonië. Het gaat hier om een minimumcijfer, aangezien eenzelfde begunstigde de vergoeding kan ontvangen voor meerdere patiënten, bijvoorbeeld voor de kinderen. De verdeling van het aantal verstrekkingen van DMH per gewest bevestigt het vermoeden dat het aantal mensen zonder geldige verblijfspapieren veel hoger ligt in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten van het land. Dit is onder meer een gevolg van de aard van het Brussels Gewest als belangrijke toegangspoort voor internationale migratie. Daarenboven zijn de instellingen die de aanvragen tot asiel en regularisatie beheren voornamelijk in het Brussels Gewest gevestigd: Fedasil, de Dienst Vreemdelingenzaken, het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) enz. Ook het grootste aankomstcentrum voor migranten van Fedasil bevindt zich in het Brussels Gewest (het "Klein Kasteeltje").

Onder de ontvangers van DMH in het Brussels Gewest zijn mannen in de meerderheid (58 %, tegenover 42 % vrouwen). Daarnaast is 14 % van de begunstigden minderjarig, 58 % tussen 18 en 44 jaar oud en 28 % ouder dan 45. 30 % van de DMH in het Brussels Gewest werd toegekend door het OCMW van Brussel-Stad. De OCMW's van Brussel-Stad, Anderlecht, Molenbeek, Schaarbeek en Sint-Gillis zijn samen goed voor 80 % van de toegekende DMH in het Brussels Gewest (2-1).

2-1 Verdeling (%) van de toegekende DMH in het Brussels Gewest, Brusselse gemeenten, 2022

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

12 Wanneer we veronderstellen dat de 8 966 mensen zonder geldige verblijfspapieren verdacht van een misdrijf 8,3 % van de totale groep mensen "zonder papieren" uitmaken, kan het totaal van mensen "zonder papieren" geraamd worden op 108 024 personen; wanneer verondersteld wordt dat de 12 077 begunstigden van DMH 10,8 % van de totale groep mensen "zonder papieren" uitmaken, komen we tot een totaal van 111 824 mensen "zonder papieren".

Volgens de enquête van Van Meeteren *et al.* (2007) zouden mensen “zonder papieren” die een beroep deden op DMH 10,8 % van de totale groep mensen “zonder papieren” uitmaken. Volgens een schatting van het Federaal Kenniscentrum voor Gezondheidszorg (KCE) (2015)¹³ zou dit aandeel tussen de 10 en 20 % liggen. Uitgaande van een aandeel van 15 %, dat het midden houdt tussen deze twee percentages, zouden er vandaag bij grove benadering ongeveer 160 700 mensen “zonder papieren” in België verblijven, waarvan twee derde, dus meer dan 100 000 mensen zich in het Brussels Gewest zouden bevinden. Deze ramingen moeten evenwel met grote voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Ook de **geboorteformulieren** kunnen gebruikt worden, aangezien ze cijfers aanleveren over alle geboortes, inclusief de geboortes die niet in het rijksregister geregistreerd worden¹⁴. In 2021 vonden 602 geboortes plaats in Brussel die niet in het rijksregister geregistreerd werden, wat 4 % van het totale aantal geboortes is. Dat zou betekenen dat naar schatting 4 % van de moeders die in het Brussels Gewest bevallen geen wettige verblijfplaats hebben in België. Als we ervan uit gaan dat het geboortecijfer (aandeel nieuwgeborenen in de totale bevolking) bij mensen zonder geldige verblijfspapieren hetzelfde is als bij de **officiële bevolking**, dan komen we afgerond op bijna 50 000 mensen zonder geldige verblijfspapieren in het Brussels Gewest. Het gaat evenwel opnieuw om een erg grove schatting, aangezien dit cijfer onder meer vertrekt vanuit een identieke leeftijds- en geslachtsstructuur alsook eenzelfde vruchtbaarheidscijfer voor de mensen met en zonder geldige verblijfspapieren. De volgende bedenkingen werpen zich op: (1) de vruchtbaarheidsgraad ligt waarschijnlijk lager liggen bij vrouwen zonder geldige verblijfspapieren, gezien hun bestaansonzekerheid; (2) bij jongvolwassenen “zonder papieren” zouden mannen in de meerderheid zijn (van Meeteren *et al.*, 2007); (3) senioren zijn zonder twijfel ondervertegenwoordigd in de bevolkingsgroep zonder geldige verblijfspapieren. De twee eerste bedenkingen zouden betekenen dat het getal van 50 000 een onderschatting is van het werkelijke aantal, terwijl de ondervertegenwoordiging van senioren een omgekeerd effect zou hebben op de raming. Het cijfer komt niettemin goed overeen met het cijfer (steunend op meer uitgewerkte berekeningen) van de VUB-onderzoekers op basis van de overlijdensformulieren. Bovendien benadert dit aantal de schattingen van een Europese studie, die stelt dat het aantal personen zonder geldige verblijfspapieren in een land varieert tussen de 7 % en de 13 % van de buitenlandse bevolking met geldige verblijfspapieren in dat land (hier het Gewest)¹⁵.

We kunnen dus besluiten dat **de beschikbare aanwijzingen en studies aangeven dat een aanzienlijk aantal mensen zonder geldige verblijfspapieren in het Brussels Gewest verblijft. Het zou gaan om minstens 50 000 mensen, of 4 % van de bevolking in het Gewest.**

13 Roberfroid *et al.*, 2015.

14 Voor meer informatie omtrent de kenmerken van niet in het rijksregister geregistreerde geboorten, zie Schoenborn *et al.*, 2021.

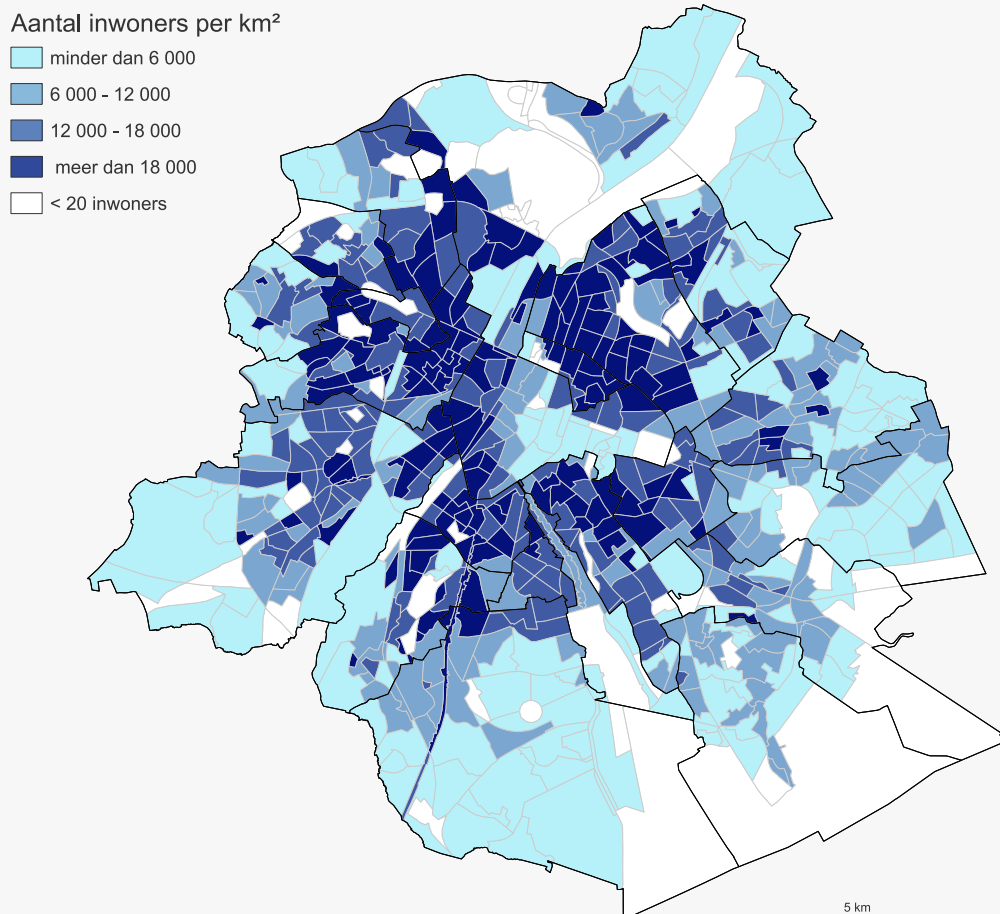
15 <https://emnbelgium.be/sites/default/files/publications/ clandestino-final-report.pdf>

2.2. BEVOLKINGSDICHTHEID

De bevolkingsdichtheid in het Brussels Gewest bedroeg 7528 inw./km² in 2022. Het verschil tussen de Brusselse gemeenten en **statistische sectoren** onderling is echter groot. Zo ligt de bevolkingsdichtheid ongeveer twaalf keer hoger in Sint-Joosten-Node (met 23 234 inw./km² de dichtst bevolkte gemeente van het hele land) dan in Watermaal-Bosvoorde (met 1942 inw./km² de minst dichtbevolkte gemeente in het Gewest)¹⁶.

Op een fijnere ruimtelijke schaal blijkt dat de **statistische sectoren** van de **eerste kroon** over het algemeen de hoogste bevolkingsdichtheid kennen, onder meer in de **arme sikkel**, en dat de bevolkingsdichtheid afneemt naarmate men zich verder van het centrum verwijderd (**2-2**). Enkele statistische sectoren in het centrum van het Gewest of in de eerste kroon wijken echter af van dit patroon en vertonen een lagere bevolkingsdichtheid, onder andere door een hoog aandeel kantoren (of andere niet-residentiële gebouwen) op hun grondgebied (zoals de Europese wijk of de Noordwijk).

2-2 Bevolkingsdichtheid (aantal inwoners per km²), per statistische sector, Brussels Gewest, 2021

Bron: BISA, Wijkmonitoring Gegevenskaart Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

16 Bron: BISA, bisa.brussels, kerncijfers gemeenten.

2.3. BEVOLKINGSEVOLUTIE

ALGEMENE TENDENS

Na een dalende trend die begin jaren 70 begon en meer dan 20 jaar aanhield, neemt het Brusselse bevolkingsaantal sinds eind jaren 90 sterk toe (2-3).

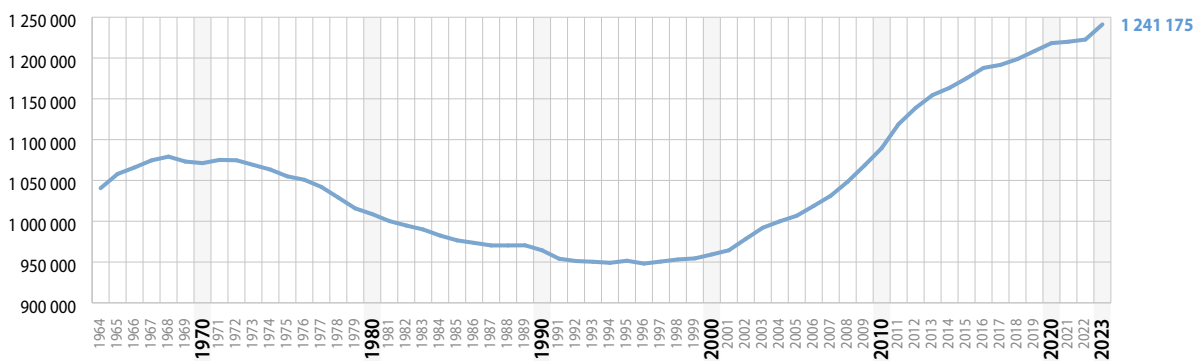
Tussen januari 2022 en januari 2023 groeide de bevolking in het Brussels Gewest aan met 1,5%. Dat percentage ligt hoger dan in Wallonië (+0,5%) en Vlaanderen (+1,1%). Het percentage voor het Brussels Gewest ligt eveneens hoger dan in de andere grote steden van het land, met uitzondering van Antwerpen (+1,6%): +1,1% in Gent, +0,7% in Charleroi en 0,0% in Luik¹⁷. Dit groeipercentage

ligt hoger dan wat in de voorgaande tien jaar werd geregistreerd in het Brussels Gewest.

WAT BEPAALT DE EVOLUTIE VAN HET BEVOLKINGSAANTAL?

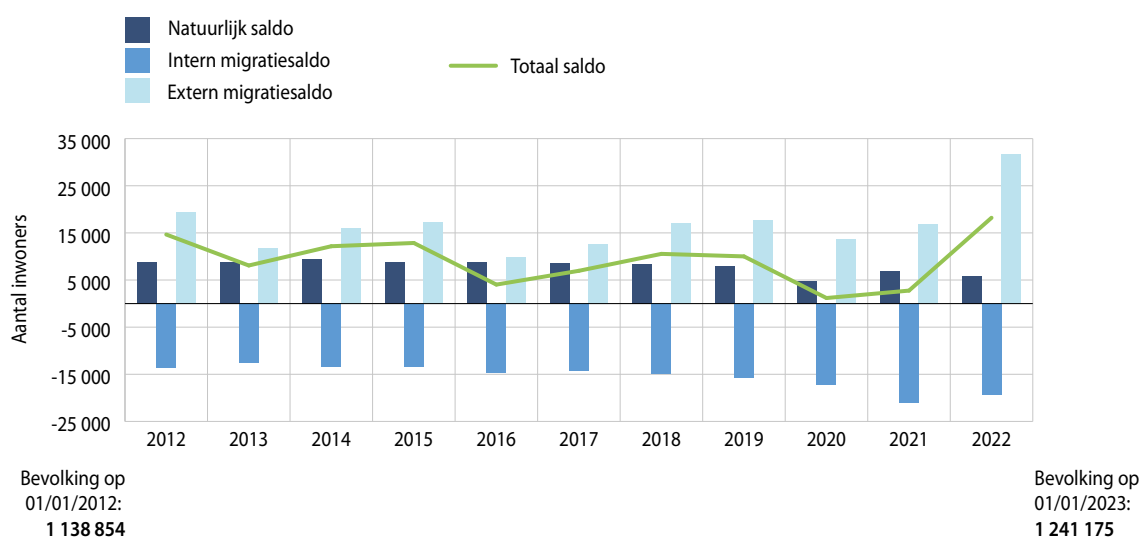
De evolutie van het bevolkingsaantal wordt bepaald door de combinatie van drie factoren: het natuurlijk saldo, het extern migratiesaldo en het intern migratiesaldo¹⁸ (2-4). Deze factoren werden in de loop van 2020 beïnvloed door de COVID-19-crisis (afname van het natuurlijk saldo door het hoge sterftecijfer en de afname van de internationale migratie) en in 2022 door de toestroom van vluchtelingen uit Oekraïne (zie verder).

2-3 Evolutie van de officiële bevolking in het Brussels Gewest, 1 januari 1964 – 2023

Bron: Statbel

2-4 Evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldi, Brussels Gewest, 2012-2022

Bron: Statbel, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

¹⁷ Bron: Statbel, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

¹⁸ Zie ook BISA (2023) voor meer informatie hierover.

Het **natuurlijk saldo** is het verschil tussen het aantal geboortes en het aantal overlijdens. Dit saldo is sinds de jaren 90 positief en draagt beduidend bij tot de Brusselse bevolkingstoename. Dit sterk positieve saldo hangt voornamelijk samen met de leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking, die wordt gekenmerkt door een hoog aandeel volwassenen op vruchtbare leeftijd en naar verhouding weinig ouderen. Ook tussen januari 2022 en januari 2023 was het natuurlijk saldo in het Brussels Gewest nog altijd positief (+5 830), met meer geboortes (14 744) dan overlijdens (8 914)¹⁹. Het aantal geboortes bleef wel verder afnemen (-6 % ten opzichte van 2021). Deze daling wordt al sinds 2014 vastgesteld (zie BISA 2023a). Het aantal overlijdens bleef de laatste jaren relatief stabiel, met uitzondering van het jaar 2020, toen het sterftcijfer sterk toenam als gevolg van de COVID-19-crisis.

Ook het **extern (of internationale) migratiesaldo** was in 2022 sterk positief (+31 685). Dit saldo stemt overeen met het verschil tussen het aantal mensen dat zich in de loop van het jaar vanuit het buitenland in het Brussels Gewest kwam vestigen (62 522) enerzijds, en het aantal Brusselaars dat zich tijdens datzelfde jaar in het buitenland ging vestigen (30 837)²⁰ anderzijds. In 2022 lag dit cijfer opmerkelijk hoog omwille van de komst van Oekraïense vluchtelingen (kader (2-2)). Ongeveer een kwart (27 %) van het totale aantal immigranten in België verblijft in het Brussels Gewest.

Het **intern migratiesaldo** bleef dan weer sterk negatief in 2022 (-19 307), omdat het aantal mensen die het Brussels Gewest inruilden voor Vlaanderen of Wallonië (44 318) hoger ligt dan het aantal mensen uit Vlaanderen of Wallonië die zich in het Brussels Gewest kwamen vestigen (25 011). De laatste jaren is dit saldo opmerkelijk negatief. Steeds meer mensen trekken weg uit Brussel om zich op andere plaatsen in België te vestigen. Het gaat voornamelijk om gezinnen die naar de Brusselse rand trekken of zich vestigen in gemeenten met een industrieel verleden (Charleroi, La Louvière, de Dendervallei), waar de huisvestingsprijzen lager liggen (BISA, 2023). De mensen die van elders in België naar Brussel komen wonen, zijn dan weer doorgaans jongvolwassenen, onder meer uit Leuven en Gent (BISA, 2023).

Het negatief intern migratiesaldo wordt meer dan gecompenseerd door het positieve extern migratiesaldo. Het Brussels Gewest liet in 2022 dan ook een positief totaal migratiesaldo optekenen (+12 378).

Het totale saldo, zijnde de som van het migratiesaldo en het natuurlijk saldo, is bijgevolg ook positief (+18 208). Dit verklaart de sterke bevolkingstoename in het Brussels Gewest tussen januari 2022 en januari 2023. Rekening houdend met een statistische aanpassing, stemt de bevolkingstoename tussen 1 januari 2022 en 1 januari 2023 overeen met exact +18 538 personen.

VERSCHILLEN IN BEVOLKINGSDYNAMIEK TUSSEN DE GEMEENTEN EN WIJKEN ONDERLING

Als we bevolkingsdynamieken binnen het Brussels Gewest bekijken, zien we opvallende verschillen op het grondgebied. Tussen 1 januari 2013 en 1 januari 2023 nam de bevolking in het Brussels Gewest met 7,5 % toe. Deze bevolkingsgroei varieert echter van -2 % in Sint-Gillis tot +18 % in Evere. Evere, Brussel-Stad, Anderlecht, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Agatha-Berchem, Oudergem en Jette kenden het afgelopen decennium de sterkste bevolkingstoename (2-5).

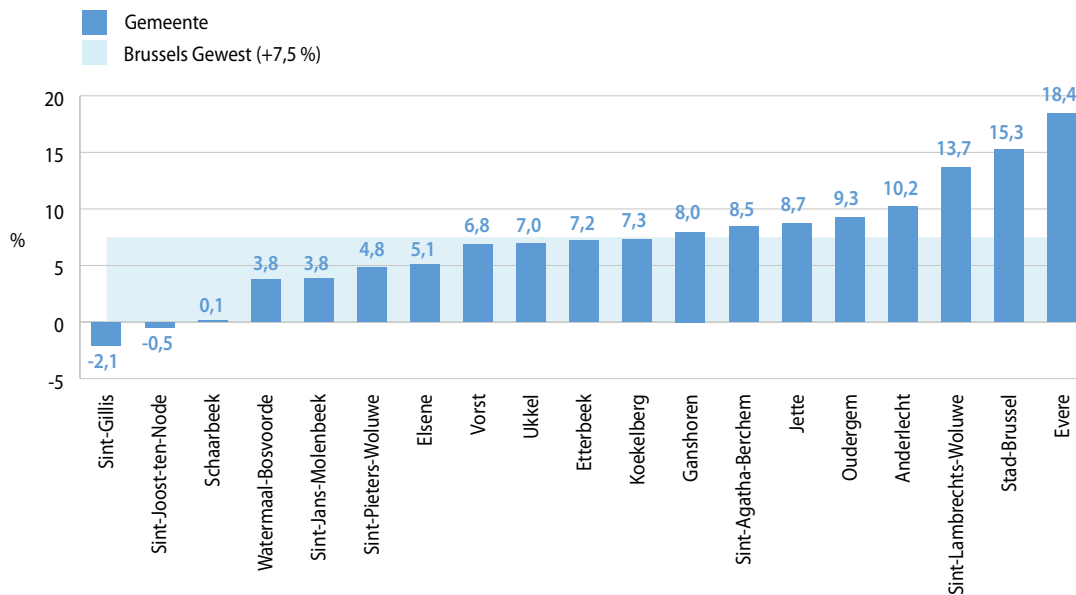
Het zij opgemerkt dat in de loop van 2022 alle gemeenten hun inwonersaantal zagen toenemen, terwijl in 2020 en in 2021 een aantal gemeenten een afname van de inwonersaantallen lieten optekenen (onder meer de meeste gemeenten in de **eerste kroon**).

De migratiedynamiek beïnvloedt niet alleen de evolutie van het aantal inwoners, maar ook de samenstelling van de bevolking. In sommige gemeenten blijkt de bevolking heel mobiel en verandert de samenstelling regelmatig door aanzienlijke migratiebewegingen (zoals in Sint-Joosten-Node, Sint-Gillis, Elsene en Etterbeek), terwijl de bevolking in andere gemeenten (zoals Watermaal-Bosvoorde) veel stabiel blijft.

19 Ter herinnering: het gaat hier om de **officiële bevolking**, ingeschreven in het rijksregister. Wat de geboorten en sterfgevallen betreft, zijn de statistische geboorteformulieren en overlijdensformulieren een nuttige aanvulling op de gegevens van de officiële bevolking. Deze hebben immers betrekking op alle geboren en overleden personen, en niet enkel de geboortes en overlijdens van mensen die officieel in het Brussels Gewest verblijven. Zie kader (2-1).

20 Voor de internationale migratie werd rekening gehouden met de veranderingen van register, ambtshalve schrappingen en herinschrijvingen na schrapping. Het is belangrijk op te merken dat ongeveer de helft (14 552) van de 30 837 personen die werden geteld bij de internationale emigratie (vertrekkers) in 2022 ambtshalve geschrapt werd (wanneer blijkt dat iemand niet meer op het opgegeven adres woont en de gemeente zijn of haar nieuwe hoofdverblijfplaats niet kan vinden, beveelt het college van burgemeester en schepenen de "ambtshalve schrapping" uit de registers).

2-5 Bevolkingstoename per Brusselse gemeente, 2013-2023

Bron: BISA en Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Over het algemeen worden de wijken in het centrum (vijfhoek en eerste kroon) van het Gewest vaak gekenmerkt door een sterkere migratie-intensiteit. Dit houdt verband met zowel migratiestromen van meer welgestelde mensen (jonge internationale werknemers) als van economisch kwetsbare immigranten uit armere landen of landen met gemiddelde inkomens. Tegelijk zijn er elk jaar mensen die naar andere gemeenten vertrekken, onder meer naar gemeenten buiten het Gewest. Deze periurbanisatie is niet enkel een fenomeen bij de middenklasse: een kwart tot een derde van de mensen die het Brussels Gewest verlaten behoort tot de categorieën met de laagste inkomens (De Laet, 2018; BISA, 2023b). De middenklasse (met een belastbaar inkomen van 20 000 tot 50 000 euro per jaar) blijft evenwel sterk vertegenwoordigd bij de bevolking die het Brussels Gewest inruilt voor andere Belgische gemeenten (BISA, 2023b).

De arme buurten mogen echter niet helemaal gereduceerd worden tot "buurten met een transitfunctie". Een groot deel van hun bevolking blijft immers wel stabiel en verhuist niet, en laat zich dus net kenmerken door een afwezigheid van mobiliteit (Van Hamme et al., 2016).

2.4. EEN INTERNATIONALE BEVOLKING

Het Brussels Gewest is een "stadsgewest" met een sterk internationaal karakter. Een aanzienlijk aandeel van haar inwoners heeft een buitenlandse nationaliteit: op 1 januari 2023 hadden 458 152 inwoners een buitenlandse nationaliteit, wat meer dan een derde (37 %) van de bevolking is (tegenover 11 % in Vlaanderen en Wallonië).

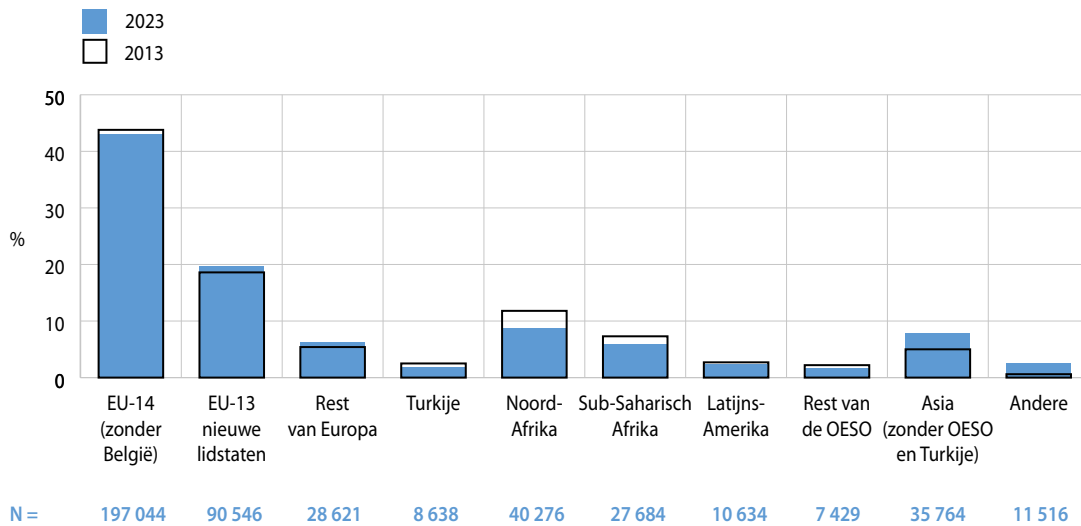
Van de Brusselse bevolking met een **niet-Belgische nationaliteit** was in 2023 bijna twee derde (63 %) afkomstig uit een van de 27 andere lidstaten van de Europese Unie (EU-27). De afgelopen tien jaar is het aandeel Brusselaars afkomstig uit nieuwe lidstaten van de Europese Unie (EU-13) nagenoeg stabiel gebleven (20 % in 2023, tegenover 19 % in 2013), terwijl het aandeel inwoners afkomstig van het Aziatische continent²¹ (zonder Turkije, Japan en Zuid-Korea) is toegenomen van 5 % naar 8 % van de buitenlandse bevolking in het Gewest, voornamelijk als gevolg van de toename van het aantal Syriërs (2-6). De categorie "andere" – voornamelijk mensen wier nationaliteit onbekend is en staatlozen – liet eveneens een toename optekenen. Het aandeel inwoners met een Noord-Afrikaanse nationaliteit (onder meer) is aanzienlijk afgenomen (9 % in 2023, tegenover 12 % in 2013).

21 Inclusief Syrië, Afghanistan en India.

In 2023 blijven de Fransen veruit het sterkst vertegenwoordigd onder de personen met een buitenlandse nationaliteit in het Brussels Gewest, gevolgd door de Roemenen, Italianen en Marokkanen (2-7)²².

Sinds 2006 vormen de Fransen in het Brussels Gewest de grootste groep inwoners met een buitenlandse nationaliteit (2-7). Sindsdien is hun aantal continu toegenomen, met als gevolg dat zij momenteel ver boven de andere nationaliteits-

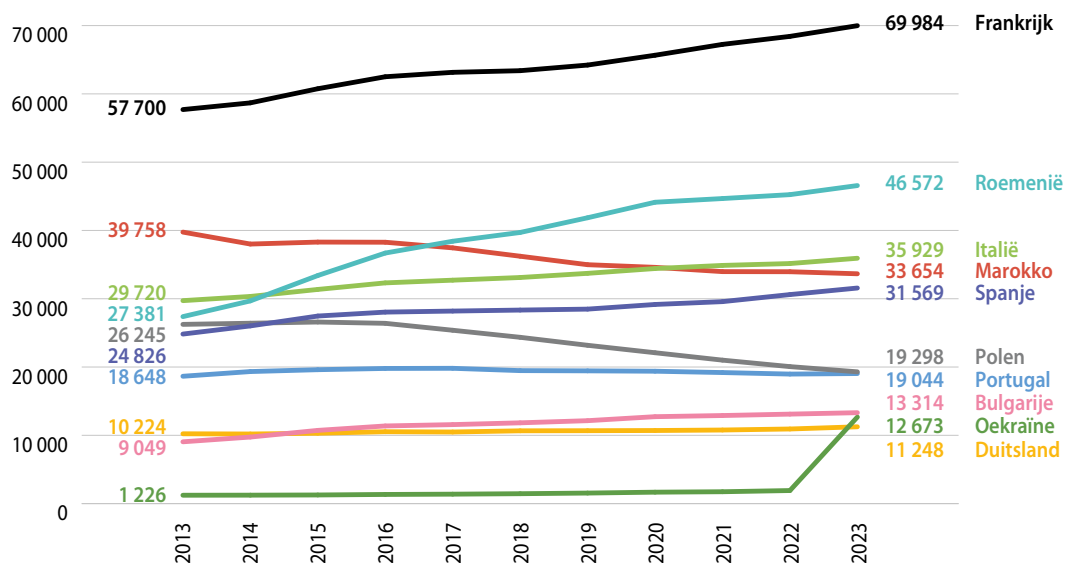
2-6 Verdeling van de niet-Belgische bevolking per nationaliteit, Brussels Gewest, 1 januari 2013 en 2023

Bron: BISA, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

* De categorie "Rest van de OESO" omvat de volgende landen: Zuid-Korea, Japan, Canada, Verenigde Staten, Australië, Nieuw-Zeeland, Israël

2-7 Evolutie van het bevolkingsaantal van de in 2023 10 sterkst vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten, Brussels Gewest, 1 januari 2013 – 2023

Bron: BISA; Statbel

22 We merken op dat Europese burgers (EU-27) minder geneigd zijn om de Belgische nationaliteit aan te nemen dan burgers uit niet-Europese landen. Zo namen in 2022 513 Fransen de Belgische nationaliteit aan, tegenover 1810 Marokkanen. Bron: Statbel.

groepen uitsteken. In 2023 vertegenwoordigen ze 15 % van de buitenlandse bevolking in het Brussels Gewest. Er zijn verschillende verklaringen voor de aantrekkingskracht van het Brussels Gewest voor de Fransen, zoals de goedkopere huurprijzen in vergelijking met de Parijse regio, het aanbod aan Franstalige cultuur, de opleidingsmogelijkheden en natuurlijk ook de rol van Brussel als hoofdstad van Europa (BISA, 2016a). In de gemeenten Elsene, Sint-Gillis, Etterbeek en Ukkel zijn de Fransen het sterkst vertegenwoordigd. Algemeen genomen vormen Fransen en burgers uit de EU-14-landen de groepen met een buitenlandse nationaliteit die het sterkst vertegenwoordigd zijn in de zuidoostelijk gelegen gemeenten van het Gewest. Ze zijn beduidend minder aanwezig in de noordwestelijke gemeenten van het Gewest (Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren enz.).

Overigens valt een opmerkelijk snelle toename van het aantal Roemenen en, zij het in mindere mate, Bulgaren op in diezelfde periode. Die evolutie valt toe te schrijven aan de toetreding van Roemenië en Bulgarije tot de Europese Unie in 2007. Enerzijds zijn degenen die al op het Brussels grondgebied aanwezig waren geregulariseerd, en anderzijds zijn er de nieuwkomers die in het kader van het vrije verkeer van werknemers in het Brussels Gewest zijn aangekomen. Roemenen vormen sinds 2017 de op een na grootste groep personen met buitenlandse nationaliteit in het Gewest. Ze hebben zich vooral gevestigd in de gemeenten van de **arme sikkel** en de noordwestelijke gemeenten van het Gewest (Jette, Koekelberg, Ganshoren enz.). Bulgaren vestigen zich op hun beurt vooral in Schaarbeek en Sint-Joosten-Node.

Het aantal burgers met de Poolse nationaliteit (in 2004 toegetreden tot de EU) kende tot in 2013 eveneens een toename. De laatste jaren neemt het aantal Polen in het Brussels Gewest af. Die evolutie kan onder meer te maken hebben met een toename van de circulaire migratiebewegingen²³ (BISA, 2015) en de verwerving van de Belgische nationaliteit. Inwoners met een Roemeense, Poolse of Bulgaarse nationaliteit vertegenwoordigden in 2023 respectievelijk 10 %, 4 % en 3 % van de buitenlandse bevolking in het Brussels Gewest.

Het aantal inwoners met de Spaanse en Italiaanse nationaliteit in het Brussels Gewest is de afgelopen tien jaar toegenomen.

Het aantal Brusselaars met de Marokkaanse nationaliteit vertoont een neerwaartse trend (net als in de rest van het land). Dit kan grotendeels verklaard worden door het verwerven van de Belgische nationaliteit (zie verder). Daarnaast is ook het aantal nieuwkomers met de Marokkaanse nationaliteit gedaald in vergelijking met 2013 (hoewel hun aantal sterk schommelt van jaar tot jaar). Personen met de Marokkaanse nationaliteit vertegenwoordigden in 2023 7 % van de Brusselse bevolking met een niet-Belgische nationaliteit. In Molenbeek vormen Marokkanen nog de grootste groep inwoners met een buitenlandse nationaliteit (nog vóór de Roemenen), maar ook daar tekent zich een neerwaartse trend af.

Als gevolg van de oorlog in Oekraïne werd de groep Oekraïense burgers in 2023 een van de zes grootste nationaliteitengroepen in het Brussels Gewest. Op 1 januari 2023 zijn er 12673 inwoners met de Oekraïense nationaliteit in Brussel (tegenover 1912 in 2022). Oekraïners maken 3 % uit van de niet-Belgische Brusselse bevolking.

KADER 2-2: HOEVEEL OEKRAÏNERS VERBLIJVEN ER IN HET BRUSSELS GEWEST?

Van de start van het conflict in maart 2022 tot begin augustus 2023 werd aan 72 640 personen uit Oekraïne het statuut van **tijdelijke bescherming** verleend in België (Statbel). Zij zijn (nog) niet allemaal ingeschreven in het rijksregister.

Op 30 juli 2023 waren 55 835 personen met de Oekraïense nationaliteit ingeschreven in het rijksregister, van wie 22 % in het Brussels Gewest (12 284 personen), 59 % in Vlaanderen en 19 % in Wallonië²⁴.

Dat betekent dat het Brussels Gewest meer dan dubbel zo veel Oekraïners opvangt dan in het verdelingsakkoord op nationaal niveau werd overeengekomen (22 % van de inschrijvingen in het rijksregister, tegenover 10 % zoals vastgelegd in het federale akkoord)²⁵.

23 Circulaire migratie verwijst naar de mobiliteit van personen die hun leven tussen twee landen verdelen, met regelmatige contacten met de familie in het land van herkomst, terwijl ze de job in het buitenland behouden.

24 Bron: FOD Binnenlandse Zaken – Dienst Vreemdelingenzaken

25 Bron: www.info-ukraine.be

Buiten de tien sterkst vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten in het Gewest, valt een opmerkelijke stijging van het aantal Syriërs op als gevolg van de oorlog in het land die al meer dan tien jaar aansleept (niet geïllustreerd). Hun aantal is gestegen van 963 in 2013 naar 9968 in januari 2023 (zonder het aantal asielzoekers mee te tellen die (nog) geen internationale bescherming hebben verkregen²⁶). Daarmee waren Syriërs in 2023 de elfde meest vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteit in het Brussels Gewest.

Deze cijfergegevens over de samenstelling van de Brusselse bevolking volgens nationaliteit geven maar gedeeltelijk de grote diversiteit in afkomst en culturen van de Brusselse bevolking weer. Naast de 37 % inwoners met een buitenlandse nationaliteit, is nog eens 23 % van de Brusselaars wel Belg, maar **geboren met een andere nationaliteit**. In totaal had dus 60 % van de inwoners van het Brussels Gewest (743916 personen) een buitenlandse nationaliteit bij de geboorte, ongeacht of ze op dit moment de Belgische nationaliteit hebben of niet.

Als gekeken wordt naar de nationaliteit bij de geboorte, zijn, gezien de nationaliteitsveranderingen, bepaalde groepen inwoners van niet-Europese origine sterker vertegenwoordigd dan op basis van de huidige nationaliteit. Dat is bijvoorbeeld het geval voor mensen van Marokkaanse origine. Zo zijn er in 2023 bijna 4 keer meer Brusselaars die met de Marokkaanse nationaliteit geboren werden (146506 personen) dan Brusselaars met de Marokkaanse

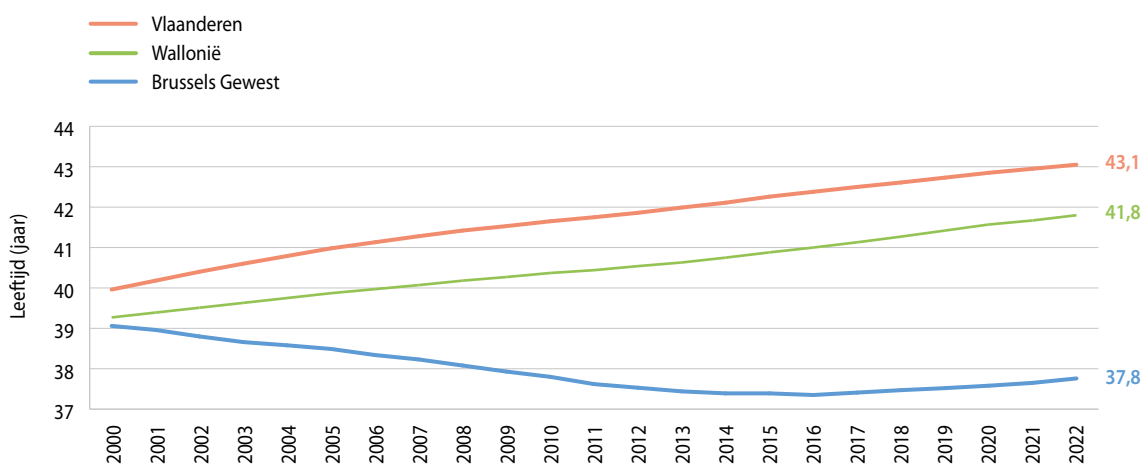
nationaliteit (33654 personen). Er zijn ook 3,7 keer meer Brusselaars die met de Turkse nationaliteit geboren werden (31953 personen) dan Brusselaars met de Turkse nationaliteit (8638 personen). Of nog, er zijn 3 keer meer Brusselaars die met de Congoese nationaliteit geboren werden (23229 personen) dan Brusselaars met de Congoese nationaliteit (7674 personen)²⁷.

Wanneer we ook de **mensen met minstens één ouder met een buitenlandse geboortenationaliteit** in de berekening meenemen, heeft meer dan driekwart (77 %) van de Brusselaars buitenlandse roots (d.w.z. geboren met een buitenlandse nationaliteit of met minstens één ouder die geboren is met een buitenlandse nationaliteit)²⁸.

2.5. EEN JONGE BEVOLKING

De Brusselse bevolking kent een andere leeftijdsstructuur dan de twee andere gewesten van het land: ze is veel jonger en werd, in tegenstelling tot de andere gewesten, lange tijd gekenmerkt door een algemene trend van verdere verjonging. Sinds 2017 zien we evenwel een lichte, maar aanhoudende stijging van de gemiddelde leeftijd. Op 1 januari 2022 bedroeg de gemiddelde leeftijd in het Brussels Gewest 37,8 jaar, tegenover 43,1 jaar in Vlaanderen en 41,8 jaar in Wallonië (2-8).

2-8 Evolutie van de gemiddelde leeftijd, Belgische gewesten, 2000 - 2022

Bron: BISA

26 Zie Myria (2023).

27 Bron: BISA, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

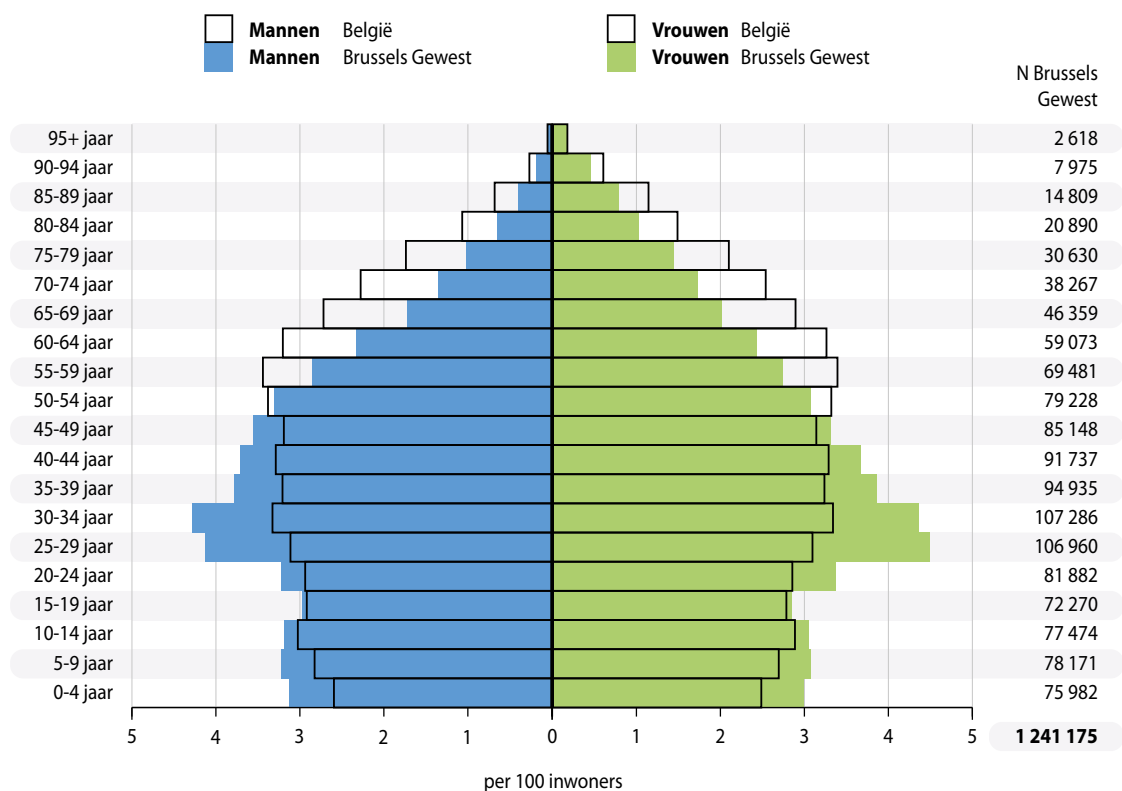
28 Statbel.

De leeftijdspiramide (2-9) vergelijkt de verdeling van de bevolking naar leeftijd in het Brussels Gewest met die van België. Daaruit blijkt duidelijk dat jonge kinderen (vooral 0- tot 4-jarigen) en volwassenen op vruchtbare leeftijd (vooral 25- tot 39-jarigen) oververtegenwoordigd zijn in het Brussels Gewest, in tegenstelling tot de 50-plussers.

Ook **tussen de Brusselse gemeenten onderling** vallen aanzienlijke demografische ongelijkheden op (2-10). Op 1 januari 2022 bedroeg de gemiddelde leeftijd in Sint-Jans-Molenbeek 35,3 jaar, tegenover 42,7 jaar in Watermaal-Bosvoorde. In vergelijking met 2012 is de gemiddelde leeftijd afgenomen (in diverse mate) in de noordwestelijke gemeenten van het Gewest (Ganshoren, Koekelberg, Sint-Agatha-Berchem), alsook in Jette, Evere, Anderlecht, Oudergem en Sint-Lambrechts-Woluwe. In Sint-Joost-ten-Node en Sint-Gillis is de gemiddelde leeftijd daarentegen significant gestegen. We zien ook een lichte stijging in andere gemeenten, onder meer in Sint-Jans-Molenbeek en in Schaarbeek.

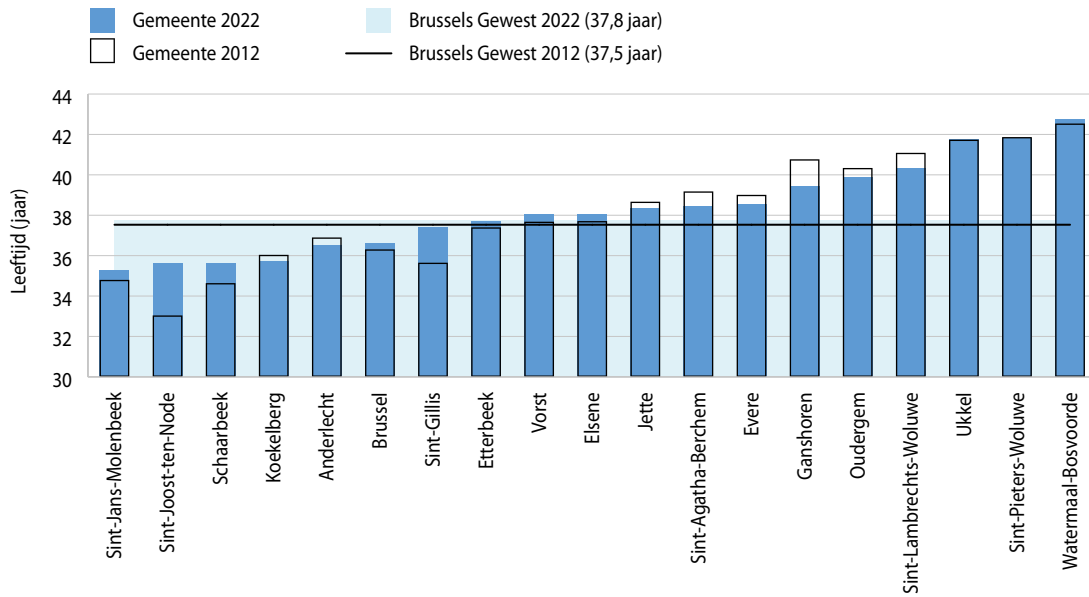
“De leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking verschilt van die van de twee andere gewesten van het land: de gemiddelde leeftijd ligt lager. Er zijn evenwel grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten onderling.”

2-9 Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest en België, per 100 inwoners, 1 januari 2023

Bron: Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

2-10 Gemiddelde leeftijd per gemeente, Brussels Gewest, 1 januari 2012 – 2022

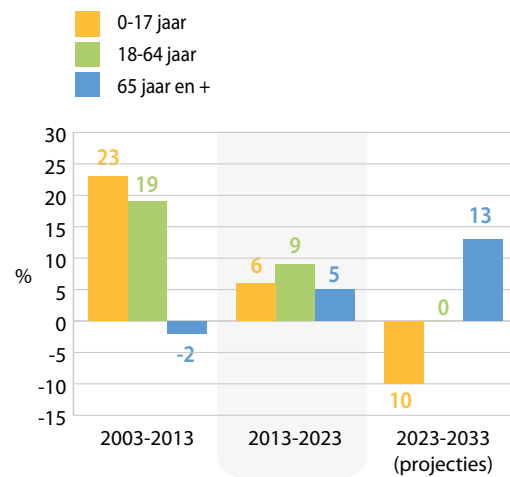

Bron: BISA

Zoals eerder vermeld, zwakt de trend van verjonging die gedurende vele jaren werd geobserveerd af en neemt het aantal personen van 65 jaar en ouder in het Gewest toe sinds 2010. Figuur 2-11 geeft het groeipercentage weer van de bevolking per leeftijdsgroep over een periode van 10 jaar, respectievelijk vóór en na 2013, evenals een bevolkingsvoorzicht. Het aantal jongeren onder de 18 jaar en het aantal 18- tot 64-jarigen is gedurende de eerste twee observatieperiodes (2003-2013 en 2013-2023) sterk toegenomen. Het aantal personen van 65 jaar en ouder kende in de periode 2003-2013 daarentegen een lichte daling, hetgeen in de periode 2013 - 2023 niet meer het geval was.

De **demografische vooruitzichten** voorspellen een nog sterkere toename van het aantal personen van 65 jaar en ouder gedurende de komende jaren en decennia in het Brussels Gewest: er wordt verwacht dat deze groep tussen 2023 en 2033 met ongeveer 13 % zal toenemen, tegenover een stagnering bij de bevolking op arbeidsleeftijd. Diezelfde vooruitzichten geven aan dat het aantal minderjarigen beduidend zal afnemen²⁹. Uiteraard moeten die vooruitzichten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, gezien de grote onzekerheden op het vlak van immigratie die afhankelijk is van geopolitieke evoluties (in het bijzonder de oorlog in Oekraïne) en het migratiebeleid.

2-11 Groeipercentage van de bevolking per leeftijdsgroep, Brussels Gewest, periodes 2003-2013, 2013-2023 en 2023-2033

Bron: Federaal Planbureau en Statbel, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

29 Bron: Federaal Planbureau en Statbel, 2023.

2.6. SAMENSTELLING VAN DE HUISHOUDENS

Op 1 januari 2022 telde het Brussels Gewest 563 882 private huishoudens³⁰. In vergelijking met België zijn alleenwonenden in Brussel oververtegenwoordigd, met 47 % van de huishoudens in het Brussels Gewest tegenover 36 % in heel België. Het aandeel eenoudergezinnen ligt eveneens iets hoger in het Brussels Gewest (2-12). De meerderheid (86 %) van de Brusselse eenoudergezinnen bestaat uit een alleenstaande moeder met kind(eren)³¹.

Op 1 januari 2022 bestond een Brussels huishouden uit gemiddeld 2,15 personen, tegenover 2,29 in Vlaanderen en 2,24 in Wallonië. De kleinere gemiddelde huishoudgrootte in het Brussels Gewest is een gevolg van het grote aandeel alleenwonenden. Van de jaren 1990 tot 2020 nam de gemiddelde Brusselse huishoudgrootte evenwel toe, in tegenstelling tot de evolutie in de twee andere gewesten. 2021 en 2022 lieten echter een heel lichte daling in de gemiddelde huishoudgrootte optekenen in het Brussels Gewest (2-13).

2-12 Verdeling van de huishoudens volgens huishoudtype, Brussels Gewest en België, 1 januari 2022

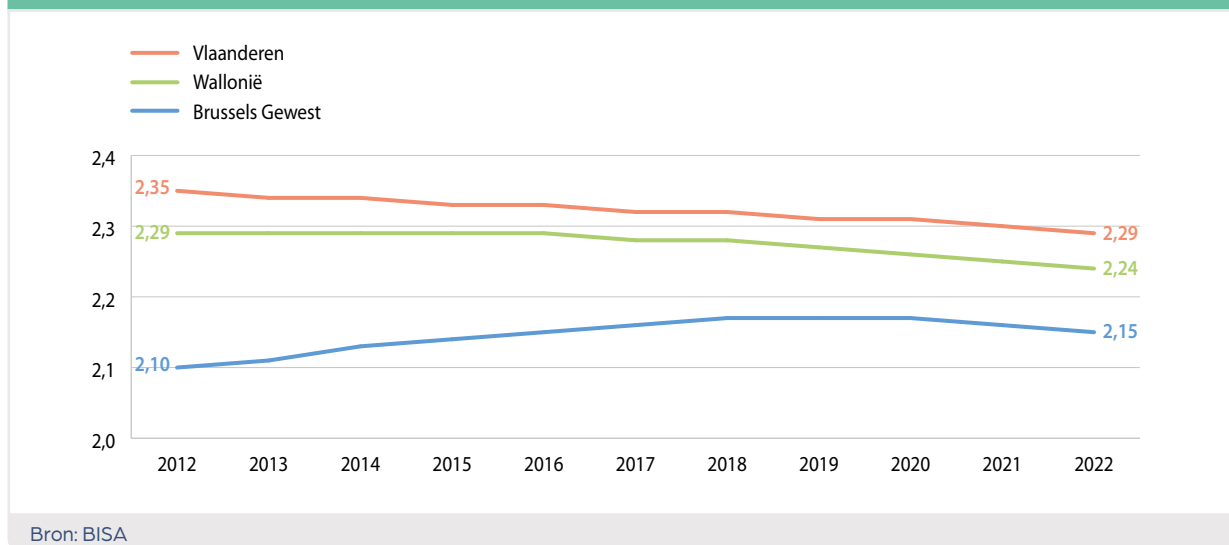
	Brussels Gewest		België
	Aantal	%	%
Alleenwonenden	263 886	47	36
Koppels* zonder kinderen	81 344	14	25
Koppels* met kind(eren)	131 805	23	27
Eenoudergezinnen	65 482	12	10
Andere huishoudtypes	21 365	4	2

Bron: BISA en Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

* zowel gehuwde als ongehuwd samenwonende koppels

Ook vermeldenswaard is dat grote huishoudens lichtjes oververtegenwoordigd zijn in het Brussels Gewest in vergelijking met de andere gewesten: 8 % van de huishoudens telt 5 of meer gezinsleden, tegenover 6 % in Vlaanderen en 7 % in Wallonië³². Hun aantal is de afgelopen tien jaar toegenomen in het Gewest (niet geïllustreerd).

2-13 Gemiddelde grootte van de private huishoudens per gewest, 1 januari 2012-2022

30 Private huishoudens zijn alle huishoudens (bestaande uit één of meer personen), met uitzondering van de collectieve huishoudens (religieuze gemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- en werknemershuisvesting, ziekenhuizen en gevangenissen) (Statbel).

31 Bron: BISA, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

32 Bron: BISA en Statbel, 2022; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

03 INKOMEN EN DEPRIVATIE

In dit hoofdstuk van de Barometer komen voornamelijk indicatoren voor **monetaire armoede** aan bod, zijnde verband houdend met de inkomens van de bevolking. Niettemin zullen ook enkele **indicatoren voor niet-monetaire deprivatie** uit de EU-SILC-enquête³³ worden voorgesteld.

In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van **verschillende gegevensbronnen**: enquêtegegevens (EU-SILC) en gegevens uit administratieve bronnen (fiscale gegevens, diensten als de RVA, de OCMW's enz.).

Al sinds vele jaren ligt de **armoedegraad** in het Brussels Gewest hoog, hoger (qua bevolkingsaandeel) dan in de andere twee gewesten van het land.

De **inkomensongelijkheid** tussen de verschillende wijken in het Brussels Gewest is ook groot. Het Gewest omvat enerzijds wijken die tot de armste van het land behoren, maar tegelijk ook wijken die tot de rijkste van het land worden gerekend.

Een aanzienlijk deel van de inwoners op beroepsactieve leeftijd van het Gewest moet het stellen met een vervangingsinkomen of sociale bijstand. Toch maken nog heel wat bestaansonzekere inwoners **geen gebruik van hun rechten**. Ondanks het feit dat velen van hen zich in een hulpbehoevende positie bevinden en potentieel in aanmerking komen voor bepaalde sociale rechten, maakt een aanzienlijk deel van hen er geen gebruik van omdat ze niet

op de hoogte zijn van hun rechten, omdat ze er geen toegang toe hebben (met name door de administratieve complexiteit, wachttijden enz.), omdat ze niet aankloppen bij de hulpverlenende instellingen of omdat hen de rechten niet worden aangeboden³⁴.

Ten slotte zijn er nog tal van personen die op het grondgebied van het Gewest leven die over vrijwel **geen enkele sociale bescherming kunnen beschikken**. Dat is onder meer het geval bij mensen zonder papieren en bij sommige daklozen. Daarbij komt nog dat mensen zonder papieren in het Brussels Gewest bijzonder sterk vertegenwoordigd (zie hoofdstuk Demografie). Het is dus van belang te vermelden dat deze personen niet zijn opgenomen in de statistieken die in dit hoofdstuk voorgesteld worden, ongeacht of de cijfers afkomstig zijn uit enquêtes of steunen op administratieve gegevens (zie Inleiding).

³³ EU statistics on income and living conditions.

³⁴ Zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2017).

3.1. ARMOEDERISICO EN INKOMENSVERDELING

3.1.1. Armoederisico

Een van de op Europees niveau meest gehanteerde armoede-indicatoren is het **armoederisicocijfer**, dat het aandeel van de bevolking aangeeft waarvan het **equivalent beschikbaar inkomen** onder de **armoederisicogrens** ligt. Deze armoederisicogrens werd vastgelegd op 60% van het mediane equivalent beschikbaar inkomen op nationaal niveau. De armoederisicograad wordt jaarlijks voor elke Europese lidstaat berekend op basis van de EU-SILC-enquête.

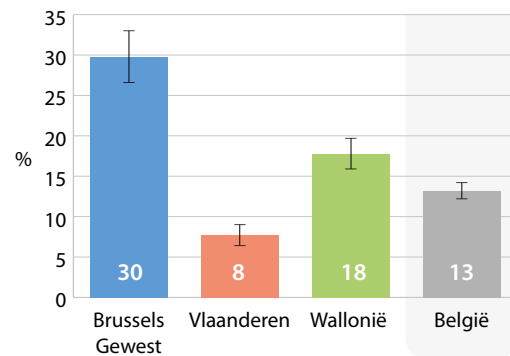
In België, gebaseerd op de inkomens in 2021 (EU-SILC-enquête 2022), ligt de **armoederisicogrens** voor alleenwonenden op € 1366 per maand. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen ligt die grens op € 2185 per maand. Voor een koppel met twee kinderen is dat € 2868 per maand³⁵.

Het aandeel van de bevolking dat over een inkomen beschikt dat onder deze **armoederisicogrens** ligt, is aanzienlijk groter in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten (3-1). In het Brussels Gewest is het aandeel van de bevolking dat zich onder de armoederisicogrens situeert (30%) significant groter dan in Vlaanderen (8%) en Wallonië (18%).

Het **armoederisicocijfer** verschilt naargelang de leeftijd. Het bedraagt 36% onder de Brusselse minderjarigen (gezien de aanzienlijke armoede

bij een groot aantal gezinnen met kinderen in het Gewest), tegenover 8% in Vlaanderen en 18% in Wallonië. Van de 65-plussers in het Brussels Gewest heeft 36% een inkomen onder de **armoederisicogrens**, tegenover 14% in Vlaanderen en 22% in Wallonië. Van de 18- tot 64-jarigen in het Brussels Gewest ten slotte heeft 26% een inkomen onder de armoederisicogrens, tegenover 6% in Vlaanderen en 17% in Wallonië³⁶.

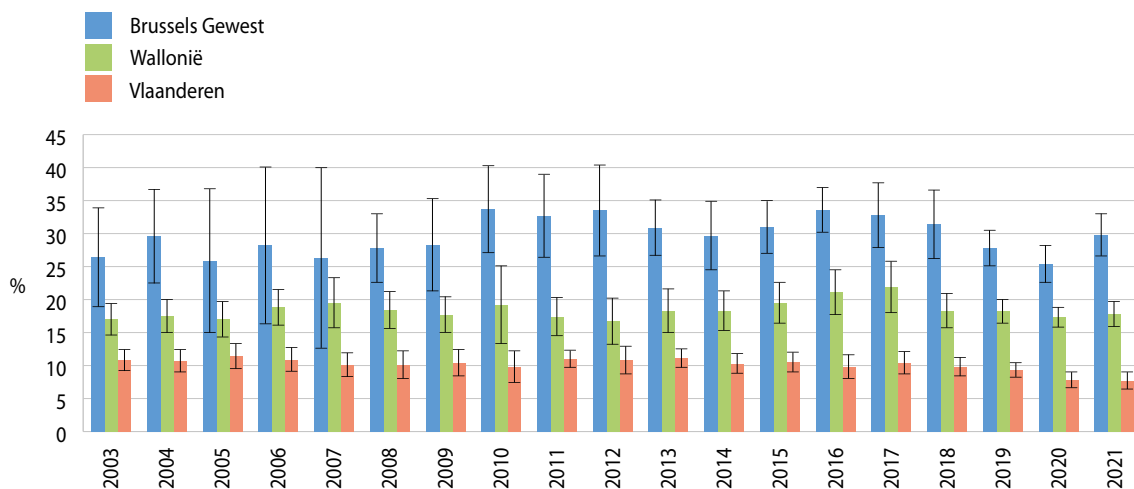
3-1 Armoederisicocijfer, België en de gewesten, inkomens 2021

Bron: Statbel, EU-SILC

De verschillen tussen de drie gewesten en de algemene grootteorde van de **armoederisicogrens** bleven de voorbije decennia relatief stabiel (3-2). Aangezien het om enquêtegegevens met grote **betrouwbaarheidsintervallen** gaat, zou een interpretatie van de schommelingen tussen de waarden van het ene jaar op het andere onbetrouwbaar zijn.

3-2 Evolutie van het armoederisicocijfer, Brussels Gewest, inkomens 2003-2021

Bron: IWEPS; EU-SILC

35 Bron: Statbel.

36 Bron: Statbel, EU-SILC 2022.

Bij de interpretatie van deze cijfers moet men er zich overigens van bewust zijn dat bepaalde bevolkingsgroepen die in grote armoede leven weinig of niet bereikt worden door de EU-SILC-enquête (zie Inleiding). In 2010 onderzocht het onderzoekscentrum HIVA (Schockaert *et al.*, 2012) de leefomstandigheden van twee groepen “verborgen armen”: daklozen en mensen zonder wettig verblijf. Het onderzoek legde de extreem moeilijke leefomstandigheden bloot van deze personen in schrijnende armoede: het **armoederisicocijfer** bij de respondenten bedroeg 72 % bij de daklozen

en 96 % bij de mensen zonder wettig verblijf (die overigens kampen met een aanzienlijke armoede-intensiteit³⁷). De Koning Boudewijnstichting recent een onderzoek liet uitvoeren naar de omvang van dak- en thuisloosheid (2021) waarin de resultaten gepresenteerd worden van een telling van dak- en thuislozen in verschillende Belgische steden. Bruss'help staat om de twee jaar in voor deze telling in het Brussels Gewest. Ook de kenmerken van deze mensen in schrijnende armoede worden in het onderzoek beschreven (zie hoofdstuk 7, Huisvesting).

ENCADRÉ 3-1 : REKENING HOUDEN MET DE “NOODZAKELIJKE” UITGAVEN AAN DE HAND VAN HET REFERENTIEBUDGET

Het **armoederisicocijfer** baseert zich enkel op de inkomens maar houdt geen rekening met andere elementen die de feitelijke levensstandaard van mensen beïnvloeden (Defeyt & Guio, 2011).

Afhankelijk van ieders specifieke situatie (gezinssamenstelling, huurder of eigenaar, leeftijd van de kinderen, socio-economisch statuut, woonplaats enz.) en de uitgaven die daarmee gepaard gaan, kan de individuele levensstandaard die met een bepaald inkomen gepaard gaat sterk verschillen. Daarenboven veroorzaakt een stijgende levenskost, zoals bij de recente explosie van de energieprijzen of ten gevolge van stijgende huurprijzen, voor huishoudens met gelijk blijvende inkomens een daling van de levensstandaard.

Het “referentiebudget” of de “budgetstandaard” is een benadering die rekening houdt met de noodzakelijke uitgaven van huishoudens. Het gaat om een minimumbudget dat huishoudens nodig hebben om binnen een bepaalde context in hun fundamentele levensbehoeften te voorzien, opdat ze op een menswaardige manier kunnen deelnemen aan de samenleving. Daar waar de **armoederisicogrens** berekend wordt op basis van het beschikbare inkomen, geeft de budgetstandaard het noodzakelijke minimuminkomen aan dat een huishouden nodig heeft, rekening houdend met de samenstelling ervan en de noodzakelijke uitgaven in functie van de context en situatiespecifieke omstandigheden.

De referentiebudgetten kunnen gebruikt worden als alternatieve maatstaf om armoede te meten en op te volgen³⁸. Ze kunnen ook worden aangewend om het armoedebestrijdingsbeleid te evalueren, bijvoorbeeld door na te gaan in welke mate de vervangings- en minimuminkomens volstaan om ‘een waardig leven’ te leiden. Net als de **armoederisicogrens**, heeft ook het referentiebudget een ‘normatief’ karakter, aangezien de bepaling ervan vereist dat een consumptiekorf wordt samengesteld (in functie van de verschillende situaties) die overeenstemt met de minimale vereisten voor ‘een waardig leven’.

De referentiebudgetten kunnen ook gebruikt worden om de bedragen voor gepersonaliseerde bijstand te bepalen in functie van de specifieke behoeften van de begunstigden en hun huishoudens. In de praktijk worden de referentiebudgetten in België hoofdzakelijk gebruikt door de OCMW's, als een van de instrumenten voor het bepalen van bedragen voor aanvullende financiële hulp. Het CEBUD (Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn) ontwikkelde een tool (REMI – Referentiebudget voor een Menswaardig Inkomen) die op basis van de referentiebudgetten toelaat een gedetailleerde en persoonlijke raming op te stellen van de “noodzakelijke” uitgaven voor een huishouden dat een beroep doet op het OCMW. De tool helpt dus te bepalen welk budget een gezin nodig heeft om “waardig te leven”. Hiermee kan dan de aanvullende financiële hulp worden bijgesteld. Het gebruik van het REMI-systeem voor de toekenning van aanvullende financiële hulp wordt almaar meer aangemoedigd op beleidsniveau. In het federaal regeerakkoord van 2020 “moedigt

38 Zie bijvoorbeeld Penne *et al.*, 2021.

37 De armoede-intensiteit (“poverty gap”) is een indicator die meet hoe ver het inkomen van een arme bevolkingsgroep verwijderd is van de **armoederisicogrens**.

de overheid de OCMW's aan aanvullende financiële steun te verlenen op basis van het REMI-systeem". Het vierde federale plan ter bestrijding van armoede en ongelijkheid van november 2022 vermeldt eveneens het gebruik van referentiebudgetten om de omvang van aanvullende financiële hulp te bepalen. De POD Maatschappelijke Integratie lanceerde in maart 2023 op haar beurt een project om het gebruik van het REMI-systeem in de OCMW's te promoten. De tool zal via een raamovereenkomst met het CEBUD gedurende twee jaar ter beschikking worden gesteld van alle deelnemende OCMW's. OCMW's die zich vóór 31 maart 2023 inschreven, kregen een subsidie in de vorm van een vaste toelage. In totaal tekenden 424 van de 582 Belgische OCMW's in op het project, waarvan 16 in Brussel (bron: POD Maatschappelijke Integratie). Er zal geëvalueerd worden of het systeem geschikt is om aan haar twee doelstellingen tegemoet te komen, met name (1) mensen uit de armoede helpen door hun levensstandaard te verhogen en (2) naar gelijkvormige praktijken toewerken voor de toekenning van aanvullende financiële hulp.

De referentiebudgetten moeten met de nodige voorzichtigheid gebruikt worden, gezien de hypothesen waaruit ze vertrekken en de methodologische aspecten van hun berekening. Eén element om hierbij aan te halen is dat de referentiebudgetten berekend worden voor specifieke huishoudtypes (bijvoorbeeld een alleenwonende man, een koppel met één kind op schoolgaande leeftijd, een gepensioneerd koppel enz.), waarvoor specifieke hypothesen worden opgesteld, zoals 'de huishoudens huren een kwaliteitsvolle woning, leven in een kleine, stedelijke wijk die vlot bereikbaar is met het openbaar vervoer en kunnen terecht in een relatief brede waaier aan winkels, waardoor ze geen auto nodig hebben; alle leden van het huishouden zijn relatief gezond en beschikken over voldoende vaardigheden om prijzen te bekijken en te vergelijken bij het maken van een aankoop. In veel gevallen is evenwel niet aan alle voorwaarden voldaan. De levensomstandigheden zijn in het bijzonder voor gezinnen met een laag inkomen vaak minder gunstig op het vlak van huisvestingskost, mobiliteit en gezondheid. Ze hebben ook vaker schulden. Ze kunnen soms in mindere mate rekenen op hun sociaal netwerk en hebben niet altijd vlot toegang tot informatie of beschikken over onvoldoende tijd om de meest voordelige keuzes te maken. Een beperkt budget weerhoudt hen er eveneens van bepaalde keuzes te maken, en de dagelijkse stress waar ze mee kampen heeft een negatieve invloed op hun fysieke en mentale gezondheid. Het referentiebudget houdt hiermee geen rekening, en onderschat bijgevolg welk budget gezinnen met een laag inkomen echt nodig hebben om deel te nemen aan de samenleving. De referentiebudgetten moeten dus beschouwd worden als een ondergrens, waarin naar alle waarschijnlijkheid de behoeften van de meeste huishoudens in armoede worden onderschat.

In 2023 werden de referentiebudgetten door het CEBUD geactualiseerd voor Vlaanderen en het Brussels Gewest. Ze liggen hoger voor het Brussels Gewest dan in Vlaanderen, grotendeels omwille van de grotere huisvestingskost in Brussel.

Hieronder worden de referentiebudgetten volgens het CEBUD weergegeven voor huishoudens in het Brussels Gewest, bestaande uit volwassenen op beroepsactieve leeftijd die niet werken, in goede gezondheid verkeren, over de vaardigheden beschikken om hun budget op een zuinige manier te beheren, een kwaliteitsvolle woning huren op de private markt, geen auto hebben en waarvan de kinderen hoogstens de lagere school leeftijd hebben. De referentiebudgetten volgens het CEBUD (voor huishoudens met de hier genoemde eigenschappen) liggen hoger dan de **armoederisicogrens**, in het bijzonder voor eenoudergezinnen (3-3).

3-3 Armoederisicogrens en referentiebudget volgens huishoudtype, Brussels Gewest, 2023

	Alleenwonende	Samenwonenden	Koppel met twee kinderen	Eenoudergezin met twee kinderen
Armoederisicogrens	€ 1366	€ 2050	€ 2868	€ 2185
Referentiebudget	€ 1627*	€ 2107	€ 3123	€ 2631

Noot: * gemiddelde van de resultaten voor een alleenwonende man en een alleenwonende vrouw.

Bron: Statbel, EU-SILC, CEBUD, berekeningen Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor het gemiddelde voor alleenwonenden.

De onderstaande figuur (3-4) geeft eveneens de referentiebudgetten binnen de hierboven gestelde hypothesen en voor de verschillende huishoudtypes, maar maakt ook nog een onderscheid tussen bewoners van een sociale woning en bewoners van een woning op de private markt.

3-4 Referentiebudget volgens het CEBUD voor het Brussels Gewest, voor verschillende huishoudtypes met een woning op de sociale en private huisvestingsmarkt, 2023

REFERENTIEBUDGETTEN

VOOR MAATSCHAPPELIJKE PARTICIPATIE

Brussel

sociale
huisvesting

private
huisvesting

 € 1180 € 1631	€ 1198 € 1649
 € 1732 € 2324	€ 2055 € 2648
 € 1832 € 2122	€ 2312 € 2821
 € 2543 € 3141	€ 1215 € 1664
 € 1228 € 1681	€ 1868 € 2158

Maandbedragen mei 2023.

Referentiebudgetten vertegenwoordigen het budget dat gezinnen minimaal nodig hebben voor maatschappelijke participatie. Hier worden de budgetten geïllustreerd voor huishoudens met niet-werkende volwassenen of voor één of twee gepensioneerden. Gezinsleden hebben een goede gezondheid, beschikken over de noodzakelijke competenties om hun budget duurzaam te beheren, wonen in een kwaliteitsvolle woning en hebben geen eigen wagen. Het jongste kind is een kleuter, het oudste of enige kind is tussen de 6 en 12 jaar oud.

Expertisecentrum voor Budget en Financieel Welzijn

THOMAS
MORE

Bron: <https://www.referentiebudgetten-bxl.be/>

3.1.2. Inkomensverdeling

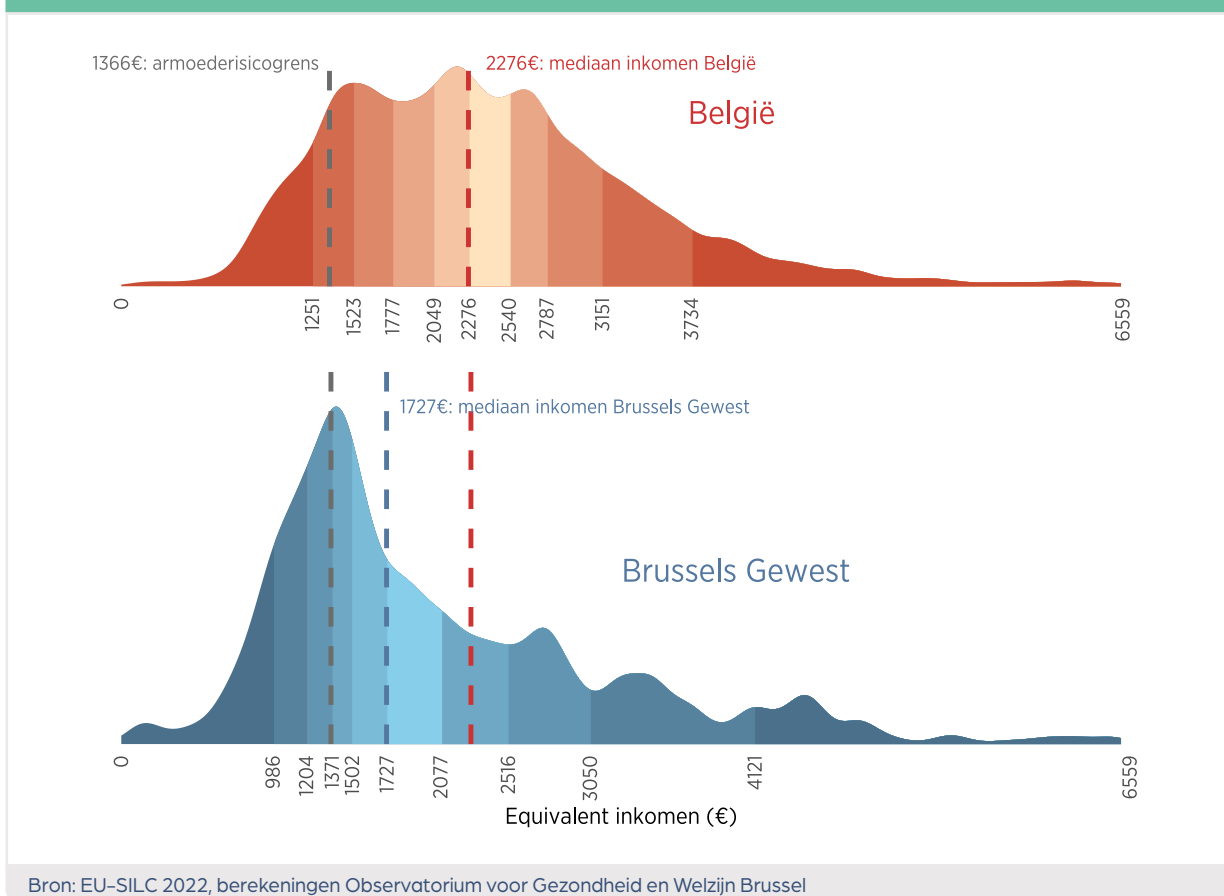
Naast een zicht op de **armoederisicocijfers** (zie figuur 3-1), is het ook nuttig om een globaal beeld te hebben op de inkomensverdeling in het Brussels Gewest.

Figuur 3-5 geeft de verdeling van de inkomens in België (rood) en in Brussel (blauw) weer, opnieuw gebaseerd op de gegevens uit de EU-SILC-enquête van 2022 (inkomens uit 2021). De X-as (horizontaal) geeft het **equivalent beschikbaar maandelijks inkomen** weer (per lid van het huishouden, omgezet naar "volwassen equivalent"³⁹) tot € 6559 per maand, wat overeenstemt met het equivalent beschikbaar maandelijks inkomen waar 99 % van de Belgische bevolking onder zit (het 99^e percentiel van het **equivalent beschikbaar inkomen**)⁴⁰. In het Brussels Gewest komt het 99ste centiel overeen met € 8058 per maand. De Y-as (verticaal) geeft het aandeel personen aan dat een inkomensniveau X

heeft. In deze verdelingen vertegenwoordigt elke gekleurde strook een deciel (10 % van de bevolking – in België of het Brussels Gewest, naargelang de grafiek). Hoe hoger de curve, hoe groter dus het aandeel personen dat een gegeven inkomen heeft.

De inkomensverdelingen voor België en Brussel verschillen sterk van elkaar. Enerzijds zijn de inkomens meer geconcentreerd bij de lage inkomensniveaus in Brussel, wat aangeeft dat relatief meer inwoners van het Gewest arm zijn dan in het land in het algemeen. Bovendien zijn in het Brussels Gewest de inkomens onder de armste bevolking lager en liggen de inkomens van de rijksten hoger dan in België. De 10 % van de bevolking met de laagste inkomens hebben in Brussel een equivalent inkomen dat lager ligt dan € 986 per maand waar dit in België minder dan € 1251 is. Aan het andere uiterste hebben de 10 % rijkste Brusselaars een equivalent inkomen van meer dan € 4121 tegenover meer dan € 3734 per

3-5 Verdeling volgens equivalent beschikbaar inkomen per maand, België en Brussels Gewest, inkomens 2021

39 Het **equivalent beschikbaar inkomen** van de leden van een huishouden wordt berekend door de inkomens binnen het huishouden te delen door de som van de consumptie-eenheden (CE) van het huishouden. Die eenheden worden als volgt gedefinieerd: 1 CE voor de eerste volwassene in het huishouden, 0,5 CE voor de andere personen van 14 jaar of ouder, 0,3 CE voor de kinderen jonger dan 14 jaar.

40 De figuur geeft de maximumwaarden niet weer, aangezien de grafiek dan sterk naar rechts zou worden uitgerekt, waardoor de algemene vorm minder duidelijk zou zijn.

maand onder de 10 % rijkste Belgen (3-5). Het 99ste percentiel in het Brussels Gewest ligt ook op € 8058 per maand (niet geïllustreerd). Het Brussels Gewest is dus armer dan België in zijn geheel, maar kent ook een grotere inkomensongelijkheid. De middenklasse is er minder sterk vertegenwoordigd dan in de andere twee gewesten. De 1% rijksten in het Brussels Gewest heeft een **equivalent beschikbaar inkomen** tussen de € 8058 en de € 36333 per maand (niet geïllustreerd). De bevolkingsgroepen met extreme inkomens (zowel erg lage als erg hoge) worden overigens waarschijnlijk onderschat in de EU-SILC-steekproef, aangezien het moeilijk is om de huishoudens in kwestie te bereiken met de enquêtes.

Figuur (3-6) geeft het verschil in inkomensverdeling weer tussen het Brussels Gewest en de twee andere gewesten van het land. De stippellijnen markeren de berekende decielgrenzen voor heel België. De gekleurde verticale lijnen geven het gemiddelde **equivalent beschikbaar inkomen** voor elk gewest weer. Het aandeel personen onder de **armoederisicogrens** is veruit het grootst in Brussel (met een in vergelijking sterk opgeblazen Brusselse curve bij de lage inkomens), terwijl het gemiddelde inkomen in Brussel toch dicht bij het Waalse gemiddelde ligt. Dit kan alleen worden verklaard door de erg grote ongelijkheden in het Brussels

Gewest, waarbij het grotere aandeel welgestelden het gemiddelde inkomen omhoog trekt. Hoewel het gemiddelde inkomen dicht bij dat van Wallonië ligt, geldt dat niet voor het mediane inkomen, dat lager ligt in Brussel (3-7).

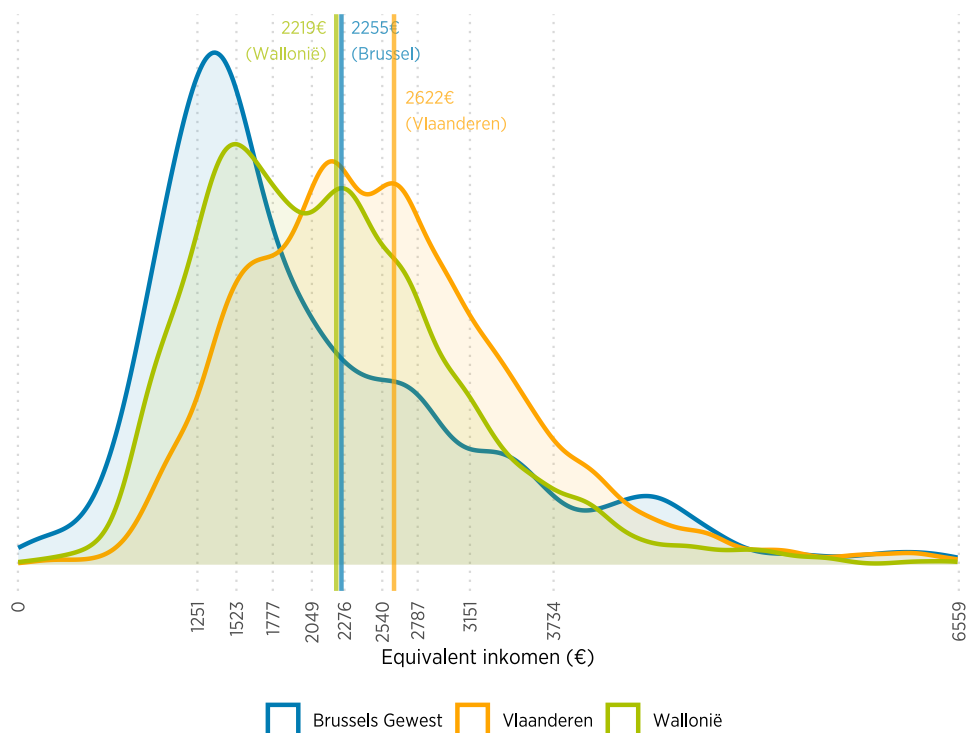
3-7 Gemiddelde en mediane equivalent beschikbaar maandelijks inkomen en Gini-coëfficiënt op basis van de EU-SILC-enquête, Belgische gewesten, inkomens 2021

	Gemiddelde equivalent inkomen	Mediaan equivalent inkomen	Gini-coëfficiënt
Brussels Gewest	€ 2 255	€ 1 727	34,6
Vlaanderen	€ 2 622	€ 2 466	22,7
Wallonië	€ 2 219	€ 2 083	24,2

Noot: Ter herinnering: het gaat hier om ramingen op basis van een steekproef. De cijfers moeten dus als benaderingen worden beschouwd (de betrouwbaarheidsintervallen zijn hier niet weergegeven).

Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

3-6 Verdeling volgens equivalent beschikbaar maandelijks inkomen en gemiddelden per maand, Belgische gewesten, inkomens 2021

Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3.2. MATERIËLE EN SOCIALE DEPRIVATIE

Zoals hierboven werd aangetoond, is de inkomensongelijkheid aanzienlijk in Brussel. Die ongelijkheid uit zich bij de armere bevolking in deprivaties op verscheidene vlakken.

3.2.1. Deprivaties in het huishouden

In dit deel worden de deprivaties belicht die verband houden met belangrijke uitgaven binnen een huishouden. Het gaat om:

- de woning verwarmen;
- een onverwachte uitgave doen;
- beschadigde of versleten meubels vervangen;
- minstens om de twee dagen vlees, kip, vis of een vegetarisch alternatief eten;
- een week per jaar vakantie buitenshuis nemen;
- een auto bezitten;
- de huur betalen of de hypothecaire lening afbetalen;
- de vaste kosten betalen (elektriciteit, water, gas, enz.);
- aankopen op afbetaling aflossen.

Figuur 3-8 toont voor elk van deze uitgaven het percentage van de Brusselse bevolking dat in een huishouden leeft dat zich deze niet kan veroorloven, per kwintiel equivalent inkomen.

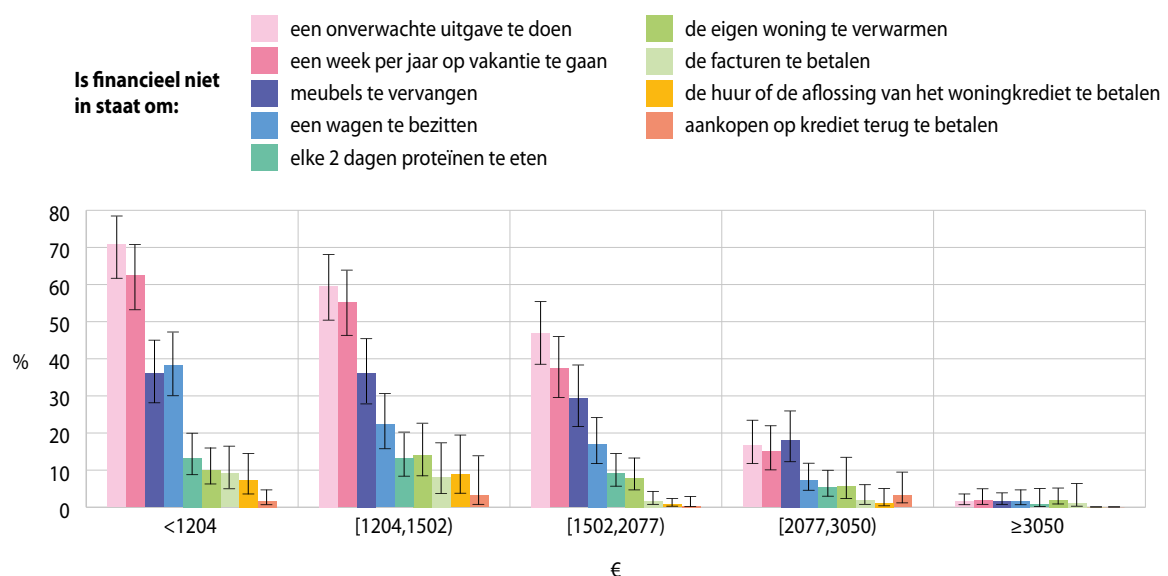
Er tekent zich duidelijk een sociale gradiënt af: hoe lager het inkomen, hoe vaker men zich uitgaven dient te ontfagen. Huishoudens gaan zich overigens veel sneller een onverwachte uitgave, vakantie, nieuwe auto of nieuw meubilair ontfagen dan dat ze de betaling van facturen, huishuur of verwarmingskosten. Het lijkt er dus op dat 'levensnoodzakelijke' elementen (zoals de huishuur betalen om een dak boven het hoofd te hebben) prioriteit krijgen in de uitgaven van huishoudens. Zonder die elementen zou een waardig leven niet mogelijk zijn.

3.2.2. Deprivaties op persoonlijk vlak

Dit deel behandelt de volgende persoonlijke uitgaven:

- kledij die versleten of uit de mode is vervangen;
- twee paar schoenen in goede staat bezitten;
- minstens éénmaal per maand met vrienden of familie afspreken om iets te eten of te drinken;
- regelmatig deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten;
- wekelijks een klein bedrag uitgeven voor persoonlijke behoeften;
- thuis toegang tot het internet hebben.

3-8 Percentage mensen dat leeft in een huishouden dat zich om financiële redenen een bepaalde uitgave niet kan veroorloven, per inkomenskwintiel, Brussels Gewest, 2021

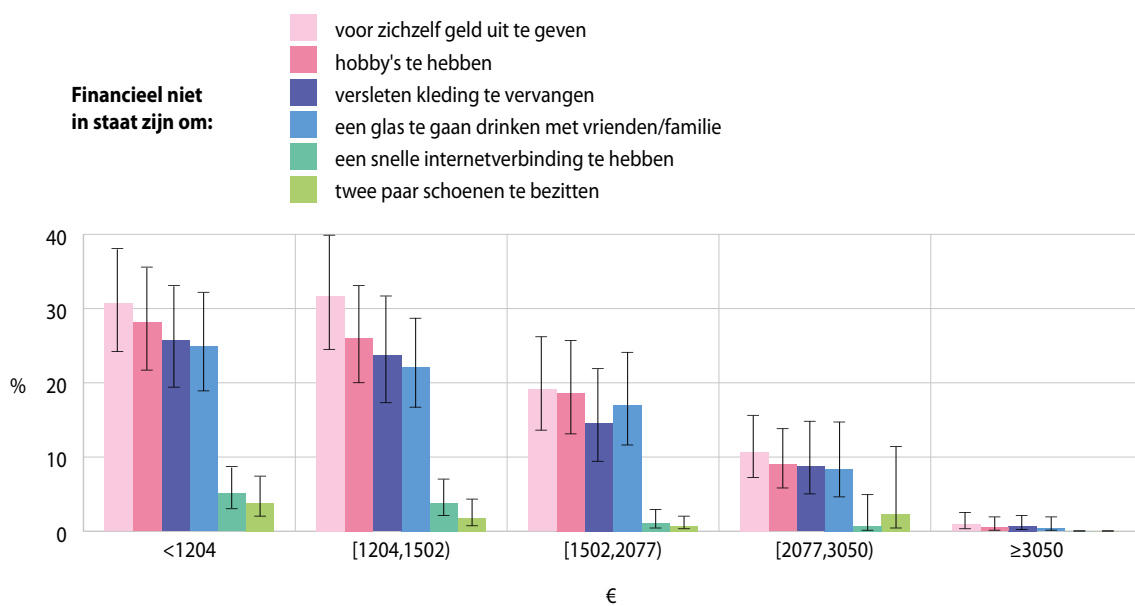
Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 3-9 geeft per uitgave het percentage mensen⁴¹ weer dat zich deze niet kan veroorloven. De sociale gradiënt is opnieuw erg duidelijk.

Om ook met andere dimensies van armoede dan enkel het inkomen (monetaire armoede) rekening te kunnen houden, werd in het kader van de "Europa 2020"- en "Europa 2030"-strategieën een samengestelde indicator opgesteld, het "risico op armoede of sociale uitsluiting" genaamd ("at risk of poverty or social exclusion", AROPE)⁴². Deze indicator geeft het aandeel aan van mensen die aan ten minste een

van de volgende voorwaarden voldoen: (1) leeft in een gezin met een **equivalent beschikbaar inkomen** dat onder de **armoederisicogrens** ligt, (2) leeft in een gezin waarvan de leden op arbeidsactieve leeftijd een lage werkdensiteit hebben (low work intensity, LWI), waarmee wordt bedoeld dat zij gedurende de afgelopen 12 maanden aan minder dan 20 % van hun arbeidspotentieel hebben gewerkt⁴³, of (3) zich in een situatie van ernstige materiële en sociale deprivatie bevindt ("severe material and social deprivation" (SMSD))⁴⁴.

3-9 Percentage mensen voor wie het om financiële redenen niet mogelijk is om bepaalde persoonlijke uitgaven te doen, per inkomenskintiel, Brussels Gewest, 2021

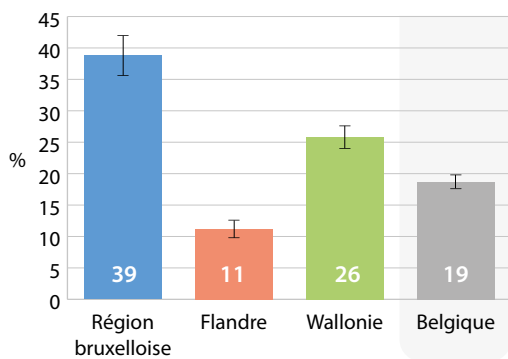
Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

- 41 De vragen aan de hand waarvan persoonlijke deprivaties werden gemeten in de enquête, werden uitsluitend gesteld aan personen van 16 jaar en ouder. Om deprivaties bij kinderen tot 15 jaar in te schatten, passen we de deprivaties bij personen van 16 jaar of ouder op hen toe volgens de regels toegelicht door Statbel: "Kinderen tot en met 15 jaar zijn te jong om deze vragen te beantwoorden. Daarom krijgen zij een score toegekend op basis van de antwoorden van de 16-plussers in het huishouden. Wanneer minstens de helft van de 16-plussers in het huishouden zich een bepaald item niet kan veroorloven, wordt er verondersteld dat de kinderen zich dat evenmin kunnen veroorloven." Bron: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/plus>
- 42 De AROPE-indicator werd in 2021 gewijzigd overeenkomstig de doelstelling van de Europa 2030-strategie (in het kader van de Europese pijler van sociale rechten) om een betere inschatting van deprivatie mogelijk te maken en om de situatie van sociale uitsluiting van mensen op arbeidsactieve leeftijd beter weer te geven. Voor meer informatie: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/plus>
- 43 Volgens de nieuwe definitie van LWI is een persoon op arbeidsactieve leeftijd iemand van 18 tot 64 jaar, met uitzondering van studenten van 18 tot 24 jaar en personen die zich als gepensioneerd beschouwen of die een pensioen ontvangen (met uitzondering van zij die een **overlevingspensioen** ontvangen), en met uitzondering van inactieve personen van 60 tot 64 jaar die in een huishouden wonen waarvan de hoofdinkomsten uit pensioenen bestaan.
- 44 Volgens de nieuwe versie is een persoon ernstig materieel en sociaal gedepriveerd wanneer hij/zij van een lijst van 13 items er zich minstens 7 niet kan veroorloven: op tijd zijn facturen betalen, jaarlijks een week vakantie buitenshuis nemen, om de twee dagen vlees, kip, vis of een proteïnerijk alternatief eten, een onverwachte uitgave doen, de woning degelijk verwarmen, een eigen wagen hebben, beschadigde of versleten meubels vervangen, versleten of verouderde kleding vervangen door nieuwe kleding, 2 paar schoenen in goede staat bezitten, over een goede internetverbinding beschikken thuis, minstens een keer per maand met vrienden of familie afspreken voor een drankje of maaltijd, op regelmatige basis een hobby of vrijetijdsbesteding beoefenen, wekelijks een kleine som geld aan zichzelf besteden.

In het Brussels Gewest bedraagt het aandeel van de bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting 39 %, terwijl het cijfer voor België in zijn geheel 19 % is (3-10).

het Brussels Gewest dreigt armoede en sociale uitsluiting, tegenover 15 % in Vlaanderen en 25 % in Wallonië. Van de 18- tot 64-jarigen in het Brussels Gewest gaat het om 36 %⁴⁵.

3-10 Aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting (volgens de nieuwe definitie), België en de gewesten, inkomens 2021

Bron: Statbel, EU-SILC 2022

Het risicocijfer voor armoede en sociale uitsluiting verschilt naargelang de leeftijd: 45 % voor Brusselse minderjarigen (gezien de grote armoede bij veel gezinnen met kinderen in het Brussels Gewest), tegenover 10 % van de kinderen in Vlaanderen en 27 % in Wallonië. Voor 42 % van de 65-plussers in

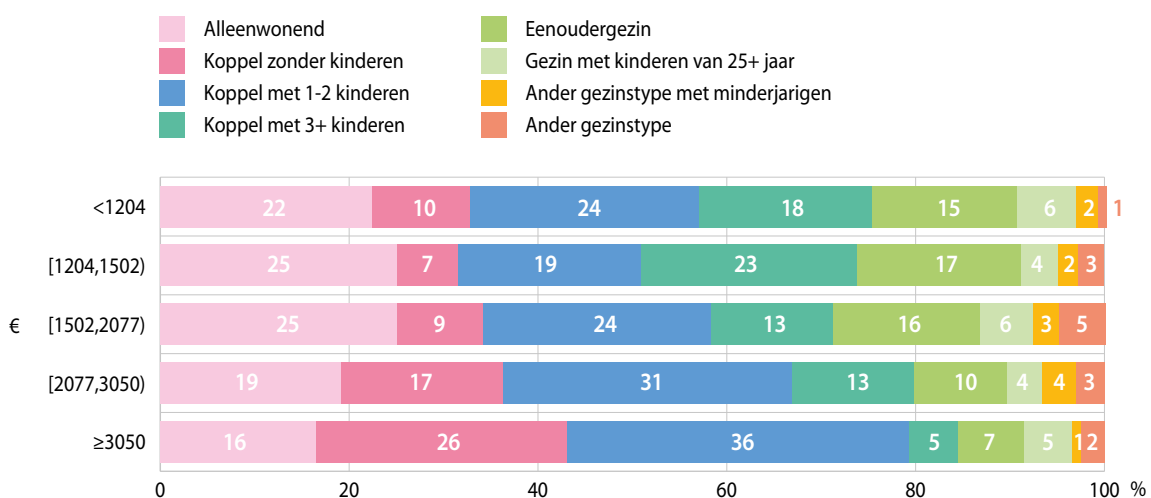
3.3. PROFIELEN NAARGELANG HET INKOMENSNIVEAU

Dit deel beschrijft de profielen van mensen met een hoger dan wel een lager inkomen. Met andere woorden: wie zijn de armen en de rijken in Brussel?

3.3.1. Composition de ménage

Niet alle huishoudens worden met dezelfde levensomstandigheden geconfronteerd. Grafiek 3-11 schetst een overzicht door de verdeling (in percentages) van de inwoners weer te geven naargelang het huishoudtype waartoe ze behoren en dit per inkomenskintiel. De indeling van de huishoudtypes werd ad hoc uitgewerkt door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel. Deze indeling steunt op de familiale verwantschap en de leeftijd van de leden van het huishouden (zie details in bijlage 10.1).

3-11 Verdeling van inwoners volgens huishoudtype, per equivalent inkomenskintiel, Brussels Gewest, 2021

Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

45 In Vlaanderen loopt 10 % van de 18- tot 64-jarigen risico op armoede en sociale uitsluiting. In Wallonië is dat 26 %. Bron: Statbel, EU-SILC 2022.

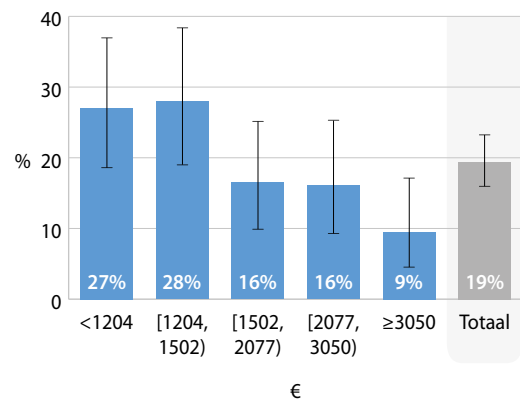
Deze verdeling geeft aan dat huishoudens bestaande uit een koppel met 3 of meer kinderen in verhouding talrijker zijn in het eerste en tweede kwintiel (de laagste inkomens). Leden van een-oudergezinnen en alleenwonenden zijn proportioneel gezien eveneens talrijker in de eerste 3 kwintielen. Het laatste kwintiel telt daarentegen meer huishoudens bestaande uit een koppel met maximaal 2 kinderen of koppels zonder kinderen.

Het aandeel personen dat in een groot huishouden (5 of meer personen) leeft per **inkomenskwintiel** bevestigt dat de armste huishoudens doorgaans groter zijn in het Brussels Gewest (3-12).

3.3.2. Activiteitsstatuut

Welstellende en arme mensen verschillen ook op het vlak van hun activiteitsstatuut. Dat blijkt uit grafiek (3-13), waarin het activiteitsstatuut van alle personen (inclusief kinderen en senioren) wordt gekruist met de equivalente **inkomenskwintielen**. De armste personen hebben het minder vaak een job, zijn het vaker huisman of -vrouw, zijn vaker werkloos of begunstigde van een **leefloon**⁴⁶. Merk ook op dat het aandeel kinderen groter is in de lagere inkomenskwintielen.

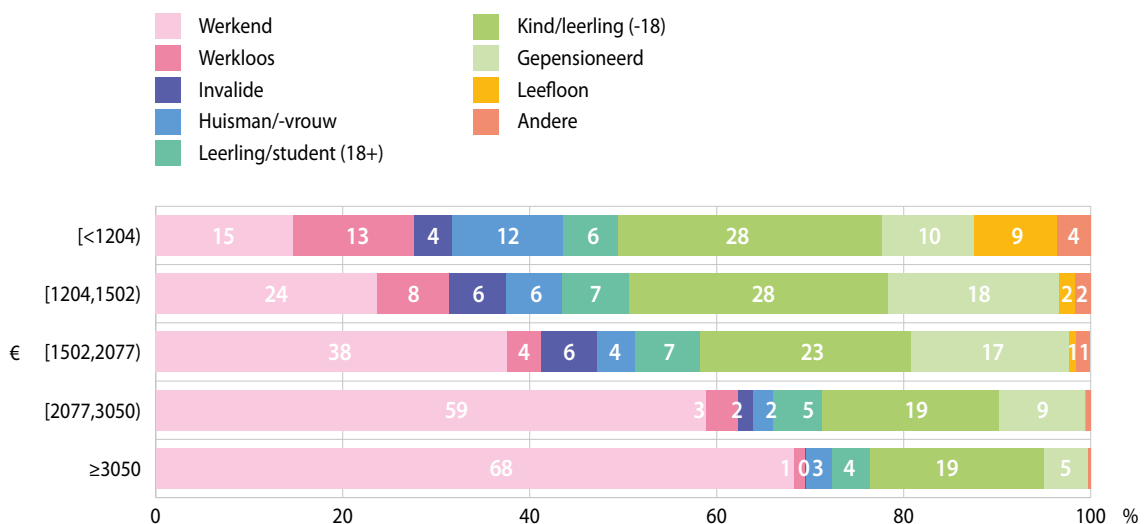
3-12 Aandeel individuen in een huishouden van 5 of meer personen per equivalent inkomenskwintiel, Brussels Gewest, 2021

Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Werkenden van minder begoede huishoudens hebben vaker een laaggekwalificeerde job en werken vaker als arbeider. Dergelijke jobs zijn over het algemeen slecht betaald. Ze hebben ook vaker een arbeidscontract van bepaalde duur en hebben uitvoerende jobs. Werkenden van meer welgestelde huishoudens zijn daarentegen vaker kader- of directieleden, of mensen met een intellectueel

3-13 Activiteitsstatuut van de inwoners per equivalent inkomenskwintiel, Brussels Gewest, 2021

Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

46 In de EU-SILC-databank is de variabele die aangeeft of een persoon een leefloon ontvangt niet opgenomen. Daarom hebben we aangenomen dat de respondent een leefloon ontvangt wanneer hij of zij "Andere" heeft aangevinkt bij activiteitsstatuut en het huishouden waar hij of zij toe behoort een leefloon krijgt. Dit is een aannemelijke benadering in het licht van de resultaten, al kan een lichte overschatting niet worden uitgesloten.

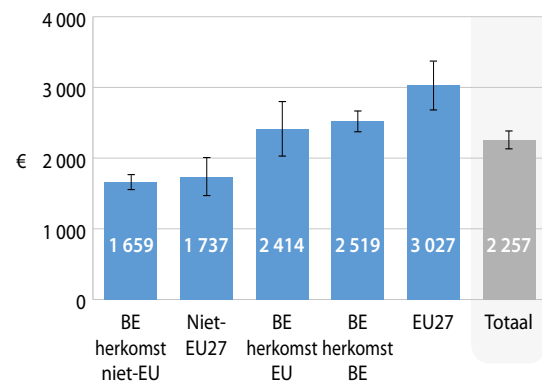
beroep. Dergelijke jobs zijn over het algemeen goed betaald. Ze hebben ook vaker een arbeidscontract van onbepaalde duur. Kleine zelfstandigen zijn oververtegenwoordigd in het eerste kwintiel (de laagste inkomens). De oorzaak is niet duidelijk. Dit zou kunnen liggen aan de gebruikte indicator (sommige inkomsten worden niet aangegeven) maar het zou er ook kunnen op wijzen dat veel kleine zelfstandigen het erg moeilijk hebben (niet geïllustreerd)⁴⁷.

3.3.3. Nationaliteit en herkomst

Een andere belangrijke vaststelling is dat de inkomensongelijkheid ook niet 'neutraal' is in het licht van de herkomst van de inwoners. Grafiek 3-14 toont de verdeling van een combinatie van nationaliteit en herkomst binnen de verschillende niveaus van equivalent inkomen. De herkomst van iemand is hierbij bepaald door het geboorteland van diens moeder. Zowel de inwoners met de Belgische nationaliteit met een niet-Europese herkomst als de mensen met een niet-Europese nationaliteit, zijn oververtegenwoordigd in de laagste inkomenskwintielen. Onder de mensen met een hoog inkomen komen daarentegen het vaakst buitenlands Europese (EU-27) nationaliteiten voor.

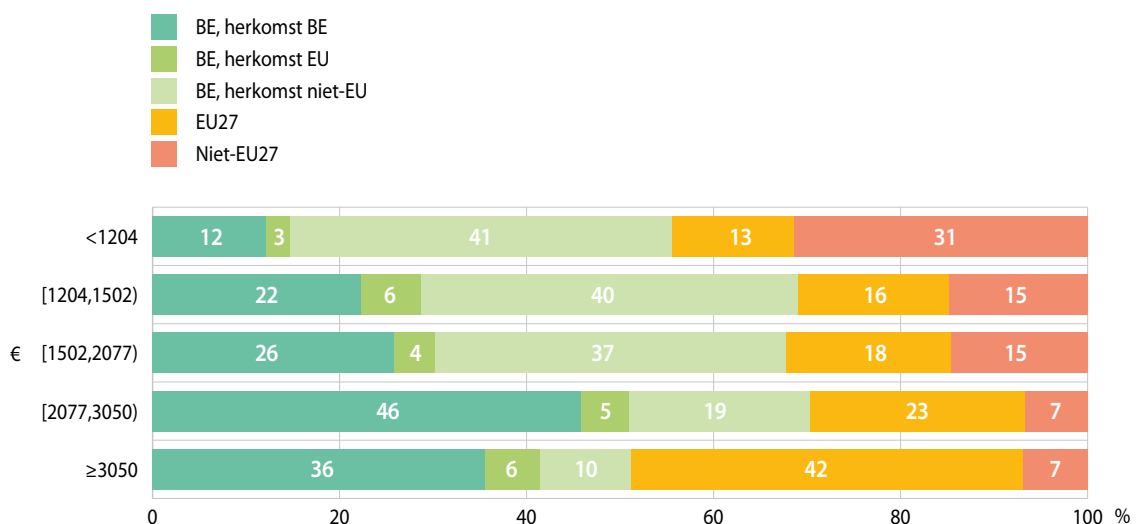
Figuur 3-15 geeft ook aan dat het gemiddelde equivalent inkomen van mensen met de Belgische nationaliteit met een niet-Europese herkomst het laagst ligt, terwijl het inkomen van niet-Belgen met een Europese nationaliteit het hoogst ligt.

3-15 Gemiddeld equivalent maandelijks inkomen volgens nationaliteit en herkomst, Brussels Gewest, 2021

Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3-14 Verdeling van personen volgens nationaliteit en herkomst, per equivalent inkomenskwintiel, Brussels Gewest, 2021

Bron: EU-SILC 2022, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

47 Bron: EU-SILC 2022; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

3.4. FISCALE INKOMENS

De **fiscale statistieken** laten toe om het belastbaar inkomen van een deel van de bevolking te analyseren, maar hierbij moet wel rekening worden gehouden met enkele beperkingen (zie Kader (3-2)). Zo zijn zowel een aantal zeer lage inkomens als sommige zeer hoge inkomens ondervertegenwoordigd of onderschat in de fiscale statistieken. Belastingaangiften met een **netto belastbaar** inkomen van nul worden weggelaten uit de analyse. Het aandeel aangiften met een netto belastbaar inkomen van nul ligt echter veel hoger in het Brussels Gewest (17 % van de aangiften) dan in Vlaanderen (5 %) en Wallonië (9 %)⁴⁸. Een deel van deze aangiften is van welgestelde mensen die voor internationale instellingen werken, terwijl een ander deel, aan het

andere uiteinde, de aangiften betreft van mensen die een (equivalent) **leefloon** ontvangen of die geen eigen inkomen hebben, zoals bijvoorbeeld het geval is voor vrouwen in de **arme sikkel** die financieel afhankelijk zijn van andere leden van het huishouden (BISA, 2020; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2015).

Hoewel de fiscale statistieken niet volledig genoeg zijn om alle inkomens van de bevolking te benaderen, laten ze wel toe de huidige belastbare basis van de bevolking in kaart te brengen. Die basis vormt een aanzienlijk deel van de belastingontvangsten en beïnvloed het budget van het Gewest⁴⁹.

KADER 3-2: DE FISCALE STATISTIEKEN

Alle inwoners van België zijn onderworpen aan de personenbelasting (PB). Elk jaar moeten zij een belastingaangifte invullen waarin zij de belastbare inkomsten aangeven die zij in het voorbije kalenderjaar hebben ontvangen. De FOD Financiën verwerkt deze aangiften en bepaalt voor elk van hen een **netto belastbaar inkomen** dat als basis dient voor de berekening van de verschuldigde belasting.

Hierbij moet in acht genomen worden dat sommige inkomens niet of niet goed zijn opgenomen in de belastingaangifte – omdat ze slechts gedeeltelijk of niet worden aangegeven (IWEPS⁵⁰).

Sommige inkomens types zijn immers niet belastbaar en bijgevolg niet opgenomen in de fiscale statistieken. In de eerste plaats zijn verschillende sociale uitkeringen (o.a. **leefloon**, **equivalent leefloon** en kinderbijslag) vrijgesteld van belastingen en bijgevolg niet opgenomen in het belastbaar inkomen. Daarnaast zijn er ook mensen met hoge inkomens die niet worden belast binnen het nationaal systeem, zoals buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. De mensen die één van de voornoemde soorten niet-belastbare inkomens ontvangen, zijn bijgevolg terug te vinden in de aangiften met een belastbaar inkomen dat nul bedraagt (waarmee in de meeste fiscale statistieken geen rekening wordt gehouden), of in de lage inkomensklassen (wanneer zij bijvoorbeeld een klein aanvullend belastbaar inkomen ontvangen bovenop hun niet in België belastbare “internationale” loon). Ten slotte worden in de fiscale statistieken de inkomsten uit kapitaal (roerend en onroerend) sterk onderschat, aangezien veel van die inkomsten niet belastbaar zijn: vrijgestelde dividenden, huurinkomsten (alleen het geïndexeerd kadastraal inkomen is belastbaar)⁵¹ enz.

Voor meer informatie, zie Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), 2021 en <https://bisa.brussels/themas/inkomens-en-uitgaven-van-de-huishoudens/fiscale-statistiek-van-de-inkomens>

50 <https://www.iweps.be/indicateur-statistique/revenu-imposable-net-declaration/>, geraadpleegd op 15 oktober 2023.

51 Voor de huurgelden geïnd van huurders van een woning zonder professioneel gebruik.

48 Bron: Fiscale statistieken 2021 (inkomens 2020); BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

49 Raadpleeg bijvoorbeeld Voglaire et al. (2022) voor meer informatie over dit thema.

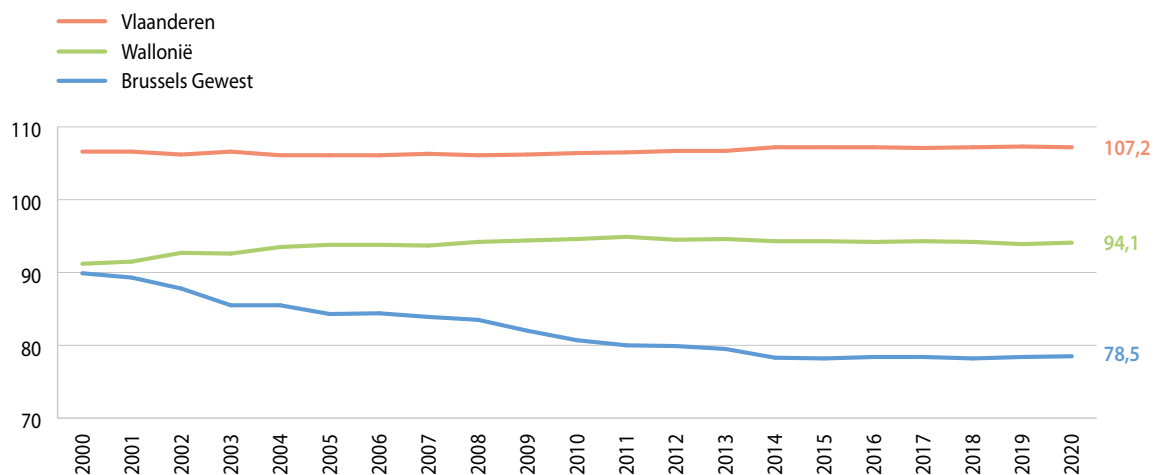
3.4.1. Inkomen naargelang woonplaats

De afgelopen 10 jaar is het inkomen van de Brusselse inwoners globaal genomen minder gestegen dan in Vlaanderen en Wallonië (BISA, 2021). De “welvaartsindex” in figuur 3-16 geeft de evolutie weer van het gemiddeld belastbaar inkomen per inwoner in relatieve termen ten opzichte van dat van België (België = 100). De figuur wordt als volgt geïnterpreteerd: in 2000 bedroeg de index voor Brussel 90, wat betekent dat het gemiddeld belastbaar inkomen overeenstemt met 90 % van het Belgische gemiddelde (en dat het Brusselse gemiddelde dus 10 % lager ligt). In 2020 lag de Brusselse index net onder de 80 % en lag

het Brusselse gemiddelde dus 20 % lager dan het Belgische gemiddelde.

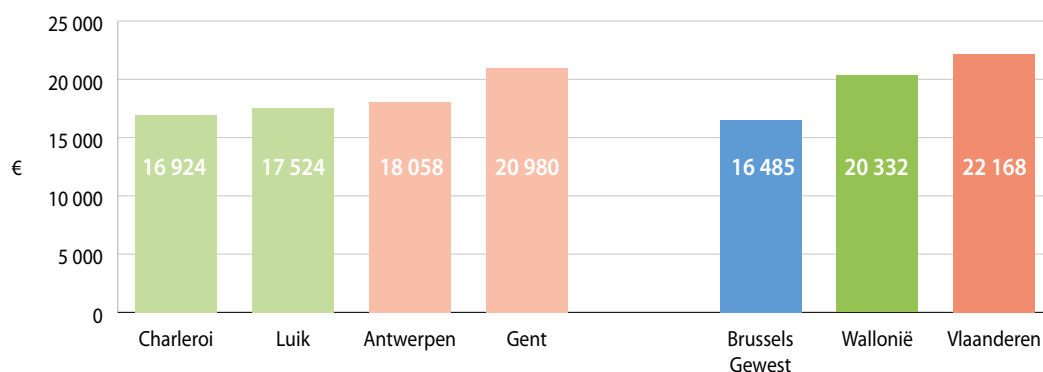
De aangiften met een netto belastbaar inkomen van nul niet meegeteld, lag het mediaan equivalent inkomen na belastingen in 2020 lager in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten 3-17. In vergelijking met de andere grote Belgische steden, ligt het mediaan equivalent inkomen na belastingen eveneens lager, met grotere verschillen ten opzichte van de Vlaamse grote steden en minder grote verschillen ten opzichte van de Waalse grote steden. Het mediaan equivalent inkomen van het Brussels Gewest komt in de buurt van dat van Charleroi.

3-16 Evolutie van de welvaartsindex per gewest (gemiddeld belastbaar inkomen per inwoner, België = 100), inkomens 2000–2020

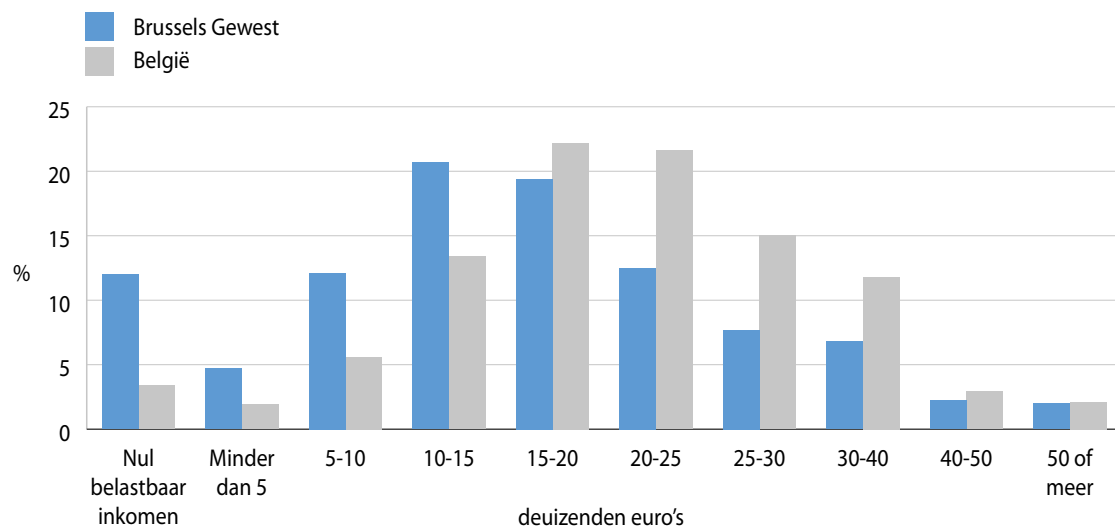
Bron: BISA; Statbel, Fiscale Statistieken 2001–2021

3-17 Mediaan equivalent inkomen na belastingen, grote steden en gewesten van België, inkomens 2020

Bron: BISA; Statbel, Rijksregister & Fiscale Statistieken 2021

3-18 Verdeling van de bevolking naar equivalente inkomensklasse na belastingen, Brussels Gewest en België, inkomens 2020

Noten:

- leden van collectieve huishoudens zijn buiten beschouwing gelaten voor de berekening van deze indicatoren.
- voor de eenvoud worden de klassen benoemd met ronde cijfers. In werkelijkheid is alleen de ondergrens in elke klasse inbegrepen en zit de ronde bovengrens in de volgende klasse.
- de categorie "belastbaar inkomen nul" omvat de inwoners die lid zijn van een huishouden met een belastbaar inkomen dat gelijk is aan 0.

Bron: BISA; Statbel, Rijksregister & Fiscale Statistieken 2021

Inwoners met een equivalent inkomen na belastingen in de equivalente inkomensklassen tussen € 5000 en € 15000 per jaar zijn beduidend meer vertegenwoordigd in het Brussels Gewest in vergelijking met heel België. Inwoners in de inkomensklassen van meer dan € 15000 per jaar zijn dan weer ondervertegenwoordigd in het Brussels Gewest in vergelijking met heel België. Die ondervertegenwoordiging is bijzonder opvallend bij de inkomensklassen tussen 20000 en 40000 euro per jaar. De erg hoge inkomens (meer dan € 50000 per jaar) komen in het Brussels Gewest ongeveer even vaak voor als in België (3-18).

Het aandeel van de bevolking dat in een huishouden leeft met een totaal netto belastbaar inkomen van nul is aanzienlijk groter in het Brussels Gewest dan in het land in zijn geheel. De aangiften waarin het totaal netto belastbaar inkomen nul bedraagt zijn afkomstig van mensen die een inkomen krijgen dat vrijgesteld is van belastingen of van mensen die geen enkel inkomen aangeven bij de personenbelasting. Het kan gaan om begunstigden van een niet-belastbare sociale uitkering (zoals een leefloon of een tegemoetkoming voor personen met een handicap), maar ook om internationale ambtenaren, sommige studenten enz. In het Brussels Gewest leven zowel heel wat personen in armoede als

heel wat internationale ambtenaren, wat deze oververtegenwoordiging mee helpt verklaren. Het aantal Brusselaars met een erg laag inkomen enerzijds en een erg hoog inkomen anderzijds wordt dus onderschat in de fiscale statistieken. Wat de hoge inkomens betreft, zou op basis van de fiscale statistieken 2% van de Brusselse bevolking een equivalent inkomen hebben van meer dan € 50000 per jaar, oftewel meer dan € 4121 per maand. Echter, volgens de EU-SILC-enquête zou 10% van de bevolking in het Brussels Gewest een inkomen hebben dat hoger ligt dan € 4121 per maand (zie eerder, figuur 3-5).

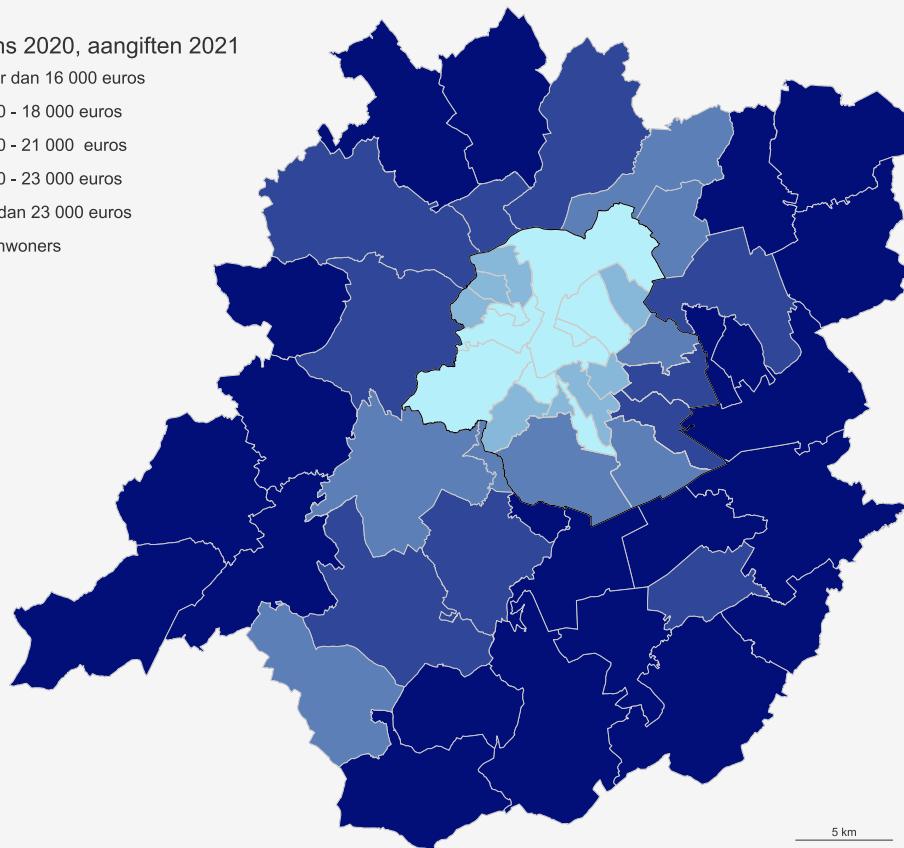
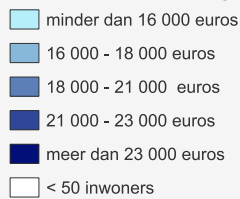
De in de voorgaande paragraaf genoemde categorieën belastingplichtigen kunnen zich in bepaalde gevallen ook in de heel lage klassen van de equivalente inkomens bevinden (lager dan 5000 euro per jaar), terwijl het werkelijke inkomen van een aantal onder hen in werkelijkheid hoger ligt. Deze inkomensklassen moeten dus met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, gezien de vertekeningen die eigen zijn aan de fiscale statistieken (zie woordenlijst).

Kaart 3-19 geeft het mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner van de gemeenten in het Brusselse "stadsgewest"⁵².

52 Een "stadsgewest" is een geografische term om het geheel van de dichtbebouwde stedelijke agglomeratie en haar omliggende gemeenten (de rand) aan te duiden. De rand bestaat uit die gemeenten die sterk verbonden zijn met de "centrumstad",

3-19 Mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner, per gemeente, "stadsgewest" Brussel, inkomens 2020

Inkomens 2020, aangiften 2021

Bron: Statbel, Fiscale Statistieken. Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Met uitzondering van bepaalde gemeenten in het zuidoosten van het Brussels Gewest, liggen de mediane equivalente inkomens over het algemeen aanzienlijk lager in het Gewest dan in de randgemeenten van het "stadsgewest".

Binnen het Brussels Gewest varieert het mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner sterk van gemeente tot gemeente: van € 13511 in Sint-Joost-ten-Node tot € 21738 in Sint-Pieters-Woluwe. Het zij nog vermeld op dat de 7 gemeenten met de laagste mediane inkomens in de aangiften van heel België Brusselse gemeenten zijn (in stijgende volgorde van inkomen: Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek, Brussel-Stad, Anderlecht, Schaarbeek, Koekelberg en Sint-Gillis).

Binnen het Brussels Gewest, maar ook binnen de Brusselse gemeenten zelf, bestaan er ook aanzienlijke verschillen in het inkomen van inwoners naargelang de statistische sector (3-20). De sectoren met de laagste mediane equivalente

inkomens liggen grotendeels in de **arme sikkel**, maar ook – onder andere – in een aantal sectoren met veel sociale huisvesting.

De geografie van de mediane inkomens in Brussel is sterk gestructureerd en is de laatste jaren relatief stabiel gebleven. Ze kan samenvattend worden gekarakteriseerd met de volgende zones (BISA, 2021):

- De **arme sikkel**, waar de buurten met de laagste inkomens geconcentreerd zijn;
- Het zuidoostelijk kwadrant, waar de inkomens het hoogst zijn, vooral in de **tweede kroon**;
- Wijken in de westelijke **tweede kroon**, met tussenliggende waarden.

In een Focus van het BISA (2021) wordt evenwel aangetoond dat onder meer in de buurten met een laag mediaan inkomen in de **arme sikkel** de inkomens zijn gestegen. Anderzijds stagneert of daalt het mediane inkomen, vooral in de gebieden met een middelmatig/laag inkomen ten westen en

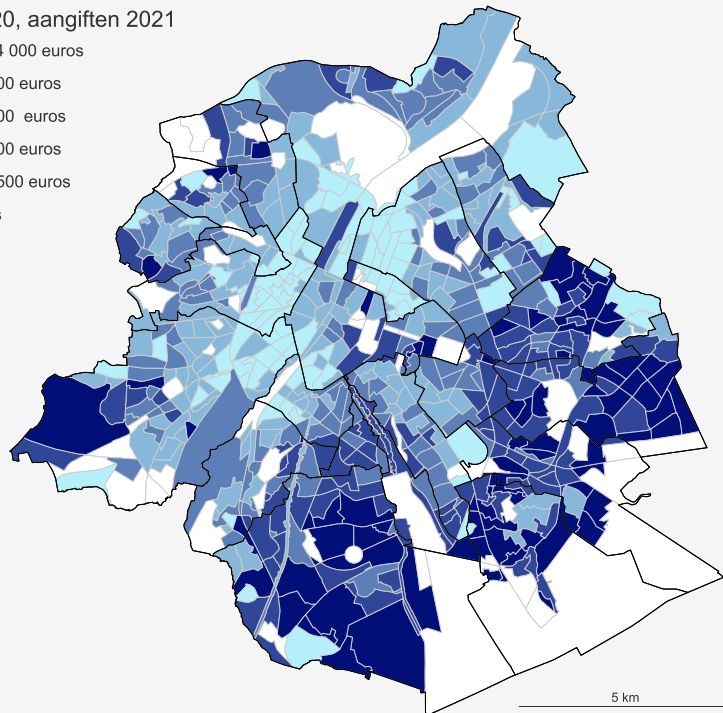
.....

hier het Brussels Gewest. Deze gemeenten worden geïdentificeerd op basis van verschillende indicatoren zoals de grootte van de school- en werkpand en de migraties naar de stad (voor meer informatie zie: Vanderstraeten & Van Hecke, 2019).

3-20 Mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner, per statistische sector, Brussels Gewest, inkomens 2020

Inkomens 2020, aangiften 2021

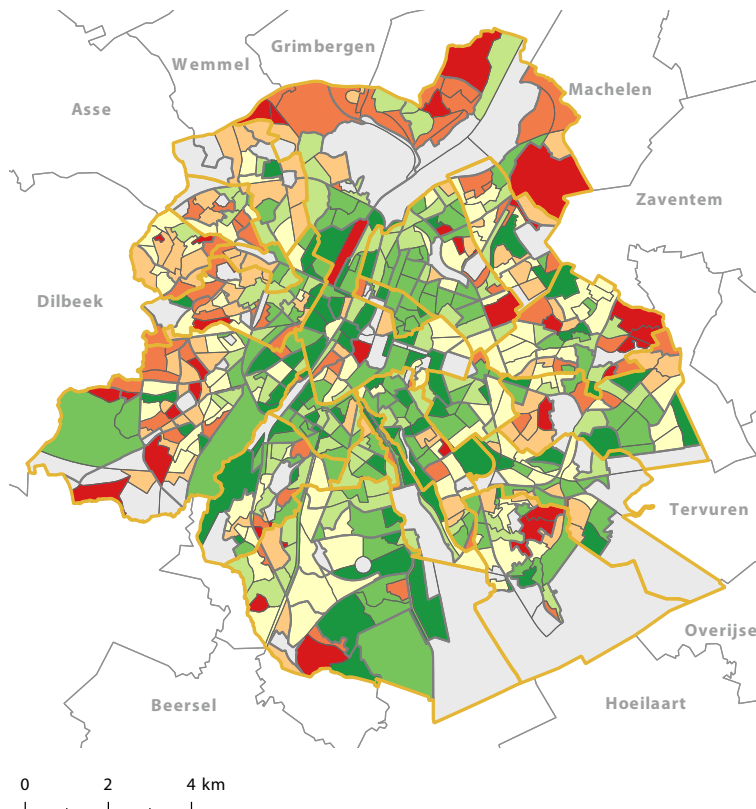
- minder dan 14 000 euros
- 14 000 - 17 000 euros
- 17 000 - 19 500 euros
- 19 500 - 22 500 euros
- meer dan 22 500 euros
- < 50 inwoners

Bron: Statbel, Fiscale Statistieken. Gegevenskaart: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3-21 Evolutie in reële termen (zonder inflatie) van het mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner per statistische sector, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in %, inkomens 2009-2019

- Evolutie (%)
- 57 - -10
 - 10 - -5
 - 5 - -2
 - 2 - 2
 - 2 - 5
 - 5 - 10
 - 10 - 50
 - vertrouwelijke gegevens
- Grenzen
- Statistische sectoren
 - Wijkmonitoring
 - Gemeenten

Bronnen: BISA; Statbel, rijksregister en Fiscale Statistieken 2010-2021

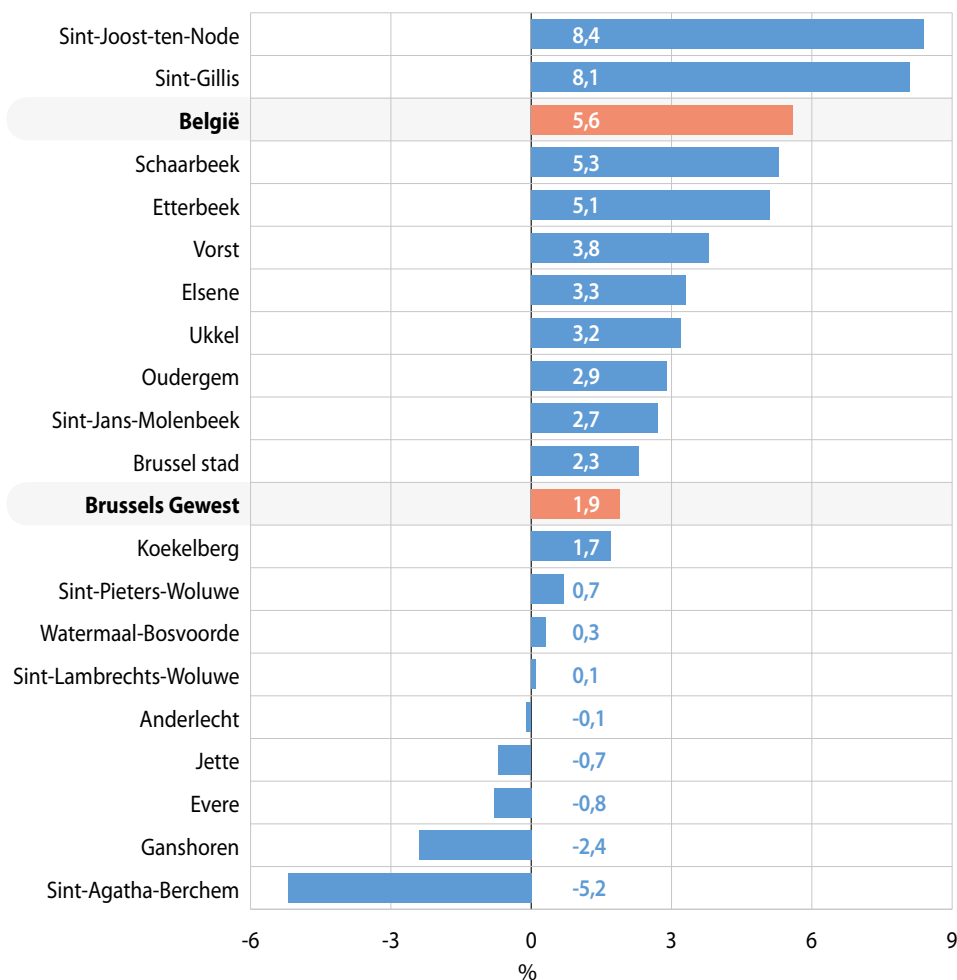
noorden van de arme sikkkel (van Anderlecht tot Neder-Over-Heembeek). "Men kan dus stellen dat de verschillen in mediaan inkomen tussen de arme sikkkel en de wijken die er in het noorden en het westen aan grenzen, tussen 2006 en 2016 veeleer zijn afgenomen."⁵³ De inkomensstijging in de arme sikkkel kan wijzen op een mogelijke verbetering van de inkomenssituatie van de oorspronkelijke bewoners, en/of op de vervanging van een aantal van hen door nieuwkomers met hogere inkomens.

Kaart 3-21 toont hoe de belastinginkomsten in reële termen⁵⁴ per statistische sector zijn geëvolueerd tussen 2009 en 2019 in het Brussels Gewest. Algemeen genomen geeft deze kaart aan dat het mediaan equivalent inkomen in de eerste kroon toeneemt, vooral langs het kanaal ter hoogte van

de arme sikkkel (terwijl het om een van de armste gebieden in de hoofdstad gaat). Er valt ook een stijging in verschillende welgestelde sectoren op te merken, meer bepaald in het zuidoostelijke kwadrant van de tweede kroon. De mediane inkomens nemen daarentegen af in tal van statistische sectoren in de tweede kroon, voornamelijk in het noordwesten van het Gewest, maar ook heel wat sectoren met veel sociale woningen⁵⁵.

De grafiek 3-22 toont de evolutie (groecijfer) van het mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner in reële termen per gemeente voor diezelfde periode (inkomens 2009 – 2019). De grafiek illustreert hoe het reële mediane inkomen in die periode is gedaald in meerdere gemeenten in het noordwesten (Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren,

3-22 Evolutie in reële termen (zonder inflatie) van het mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner, Brusselse gemeenten, Brussels Gewest en België, inkomens 2009-2019

Bron: BISA; Statbel, Fiscale Statistieken van de inkomens; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

53 BISA (2021), p.7.

54 Het gaat om de evolutie van reële inkomens, oftewel bij constante prijzen. Dit betekent dat de invloed van de inflatie geneutraliseerd werd.

55 Voor meer informatie over deze evoluties zie BISA (2021).

Evere en Jette) alsook in Evere. De gemeenten waar de inkomens het sterkst zijn gestegen, zijn Sint-Joost-ten-Node en Sint-Gillis.

3.4.2. Gini-coëfficiënt

De Gini-coëfficiënt op basis van de fiscale statistieken⁵⁶ is een indicator voor inkomensongelijkheid. De coëfficiënt heeft een waarde van 0 (perfecte inkomensgelijkheid) tot 1 (extreme inkomensongelijkheid). De inkomensongelijkheid is het grootst in het Brussels Gewest. In 2020 bedraagt de Gini-coëfficiënt, berekend op basis van het **equivalent inkomen na belastingen** 0,34 in het Brussels Gewest, tegenover 0,26 op nationaal niveau. (Vóór belastingen bedragen deze coëfficiënten respectievelijk 0,42 en 0,33.) In de andere grote steden van het land liggen de Gini-coëfficiënten op basis van het equivalent inkomen na belastingen lager: 0,29 in Antwerpen, 0,27 in Gent, 0,30 in Luik en 0,26 in Charleroi⁵⁷.

“De inkomensongelijkheid is groter in het Brussels Gewest dan op landelijk niveau.”

3.5. INKOMENS UIT DE SOCIALE ZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND

> De **sociale zekerheid** (in weze een verzekeringsstelsel) voorziet in verschillende vervangingsinkomens (pensioenen, **werkloosheidsuitkeringen**, **arbeidsongeschiktheids- en invaliditeitsuitkeringen**) voor mensen die niet werken omwille van bepaalde, door het stelsel erkende, sociale risico's. Om een beroep te kunnen doen op een dergelijk vervangingsinkomen, moet men vooraf voldoende sociale bijdragen hebben betaald. Over het algemeen is het bedrag van het vervangingsinkomen afhankelijk van het laatst verdiende loon, althans voor een bepaalde periode. Voor werkloosheidsuitkeringen zijn de bedragen degressief in tijd (sinds 2012), om da na een bepaalde periode beperkt te worden tot een forfaitair bedrag (zie tabel **3-25**).

De kinderbijslag, die aanvankelijk deel uitmaakte van ons federale socialezekerheidsstelsel, werd bij de zesde staatshervorming overgeheveld naar het gemeenschapsniveau.

> Mensen die niet hebben gewerkt of onvoldoende bijdragen hebben betaald en die dus geen recht hebben op sociale zekerheid, of mensen die zijn uitgesloten van een recht binnen de sociale zekerheid, kunnen – in bepaalde omstandigheden – **sociale uitkeringen** (bijstandsstelsel) aanvragen in de vorm van een **leefloon** (of **equivalent**) van het OCMW of een **inkomensgarantie voor ouderen** (IGO). **Tegemoetkomingen voor personen met een handicap** vallen ook onder dit bijstandsstelsel. In tegenstelling tot het vervangingsinkomen uit de sociale zekerheid, zijn de bedragen meteen forfaitair en afhankelijk van de middelen van alle leden van het huishouden samen.

3.5.1. Het effect van sociale transfers op de armoederisicograad in België

Sociale transfers verwijzen in ruime zin naar vervangingsinkomens en sociale bijstand (zie hierboven), maar omvatten ook andere overheidssteun die wordt verstrekt door federale, gewestelijke of gemeentelijke instellingen, zoals studiebeurzen, hulp bij huisvesting of andere diverse toelagen⁵⁸. De sociale transfers doen de **armoederisicocijfers** in België aanzienlijk dalen. De mate waarin het armoederisicocijfer afneemt verschilt van gewest tot gewest (**3-23**).

3-23 Armoederisicocijfers voor en na sociale transfers (uitgezonderd pensioenen), per gewest, inkomens 2021

	Vóór transfers (pensioenen uitgezonderd)	Na transfers	Vermindering door transfers
Brussels Gewest	46,6 %	29,8 %	-36,1 %
Vlaanderen	17,5 %	7,7 %	-56,0 %
Wallonië	34,1 %	17,8 %	-47,8 %
België	25,8 %	13,2 %	-48,8 %

Bron: Statbel, EU-SILC 2022.

56 De Gini-coëfficiënt die hier wordt voorgesteld werd berekend door het BISA op basis van de **fiscale statistieken** en mag niet verward worden met de coëfficiënt die we berekenden op basis van de EU-SILC-enquête.

57 BISA, Statbel.

58 Bron: Eurostat, Statistics explained, Thematic Glossaries.

3.5.2. Kinderbijslag

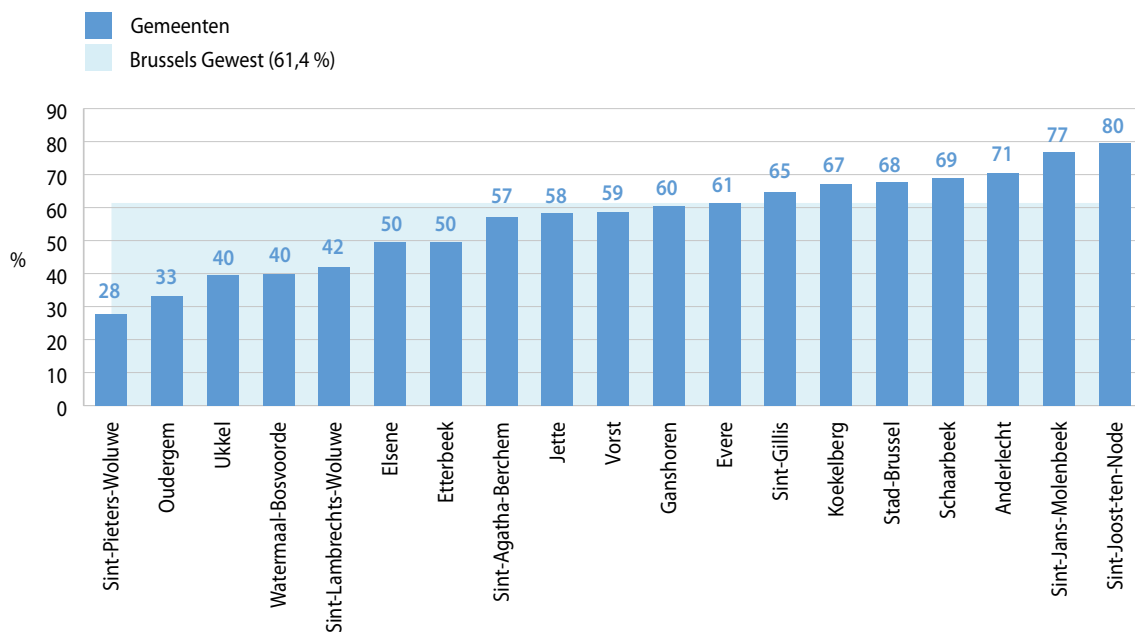
De kinderbijslag is een belangrijke inkomensondersteuning voor de begunstigde gezinnen met kinderen die het **armoederisicocijfer** van deze gezinnen in het Brussels Gewest in 2022 doet afnemen van 45 % (voordat de kinderbijslag in rekening wordt gebracht) naar 31 % (na de kinderbijslag)⁵⁹.

Sinds 1 januari 2020 is een nieuw systeem van toepassing in het Brussels Gewest. Binnen dit systeem wordt het recht op kinderbijslag toegekend aan het kind op basis van zijn inschrijving in het bevolkingsregister. Kinderen die opgroeien in een gezin met een beperkt inkomen hebben recht op een toeslag bovenop het basisbedrag. Het bedrag van die sociale toeslag varieert naargelang het gezinsinkomen, de leeftijd van het kind, de grootte van het gezin en of het kind al dan niet opgroeit in een eenoudergezin. Om recht te hebben op een sociale toeslag, moet daarnaast sinds november 2023 ook aan bepaalde voorwaarden op het vlak van kadastraal inkomen worden voldaan⁶⁰.

De gegevens die hieronder worden voorgesteld betreffen december 2020, en gaan uit van de jaarlijkse gezinsinkomens die geverifieerd werden via de fiscale flux. Het gaat hier om cijfers die nog een laatste validering vereisen, maar die al een goede indicatie geven van de grootteorde. In december 2020 had ongeveer 61 % van de Brusselse kinderen een theoretisch⁶¹ recht op een sociale toeslag. Het percentage kinderen die recht hebben op sociale toeslagen verschilt naargelang de gemeente waarin ze wonen: ongeveer 28 % van de kinderen in Sint-Pieters-Woluwe, tegenover ongeveer 80 % van de kinderen in Sint-Joost-ten-Node (3-24).

Het Federaal Planbureau boog zich in een studie (Nevejan *et al.*, 2021) over de impact van het nieuwe kinderbijslagsysteem. De studie wijst op een positieve invloed ervan voor de begunstigde arme gezinnen in het Brussels Gewest (een grotere invloed dan in de andere twee gewesten).

3-24 Percentage kinderen die een theoretisch recht hebben op een sociale toeslag (bij de kinderbijslag) volgens hun woonplaats, Brusselse gemeenten, december 2020 (voorlopige cijfers)

Bron: Iriscare, voorlopige cijfers

59 Bron: Statbel, EU-SILC.

60 Bron: <https://www.iriscare.brussels/nl/iriscare-nl/statistieken/kinderbijslag/sociale-toeslagen/>, geraadpleegd op 15 oktober 2023.

61 Volgens de bepalingen in art. 9 (nieuwe sociale toeslag), zonder rekening te houden met art. 39 (verworven rechten) van de Brusselse Ordonnantie van 25 april 2019 tot regeling van de toekenning van gezinsbijslag.

3.5.3. Vervangingsinkomens en sociale uitkeringen en hun minimumbedragen

Het aantal personen dat een vervangingsinkomen of sociale bijstandsuitkering krijgt is een indicator voor het aantal personen dat moet rondkomen met een beperkt inkomen (zie deel 3.5.4). De minimumbedragen van de vervangingsinkomens en sociale bijstandsuitkeringen in tabel 3-25 liggen onder de **armoederisicogrens**, met uitzondering van de pensioenen, **invaliditeitsuitkeringen** (naargelang de gezinssituatie) en de IGO voor alleenstaanden. In de

tabel worden de bedragen die boven de armoederisicogrens liggen in het vet weergegeven.

Sinds 2005 is de automatische koppeling van de sociale uitkeringen en vervangingsinkomens aan de algemene welvaartsevolutie (naast een automatische indexering via de **gezondheidsindex**)⁶² in België wettelijk verankerd⁶³. Het federaal regeerakkoord van 30 september 2020 voorzag dat “de laagste uitkeringen progressief zullen worden opgetrokken richting de armoedegrens”. Hoewel door deze aanpassingen het verschil de afgelopen jaren aanzienlijk is verkleind, hebben de bedragen, waaronder deze van het **leefloon**, nog niet het niveau

3-25 Armoederisicogrens en minimumbedragen van uitkeringen (per maand) in België op 1 juli 2023

	Alleen-wonenden	Samen-wonenden	Koppel met twee kinderen (1)	Eenoudergezin met twee kinderen
Armoederisicogrens (EU-SILC 2022, inkomens 2021)	€ 1366	€ 1025	€ 2868	€ 2185
Leefloon (OCMW)	€ 1238,41	€ 825,61	€ 1673,65	€ 1673,65
Inschakelingsuitkering (RVA) (2)	€ 1238,64	€ 597,48 € 681,72 (3)	€ 1663,48	€ 1663,48
Werkloosheidsuitkering (minimum) (4)	€ 1354,86	€ 703,04 € 973,7 (3)	€ 1671,80	€ 1671,80
Inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) (minimum) voor personen met een handicap (6)	€ 1238,81	€ 825,88	€ 1674,18	€ 1674,18
Invaliditeitsuitkering (7)	€ 1543,62	€ 1323,66	€ 1947,92	€ 1947,92
Pensioen (minimum) (na een volledige effectieve loopbaan)	€ 1669,74		€ 2086,52	
Overlevingspensioen (minimum) (na een volledige effectieve loopbaan)	€ 1610,92			
Inkomensgarantie voor ouderen	€ 1489,23	€ 992,82		

- (1) Deze tabel toont de bedragen voor een situatie waarin de partner van het gezinshoofd geen inkomen ontvangt. De kinderbijslagen zijn niet inbegrepen in deze tabel.
- (2) Bedragen vanaf 21 jaar voor alleenstaanden en vanaf 18 jaar voor samenwonenden met of zonder gezin ten laste. Onder deze leeftijden zijn de bedragen beduidend lager.
- (3) Bevoorrecht samenwonend: dit gaat om een verhoging van de uitkering wanneer de partner eveneens een **werkloosheids-** of **inschakelingsuitkering** ontvangt die lager ligt dan een bepaald grensbedrag.
- (4) De bedragen van de **werkloosheidsuitkering** zijn degressief en nemen dus af na verloop van tijd. De hier gepresenteerde minimumbedragen zijn de forfaitaire bedragen, over het algemeen na 49 maanden.
- (5) Men ontvangt niet noodzakelijk het maximumbedrag dat met de gezinssituatie overeenkomt. Het bedrag wordt bepaald nadat de inkomsten van het huishouden onderzocht zijn.
- (6) Naast de **inkomensvervangende tegemoetkoming** (IVT) kunnen personen met een handicap tussen 21 en 65 jaar ook een integratietegemoetkoming (IT) ontvangen, waarvan het bedrag varieert naargelang de mate van het autonomieverlies, en die bedoeld is ter compensatie van de extra kosten die de persoon met een handicap moet maken om aan het sociale leven te kunnen deelnemen (zie woordenlijst). (Alleen) voor de IT werd de “prijs van de liefde” sinds 01 januari 2021 afgeschaft, wat betekent dat de toegekende bedragen niet langer afhankelijk zijn van het inkomen van de partner.
- (7) Minimumbedrag vanaf de 7^e maand **arbeidsongeschiktheid**.

Bron: Statbel, EU-SILC 2022; Rijksdienst Voor Arbeidsvoorziening; Federale Pensioendienst; POD Maatschappelijke Integratie; FOD Sociale Zekerheid; Rijksdienst voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering

62 Zie deel 3.8 voor meer informatie over de automatische indexering van sociale bijdragen en lonen en de impact van inflatie op de koopkracht.

63 Het mechanisme voor een aanpassing van de uitkeringen aan de welvaartsstijging werd vastgelegd in de wet van 23 december 2005 omtrent het Generatiepact. Het heeft de bedoeling om de levensstandaard van uitkeringsgerechtigden te verzekeren, en de algemene levensstandaard te laten volgen, terwijl indexering het mogelijk maakt om de koopkracht te handhaven bij inflatie (Federaal Planbureau, 2011).

van de **armoederisicogrens** bereikt. De kloof met de armoederisicogrens blijft groot, in het bijzonder voor personen met een gezin ten laste.

” Hoewel het verschil kleiner is geworden, liggen de minimumbedragen van verschillende vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen nog altijd onder de armoederisicogrens. Deze inkomens en uitkeringen zijn van cruciaal belang, maar bieden nog onvoldoende bescherming tegen armoede.”

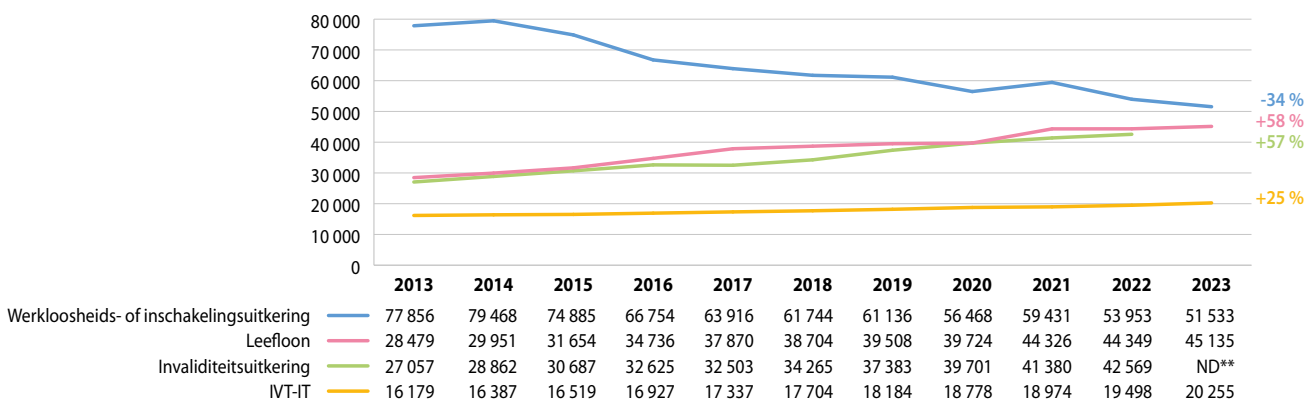
3.5.4. Evolutie van het aantal mensen op arbeidsactieve leeftijd dat een vervangingsinkomen of sociale bijstandsuitkering ontvangt

De figuren (3-26) en (3-27) tonen de evolutie van het aantal en het percentage mensen op arbeidsactieve leeftijd dat een vervangingsinkomen (**werkloosheidsuitkering**, **invaliditeitsuitkering**) of bijstandsuitkering (**leefloon**, **inkomensvervangende tegemoetkoming** voor personen met een handicap) ontvangt. De evolutie van het aantal mensen dat een **equivalent leefloon** ontvangt, wordt apart weergegeven (3-28).

In het Brussels Gewest leeft ongeveer een vijfde van de bevolking op arbeidsactieve leeftijd (18- tot 64-jarigen) van een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen⁶⁴. Hoewel dit totale aandeel de afgelopen jaren relatief weinig is veranderd, zijn er toch belangrijke veranderingen geweest in de aard van de ontvangen uitkeringen: het aantal en het percentage mensen met een **werkloosheidsuitkering** en met een **inschakelingsuitkering** is gedaald, terwijl het aantal en het percentage mensen met een ander soort uitkering is gestegen.

Er zijn verschillende factoren die de evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kunnen verklaren, waaronder conjuncturele schommelingen en veran-

3-26 Aantal begunstigden van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering, een invaliditeitsuitkering, een leefloon en een inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) en/of integratietegemoetkoming (IT), Brussels Gewest, 2013 – 2023*

Noten:

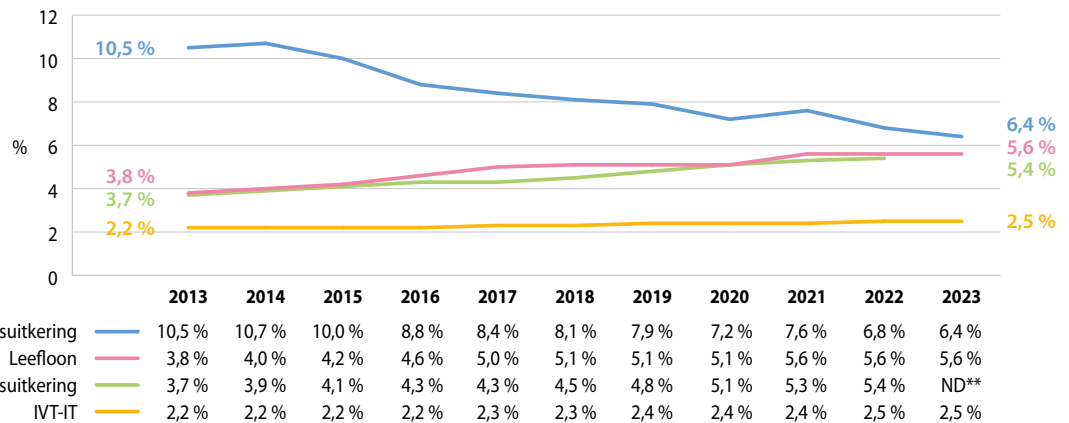
* Observatiedatum voor de leeflonen en de werkloosheids- of inschakelingsuitkeringen: 01 januari van het jaar in kwestie; aantal IVT's - IT's: 31 december van het voorgaande jaar; aantal invaliditeitsuitkeringen: 30 juni van het jaar in kwestie.

** NB: niet beschikbaar op het moment van redactie.

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, view.brussels, RIZIV, BISA, FOD Sociale Zekerheid

64 Dit totale percentage kan het aantal mensen met een uitkering wel lichtjes overschatten, omdat het mogelijk is om een combinatie van deze verschillende uitkeringen te ontvangen (bijvoorbeeld een **werkloosheidsuitkering** met een aanvullend **leefloon**, wat kan leiden tot dubbelstellingen).

3-27 Percentage van de 18- tot 64-jarige bevolking dat een werkloosheids- of inschakelingsuitkering, een invaliditeitsuitkering, een leefloon, een inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) en/of een integratietegemoetkoming (IT) ontvangt, Brussels Gewest, 2013 – 2023*

Noten:

* Observatiedatum voor de leeflonen en de werkloosheids- of inschakelingsuitkeringen: 01 januari van het jaar in kwestie; aantal IVT's – IT's: 31 december van het voorgaande jaar; aantal invaliditeitsuitkeringen: 30 juni van het jaar in kwestie.

** NB: niet beschikbaar op het moment van redactie.

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; view.brussels; RIZIV; BISA; FOD Sociale Zekerheid; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

deringen in de praktijk of de wetgeving. De evolutie van het gemiddeld jaarlijks aantal **werklozen die een uitkering van de RVA ontvangen**, vertoont een zeer sterke daling, in het bijzonder onder jongeren (zie verder). Deze daling kan gedeeltelijk verklaard worden door een stijgende tewerkstelling, maar is eveneens het gevolg van de verstrenging van de toegang tot de werkloosheids- en **inschakelingsuitkeringen** (zie verder). Deze verstrenging kan, naast tot een daling van het aantal mensen dat een werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangt, ook leiden tot een stijging van het aantal ontvangers van een **leefloon** (en mogelijk andere vormen van vervangingsinkomen of sociale bijstand), maar ook van het aantal mensen dat geen enkel eigen inkomen meer heeft en dus niet in deze statistieken voorkomt (zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2017).

Algemeen genomen zijn het aantal en het percentage begunstigden van een **leefloon** in Wallonië en vooral in het Brussels Gewest toegenomen in de loop van de afgelopen twee decennia, met een sterkere toename tussen 2015 en 2017, en een nog snellere toename in het kader van de COVID-19-crisis tussen januari 2020 en 2021.

Buiten de COVID-19-crisis, kan de toenemende trend in het aantal ontvangers van een **leefloon** de afgelopen jaren door een aantal factoren worden verklaard, waaronder:

- de inkorting van het recht op **inschakelingsuitkeringen** (beperkt tot drie jaar) in 2015 door een hervorming die zich inschrijft in de tendens tot verstrenging van de voorwaarden voor het behoud van en de toegang tot **werkloosheidsuitkeringen**. Ook de verlenging van de beroepsinschakelingsstijd en de ingevoerde leeftijds- en diplomavooraarden om aanspraak te kunnen maken op inschakelingsuitkeringen kaderen binnen die verstrenging. De uitsluitingen van werkloosheid in het kader van de controles binnen het activeringsbeleid en de opgeschroefde degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen⁶⁵ kunnen eveneens tot een transfer van de uitkerings-/bijstandsaanvragen van de RVA naar de OCMW's leiden.
- de toename van het aantal erkende **vluchtelingen** dat zich aanmeldt bij het OCMW, in het bijzonder in 2015 en 2016, evenals de overheveling van mensen in **subsidiare bescherming** van het recht op maatschappelijke hulp naar het **recht op maatschappelijke integratie** sinds 1 december 2016 draagt deels bij tot de toename van het aantal mensen met een **leefloon** (POD Maatschappelijke Integratie 2017a, 2017b en 2019).
- over de ganse periode gezien, kan naast de economische conjunctuur ook de toenemende bestaansonzekerheid van bepaalde groepen bijdragen aan een stijging van het aantal hulpvragen bij de OCMW's (POD Maatschappelijke Integratie, 2017a en 2019).

65 Zie de studie van de RVA (2021) voor meer informatie over de degressiviteit van de **werkloosheidsuitkeringen** en de impact ervan.

KADER 3-3: LEEFLOON EN EQUIVALENT LEEFLOON – RMI EN RMH?

Het leefloon dat door het OCMW wordt toegekend (laatste financiële vangnet) maakt deel uit van het **Recht op Maatschappelijke Integratie** (RMI). Het RMI kan drie vormen aannemen die kunnen worden gecombineerd: tewerkstelling (o.a. via [artikel 60§7](#)), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI)⁶⁶. Sinds 2016 is het GPMI verplicht voor alle ontvangers van een leefloon. Om aanspraak te kunnen maken op het RMI (ongeacht de vorm), moeten aanvragers voldoen aan meerdere voorwaarden, voornamelijk omtrent het gebrek aan middelen en de uitputting van sociale rechten, maar ook op vlak van werkbereidheid, nationaliteit, verblijfplaats en leeftijd.

Personen die niet in aanmerking komen voor het RMI, omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen eventueel een beroep doen op het **recht op maatschappelijke hulp**. Begunstigden van het RMI kunnen ook recht hebben op een aantal vormen van bijkomende maatschappelijke hulp.

Maatschappelijke hulp kan verschillende vormen aannemen:

- financiële hulp; wanneer deze maandelijks is, kan deze de vorm aannemen van een **equivalent leefloon** van hetzelfde bedrag als een leefloon. De rechthebbenden zijn voornamelijk asielzoekers en andere vreemdelingen met een verblijfsvergunning die niet in het bevolkingsregister zijn ingeschreven en die daardoor niet aan de voorwaarden voor het RMI voldoen. Oekraïners met het statuut van **tijdelijke bescherming** komen ook in aanmerking voor een equivalent leefloon.
 - materiële hulp;
 - hulp in natura (maaltijd, kledij enz.);
 - budgetbegeleiding;
 - tewerkstelling;
 - medische hulp, waaronder financiële tussenkomsten in het kader van **dringende medische hulp** (voor mensen in onregelmatig verblijf);
 - administratieve hulp;
 - voorschieten van een huurwaarborg;
- enz.

Het OCMW kan beslissen om maatschappelijke hulp toe te kennen:

- onder bepaalde voorwaarden (bijvoorbeeld een opleiding volgen) of zonder voorwaarden;
- al dan niet voorlopig (terug te betalen hulp, bijvoorbeeld een voorschot voor een huurwaarborg).

De toekenning van hulp hangt altijd af van een essentieel criterium: de noodsituatie. Het OCMW zal beoordelen of de hulp al dan niet noodzakelijk is met het oog op een menswaardig leven.

Het OCMW beschikt hierbij over een grotere beoordelingsvrijheid dan voor het leefloon, waarvoor de meeste voorwaarden objectief zijn. Daardoor verschilt de toegekende hulp sterker tussen de OCMW's onderling⁶⁷. Precies in het licht van die verschillen werd het REMI-systeem uitgewerkt (zie kader [3-1](#), p. 28).

Er moet worden opgemerkt dat alleen de bijstand die – volledig of gedeeltelijk – door het federale niveau wordt uitgekeerd door de POD Maatschappelijke Integratie wordt opgevolgd, verrekend en gecentraliseerd. De gegevens omtrent het leefloon, het **equivalent leefloon**, (al dan niet dringende) medische hulp zijn dus beschikbaar en volledig (administratieve gegevens). De OCMW-bijstand die niet door het federaal niveau wordt gefinancierd, dus de meeste bijkomende sociale hulp, wordt op dit moment daarentegen niet op exhaustieve wijze bijgehouden. De POD Maatschappelijke Integratie voerde tijdens de COVID-19-crisis een enquête uit bij de OCMW's om onder meer de bijkomende sociale hulp op te volgen. Er werd beslist om die opvolging te bestendigen, maar de respons bij de OCMW's is beperkt en neemt nog af⁶⁸.

66 Het GPMI is een contract tussen het OCMW en de hulpvrager. In dit contract engageert de hulpvrager zich om bepaalde stappen te ondernemen die zijn/haar maatschappelijke integratie bevorderen en het OCMW engageert zich om de persoon bij te staan in deze acties. Het contract heeft eveneens tot doel de hulpvrager hierin meer verantwoordelijkheid te geven.

67 Bron: Droits Quotidiens, <https://www.droitsquotidiens.be/>

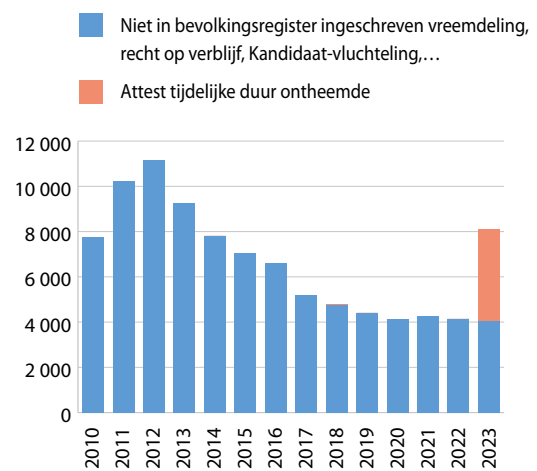
68 De enquête bij de OCMW's legde een sterke toename in bijkomende sociale hulp bloot tijdens de COVID-19-crisis, met voor heel België ongeveer 340 000 aanvragen bij de OCMW's per maand. In juni 2023 liep dit aantal na een eerste daling terug op tot ongeveer 324 000 hulpaanvragen bij de OCMW's, waarvan 40 000 voor schuldbemiddeling. Ook het aantal aanvragen voor voedselhulp lijkt op een hoog niveau te blijven, met naar schatting 88 000 aanvragen bij de OCMW's in mei 2023. Bron: Working Group Social Impact Crises (2023) op basis van de enquête van de POD Maatschappelijke Integratie.

Het aantal ontvangers van een **equivalent leefloon** volgt een heel andere trend dan het aantal ontvangers van een **leefloon** (3-28). Na een zekere daling tot 2009, die al ingezet werd in het begin van de jaren 2000 en die te wijten was aan verschillende factoren⁶⁹ (niet geïllustreerd), is tot 2012 een sterke stijging waarneembaar die samenhangt met de stijging van het aantal regularisaties en de verzadiging van de opvangstructuren in deze periode. Vervolgens is er sinds 2013 een duidelijke daling waarneembaar. Naast het aflopen van de opvangcrisis van de voorgaande jaren, laat deze dalende tendens in het aantal begunstigden van een equivalent leefloon zich grotendeels verklaren door enkele federale maatregelen binnen het asiel- en migratiebeleid⁷⁰, die in deze periode hebben geleid tot een daling van het aantal niet-ingeschreven (in het bevolkingsregister) asielzoekers en vreemdelingen die aanspraak kunnen maken op financiële hulp (POD Maatschappelijke Integratie, 2017a).

Tussen 2016 en 2017 liet zich nog een beduidend grotere daling optekenen van het aantal ontvangers van een **equivalent leefloon**. Een belangrijke verklaring hiervoor is de overdracht van in totaal 4 589 mensen met **subsidiare bescherming** naar het **Recht op Maatschappelijke Integratie** op Belgisch niveau (POD Maatschappelijke Integratie, 2019).

Tot slot hebben Oekraïense vluchtelingen onder **tijdelijke bescherming** (onder de vereiste voorwaarden) ook recht op een **equivalent leefloon**, binnen

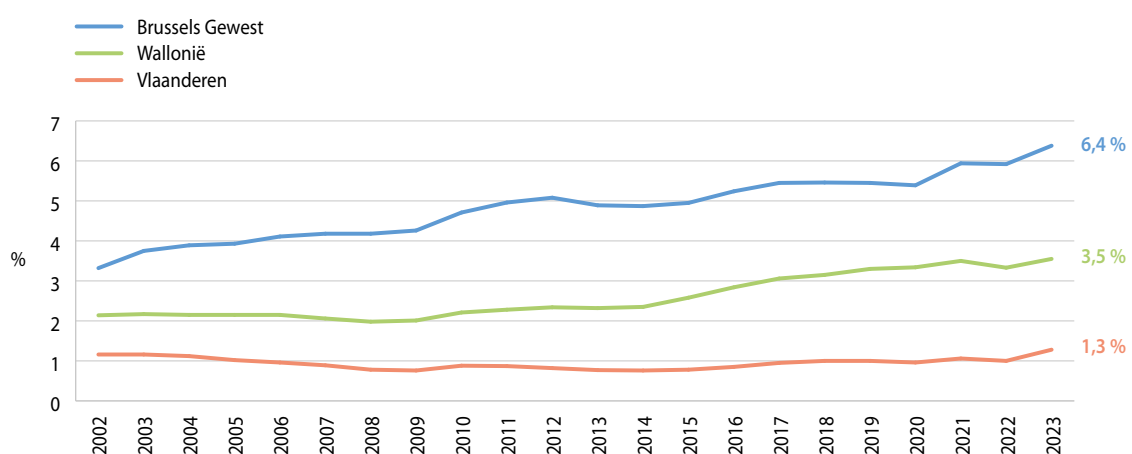
3-28 Aantal ontvangers van een equivalent leefloon, Brussels Gewest, januari 2010-2023

Bron: POD Maatschappelijke Integratie

het kader van het statuut van tijdelijk ontheemde. Sinds maart 2022 neemt hun aantal toe. In januari 2023 kregen bijna 3 978 Oekraïense vluchtelingen een equivalent leefloon in het Brussels Gewest (ongeveer de helft van het totale aantal ontvangers van een equivalent leefloon dat ongeveer 8100 bedraagt in januari 2023), tegenover 4 884 in Wallonië en 11 146 in Vlaanderen. Van januari 2022 tot januari 2023 is door de komst van Oekraïense vluchtelingen het aantal

3-29 Evolutie van het aandeel ontvangers van een leefloon (en equivalent leefloon) in de bevolking van 18-64 jaar, per gewest, januari 2002-2023

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

69 Het betreft onder meer de afschaffing van het **equivalent leefloon** voor nieuwe asielaanvragers, met in de plaats daarvan het verlenen van materiële hulp door de opvangstructuren. Dit trad in werking met de RMI-wet van 2002, die de vreemdelingen ingeschreven in het bevolkingsregister onderbracht onder het RMI terwijl ze voorheen onder het RMH vielen (POD Maatschappelijke Integratie, 2018).

70 Zoals de versnelling van de procedures, de verstrenging van de voorwaarden inzake gezinshereniging, het gebruik van een "filter" voor de regularisatieaanvragen om medische redenen, het bevorderen van terugkeer enz.

ontvangers van een equivalent leefloon in het Brussels Gewest en Wallonië verdubbeld. In Vlaanderen gaat het om een verviervoudiging.

Figuur 3-29 toont het totale percentage ontvangers van een leefloon en equivalent leefloon in de bevolking van 18-64 jaar voor de drie gewesten. Het verschil tussen het Brussels Gewest en Vlaanderen, en – zij het in mindere mate – tussen het Brussels Gewest en Wallonië is de afgelopen 20 jaar toegenomen voor deze indicator. De stijgende tendens in het percentage ontvangers van een leefloon of equivalent leefloon in het Brussels Gewest kan grotendeels verklaard worden door het aantal leeflonen, aangezien de equivalente leeflonen tussen 2012 en 2022 in dalende lijn gaan. Tussen januari 2022 en januari 2023 is de opgetekende toename evenwel vooral het gevolg van de toename in equivalente leeflonen (Oekraïense vluchtelingen). Op 1 januari 2023 telde het Brussels Gewest 45 319 ontvangers van een leefloon, tegenover 39 091 in Vlaanderen en 72 098 in Wallonië. Merk op dat op het beperkte grondgebied van Brussel zich meer ontvangers van een leefloon bevinden dan op het hele Vlaamse grondgebied. Op diezelfde datum (en inclusief de Oekraïense vluchtelingen) telde het Brussels Gewest 8 079

ontvangers van een equivalent leefloon, tegenover 15 312 in Vlaanderen en 8 265 in Wallonië.

FOCUS OP DE JONGVOLWASSENEN VAN 18 TOT 24 JAAR

De uitkeringen die jongvolwassenen zonder werk, ontvangen zijn hoofdzakelijk het leefloon en werkloosheids- of inschakelingsuitkeringen. De evoluties van het aantal en het percentage ontvangers van deze twee soorten uitkeringen worden weergegeven in tabel 3-30 en figuur 3-31.

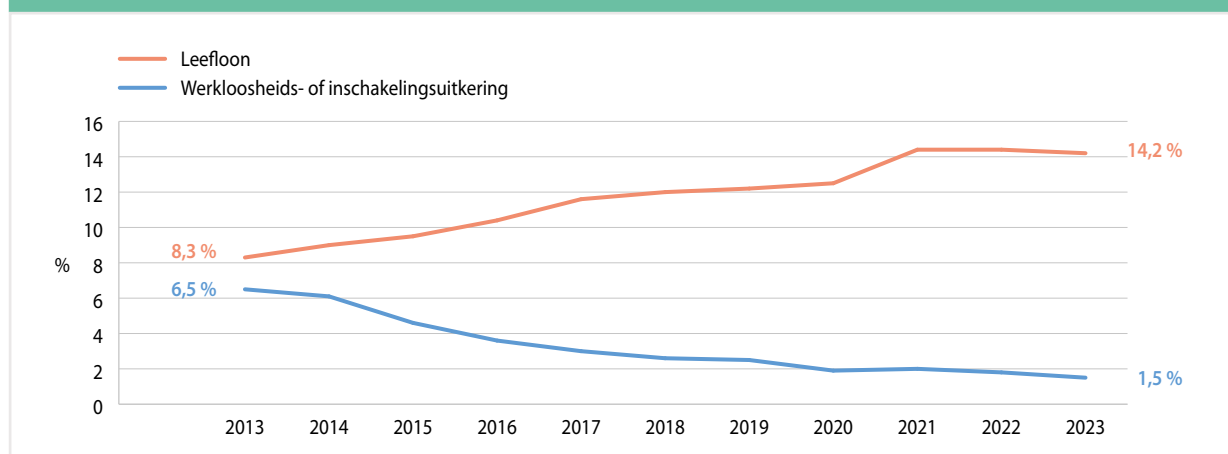
Wat vooral opvalt is de neerwaartse trend van het aantal ontvangers van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering onder jongvolwassenen (-75 % tussen 2013 en 2023) en de opwaartse trend van het aantal ontvangers van een leefloon in deze leeftijdsgroep (+85 % over de hele periode). Vóór 2011 was het aantal jongeren dat een inschakelingsuitkering ontving van de RVA groter dan het aantal jongeren met een leefloon van het OCMW (niet geïllustreerd). De wetswijzigingen die strengere voorwaarden voorzien voor het ontvangen van inschakelingsuitkeringen, verklaren dit verschijnsel deels (verlenging van de beroepsinschakelingsstijd alvorens recht te hebben op een uitkering,

3-30 Aantal ontvangers van een leefloon en aantal ontvangers van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering bij de bevolking van 18-24 jaar, Brussels Gewest, januari 2013-2023

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Groecijfer 2013-2023
Leefloon	8 519	9 260	9 754	10 719	11 808	12 330	12 615	13 003	15 020	15 305	15 750	+85 %
Werkloosheids- of inschakelingsuitkering	6 700	6 299	4 707	3 700	3 042	2 651	2 551	1 975	2 093	1 866	1 663	-75 %

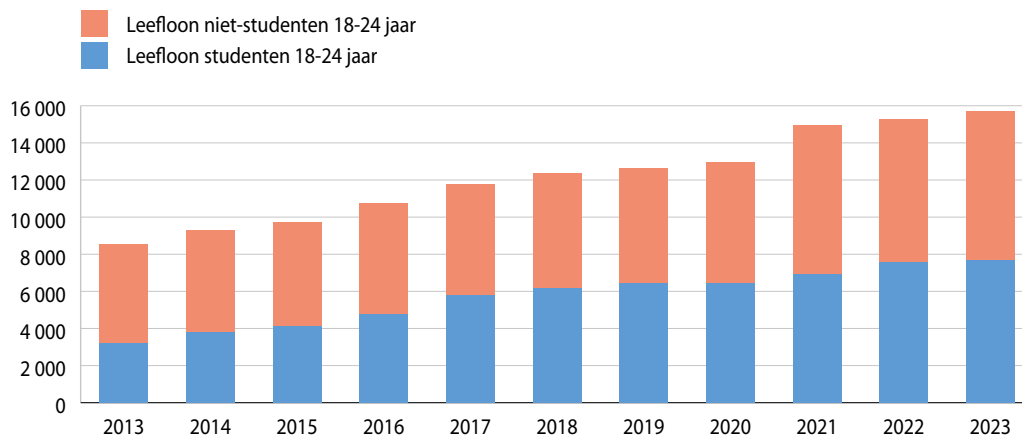
Bron: POD Maatschappelijke Integratie; view.brussels

3-31 Percentage ontvangers van een leefloon en ontvangers van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering bij de bevolking van 18- 24 jaar, Brussels Gewest, januari 2013-2023

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; view.brussels; Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3-32 Aantal ontvangers van een leefloon bij 18-24-jarigen, zowel studenten als niet-studenten, Brussels Gewest, januari 2013-2023

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

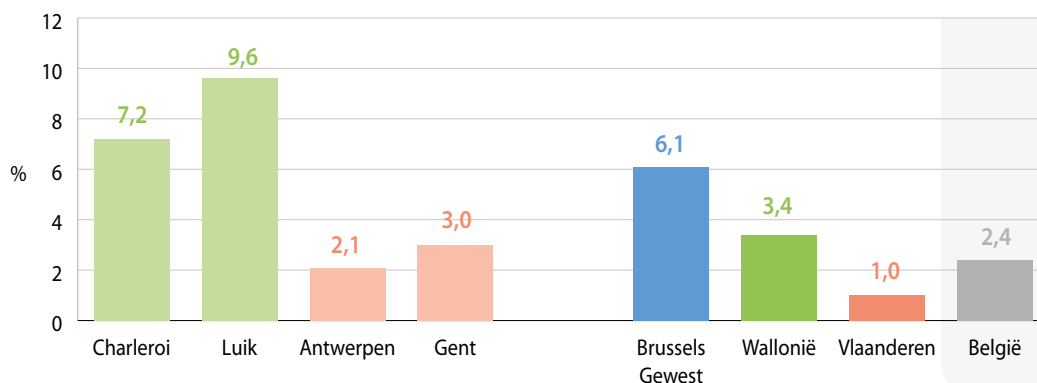
toevoeging van leeftijds- en diplomavooraarden aan het recht, beperking in de duur van de toekenning enz.). Een deel van de jongvolwassenen zonder financiële middelen heeft zich bijgevolg tot de OCMW's moeten wenden⁷¹. Wat de toename van het aantal jongvolwassenen bij het OCMW betreft, moet ook onderlijnd worden dat een groot deel van deze groei (vooral tussen 2014 en 2018) studenten betreft (3-32). Ten slotte was de toename tijdens de COVID-19-crisis, tussen januari 2020 en januari 2021, van jongeren die een leefloon ontvangen bijzonder groot (+15 % in een jaar). Dat jaar bestond de toename bijna uitsluitend uit niet-studenten.

3.5.5. Percentage ontvangers van een leefloon of equivalent leefloon naargelang een aantal kenmerken

WOONPLAATS

Het percentage ontvangers van een leefloon of equivalent leefloon onder de bevolking van 18-64 jaar ligt hoger in het Brussels Gewest dan in Vlaanderen en Wallonië. Bij vergelijking met de grote steden van het land liggen deze percentages evenwel nog hoger in Luik en Charleroi (3-33).

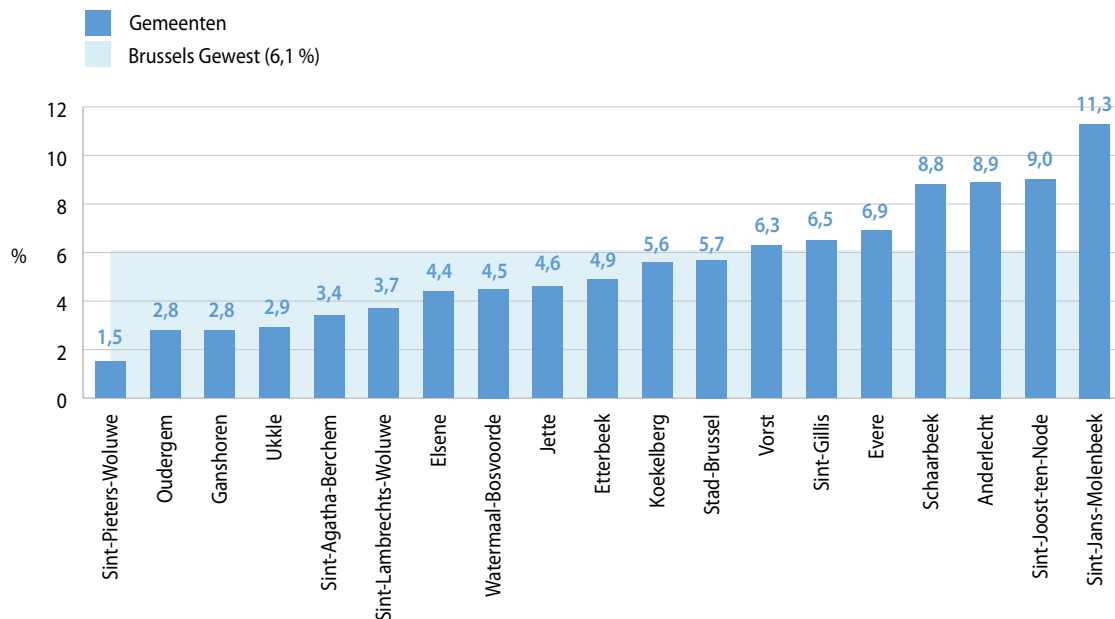
3-33 Percentage ontvangers van een leefloon of equivalent leefloon in de bevolking van 18-64 jaar, grote steden, gewesten en België, januari 2022

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

71 Een recente studie toont aan dat de hervorming van de inschakelingsuitkeringen de kansen op het verkrijgen van duurzaam werk niet heeft bevorderd (Cockx et al., 2022).

3-34 Percentage ontvangers van een leefloon of equivalent leefloon in de bevolking van 18-64 jaar, Brusselse gemeenten, januari 2022

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

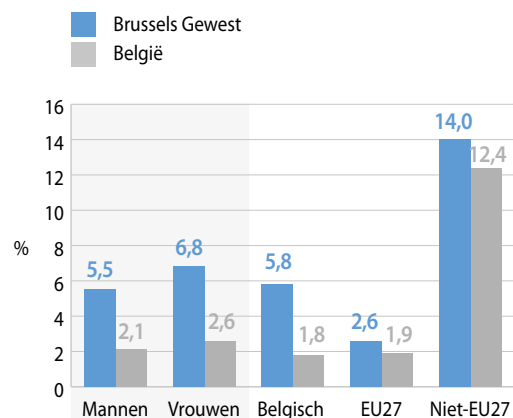
Net als bij de andere indicatoren variëren de percentages ontvangers van een leefloon en equivalent leefloon in de bevolking op arbeidsactieve leeftijd aanzienlijk tussen de Brusselse gemeenten onderling: ze liggen over het algemeen veel hoger in de gemeenten van de arme sikkel van het Gewest dan in de gemeenten van de tweede kroon. In januari 2021, ontving meer dan één volwassene (18-64 jaar) op tien (11%) in Molenbeek een (equivalent) leefloon, tegenover 1,5% in Sint-Pieters-Woluwe (3-34).

NATIONALITEIT EN GESLACHT

Het aandeel ontvangers van een (equivalent) leefloon in de Brusselse bevolking is iets groter onder de vrouwelijke dan onder de mannelijke bevolking (6,8% tegenover 5,6% in januari 2021).

Dit aandeel varieert ook sterk naargelang de nationaliteit: in het Brussels Gewest is het percentage ontvangers het laagst bij de niet-Belgen met een EU-27-nationaliteit (2,6%), gevolgd door inwoners met de Belgische nationaliteit (5,8%). Het percentage ligt het hoogst bij mensen met een niet-Europese nationaliteit (14%) (3-35).

3-35 Percentage ontvangers van een leefloon of equivalent leefloon, volgens geslacht en nationaliteit, Brussels Gewest en België, januari 2022

NB: De voor de noemer gebruikte bevolkingscijfers zijn afkomstig uit het rijksregister waarin de meerderheid van de mensen die recht hebben op een equivalent leefloon niet zijn opgenomen. Het percentage ontvangers van een (equivalent) leefloon bij de inwoners met een niet-Europese nationaliteit (niet-EU28) wordt hierdoor waarschijnlijk sterker overschat dan de andere categorieën, aangezien een groot deel van de ontvangers van een equivalent leefloon geen Europese nationaliteit heeft.

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

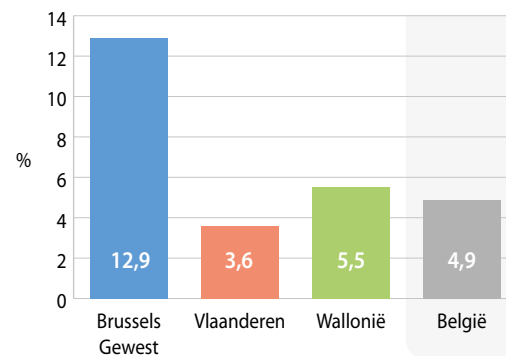
3.5.6. Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)

De inkomensgarantie voor ouderen (IGO) is een uitkering die onder bepaalde voorwaarden door de Federale Pensioendienst wordt toegekend aan 65-plussers wier inkomsten onvoldoende zijn om rond te komen⁷². Op 1 januari 2022 ontvingen in het Brussels Gewest 20583 mensen een IGO⁷³, onder wie 60 % vrouwen en 40 % mannen⁷⁴.

Hoewel het aandeel personen van 65 jaar en ouder in de totale bevolking in het Brussels Gewest kleiner is dan in de twee andere gewesten, krijgen zij naar verhouding wel vaker een IGO (13 % in het Brussels Gewest in 2022, wat bijna drie keer zo veel is dan in België in zijn geheel) (3-36).

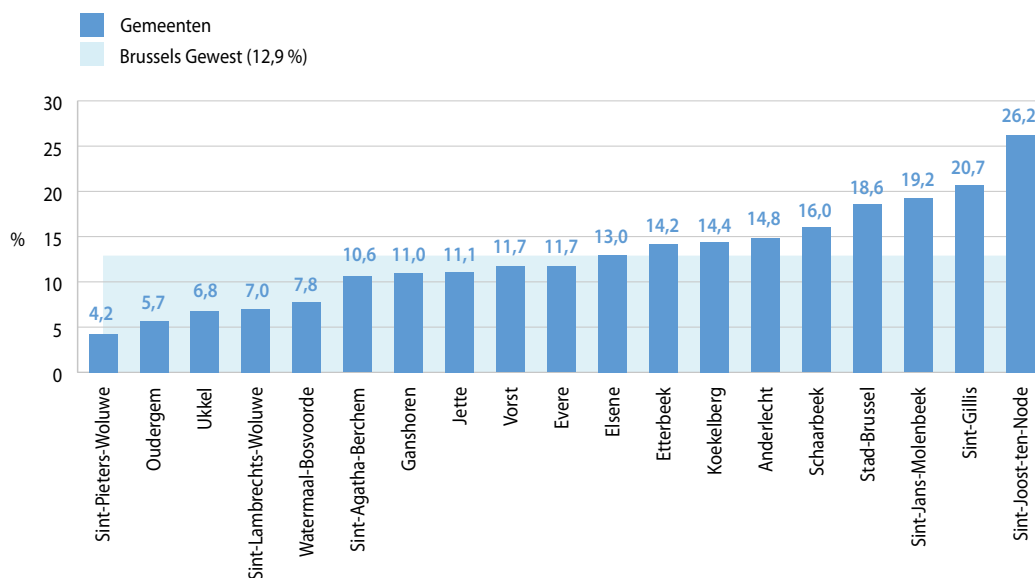
Binnen het Brussels Gewest varieert het aandeel bewoners van 65 jaar en ouder met een IGO sterk tussen de gemeenten: het gaat van 4 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 26 % in Sint-Joost-ten-Node (3-37).

3-36 Aandeel ontvangers van een inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en ouder, België en gewesten, januari 2022

Bron: BISA, Federale Pensioendienst; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

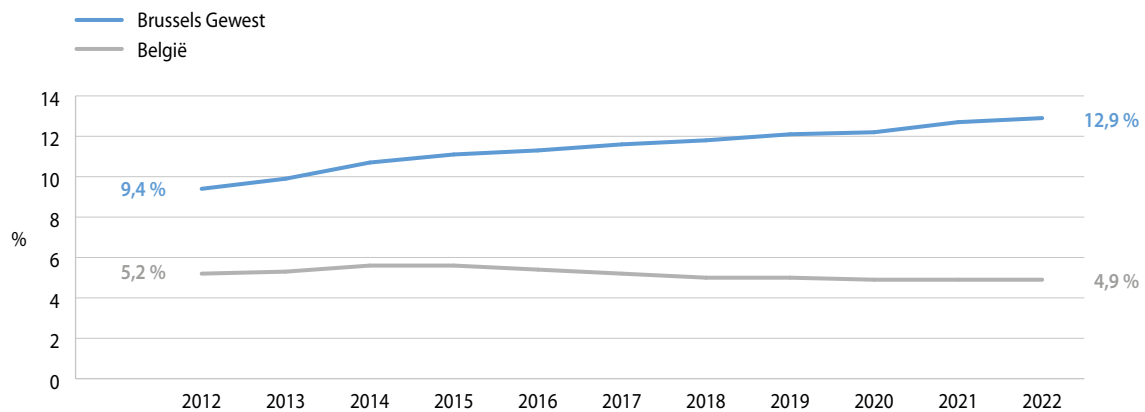
3-37 Percentage ontvangers van een inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en ouder, per gemeente, Brussels Gewest, januari 2022

Bron: BISA, Federale Pensioendienst; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

- 72 Naast inkomensvoorwaarden moet ook aan andere voorwaarden voldaan zijn om een IGO te kunnen krijgen, waaronder de werkelijke woonplaats van de betrokkene. Deze moet een hoofdverblijfplaats in België hebben en er effectief en permanent verblijven. Enkel verblijven in het buitenland van maximaal 29 dagen, al dan niet aaneengeschaakt, per kalenderjaar zijn toegestaan, en de FOD Pensioenen moet hiervan steeds op voorhand worden verwittigd, anders kan de ontvanger de IGO verliezen. Meer informatie: <https://www.sfpd.fgov.be/nl/recht-op-pensioen/igo>, geraadpleegd op 15 oktober 2023.
- 73 Daarnaast ontvingen op 31 december 2021 6796 mensen een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB), een aanvullende steunmaatregel voor bejaarde personen met een laag inkomen en een handicap die een verlies aan zelfstandigheid veroorzaakt (bron: BISA; Iriscare).
- 74 Bron: Federale Pensioendienst; Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel. Het grotere aantal vrouwen dat een IGO ontvangt, moet hoofdzakelijk worden toegeschreven aan hun grotere vertegenwoordiging in de bevolking van 65 jaar en ouder. Wanneer de percentages binnen de geslachten worden vergeleken blijft hetzelfde geslachtsverschil wel bestaan maar is het beperkt: 12,4 % van de mannen van 65 jaar en ouder, en 13,2 % van de vrouwen ontvang een IGO.

3-38 Evolutie van percentage bewoners van 65 jaar en ouder dat een IGO krijgt, Brussels Gewest en België, 2012-2022

Bron: BISA, Federale Pensioendienst; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Het aandeel inwoners van het Brussels Gewest met een IGO is tussen 2012 en 2022 sterk toegenomen, terwijl het Belgische cijfer relatief stabiel bleef (3-38).

3.5.7. Non take-up van sociale rechten en sociale onderbescherming

Een aantal mensen in armoede ontvangt geen enkele uitkering, hoewel zij er nochtans wel voor in aanmerking komen. Deze mensen genieten dus niet van de rechten of diensten waarop ze aanspraak kunnen maken en men spreekt dan van situaties van non take-up van sociale rechten.

Het thematisch rapport "Inzichten in non take-up van de sociale rechten en in sociale onderbescherming in het Brussels Gewest" (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2017) bracht, aan de hand van een uitgebreid kwalitatief onderzoek en een kwantitatieve analyse, verschillende situaties van non take-up in kaart (niet kennen, niet vragen, geen toegang en geen aanbod) van verschillende fundamentele sociale rechten (hulp bij huisvesting, opleiding, werkloosheidsverzekering, sociale bijstand en leefloon, verplichte ziekteverzekering).

Verschiedende types non take-up werden zo vastgesteld voor verschillende sociale rechten. De aanwezigheid en de frequentie van de non take-up, verschilt sterk van het ene sociale recht tot het andere. Wie zich in een situatie van non take-up bevindt, loopt hoe dan ook een groter risico op bestaansonzekerheid.

Een analyse van de sociaal-administratieve trajecten van kwetsbare groepen in het kader van dit thematisch rapport bracht vaak hobbelige parcours

aan het licht met veel veranderingen van statuut (werknemer, werkloos, in opleiding, leefloontrekkend, ziekte- of invaliditeitsuitkering enz.). De socio-economische situatie van mensen die werden uitgesloten van de werkloosheidsuitkering en van de ontvangers van een leefloon in het Brussels Gewest, werd longitudinaal opgevolgd over een periode van twee jaar (2010-2012) op basis van gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ). In deze twee groepen wijzigde het statuut van de meeste betrokkenen (respectievelijk meer dan 65 % en 60 %) meermaals (minstens twee keer) in de loop van de bestudeerde periode. Op het einde van de observatieperiode van 2 jaar is het sociale zekerheidsstatuut van een aanzienlijk deel (19 % en 15 %) onbekend. Deze mensen lopen een risico op sociale onderbescherming, en de frequente statuutwijzigingen vergroten het risico op non take-up van sociale rechten.

Ondanks hun cruciale en vaak dringende behoefte aan hulp of inkomen, bevinden veel mensen die al in bestaansonzekerheid of armoede leven zich in een situatie van non take-up. Uit de studie van het Observatorium blijkt dat de digitalisering en dematerialisering van overheidsdiensten en -procedures situaties van non take-up kunnen verergeren, verlengen, of doen ontstaan. De eerste lockdown in het kader van de COVID-19-crisis bracht deze ontwikkelingen in een stroomversnelling (Deprez et al., 2020, Noël, 2021), met een verhoogd risico op verergering van situaties van non take-up van rechten en diensten, en een vergroting van de afstand tussen de staat en de burgers tot gevolg (Deville, 2019).

Verscheidene specifieke factoren kunnen bijdragen tot de non take-up van sociale rechten. Enkele voorbeelden: tegenstrijdige informatie, meerdere

voorwaarden, wachttijden, doorverwijzingen, complexe procedures voor de aanvraag en het behoud van het recht, de frequentie van en het aantal te ondernemen stappen, toegankelijkheidsmodaliteiten (uurregeling, afspraken, wachtrijen enz.), online procedures, dossiers die niet worden opgevolgd, controles en sancties, een wijziging van de gezinssamenstelling of het inkomen van de andere gezinsleden, tijdelijk foutieve informatie in de administratieve databanken, fouten, wijzigende wetgeving enz.

In het verlengde van deze moeilijkheden of van de verstrenging van voorwaarden voor de toegang tot op het behoud van sociale rechten, bracht de studie van het Observatorium een verschuiving van situaties van non take-up naar situaties van sociale onderbescherming in kaart, waarbij mensen steeds verder en duurzamer verwijderd raken van iedere vorm van sociale bescherming.

De recente resultaten uit het onderzoeksproject TAKE, steunend op ramingen die een grootteorde schetsen, bevestigen dat een bijzonder groot aantal mensen in bestaansonzekerheid in België zich in een situatie van non take-up van sociale rechten bevindt. Voor het hele land wordt de non take-up van het leefloon geschat op zo'n 45 %. De non take-up van de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) wordt geschat op ongeveer 50 %. Voor rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming – zie volgend deel – ligt het aandeel ondanks een verplichte proactiviteit en een gedeeltelijke automatisering van dit recht op ongeveer 45 % bij mensen op beroepsactieve leeftijd en 24 % bij mensen van 65 jaar en ouder.

3.6. MENSEN DIE RECHT HEBBEN OP EEN VERHOOGDE TEGEMOETKOMING VOOR GENEESKUNDIGE VERZORGING

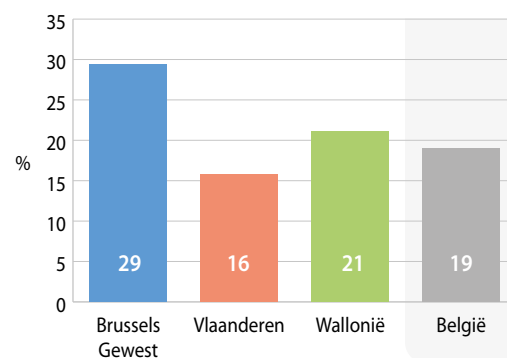
Het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming (RVT) voor geneeskundige verzorging kan als indicator worden gebruikt van het aantal mensen dat in financieel moeilijke omstandigheden leeft. Er zijn drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) ontvangen van bepaalde uitkeringen (leefloon, equivalent leefloon, IGO, verhoogde kinderbijslag

voor kinderen met een handicap); (2) het statuut van wees of niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het recht op een verhoogde tegemoetkoming automatisch toegekend aan de gerechtigden en hun personen ten laste. Mensen met een laag inkomen die geen automatisch recht hebben op een verhoogde tegemoetkoming moeten een aanvraag indienen en verkrijgen het recht al dan niet na een onderzoek van de inkomens van het huishouden.

Het Brussels Gewest telde op 31 december 2022 365 471 rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming (gerechtigden en personen ten laste). 43 % van hen is rechthebbende omwille van hun sociaal statuut (leefloon enz.), 57 % omwille van een laag inkomen. Meer dan een derde van de rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming werkt (loontrekkende of zelfstandige) en heeft recht op de tegemoetkoming op basis van het inkomen⁷⁵.

In totaal heeft 29 % van de Brusselse bevolking het statuut van rechthebbende op een verhoogde tegemoetkoming. Dit percentage ligt hoger dan in Vlaanderen (16 %) en Wallonië (21 %) (3-39).

3-39 Percentage van de rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging in de totale bevolking, België en gewesten, 31 december 2022

Bron: RIZIV; Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

75 Bron: Statistiekenportaal van het RIZIV "Statistieken over personen aangesloten bij een ziekenfonds", <https://www.riziv.fgov.be/nl/webtoepassingen/statistieken-over-personeen-aangesloten-bij-een-ziekenfonds>, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Het aantal mensen dat recht heeft op een verhoogde tegemoetkoming verschilt naargelang de leeftijd. In het Brussels Gewest gaat het om 38 % van de kinderen en jongeren jonger dan 20 jaar, en 33 % van de personen van 65 jaar en ouder (3-40).

Kaart (3-41) toont het percentage rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming (dit keer onder de mensen die door de Belgische ziekteverzekering worden gedekt), per statistische sector. Dit percentage blijkt bijzonder hoog te liggen in de **arme sikkkel**. Ook andere **statistische sectoren** vertonen hoge percentages, onder meer de sectoren met veel sociale huisvesting.

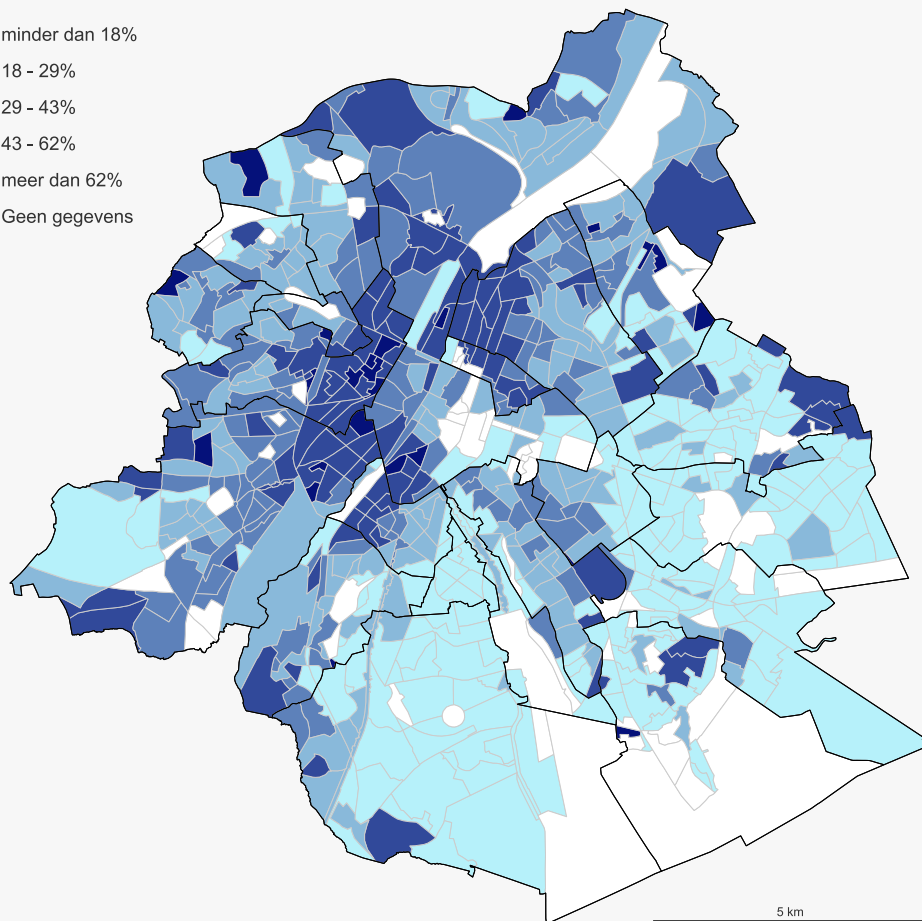
3-40 Aantal en percentage rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, 31 december 2022

	Aantal	Percentage
Jonger dan 20 jaar	115 855	38 %
20-29 jaar	49 132	26 %
30-64 jaar	146 717	25 %
65 jaar en ouder	53 767	33 %
Totaal	365 471	29 %

Bron: RIZIV, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3-41 Percentage rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging onder de bevolking die door de ziekteverzekering wordt gedekt, per statistische sector, Brussels Gewest, 2021

- minder dan 18%
- 18 - 29%
- 29 - 43%
- 43 - 62%
- meer dan 62%
- Geen gegevens

Source : Agence inter-mutualiste. Cartographique : Observatoire de la Santé et du Social de Bruxelles

3.7. OVERMATIGE SCHULDENLAST

Overmatige schuldenlast is een belangrijk probleem in het Brussels Gewest waar veel mensen in armoede mee worden geconfronteerd. Een overmatige schuldenlast heeft een zware impact met gevolgen op alle levensdomeinen en leidt tot een snelle verslechtering van de levensomstandigheden, veel menselijk leed en een juridisch hindernissenparcours. Loonbeslag, inbeslagname van eigendommen, afsluiten van elektriciteit, uithuiszettingen... Het zijn één voor één gevolgen van wanbetaling die de situatie van mensen in reeds moeilijke levensomstandigheden nog verergeren.

Helaas bestaan er, met uitzondering van geregistreerde krediet schulden (zie verder), geen officiële gegevens over deze problematiek in het Brussels Gewest en zijn de gegevens die wel beschikbaar zijn te partieel om een correcte globale schatting van de omvang van het probleem van overmatige schuldenlast te kunnen maken, wat bijdraagt tot de onzichtbaarheid van het fenomeen. Enkele aanwijzingen zijn evenwel toch terug te vinden in volgende bronnen:

- 1) De EU-SILC-enquête reikt enkele algemene indicatoren aan over het onderwerp. Uit de gegevens (EU-SILC 2022) blijkt dat ongeveer 7 % van de Brusselse bevolking zijn facturen niet tijdig kan betalen (eveneens 7 % in Wallonië, en 3 % in Vlaanderen). 39 % van de Brusselse bevolking zou geen onverwachte uitgave kunnen doen (tegenover 14 % in Vlaanderen en 34 % in Wallonië)⁷⁶.
- 2) Uit de enquête van de POD Maatschappelijke Integratie blijkt verder dat het aantal dossiers die door de schuldbemiddelingsdiensten van de OCMW's worden behandeld, in België met ongeveer 40 % is toegenomen tussen januari 2020 en mei 2022.

“Schuldbemiddeling is sinds juli 2020 algemeen genomen aan een opmars bezig. Het aantal dossiers nam verder sterk toe sinds begin 2021 en bereikte in mei 2022 zijn hoogste niveau. De meest plausibele verklaring hiervoor is dat de financiële reserves van de mensen op raken (als gevolg van een afname van de inkomens en/of een toename van de uitgaven), wat uiteindelijk tot (toenemende) schulden leidt. Na enige tijd

komen personen met schulden aankloppen bij het OCMW voor schuldbemiddeling. De toename van de schulden als gevolg van de hoge energieprijzen kan een bijkomende verklaring zijn.”⁷⁷ In juni 2023 zouden er – op basis van deze niet-exhaustieve enquêtegegevens – ongeveer 40 000 aanvragen voor schuldbemiddeling in België zijn geweest. Dat blijft een aanzienlijk hoog aantal, maar zou geen stijging zijn ten opzichte van het voorgaande jaar. De enquêtegegevens suggereren wel dat het gemiddelde bedrag van de schulden is toegenomen⁷⁸.

Wat Brussel betreft, werden de schuldbemiddelingsdiensten en energiecellen van de OCMW's overspoeld met aanvragen als gevolg van de energiecrisis. Zo is het aantal nieuwe dossiers bij de Energiecel van het OCMW van Brussel bijna verdubbeld (+90 %) tussen 2021 en 2022⁷⁹.

- 3) Het Brusselse Observatorium voor Gezondheid en Welzijn heeft in 2021, in samenwerking met het Steunpunt voor de Diensten Schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en enkele schuldbemiddelingsdiensten, een dossier uitgebracht waarin de bestaande gegevens voor het Brussels Gewest onder de loep worden genomen om een beter inzicht te krijgen in het profiel van de mensen met een overmatige schuldenlast, de aard van hun schulden, factoren die aanleiding geven tot een overmatige schuldenlast enz.⁸⁰

De elementen die hieronder worden aangehaald zijn dezelfde als deze in de vorige Welzijnsbarometer (2021). De (niet-exhaustieve) gegevens konden niet worden geactualiseerd aangezien dit bij gebrek aan een gecentraliseerde databank niet eenvoudig is. De wel beschikbare gegevens die door de Dienst Schuldbemiddeling van Brussel-Stad ter beschikking werden gesteld, lijken er niettemin op te wijzen dat de resultaten die in het dossier van 2021 werden voorgesteld nog steeds geldig zijn. Het profiel van de begunstigen en de aard van hun schulden verschilt immers amper in 2022 (zonder rekening te houden met het publiek dat zich tot de Cel Energie wendt). De Dienst Schuldbemiddeling van Brussel-Stad ziet echter wel een toename in het aandeel schulden voor gezondheidszorg in de totale schulden bij het publiek dat bij de dienst aanklopt (van 15 % van de schulden in 2018 naar 18 % in 2022). Als ook wordt

76 Bron: Statbel, EU-SILC 2022.

77 Bron: POD Maatschappelijke Integratie (2022).

78 Working Group Social Impact Crises (2023) op basis van de enquête van de POD Maatschappelijke Integratie.

79 Van 1157 dossiers in 2021 naar 2203 dossiers in 2022. Bron: Jaarverslag 2022 van de Dienst Schuldbemiddeling van het OCMW van Brussel.

80 Zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2021).

gekeken naar de aanvragen ingediend bij de Cel Energie wordt vastgesteld dat de energieschulden in 2022 eveneens toenemen.

Het dossier dat in 2021 werd opgesteld door het Observatorium gaf daarnaast ook aan dat de schulden waarmee mensen met een overmatige schuldenlast die bij de diensten aankloppen het vaakst geconfronteerd worden, schulden zijn in verband met huisvesting en vaste kosten (energie, elektriciteit, water). De schulden voor vaste kosten komen daarbij nog een stuk vaker voor dan huurschulden (waarbij het wel om hogere bedragen gaat). Daarna volgen de schulden in verband met gezondheidszorg.

Meer algemeen liggen de zogenaamde "leefschulden" (samen beschouwd) het vaakst aan de basis van situaties van overmatige schuldenlast onder het publiek dat zich wendt tot de schuldbemiddelingsdiensten die in de studie worden bestudeerd: twee derde van de schulden zijn in feite "leefschulden", zijnde schulden voor huisvesting en vaste kosten, gezondheidszorg, belastingen, communicatiekosten en abonnementen, verzekeringen, vervoer, uitstaande schulden die moeten worden terugbetaald, schulden voor crèches en scholen en achterstallige alimentatiegelden. Kredietenschulden of andere consumentenkredieten vertegenwoordigen op zich 13 % van de bestudeerde schulden (3-42).

Hoewel "leefschulden" frequenter voorkomen bij personen in situaties van armoede dan "krediet-

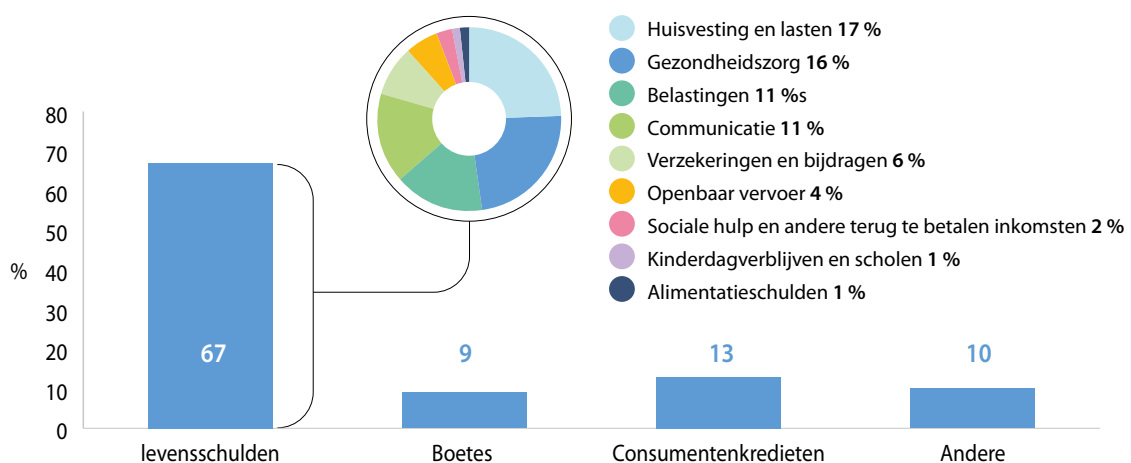
schulden", blijven kredieten wel een element die een overmatige schuldenlast kunnen verergeren of uitlokken. Schuldbemiddelaars op het terrein stellen vast dat mensen in precare situaties bijzonder kwetsbaar zijn voor consumentenkredieten die ze opnemen om in hun basisbehoeften te kunnen voorzien of hun achterstallige facturen te betalen.

De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is een van de instrumenten die door de Belgische autoriteiten werden ingevoerd in de strijd tegen overmatige schuldenlast bij particulieren. De Centrale registreert alle hypothecaire kredieten en consumentenkredieten voor privédoeleinden, aangegaan door fysieke personen in België. De Centrale registreert eveneens de eventuele achterstallige aflossingen die uit deze kredieten voortvloeien.

Uit een analyse van de gegevens van de Centrale voor kredieten aan particulieren (2022) blijkt dat er in het Brussels Gewest verhoudingsgewijs minder kredietnemers zijn (52 % van de volwassen bevolking) dan elders in België (65 %) ⁸¹, maar dat ze vaker in moeilijkheden verkeren (7 % van de kredietnemers hebben terugbetalingsmoeilijkheden tegenover 4 % in België ⁸²). Jongeren kampen over het algemeen vaker met problemen voor hun kredietaflossingen.

Het aandeel van de kredietnemers met een betalingsachterstand voor minstens één lening op

3-42 Verdeling van de schulden volgens aard, Schuldbemiddelingsdiensten van de OCMW's van Brussel-Stad, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe, 2018

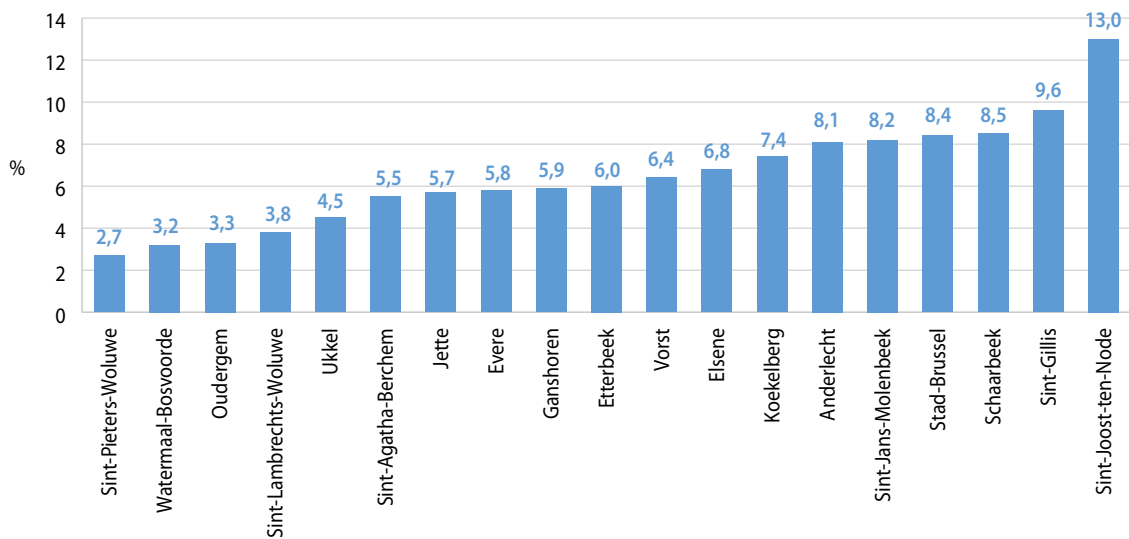

Bron: Schuldbemiddelingsdiensten van Brussel-Stad, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

81 Bron: NBB (2022).

82 Statistieken van de Centrale van de kredieten aan particulieren; NBB en BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

3-43 Percentage kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet in het totale aantal kredietnemers, per gemeente, Brussels Gewest, 2022

Bron: Nationale Bank van België (NBB), Centrale van de kredieten aan particulieren; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

het totale aantal kredietnemers (met ten minste één lening) verschilt aanzienlijk tussen de Brusselse gemeenten en toont het nauwe verband tussen de het aandeel inwoners met aflossingsmoeilijkheden enerzijds en de omvang van de armoede in de gemeente anderzijds: dit aandeel varieert van 3 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 13 % in Sint-Joost-ten-Node (3-43).

3.8. INFLATIE EN KOOPKRACHT

In de loop van 2021 en 2022 is de inflatie (het tempo waarmee de prijzen stijgen) sterk opgelopen; in oktober 2022 bedroeg de inflatie – gemeten aan de hand van de **consumptieprijsindex** (CPI) – 12 % ten opzichte van oktober 2021. De consumptieprijsindex weerspiegelt de prijsevolutie van een korf van goederen en diensten die een gemiddeld Belgisch huishouden inkoop. De energieprijzen waren verantwoordelijk voor de helft van deze inflatie. De prijzen voor voeding en drank veroorzaakten een vijfde ervan⁸³.

De sterke inflatie was dus vooral het gevolg van een ongeziene stijging van de energieprijzen (zie hoofdstuk 7). In vergelijking met het voorgaande jaar zijn in oktober 2022 de elektriciteits- en gasprijzen met respectievelijk 85 % en 131 % gestegen. De explosie van de energieprijzen in deze periode is het gevolg van de economische heropleving na de

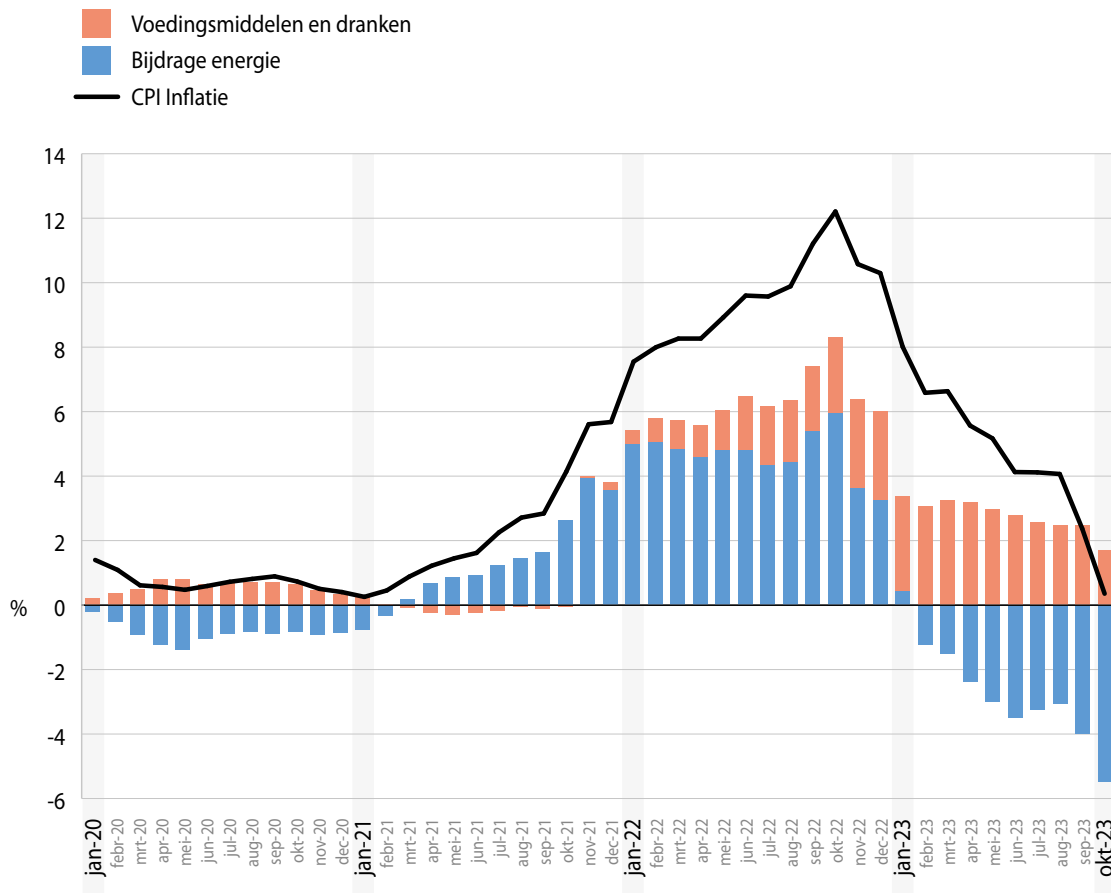
coronacrisis en de strategische bevoorrading door Aziatische landen, maar vooral van de geopolitieke uitdagingen en de oorlog in Oekraïne. De stijgende prijs van CO₂-emissierechten heeft eveneens een impact, zij het in mindere mate (bron: SocialEnergie).

Na oktober 2022 gaan de energieprijzen in dalende lijn en gaan ze in de richting van hun niveau van vóór de crisis. Tussen september 2023 en oktober 2023 is de aardgasprijs evenwel met gemiddeld 5 % toegenomen. Deze prijsstijging valt voornamelijk te verklaren door het einde van de tijdelijke uitbreiding van het sociaal tarief enerzijds en de toename van de accijnzen anderzijds. De prijzen van voedingswaren en dranken zijn ook na oktober 2022 blijven stijgen en dragen in oktober 2023 1,7 procentpunten bij aan de inflatie. Onder meer de prijzen voor oliën, aardappelen, eieren en suiker zijn het afgelopen jaar sterk gestegen (bron: Statbel).

In België wordt een zeker behoud van de koopkracht van de gezinnen gewaarborgd door automatische aanpassing van de lonen, sociale uitkeringen en pensioenen in functie van de inflatie: wanneer de afgevlakte **gezondheidsindex** in een gegeven maand meer dan 2 % stijgt, worden de sociale uitkeringen de daaropvolgende maand geïndexeerd en de lonen in de publieke sector en bepaalde andere sectoren (volgens de geldende Collectieve Arbeidsovereenkomsten – cao's) nog een maand later. In nog andere sectoren gelden cao's die de lonen volgens een ander ritme aanpassen (bijvoorbeeld een keer per jaar,

83 Bron: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/consumptieprijsindex/consumptieprijsindex>, geraadpleegd in november 2023

3-44 Consumptieprijsindex (evolutie ten opzichte van het voorgaande jaar) en bijdrage aan de inflatie van de energie- en voedingsprijzen, januari 2020 – oktober 2023

Bron: Statbel

per trimester of eventueel maandelijks). Toch kan dit mechanisme van indexering niet voorkomen dat de inflatie over het algemeen tot een zekere daling van de koopkracht leidt, en dit vaak sterker bij gezinnen met een laag inkomen.

- 1) Ten eerste is de indexering gebaseerd op de (afgevlakte) **gezondheidsindex**, waar bij de berekening bepaalde producten uit de korf van de **consumptieprijsindex** weggelaten worden, zijnde producten waarop accijnzen worden geheven: alcoholhoudende dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). Huishoudens worden dus (in meerdere of mindere mate) getroffen door een stijging van de prijzen van deze producten, naargelang het gewicht ervan binnen hun uitgaven.
- 2) Daarnaast wordt de indexering berekend op basis van de **afgevlakte gezondheidsindex** over 4 maanden, wat betekent dat het gemiddelde van de gezondheidsindex over vier maanden wordt berekend en vergeleken met het gemiddelde van de voorgaande 4 maanden. Een prijsstijging in een bepaalde maand zal dus pas met een zekere vertraging leiden tot een indexering (althans voor

de sociale uitkeringen en de lonen in de publieke en heel wat andere sectoren).

- 3) De automatische indexering is er overigens uitsluitend voor werknemers in loondienst en voor sociale uitkeringen. Zelfstandigheden kunnen het zich, al naargelang hun situatie, niet altijd veroorloven hun tarieven op te trekken.
- 4) Tot slot steunt de **consumptieprijsindex** – die als doel heeft de prijsevolutie te meten – op de prijs van een korf van goederen en diensten die door een gemiddeld huishouden in België worden aangekocht. De reële samenstelling van die goederenkorf verschilt echter van huishouden tot huishouden, onder meer in functie van het inkomensniveau. Zo weegt het **budget voor energie, voedsel** en huisvesting zwaarder door op het budget van minder welvarende gezinnen. De evolutie van de prijzen van goederen en diensten heeft dus beïnvloed de huishoudens dus op een andere manier afhankelijk van het inkomen. Bijgevolg werden mensen die in een grotere bestaansonzekerheid leven sterker getroffen door de inflatie van de energieprijzen en laat de inflatie van de voedingsprijzen zich bij hen ook vandaag nog sterker voelen.

04 DE ARBEIDSMARKT

In vergelijking met de andere twee gewesten kent het Brussels Gewest meer armoede. Dit hogere armoedecijfer valt deels toe te schrijven aan de ongunstige positie van de Brusselaars op de arbeidsmarkt. Een fatsoenlijk en regelmatig inkomen uit werk vormt immers een van de verdedigingsmuren tegen armoede, aangezien de bedragen van sociale bijstandsuitkeringen en de meeste minimumvervangingsinkomens onder of dicht bij de **armoederisicogrens** liggen (zie hoofdstuk 3).

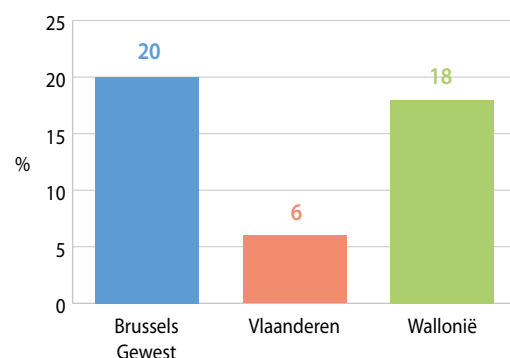
In het Brussels Gewest bevond in 2022 bijna twee derde (64%) van de werkloze bevolking zich onder de **armoederisicogrens**, tegenover 39% in Vlaanderen en 47% in Wallonië (Statbel, EU-SILC). Werkloze mensen in het Brussels Gewest lopen dus een groter risico op armoede dan werklozen in de twee andere gewesten van het land.

4.1. MENSEN DIE DEEL UITMAKEN VAN EEN HUISHOUDEN MET EEN ZEER LAGE ARBEIDSINTENSITEIT

Eén op vijf inwoners van het Brussels Gewest leeft in een huishouden waarvan de leden op arbeidsactieve leeftijd een lage werkintensiteit vertonen ("low work intensity", LWI). Dat betekent dat zij gedurende de laatste 12 maanden aan minder dan

20% van hun arbeidspotentieel werkten⁸⁴. Dit komt veel minder voor in Vlaanderen (6%) en ook minder in Wallonië (18%) (4-1).

4-1 Percentage van de bevolking dat in een huishouden leeft waarvan de leden op arbeidsactieve leeftijd een zeer lage werkintensiteit hebben ("low work intensity", LWI), Belgische gewesten, 2021

Bron: Statbel, EU-SILC 2022

84 Volgens de nieuwe versie van de LWI is een persoon op arbeidsactieve leeftijd iemand van 18 tot 64 jaar, met uitzondering van studenten van 18 tot 24 jaar en personen die zich als gepensioneerd beschouwen of die een pensioen ontvangen (ontvangers van een **overlevingspensioen** uitgezonderd) en zonder de inactieven van 60 tot 64 jaar die in een huishouden wonen waarvan de belangrijkste inkomsten uit pensioenen bestaan.

4.2. DE ACTIVITEITS-, TEWERKSTELLINGS- EN WERKLOOSHEIDSGRAAD

Om de positie van een bevolking op de arbeidsmarkt te beschrijven wordt de combinatie van de activiteitsgraad, de tewerkstellingsgraad en de werkloosheidsgraad gebruikt (voor de definities,

zie kader (4-1)). Het is belangrijk op te merken dat de bepaalde aspecten van de definities van werkloosheid, tewerkstelling en activiteit verschillen naargelang de gebruikte bronnen. Het verschil tussen de definitie van 'werkloosheid' volgens het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en deze gebruikt binnen de notie 'administratieve werkloosheid' wordt verduidelijkt in kader (4-2).

KADER 4-1: DEFINITIE VAN DE ACTIVITEITS-, TEWERKSTELLINGS-, EN WERKLOOSHEIDSGRAAD

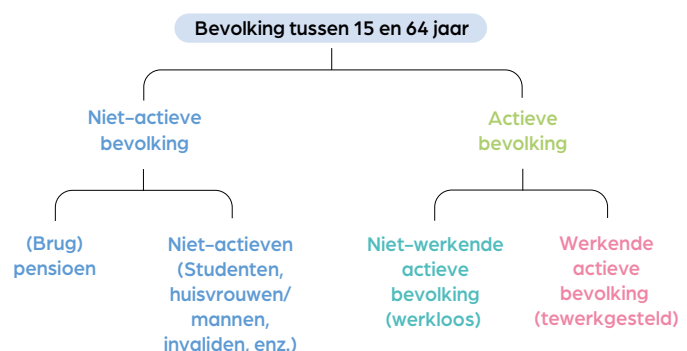
De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest worden berekend op basis van de bevolking die in het Brussels Gewest woont – de Brusselaars –, ongeacht of zij in het Brussels Gewest of elders werken, of niet werken. Onderstaand schema (4-2) toont de verdeling van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (over het algemeen 15-64 jaar) in de categorieën op basis waarvan deze verschillende indicatoren berekend worden.

De **activiteitsgraad** is het aandeel van de zogenaamd "actieve" bevolking, d.w.z. de mensen die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, – ongeacht of ze werkend (werkende actieve bevolking) of werkloos zijn (niet-werkende actieve bevolking) – in de totale bevolking op beroepsactieve leeftijd (gewoonlijk de 15-64-jarigen of de 20-64-jarigen). Een lage activiteitsgraad betekent bijvoorbeeld dat een groot aandeel van de bevolking "inactief" is en dus niet beschikbaar is op de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld arbeidsongeschikte personen, personen in opleiding of studenten, bruggepensioneerden, huismannen/-vrouwen enz.).

De **tewerkstellingsgraad** is het aandeel personen met een job (werkende actieve bevolking) in de totale bevolking op beroepsactieve leeftijd (gewoonlijk de 15-64-jarigen of de 20-64-jarigen). De tewerkstellingsgraad zal dus stijgen als het aantal werkenden sneller groeit dan de bevolking op beroepsactieve leeftijd (of als het aantal inwoners op beroepsactieve leeftijd daalt terwijl het aantal werkenden minder afneemt of gelijk blijft). Merk op dat 'werkenden' volgens het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) (en dus ook in de Enquête naar de arbeidskrachten) mensen zijn die minstens één uur hebben gewerkt in de referentieweek.

De **werkloosheidsgraad** is het percentage werklozen (niet-werkende actieve bevolking) in de actieve bevolking. In tegenstelling tot de tewerkstellingsgraad, bestaat de noemer die wordt gebruikt voor de berekening van de werkloosheidsgraad dus alleen uit de zogenaamde "actieve" bevolking van 15-64 jaar, zijnde iedereen die beschikbaar is voor de arbeidsmarkt (en niet de volledige bevolking van 15-64-jarigen). De werkloosheidsgraad kan op verschillende manieren dalen: door een toename van het aantal werkenden (met een statuutswijziging van werkloze naar werkende), of door een kleiner wordende actieve bevolking (bijvoorbeeld omdat mensen van een werkloosheidsstatuut naar een statuut van inactiviteit overgaan), of beide. De werkloosheidsgraad kan dus veranderen zonder dat dit noodzakelijk ook een verandering van de tewerkstellingsgraad met zich meebrengt. Deze twee indicatoren geven dus andere informatie weer.

4-2 De verschillende categorieën van de bevolking op beroepsactieve leeftijd

Activiteitsgraad: $(\text{Actieve bevolking} / \text{Bevolking 15-64 jaar}) * 100$

Tewerkstellingsgraad: $(\text{Werkende actieve bevolking} / \text{Bevolking 15-64 jaar}) * 100$

Werkloosheidsgraad: $(\text{Niet-werkende actieve bevolking} / \text{Actieve bevolking}) * 100$

KADER 4-2: WERKLOOSHEID VOLGENS HET INTERNATIONAAL ARBEIDSBUREAU (IAB) EN HET BEGRIP 'ADMINISTRATIEVE WERKLOOSHEID'

Al naargelang de gebruikte gegevensbron, worden werkloosheid, tewerkstelling en activiteit op een andere manier gedefinieerd. We onderscheiden hier meer bepaald de cijfers uit de Enquête naar de arbeidskrachten (EAK), die voor de positie op de arbeidsmarkt (hoofdstuk 4.2) de specifieke definities van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) hanteert, en de cijfers uit administratieve gegevens (zie hoofdstukken 4.3 en 4.4).

Volgens de **definitie van het IAB**, wordt iemand als werkloos beschouwd als hij of zij voldoet aan de drie volgende voorwaarden: geen werk hebben (geen uur gewerkt hebben gedurende een referentieweek), beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt (de persoon kan binnen een termijn van twee weken beginnen met werken) en actief op zoek zijn naar werk. Om te voldoen aan dit laatste criterium, moet de werkloze persoon in de loop van de laatste vier weken voorafgaand aan het gesprek met de enquêteur bepaalde "actieve" methoden gebruikt hebben om werk te vinden. Voor het IAB hoeft een werkloze dus niet noodzakelijk ingeschreven te zijn bij een gewestelijke arbeidsbemiddelingsdienst (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Omgekeerd wordt iemand die wel als werkzoekende is ingeschreven bij een arbeidsbemiddelingsdienst, maar niet voldoet aan alle drie de bovenvermelde criteria, niet tot de werkloze bevolking gerekend. In dit laatste geval wordt die persoon zonder werk als inactief beschouwd door het IAB.

De **administratieve werkloosheid** is gebaseerd op gegevens van de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdiensten en telt alle **niet-werkende werkzoekenden** (NWWZ) die zijn ingeschreven bij deze arbeidsbemiddelingsdiensten (Actiris in het Brussels Gewest).

De keuze voor het gebruik van administratieve gegevens of gegevens uit enquêtes hangt voornamelijk af van de beschikbaarheid. De werkloosheidsgraad per gemeente kan bijvoorbeeld enkel berekend worden op basis van administratieve gegevens, terwijl de werkloosheidsgraad (net zoals de activiteits- en tewerkstellingsgraad) opgedeeld volgens bepaalde kenmerken (onderwijsniveau, nationaliteit, ...) gemakkelijker berekend kan worden op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten (EAK) die de definities van het IAB gebruikt. Deze enquête maakt het ook mogelijk om bepaalde op Europees niveau gedefinieerde indicatoren te berekenen en om internationale vergelijkingen te maken.

AANDACHTSPUNTEN

In dit deel worden de gegevens uit de EAK gebruikt (steunend op de definities van het IAB). Zoals altijd met enquêtestatistiek gaat het niet om 'absolute' cijfers, maar om schattingen gebaseerd op extrapolaties van een willekeurige steekproef in een populatie. De **betrouwbaarheidsintervallen** worden hier niet weergegeven, maar het is belangrijk te onthouden dat het gaat om resultaten die zijn verkregen uit een steekproef van respondenten (soms beperkt in aantal naargelang het detailniveau van de voorgestelde indicator). De voorgestelde cijfers schetsen dus een grootteorde en geven niet zozeer exacte aantallen weer.

De evoluties in tijd worden in dit deel niet weergegeven voor deze indicatoren. We zien evenwel een algemene stijging van de tewerkstelling in België in 2022, wanneer de economie na de COVID-19-crisis weer aantrekt. Het economisch herstel leidde globaal tot een hogere tewerkstellingsgraad en een lagere werkloosheidsgraad. De tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad zeggen echter niets over de kwaliteit van de jobs. Zo valt de tewerkstellingstoename deels toe te schrijven aan een verhoogd gebruik van flexibele arbeidsvormen (flexi-jobs, studentenjobs enz.). Bepaalde categorieën, zoals jongeren en lager geschoolde personen, worden vaak aangetroffen in deze tijdelijke vormen van tewerkstelling⁸⁵.

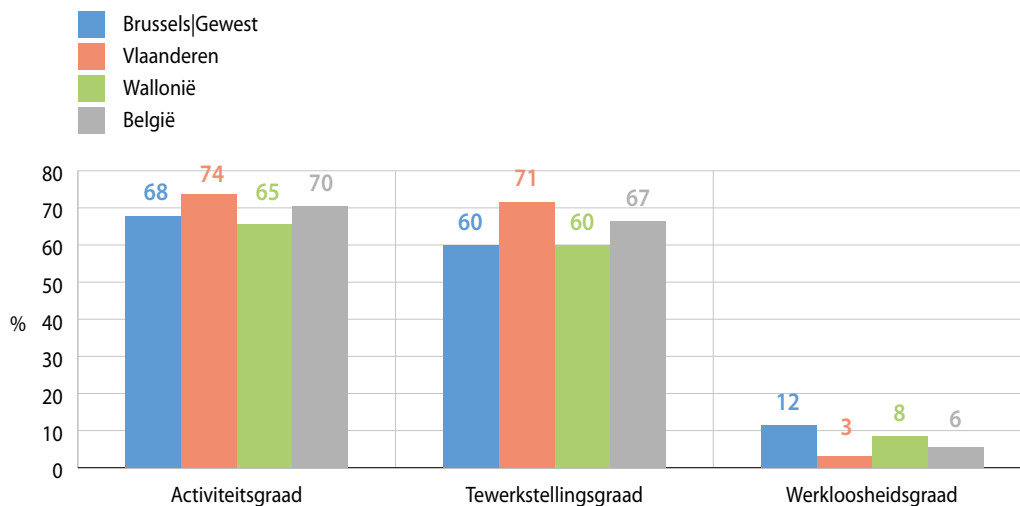
85 Voor meer informatie, zie de Hoge Raad voor Werkgelegenheid (2023).

4.2.1. Algemeen

De **activiteitsgraad** van de Brusselse bevolking van 15–64 jaar bedroeg 68 % in 2022 (4-3). 32 % van de Brusselaars in deze leeftijdscategorie is dus 'niet actief op de arbeidsmarkt': het gaat dan zowel om studenten (bij de jongeren), als om huismannen en -vrouwen, mensen in invaliditeit, (brug)gepensioneerden (bij de ouderen) enz. De activiteitsgraad in het Brussels Gewest ligt onder deze van Vlaanderen (74 %) en is maar net hoger dan in Wallonië (65 %). Daarnaast ligt de **tewerkstellings-**

graad beduidend lager in het Brussels Gewest (60 %) dan in Vlaanderen (71 %). In Wallonië ligt de tewerkstellingsgraad precies even hoog (60 %). De **werkloosheidsgraad** ten slotte ligt hoger in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten (12 %, tegenover 3 % in Vlaanderen en 8 % in Wallonië). Deze laatste twee indicatoren in het bijzonder getuigen van de minder gunstige positie van de Brusselse bevolking op de arbeidsmarkt.

4-3 Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad IAB (15–64 jaar), België en de gewesten, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten

KADER 4-3: INTERNE WERKGELEGENHEID

De interne werkgelegenheid omvat alle jobs van mensen die in een bepaald gebied werken, ongeacht de woonplaats van de werknemers. Ondanks de hoge werkloosheid in het Brussels Gewest, is de interne werkgelegenheid hoog in de hoofdstad. Deze schijnbare tegenstelling kan verklaard worden door het feit dat de helft van de werknemers die in Brussel werken, in Vlaanderen of Wallonië wonen.

In 2022 telde het Brussels Gewest op zijn grondgebied ongeveer 835 000 tewerkstellingsplaatsen (interne werkgelegenheid), waarvan 50 % wordt ingenomen door pendelaars. Van deze pendelaars die in Brussel werken, woont 65 % in Vlaanderen en 35 % in Wallonië. Omgekeerd werkt 18 % van de ongeveer 509 000 actieve werkende Brusselaars buiten het Brussels Gewest (64 % van hen werkt in Vlaanderen, 29 % in Wallonië en 9 % in het buitenland)⁸⁶.

86 Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten.

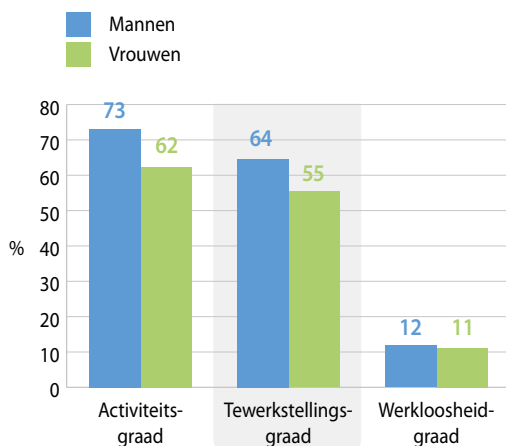
4.2.2. Ongelijkheden naargelang de sociodemografische kenmerken

Binnen de Brusselse bevolking bestaan er grote ongelijkheden op het vlak van participatie aan en toegang tot de arbeidsmarkt tussen verschillende bevolkingsgroepen (naargelang geslacht, huishoudtype, leeftijd, diploma of nationaliteit).

NAAR GESLACHT

In de Brusselse bevolking komen de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen onder meer tot uiting in de deelname aan de arbeidsmarkt⁸⁷: de **activiteitsgraad** van vrouwen ligt aanzienlijk lager dan die van mannen (62 % tegenover 73 % in 2022) (4-4). De activiteitsgraad van vrouwen ligt in het Brussels Gewest licht overigens ook lager dan op Belgisch niveau (62 % in het Gewest tegenover 67 % in België), terwijl de activiteitsgraad van mannen bijna op hetzelfde niveau ligt (73 % in het Brussels Gewest tegenover 74 % in België). De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op het vlak van activiteitsgraad is dan ook wat groter in het Brussels Gewest dan op nationaal niveau (niet geïllustreerd).

4-4 Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) per geslacht (15-64-jarigen), Brussels Gewest, 2022

Bron: Statbel, enquête naar de arbeidskrachten

Slechts 55 % van de vrouwen van 15-64 jaar in het Brussels Gewest is tewerkgesteld (ongeacht de arbeidstijd), tegenover 64 % van de mannen in het Gewest. In voltijds equivalenten is het verschil nog groter, aangezien vrouwen die tewerkgesteld zijn in verhouding drie keer vaker deeltijds werken dan mannen (zie verder, figuur (4-18)).

Enmaal op de arbeidsmarkt ligt het risico op werkloosheid bij de vrouwen evenwel op zowat hetzelfde niveau als bij de mannen in het Brussels Gewest: de werkloosheidsgraad (definitie IAB) bij vrouwen is vergelijkbaar met die bij mannen (4-4). Het zij hierbij wel vermeld dat op basis van de administratieve gegevens van Actiris de 'administratieve werkloosheid' bij vrouwen iets hoger ligt dan bij mannen (zie deel 4-3).

“In de deelname aan de arbeidsmarkt doen zich genderongelijkheden voor: de activiteitsgraad van vrouwen ligt beduidend lager dan die van mannen. De Brusselse activiteitsgraad bij vrouwen ligt ook lager dan die op niveau van het hele land.”

NAAR HUISHOUDTYPE

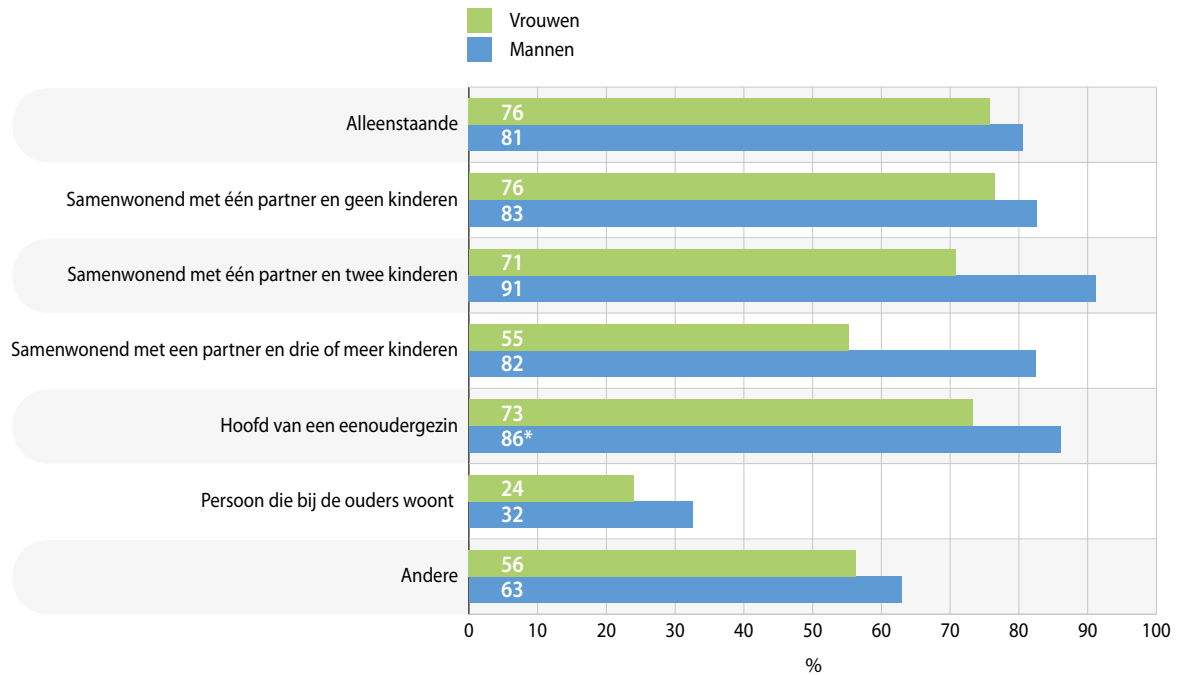
De invloed van het huishoudtype op de arbeidsmarktsituatie van de leden van hethuishouden blijkt sterk te verschillen tussen mannen en vrouwen. Zo heeft de aanwezigheid van kinderen in het huishouden duidelijk een grotere invloed op de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen dan op die van mannen, als gevolg van de ongelijke verdeling van de taken in het huishouden⁸⁸. Dit kan worden aangetoond wanneer de **activiteitsgraad** per huishoudtype en geslacht wordt bekeken⁸⁹ (4-5). Een zeker aandeel van de vrouwen trekt zich inderdaad terug van de arbeidsmarkt bij de komst van een kind en dit fenomeen wordt groter naarmate het aantal kinderen in het huishouden toeneemt. De activiteitsgraad bij vrouwen met drie of meer kinderen ligt bijzonder laag: amper iets meer dan de helft van hen is actief op de arbeidsmarkt.

87 Voor een gedetailleerdere analyse van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en view.brussels (2015). Zie ook het Thematisch rapport over vrouwen in armoede van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2015).

88 Zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2014) en Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en view.brussels (2015).

89 De huishoudtypologie is hier gebaseerd op een variabele ('Hhposit_wse') die enkele jaren geleden door Statbel werd uitgewerkt op vraag van het Steunpunt Werk. Volgens deze typologie wordt er voor "hoofd eenoudergezin" alleen rekening gehouden met de ouders en niet met de jongvolwassen kinderen die in een eenoudergezin leven. Volwassen kinderen die nog thuis wonen worden ondergebracht in de categorie "Bij de ouders wonend".

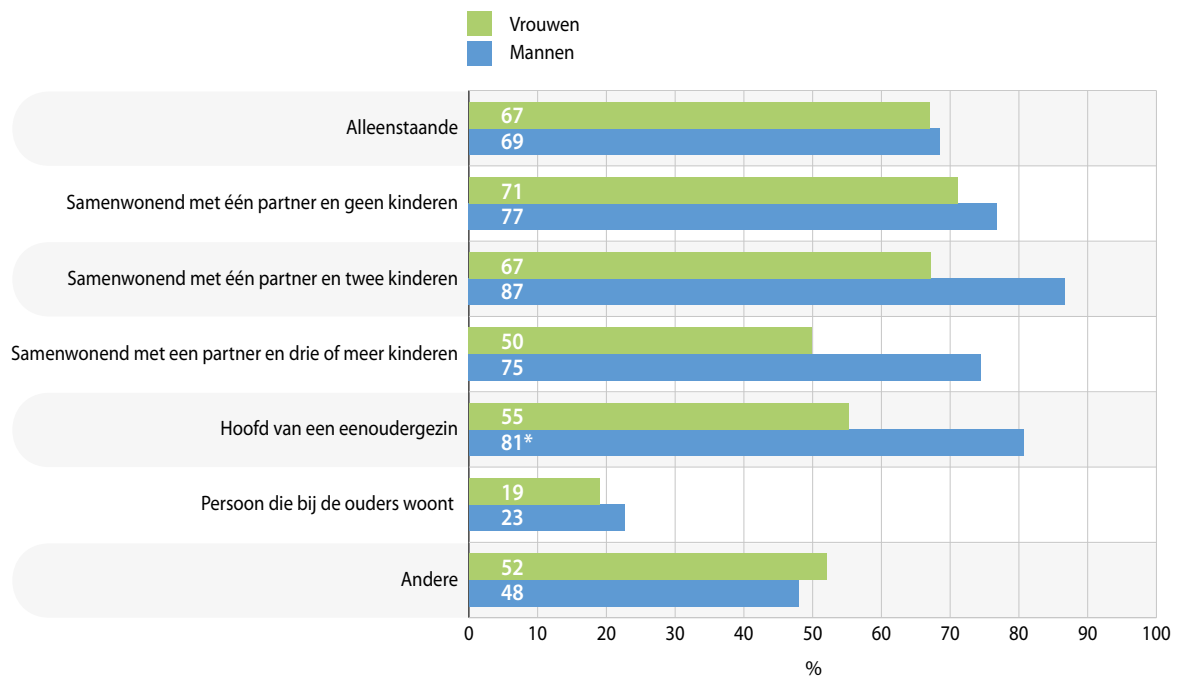
4-5 Activiteitsgraad (IAB) volgens huishoudtype en geslacht (15-64-jarigen), Brussels Gewest, 2022

* Het cijfer betreffende de activiteitsgraad bij mannelijke gezinshoofden van een eenoudergezin moet met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, aangezien het aantal bevroegde personen in die situatie in de enquête erg beperkt was.

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

4-6 Tewerkstellingsgraad (IAB) volgens huishoudtype en geslacht (15-64-jarigen), Brussels Gewest, 2022

* Het cijfer betreffende de tewerkstellingsgraad bij mannelijke gezinshoofden van een eenoudergezin moet met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, aangezien het aantal bevroegden in die situatie in de enquête erg beperkt was.

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Onder alleenwonenden is de **tewerkstellingsgraad** bij mannen en vrouwen vergelijkbaar (4-6). Bij koppels zonder kinderen ligt de tewerkstellingsgraad weliswaar hoger, maar begint het verschil tussen mannen en vrouwen (ten gunste van de mannen) zich af te tekenen. Bij koppels met kinderen neemt de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen verder toe: de tewerkstellingsgraad bij mannen ligt het hoogst in gezinnen met een of twee kinderen, aanzienlijk hoger dan bij vrouwen in diezelfde situatie (87% bij mannen tegenover 67% bij vrouwen). In gezinnen met drie of meer kinderen neemt de tewerkstellingsgraad een duik naar 50% bij vrouwen en 75% bij mannen. Bij de eenoudergezinnen ten slotte ligt de tewerkstellingsgraad bij vrouwen die gezinshoofd zijn ook erg laag (55%). Merk op dat mannen die gezinshoofd zijn in een eenoudergezin niet zo talrijk zijn. In 9 op de 10 eenoudergezinnen is een vrouw het gezinshoofd volgens de enquête. Het cijfer van de mannelijke gezinshoofden van een eenoudergezin moet dan ook met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, aangezien de steekproef voor deze groep erg beperkt is.

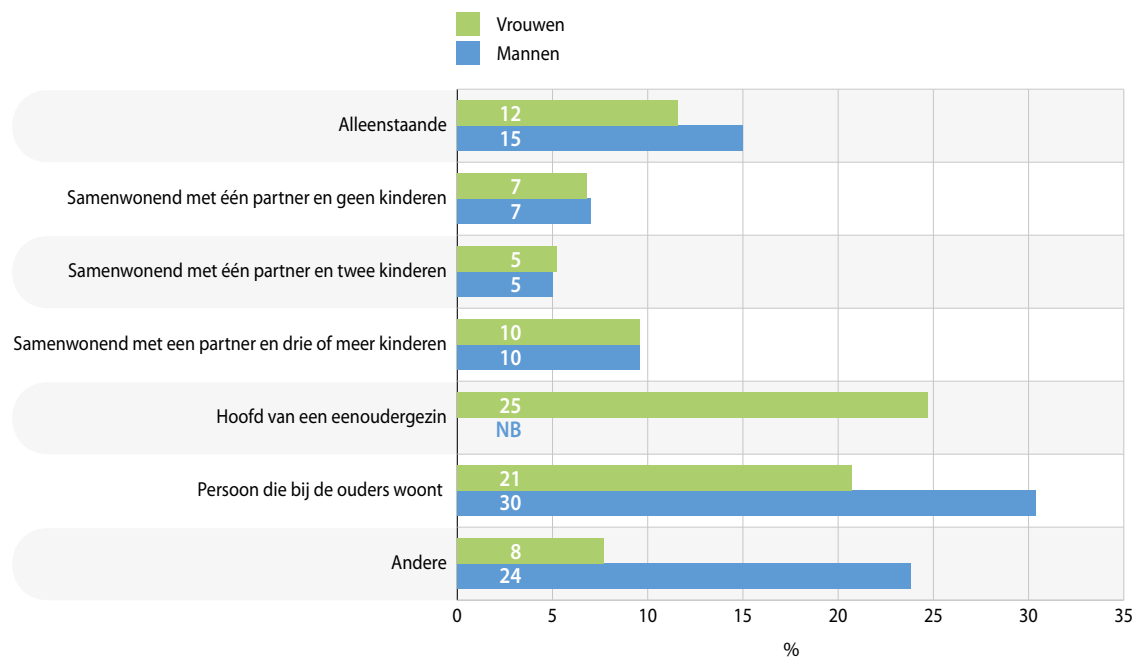
Als we uitsluitend kijken naar de zogenaamd 'actieve' personen op de arbeidsmarkt (mensen die werken of op zoek zijn naar werk, zie kader

(4-1)) en hun **werkloosheidsgraad** (4-7), dan krijgen we een heel ander beeld. De ongelijkheid tussen samenwonende mannen en vrouwen, met of zonder kinderen, komt immers wel tot uiting in de participatiegraad op de arbeidsmarkt (en dus in de activiteits- en tewerkstellingsgraad), maar niet in de werkloosheidsgraad. De werkloosheidsgraad ligt namelijk op vergelijkbaar niveau bij samenwonende mannen en vrouwen (met of zonder kinderen). Onder de alleenwonenden wordt er dan weer een licht hogere werkloosheidsgraad genoteerd bij de mannen dan bij de vrouwen. Wat actieve vrouwen die gezinshoofd zijn van een eenoudergezin betreft, is maar liefst een kwart werkloos. Tot slot ligt ook de werkloosheidsgraad bij mensen die bij hun ouders inwonen erg hoog, vooral bij mannen in die situatie.

NAAR LEEFTIJD, OPLEIDINGSNIVEAU EN NATIONALITEIT

Naast het geslacht en het type huishouden zijn er ook grote ongelijkheden in de toegang tot werk naargelang de leeftijd, het opleidingsniveau en de nationaliteit. Jongeren, laagopgeleiden en personen met een niet-Europese nationaliteit kennen in het Brussels Gewest gemiddeld een bijzonder ongunstige positie op de arbeidsmarkt.

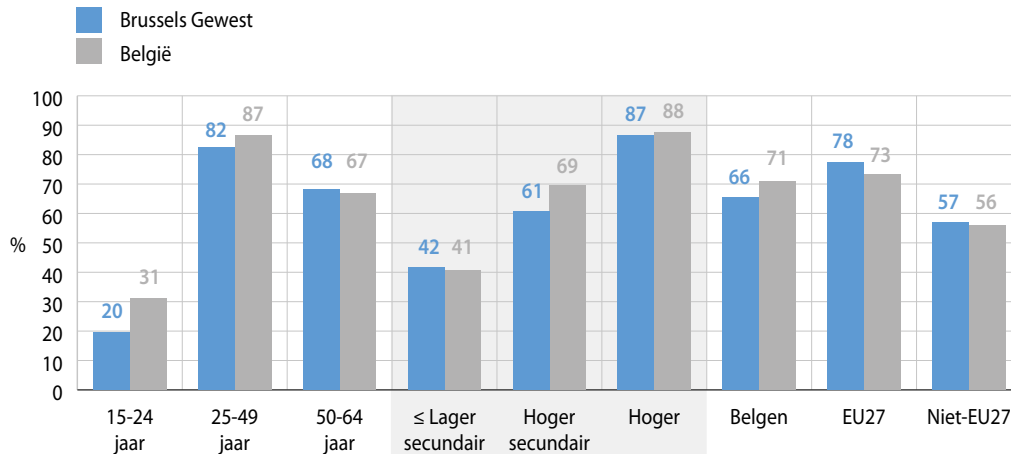
4-7 Werkloosheidsgraad (IAB) volgens huishoudtype en geslacht (15-64-jarigen), Brussels Gewest, 2022

Noot: Deze cijfergegevens zijn afkomstig van de Enquête naar de arbeidskrachten (net als alle cijfers in dit deel) en zijn dus schattingen steunend op een extrapolatie van een willekeurige steekproef van de Brusselse bevolking. De cijfers in deze figuur zijn gebaseerd op een beperkt aantal respondenten en moeten dus met de grootste voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. De werkloosheidsgraad bij mannen die gezinshoofd zijn van een eenoudergezin wordt hier zelfs niet weergegeven, aangezien het aantal respondenten in deze situatie te klein was.

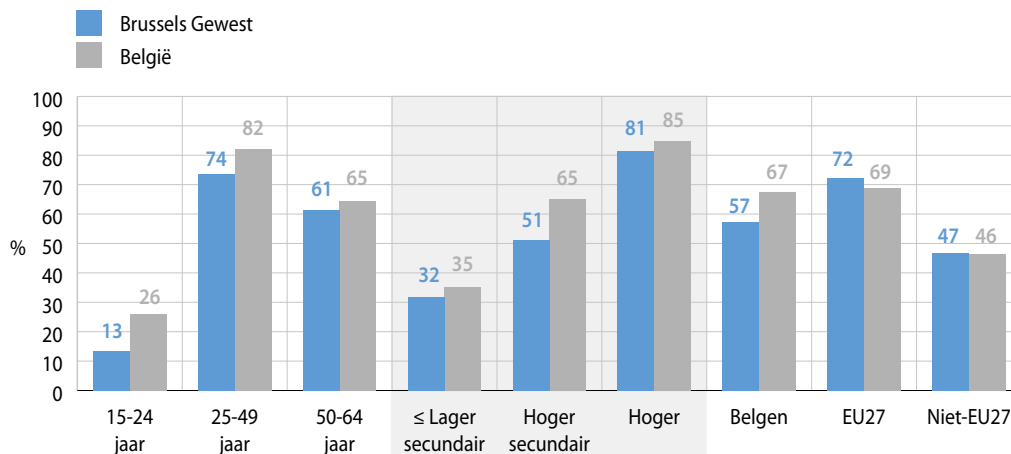
Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

4-8 Activiteitsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de nationaliteit

4-9 Tewerkstellingsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de nationaliteit

Op vlak van **leeftijd**, liggen de activiteitsgraad (4-8) en tewerkstellingsgraad (4-9) in het Brussels Gewest lager in alle leeftijdscategorieën in vergelijking met de cijfers voor België, behalve voor de activiteitsgraad van personen van 50-64 jaar (nagenoeg identieke cijfers voor het Brussels Gewest en heel België).

De lage activiteitsgraad en tewerkstellingsgraad bij jongeren van 15-24 jaar wordt wel sterk beïnvloed door het grote aandeel studenten onder hen, die het aandeel inactieven in deze groep doen toenemen.

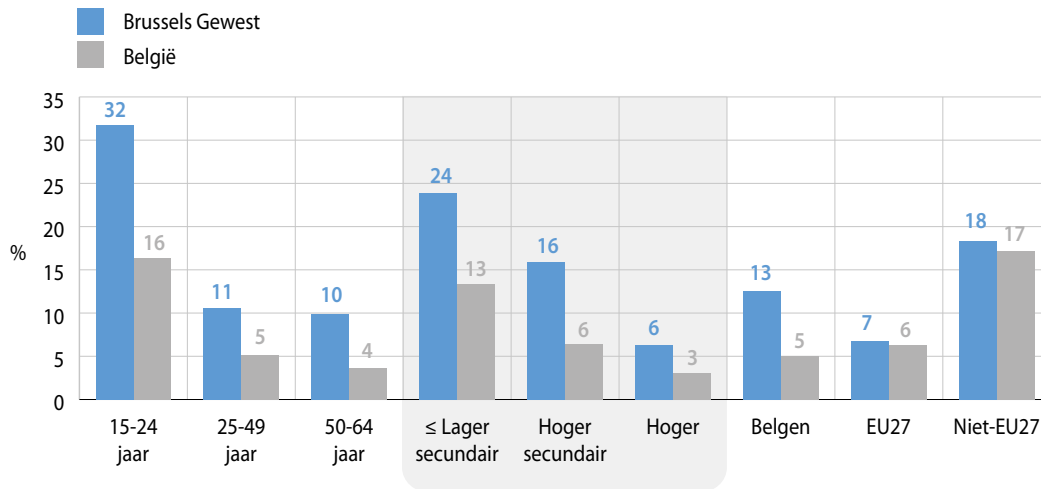
Wanneer we deze groep buiten beschouwing laten, stijgt de tewerkstellingsgraad van de Brusselse jongeren (15-24 jaar) van 20 % naar 50 % in 2022⁹⁰. De helft van deze jongeren die niet meer studeren is dus aan het werk (tegenover 81 % in Vlaanderen en 60 % in Wallonië).

De werkloosheidsgraad bij Brusselse jongeren (15-24 jaar) ligt bijzonder hoog: van de actieven in deze leeftijdsgroep die op de arbeidsmarkt beschikbaar zijn, is ongeveer een derde (32 %) werkloos⁹¹ (4-10).

90 Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten.

91 Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten.

4-10 Werkloosheidsgraad (IAB) naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2022

Noot: de werkloosheidsgraad onder de mensen met een niet-Europese nationaliteit moet in deze grafiek met grote voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, aangezien in 2022 de omvang van de steekproef in de Enquête naar de arbeidskrachten voor deze bevolkingsgroep kleiner was. In 2021 bedroeg de werkloosheidsgraad bij personen met een niet-Europese nationaliteit 26 % in het Brussels Gewest.

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de nationaliteit

“Van de Brusselse jongeren van 15 tot 24 jaar die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, is ongeveer een derde werkloos.”

Ook op vlak van **opleidingsniveau** zijn er, ongeacht de beschouwde indicator, aanzienlijke ongelijkheden op de arbeidsmarkt. Zowel de deelname aan de arbeidsmarkt (4-8) als de kans op het vinden van een job (4-9) en (4-10) nemen toe naarmate het opleidingsniveau stijgt. In 2022 is 24 % van de actieve Brusselaars met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs **werkloos**, tegenover 16 % van de Brusselaars met een diploma hoger secundair onderwijs (als hoogste diploma) en 6 % van de Brusselaars met een diploma hoger onderwijs⁹².

Deze cijfers geven geen beeld van de verschuivingen en veranderingen in het tewerkstellingsstatuut, terwijl deze wel vaak voorkomen bij mensen die in bestaansonzekerheid leven (zie deel 3.5.7). Een kwantitatieve studie naar de tewerkstellingstrajecten van de Brusselaars (Huysmans et al., 2022) toonde aan dat bij een deel van de bevolking, en in het bijzonder bij laaggeschoolden, periodes van

tewerkstelling en werkloosheid elkaar afwisselen, met jobs van korte duur en met onregelmatige werkuren. Het is moeilijk om uit zo een instabiel traject tussen werk en werkloosheid weg te raken en een duurzame job te vinden.

De werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest ligt hoger dan het Belgische gemiddelde, ongeacht het opleidingsniveau (4-10). Deze vaststelling doet vermoeden dat er specifieke factoren bestaan die de hoge werkloosheid in het Gewest kunnen verklaren, zoals tweetaligheidsvereisten, een groot aandeel inwoners wier buitenlands diploma niet erkend wordt in België of discriminatie bij de aanwerving (Englert, 2013).

“Eén op de vier laagopgeleide actieven in Brussel is werkloos, tegenover minder dan één op de tien hoogopgeleiden. Ongeacht het opleidingsniveau liggen de werkloosheidscijfers hoger in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten.”

92 De hier voorgestelde cijfers zijn berekend op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten, waarin het opleidingsniveau wordt bepaald op basis van de verklaring van de geïnterviewde persoon zelf. Ze houden dus geen rekening met de vraag of het behaalde diploma al dan niet erkend wordt in België. Heel wat werklozen in het Brussels Gewest hebben evenwel een diploma op zak dat niet wordt erkend in België (zie deel 4-4-2, verder).

De **ongelijkheden in activiteitsgraad tussen mannen en vrouwen** zijn het grootst bij de laagst opgeleiden en nemen geleidelijk af – maar blijven aanwezig – naarmate het opleidingsniveau stijgt. De activiteitsgraad bij vrouwen met een laag opleidingsniveau bedraagt in 2022 in het Brussels Gewest 32 %, tegenover 52 % bij mannen, terwijl vrouwen met een diploma hoger onderwijs een activiteitsgraad van 83 % kennen tegenover 90 % bij mannen (niet geïllustreerd)⁹³.

Wat **nationaliteitsgroepen** betreft, hebben de niet-Belgische inwoners met een nationaliteit van een Europees land (EU27) globaal genomen de meest gunstige positie op de arbeidsmarkt, gevolgd door mensen met de Belgische nationaliteit en daarna ten slotte de inwoners met een nationaliteit van een land buiten de EU27 (4-8, 4-9, 4-10).

Globaal genomen bevinden de mensen met een vreemde herkomst van buiten de EU27⁹⁴ in het algemeen zich in een ongunstige situatie op de arbeidsmarkt. Een studie van view.brussels (2019), waarbij gegevens van Actiris werden gecombineerd met gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KZS), legde het belang van de problematiek van ondertewerkstelling van mensen van niet-Europese herkomst in het Brussels Gewest bloot, ook wanneer zij intussen de Belgische nationaliteit verworven hebben. Een studie naar de tewerkstellingstrajecten (Huysmans et al., 2022) geeft daarnaast aan dat de groep Brusselaars van Maghrebijnse, Turkse, Sub-Saharaanse of een andere vreemde herkomst vaak een precare positie innemen op de arbeidsmarkt, met meer tijdelijke jobs en onregelmatige werkuren.

Hoewel dit voor een deel is terug te voeren op verschillen in opleidingsniveau of diploma's die niet erkend worden, kan dit niet alles verklaren: "met hetzelfde diploma op zak hebben mensen van niet-Europese origine meer moeite om een job te vinden" (view.brussels, 2019). Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat er een belangrijke aanwervingsdiscriminatie geldt op de arbeidsmarkt in het algemeen (zie bijvoorbeeld de rapporten van Unia) en in het Brussels Gewest (zie bijvoorbeeld Martens et al., 2005).

Wat ook opvalt is dat de **activiteitsgraad bij vrouwen uit niet-EU27-landen** bijzonder laag ligt: 41 %, tegenover 74 % bij mannen in 2022. De studie van view.brussels (2019) toont daarnaast ook aan

dat vrouwen van Maghrebijnse en Turkse afkomst minder vaak werk hebben dan hun mannelijke tegenhangers, ook al zijn ze hoger opgeleid dan deze mannen.

De relatief gunstigere situatie voor **Europese onderdanen (EU27)** op het vlak van werkloosheidsgraad ten opzichte van personen met de Belgische nationaliteit is een typisch Brussels fenomeen. De **bevolking met Belgische nationaliteit** in Brussel is heterogeen en bestaat uit mensen van diverse herkomst, waaronder genaturaliseerde mensen uit niet-Europese landen⁹⁵. Het is dus mogelijk dat ook een zeker aandeel van de mensen met de Belgische nationaliteit te maken krijgt met discriminatie. Personen met de Belgische nationaliteit, maar van niet-Europese herkomst, zijn overigens opvallend oververtegenwoordigd bij de Brusselse bevolking die in armoede verkeert (zie hoofdstuk 3, Inkomen).

4.2.3. Langdurige werkloosheid

Door een schaarste aan beschikbare en geschikte jobs, blijkt het voor werkloze Brusselaars bijzonder moeilijk om zich te (re-)integreren op de arbeidsmarkt, ongeacht hun voorafgaande situatie – werkloosheid, studies of andere vormen van inactiviteit (Englert, 2013). Daarnaast verhoogt het feit dat men een periode van werkloosheid heeft gekend het risico om in de toekomst in dezelfde situatie te verkeren (het fenomeen van hardnekkige werkloosheid). Dit kan onder andere verklaard worden door de hoge vereisten van werkgevers op het vlak van werkervaring en de neiging tot stigmatisering van langdurig werklozen (Gangji, 2008).

Geen werk hebben heeft bovendien een grote invloed op de motivatie en de mentale gezondheid van mensen (Herman en Bourguignon, 2008). Langdurige werkloosheid verhoogt overigens het risico om nadien in meer onzekere en slechter betaalde jobs terecht te komen (Gangji, 2008). Ook het beleid met het oog op de activatie van werklozen heeft een impact op hun mentale gezondheid (Belgisch Observatorium Maatschappelijke Ongelijkheid et al., 2021).

In Brussel is meer dan de helft van de werklozen (IAB) (52 %) al minstens een jaar werkloos. Bijna een derde (31 %) is al minstens twee jaar werkloos (4-11). In 2022 was in Brussel 6 % van de bevolking langdurig werkloos (een jaar of langer), tegenover

93 Bron: Eurostat, Enquête naar de arbeidskrachten.

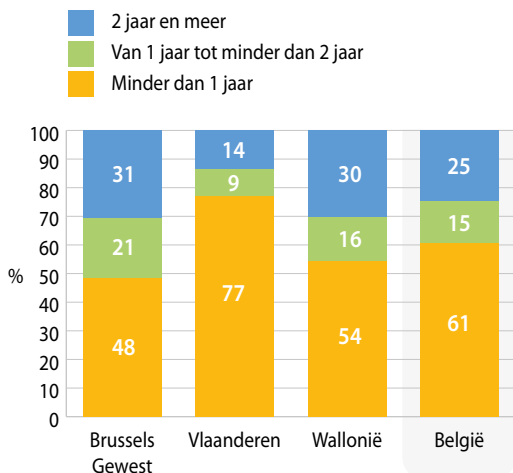
94 De categorie "met een vreemde herkomst" verwijst hier naar iemand die geen Belg is, geen Belg was bij de geboorte of van wie een van de ouders geen Belg was bij de geboorte.

95 Op 1 januari 2022 was 62 % van de Brusselaars met de Belgische nationaliteit van vreemde herkomst, tegenover 24 % voor heel België (Statbel).

1 % in Vlaanderen en 4 % in Wallonië (2 % in heel België) (niet geïllustreerd)⁹⁶.

4.3. “ADMINISTRATIEVE” WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE GROTE STEDEN EN PER GEMEENTE

4-11 Verdeling van de werklozen (IAB) volgens werkloosheidsduur, België en gewesten, 2022

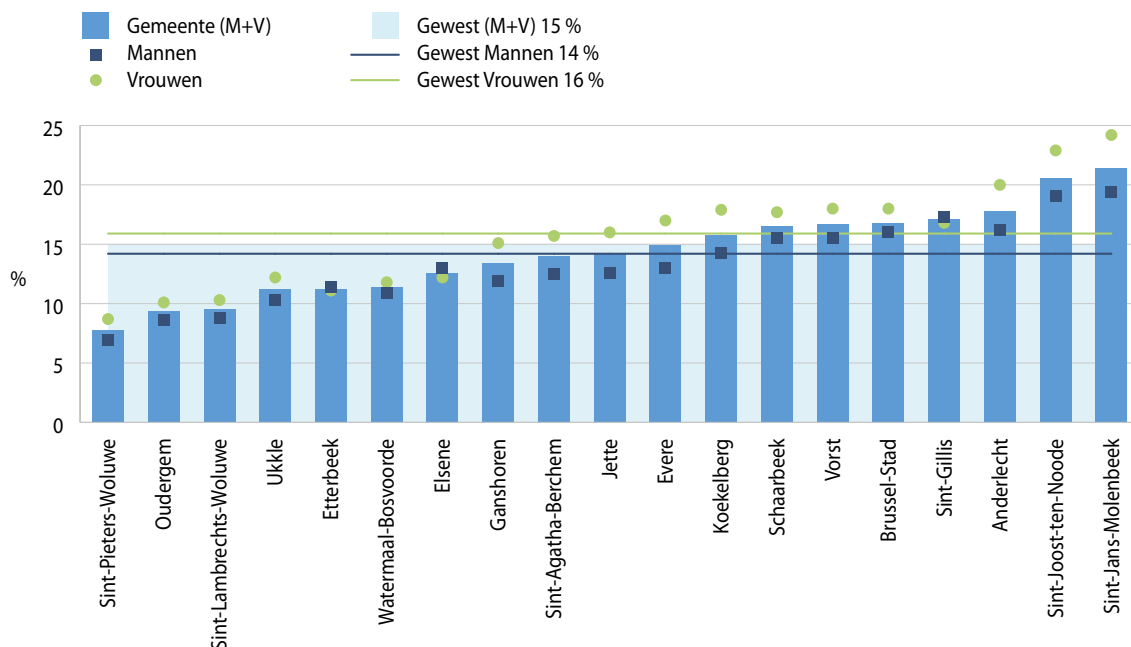

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

De werkloosheidsgraad in 2022 (jaargemiddelde) voor het Brussels Gewest, berekend op basis van administratieve gegevens, bedraagt 15 %⁹⁷. Het Brusselse administratieve werkloosheidscijfer ligt daarmee hoger dan in de grote Vlaamse steden Antwerpen (12 %) en Gent (9 %) ⁹⁸, maar lager dan in de grote Waalse steden Luik (22,5 %) en Charleroi (23 %) ⁹⁹.

De werkloosheidsgraad varieert ook sterk tussen de Brusselse gemeenten onderling. Figuur 4-12 rangschikt de gemeenten van het Brussels Gewest in stijgende volgorde volgens hun “administratieve” werkloosheidsgraad (op basis van Actiris-gegevens): het laagste cijfer wordt waargenomen in Sint-Pieters-Woluwe (8 %), het hoogste in Sint-Jans-Molenbeek (21 %). In de meeste gemeenten ligt de “administratieve” werkloosheidsgraad bij vrouwen hoger dan die bij mannen, behalve in Elsene, Etterbeek en Sint-Gillis, waar de “administratieve” werkloosheidsgraad bij mannen iets hoger ligt.

4-12 “Administratieve” werkloosheidsgraad, per gemeente en per geslacht, Brussels Gewest, jaargemiddelde 2022

Bron: view.brussels, Actiris

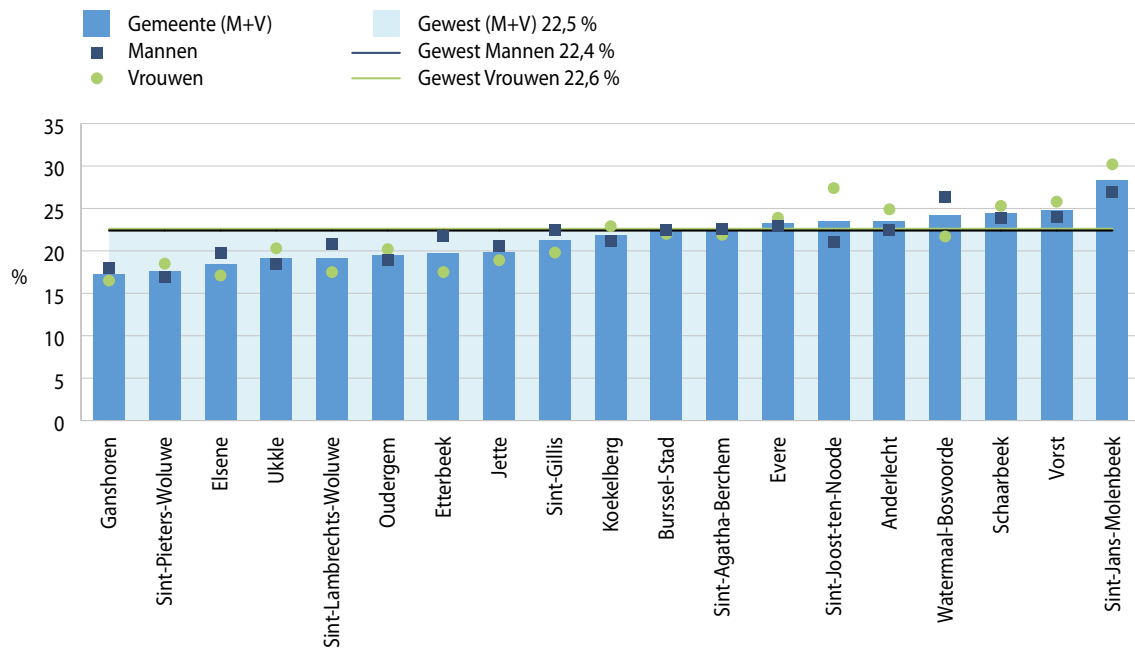
96 Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten.

97 Bron: view.brussels, Actiris.

98 Bron: VDAB.

99 Bron: IWEPS, voorlopige cijfers.

4-13 “Administratieve” werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), per gemeente en per geslacht, Brussels Gewest, jaargemiddelde 2022

Bron: view.brussels, Actiris

“De werkloosheidsgraad verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten, van 8 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 21 % in Sint-Jans-Molenbeek.”

In 2022 bedroeg de gemiddelde “administratieve” werkloosheidsgraad bij de Brusselse jongeren (jonger dan 25 jaar) 22 % (4-13). Deze jongeren-werkloosheidsgraad varieert van 17 % in Ganshoren tot 28 % in Sint-Jans-Molenbeek.

In een aantal gemeenten ligt de werkloosheidsgraad bij jonge mannen aanzienlijk hoger dan de werkloosheidsgraad bij jonge vrouwen, zoals in Etterbeek of Sint-Lambrechts-Woluwe. In andere gemeenten, zoals in Sint-Joost-ten-Node of Sint-Jans-Molenbeek, ligt de werkloosheidsgraad bij jonge vrouwen dan weer aanzienlijk hoger dan die bij jonge mannen.

4.4. EVOLUTIE EN KENMERKEN VAN DE BRUSSELSE WERKZOEKENDEN

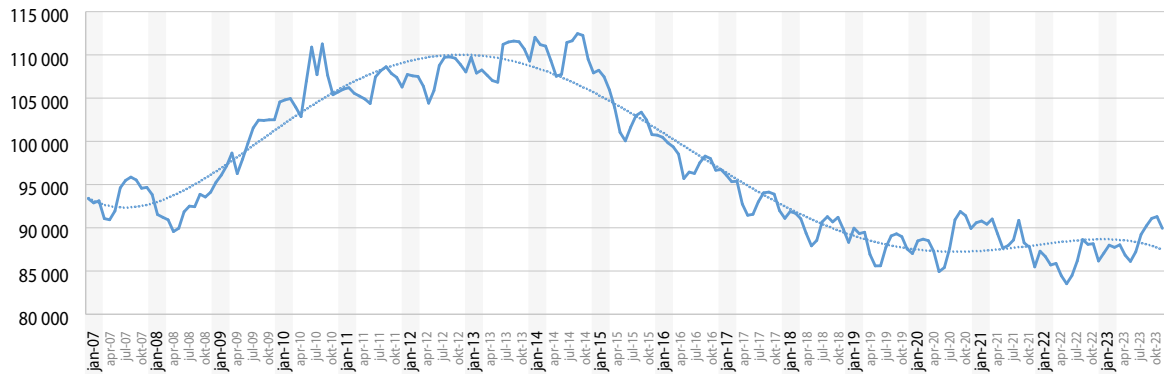
4.4.1. Algemene evolutie

In maart 2022 telde het Brussels Gewest 85 878 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) ingeschreven bij Actiris.

Figuur (4-14) toont de maandelijkse evolutie van het aantal NWWZ sinds 2007. Na een stijging volgend op de economische crisis van 2008 vertoont de evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden tussen 2015 en begin 2020 een duidelijk dalende trend, die onder meer kan worden verklaard door een conjuncturele verbetering op nationaal niveau, door bepaalde werkgelegenheidsstimulerende maatregelen die in het Gewest genomen zijn¹⁰⁰, maar ook door een gewijzigde regelgeving met strengere toegangsvoorwaarden voor werkloosheids- en

100 In 2015 lanceerde Actiris de ‘Jongerengarantie’: aan mensen jonger dan 30 jaar die zich voor het eerst inschrijven als werkzoekende wordt binnen de 6 maanden na hun inschrijving een oplossing verzekerd. Het kan gaan om een stage, opleiding, job of verdere studie. In 2019 werd de maatregel uitgebreid naar alle werkzoekenden die zich voor het eerst inschrijven, ongeacht hun leeftijd, met een bijkomende oplossingsmogelijkheid: de erkenning van competenties. Bron: view.brussels.

4-14 Maandelijkse evolutie in het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ), januari 2007 – november 2023

Bron: view.brussels, Actiris

inschakelingsuitkeringen (federale maatregelen, zie hoofdstuk 3)¹⁰¹.

Deze neerwaartse trend werd onderbroken door de COVID-19-crisis: het aantal NWWZ nam toe in 2020 en stagneerde in 2021¹⁰².

Eind 2021 en begin 2022 daalde het aantal NWWZ opnieuw enigszins, maar liep het opnieuw op naar aanleiding van de energiecrisis¹⁰³. In de zomer en het begin van de herfst van 2023 kende het aantal NWWZ een sterkere stijging. Deze recente stijging is uitsluitend het gevolg van een toename van het aantal NWWZ die geen uitkering krijgen van de RVA (jongeren die een professionele inschakelingsstage volgen of "andere NWWZ"). Werkzoekenden met een werkloosheidsuitkeringsaanvraag (WZUA) die een **werkloosheids- of inschakelingsuitkering** van de RVA ontvangen, zijn de afgelopen maanden verder in aantal blijven dalen.

Algemeen genomen worden mensen met een precair arbeidsstatuut (interim werknemers of mensen met een tijdelijk contract, jobstudenten enz.) het hardst getroffen door de gevolgen van de opeenvolgende crisissen. Wat het Actiris-publiek betreft, laat eind 2022 de categorie jongeren die zich na hun studies inschrijven de sterkste stijging optekenen. *"Uit ervaring weten we dat naast jongeren ook doelgroepen zoals vrouwen, laaggeschoolden of ook werkzoekenden van niet-Europese herkomst een bijzonder risico lopen op een verslechtering van hun arbeidsmarktsituatie*

in geval van een crisis. Dit kan zich vertalen in een grotere werkloosheid, maar ook in een slechtere tewerkstellingssituatie (zoals opgemerkt door de IAO)." (view.brussels, 2023).

4.4.2. Kenmerken van de Brusselse werkzoekenden

Figuur 4-15 geeft de verdeling van de Brusselse niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) (in %) weer in functie van een aantal kenmerken, in 2012 en 2022.

Een aanzienlijk deel van de Brusselse NWWZ – 42 % – heeft een **diploma** dat niet wordt erkend in België. 19 % heeft als hoogste diploma een diploma lager secundair onderwijs, 21 % een diploma hoger secundair onderwijs en 17 % een diploma hoger onderwijs. Vergeleken met de 10 jaar eerder is het aandeel laaggeschoolden onder de NWWZ sterk gedaald, terwijl het aandeel van de hoger opgeleiden onder de NWWZ en de NWWZ met een niet-erkend buitenlands diploma is toegenomen.

Daarnaast ontvangt in 2022, 62 % van de NWWZ een **uitkering** van de RVA ("werkzoekenden met een werkloosheidsuitkeringsaanvraag - WZUA"), 6 % zijn jongeren in een **beroepsinschakelingsstijf** (BIT) en 32 % valt onder de categorie "andere NWWZ". Deze categorie omvat onder meer mensen die een (equivalent) **leefloon** ontvangen van het

101 Deze veranderingen zorgen voor een daling van het aantal werkzoekenden met een uitkering van de RVA, maar ook van het aantal bij Actiris ingeschreven werkzoekenden (door schrapping of niet-inschrijving).

102 Voor meer informatie, zie: view.brussels (2022).

103 Voor meer informatie: view.brussels (2023).

OCMW, mensen die een beslissing over hun recht op **werkloosheidsuitkering** van de RVA afwachten, mensen die uitgesloten zijn van de werkloosheidsuitkering en zich herinschrijven bij Actiris en mensen zonder enig vervangingsinkomen. Deze categorie is verhoudingsgewijs sterk toegenomen, terwijl het aandeel van de groep WZUA (met een uitkering van de RVA) is afgenomen.

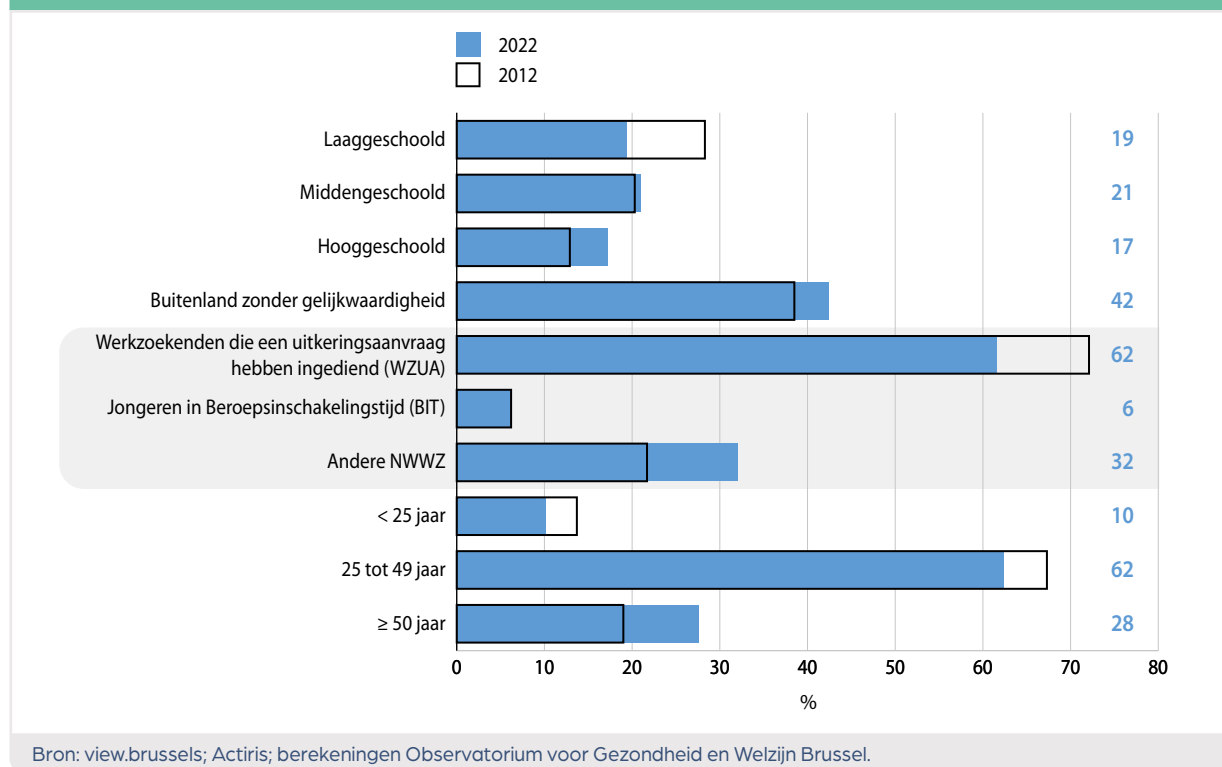
Wat ten slotte de **leeftijd** betreft, neemt het aandeel jongeren onder 25 jaar af, en in mindere mate ook de 25-49-jarigen, terwijl het aandeel werkzoekenden van 50 jaar en ouder aanzienlijk toeneemt.

In **absolute cijfers** is het totale aantal Brusselse NWWZ gedaald van 107854 in 2012 naar 86250 in 2022. Deze daling wordt, in diverse gradaties, waargenomen in alle categorieën van NWWZ die

in figuur **4-15** zijn weergegeven, met uitzondering van "andere NWWZ", NWWZ van 50 jaar en ouder, en – in mindere mate – laaggeschoolden, die in aantal (niet alleen in verhouding) zijn toegenomen. De stijging van het aantal NWWZ van 50 jaar en ouder hangt samen met de verschillende activeringsmaatregelen gericht op mensen binnen deze leeftijdscategorie (strengere toegang tot het brugpensioen en vervroegd pensioen).

In totaal was in 2022 bijna de helft (49%) van de NWWZ al minstens twee jaar werkloos. Hiervan zijn de meeste terug te vinden in de categorie werkzoekenden met een uitkering van de RVA (WZUA). 70% van de 53115 WZUA's in 2022, oftewel 37318 personen, is al minstens twee jaar ingeschreven bij Actiris **4-16**.

4-15 Verdeling van de niet-werkende werkzoekenden naar opleidingsniveau, statuut bij Actiris en leeftijdscategorie, 2011 en 2022

4-16 Aantal niet-werkende werkzoekenden per categorie en duur van de werkloosheid, gemiddelde 2022

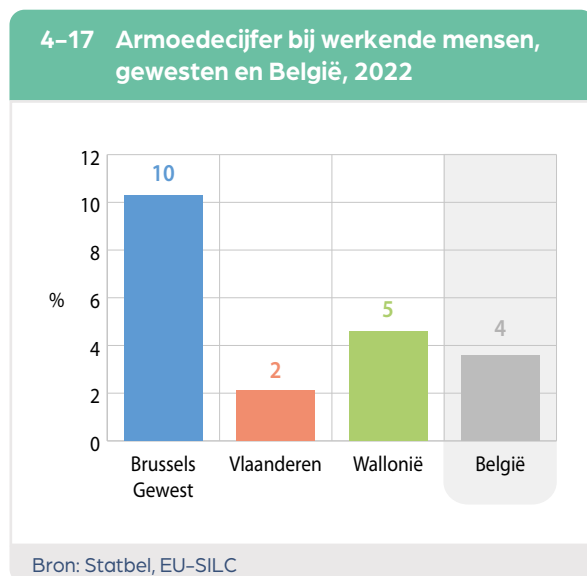
Duur van de werkloosheid	Werkzoekenden met een uitkeringsaanvraag (WZUA)	Jongeren in beroepsinschakelingstijd (BIT)	Andere NWWZ	Totaal
< 1 jaar	8 363	5 168	18 119	31 651
1 - 2 jaar	7 434	175	4 957	12 566
≥ 2 jaar	37 318	96	4 619	42 033
Totaal	53 115	5 440	27 695	86 250

Bron: view.brussels, Actiris

4.5. WERKENDE ARMEN

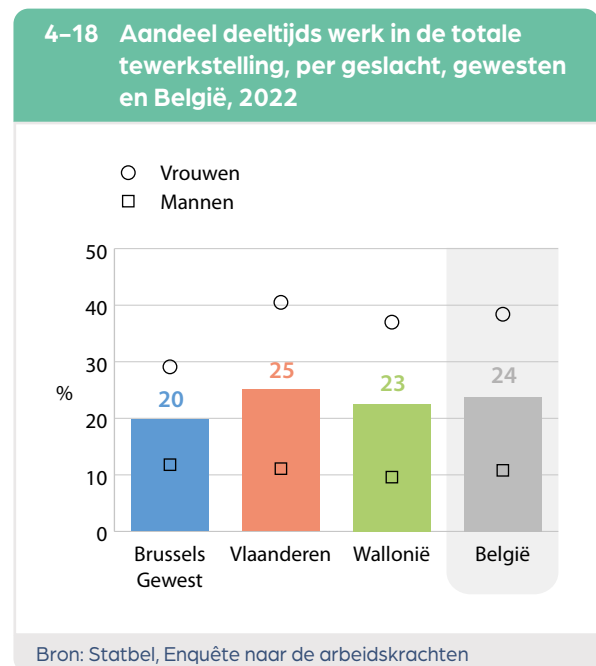
Een job hebben biedt lang niet altijd voldoende bescherming tegen armoede. Een laag uurloon, een contract met een beperkt aantal arbeidsuren, instabiliteit omwille van contracten van korte duur of meerdere personen in het gezin ten laste hebben, zijn factoren die werkenden in de armoede kunnen houden.

Uit de EU-SILC-enquête van 2022 blijkt inderdaad dat het armoedecijfer bij werkende mensen verre van verwaarloosbaar is in het Brussels Gewest: één op de tien werknemers (10 %) moet het stellen met een inkomen (equivalent inkomen¹⁰⁴ per lid van het huishouden) dat onder de *armoederisicogrens* ligt, tegenover 2 % in Vlaanderen en 5 % in Wallonië (4-17).

De Enquête naar de arbeidskrachten (EAK) geeft daarnaast ook informatie over vrijwillige en onvrijwillige deeltijdse tewerkstelling en tijdelijke tewerkstelling.

Deeltijds werk komt onder werkende Brusselaars gemiddeld iets minder vaak voor dan in de twee andere gewesten (20 % tegenover 25 % in Vlaanderen en 23 % in Wallonië in 2021). Over het algemeen komt deeltijds werk veel meer voor bij vrouwen (3 tot 4 keer meer, afhankelijk van het gewest). In Brussel ligt het aandeel vrouwen die deeltijds werken (29 %) lager dan in de andere twee gewesten. Bij de mannen is dit aandeel daarentegen vergelijkbaar in de drie gewesten (4-18).

Hoewel deeltijds werk in het Brussels Gewest minder vaak voorkomt bij mensen met een job dan in de andere twee gewesten, gaat het wel vaker om "onvrijwillig" deeltijds werk. In 2022 gaf 37 % van de deeltijds werkenden in het Brussels Gewest aan dat ze zich in deze situatie bevonden omdat ze geen voltijdse job hadden gevonden of omdat hun job niet voltijds werd aangeboden, tegenover 12 % in Vlaanderen en 29 % in Wallonië¹⁰⁵ (niet geïllustreerd).

104 Ter herinnering: het *equivalent beschikbaar inkomen* van de leden van een huishouden wordt berekend door de inkomens binnen het huishouden te delen door de som van de consumptie-eenheden (CE) van het huishouden. Die eenheden worden als volgt gedefinieerd: 1 CE voor de eerste volwassene in het huishouden, 0,5 CE voor de andere personen van 14 jaar of ouder, 0,3 CE voor de kinderen jonger dan 14 jaar.

105 Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten.

Daarnaast is het aandeel tijdelijke jobs (contracten van bepaalde duur, uitzendarbeid, occasioneel werk enz.) het grootst in het Brussels Gewest: één op de zeven Brusselse werknemers (14 %) had in 2022 een tijdelijke job, tegenover 9 % in Vlaanderen en 10 % in Wallonië. Bijna negen op de tien werkende Brusselaars met tijdelijk werk geven aan zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen werk gevonden hebben met een contract van onbepaalde duur of omdat hun job alleen als tijdelijk werk is aangeboden, hetzij omdat de job uiteindelijk naar een contract van onbepaalde duur moet toeleiden, hetzij omdat de job kadert binnen een opleiding. Slechts 15 % van de werkende Brusselaars met een tijdelijk contract geeft aan geen vaste job te willen¹⁰⁶.

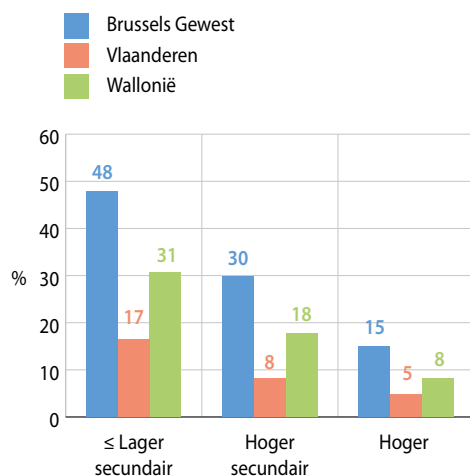
” *In het Brussels Gewest geven deeltijds werkenden vaker dan in Vlaanderen en Wallonië aan dat ze zich in deze situatie bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden.”*

106 Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

05 ONDERWIJS EN VORMING

Iemands opleidingsniveau en diens socio-economische positie zijn met elkaar gecorreleerd. In 2022 bedroeg het **armoederisocijfer** bij mensen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs in het Brussels Gewest 48 %, tegenover 30 % bij personen met als hoogste diploma een diploma hoger secundair onderwijs en 15 % bij mensen met een diploma hoger onderwijs). Merk ook op dat, ongeacht het opleidingsniveau, de armoederisocijfers in het Brussels Gewest hoger liggen dan in Vlaanderen en Wallonië (5-1).

5-1 Armoederisocijfer naar opleidingsniveau, gewesten en België, 2021

Bron: Statbel, EU-SILC 2022.

De gegevens die worden voorgesteld in de delen 5.1, 5.3 en 5.4 van dit hoofdstuk zijn afkomstig uit de

Enquête naar de arbeidskrachten. Het mag dan ook nog eens herhaald worden dat het niet om 'absolute' cijfers gaat, maar om schattingen op basis van extrapolaties van de enquêtegegevens die werden verzameld bij een willekeurige steekproef van de populatie. De **betrouwbaarheidsintervallen** worden hier niet weergegeven, maar onthoud dat het gaat om resultaten die zijn verkregen uit een steekproef van ondervraagde personen (soms beperkt in aantal afhankelijk van het detailniveau van de voorgestelde indicator). De voorgestelde cijfers schetsen dus een grootteorde en zijn niet het resultaat van een precieze telling in de hele bevolking.

Het opleidingsniveau uit de enquête betreft informatie die door de respondenten zelf wordt opgegeven, ongeacht of hun diploma in België wordt erkend of niet. In het Brussels Gewest heeft een beduidend deel van de geïmmigreerde bevolking evenwel in het buitenland gestudeerd, zonder dat hun diploma in België wordt erkend.

Hoewel een erkend diploma nog geen garantie biedt op een kwaliteitsvolle job (met goede loonvoorwaarden en werkomstandigheden), daalt de kans op toegang ertoe wel wanneer in het buitenland voltooide studies niet worden erkend of men niet over een diploma van het secundair onderwijs beschikt (zie hoofdstuk 4). Dit is in het bijzonder het geval op de Brusselse arbeidsmarkt, waar hoge eisen worden gesteld op het vlak van kwalificaties (Van Hamme *et al.*, 2011 en view.brussels, 2017). Bovendien hebben de COVID-19-crisis en haar socio-economische gevolgen de ongelijkheden op de arbeidsmarkt tussen laaggeschoolden en hoogopgeleiden nog verder verscherpt (view.brussels, 2021 en 2022).

Nog afgezien van het bieden van toegang tot een job zijn de toegang tot kwaliteitsvol onderwijs, het behalen van een diploma secundair onderwijs en de mogelijkheid om hoger onderwijs te volgen ook gewoon fundamentele rechten¹⁰⁷ die bijdragen tot de emancipatie van mensen en een springplank kunnen zijn naar andere fundamentele rechten (sociale rechten, gezondheid enz.).

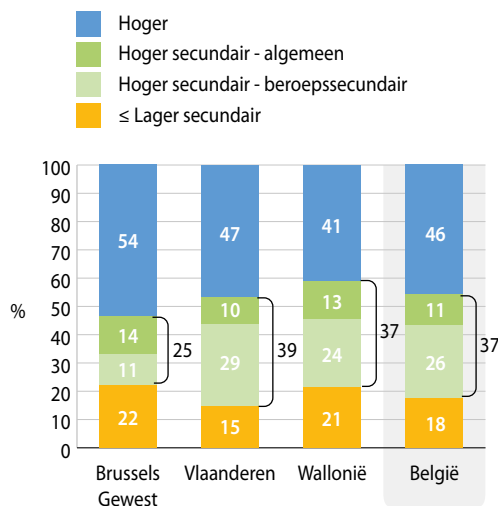
5.1. HET OPLEIDINGSNIVEAU VAN DE BEVOLKING VAN 25-64 JAAR: GEWESTELIJKE VERGELIJKING EN EVOLUTIE

In grote lijnen onderscheidt het Brussels Gewest zich van het Belgische gemiddelde door een oververtegenwoordiging van zowel mensen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs als mensen die een diploma van het hoger onderwijs behaalden, ten koste van het aandeel mensen dat als hoogste diploma een diploma van het hoger secundair onderwijs behaalde. In 2022 had 22 % van de Brusselse 25-64-jarigen hoogstens een diploma van het lager secundair onderwijs, 25 % had een diploma hoger secundair onderwijs als hoogst

behaalde diploma (11 % hoger secundair beroeps-onderwijs en 14 % hoger secundair algemeen onderwijs) en 54 % behaalde een diploma hoger onderwijs. Op nationaal niveau gaat het om respectievelijk 18 %, 37 % (26 % en 11 %) en 46 % (5-2). Het valt op dat vooral het aandeel van de bevolking met hoogstens een diploma hoger secundair beroeps-onderwijs bijzonder ondervertegenwoordigd is in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten van het land: slechts 11 % van de Brusselaars heeft een diploma hoger secundair beroeps-onderwijs, tegenover 29 % in Vlaanderen en 24 % in Wallonië.

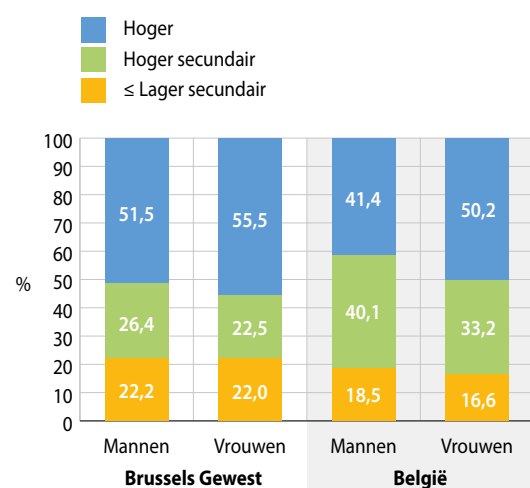
Daarnaast verschilt het behaalde opleidingsniveau in het Brussels Gewest ook enigszins naargelang het geslacht: meer vrouwen dan mannen behalen een diploma hoger onderwijs (55,5 % tegenover 51,5 %), terwijl mannen vaker een diploma van het hoger secundair onderwijs als hoogst behaalde diploma hebben (26 % tegenover 22,5 %). Wat het aandeel met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs betreft, is het verschil tussen mannen en vrouwen verwaarloosbaar. Deze geslachtsverschillen komen op dezelfde manier terug op Belgisch niveau, al zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen daar iets meer uitgesproken (5-3).

5-2 Verdeling van de bevolking van 25-64 jaar naar opleidingsniveau, België en gewesten, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

5-3 Verdeling van de bevolking van 25 tot 64 jaar volgens geslacht, België en Brussels Gewest, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

107 Het recht op onderwijs is een van de fundamentele rechten in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) en tal van andere internationale instrumenten die de mensenrechten moeten vrijwaren. Zie: <https://www.unesco.org/en/right-education/need-know>

Het aandeel personen van 25–64 jaar met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs kent over het algemeen een neerwaartse trend in België. In de loop van de periode 2012–2022 werd deze dalende trend in de drie gewesten vastgesteld, zij het in verschillende mate (5-4). Het aandeel van de bevolking met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs is groter in het Brussels Gewest en Wallonië dan in Vlaanderen. In de begin jaren 2000 was dit aandeel nog het kleinst in het Brussels Gewest – niet geïllustreerd.

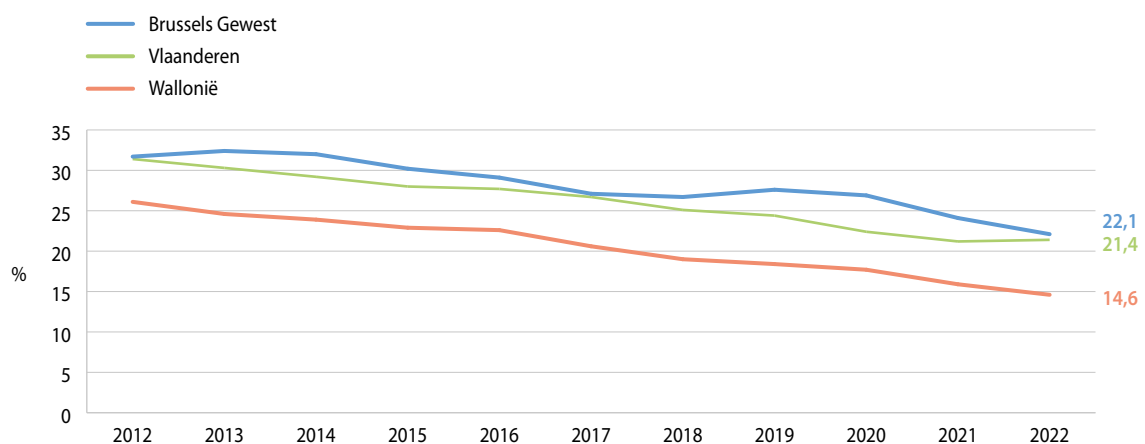
Aan het andere uiterste gaat het aandeel van de 25–64-jarigen met een diploma hoger onderwijs in stijgende lijn in de drie gewesten, met het hoogste niveau in het Brussels Gewest (5-5).

Belangrijk om te vermelden is nog dat hoewel de globale scholingsgraad van de bevolking toeneemt

in België, het niveau van de schoolprestaties op zich in dalende lijn gaat. Internationaal onderzoek (waaronder het PISA-onderzoek) geeft aan dat de lees- en rekenvaardigheid van de leerlingen, net als hun kennis van wetenschappen, de afgelopen tien jaar op nationaal niveau is afgenomen (Joskin, 2022).

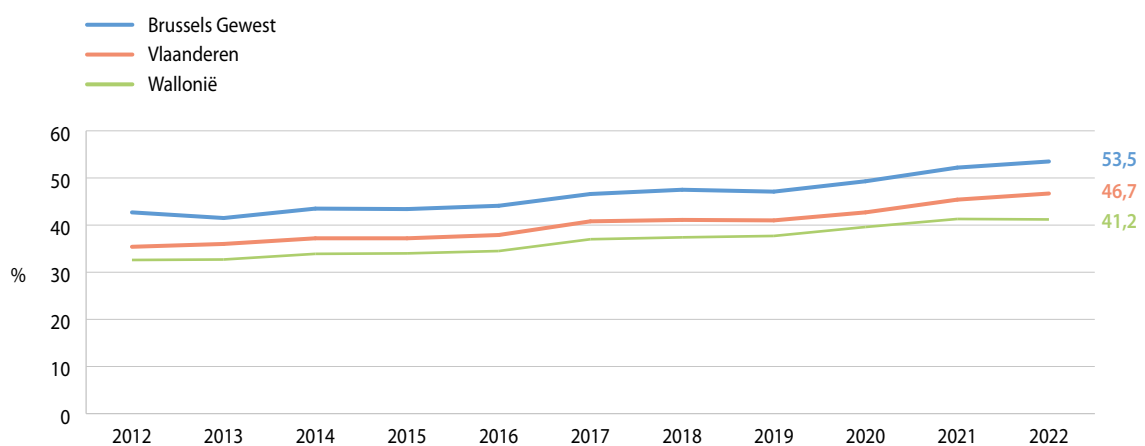
De onderzoeken leggen niet alleen een sterke sociale segregatie tussen de Belgische schoolsystemen bloot (Hirtt, 2017), maar ook grote sociale ongelijkheden wat de schoolresultaten betreft. Leerlingen uit socio-economisch beter gegoede milieus of met hoogopgeleide ouders halen betere resultaten dan leerlingen uit minder welstellende milieus (Joskin, 2022). De sociale ongelijkheid wordt in grote mate gereproduceerd, met een sterke correlatie tussen het opleidingsniveau van de ouders en dat van de kinderen (Girès, 2020).

5-4 Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25–64 jaar met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs, per gewest, 2012–2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

5-5 Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25–64 jaar met een diploma hoger onderwijs, per gewest, 2012–2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

5.2. SCHOOLACHTERSTAND

Jongeren die het secundair onderwijs verlaten zonder diploma hebben vaak een moeilijk schoolparcours achter de rug.

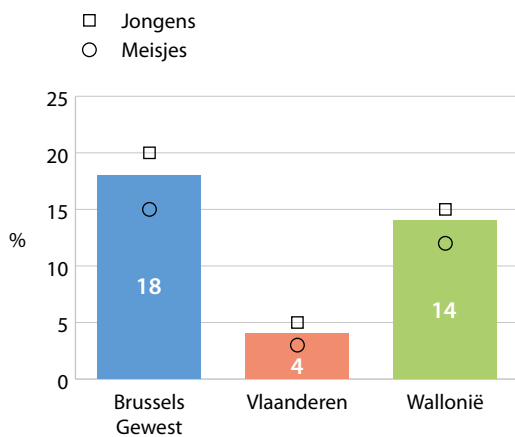
Een mogelijke indicator voor zo'n moeilijk schoolparcours is het aandeel leerlingen dat twee of meer jaren schoolachterstand opgelopen heeft. Er zijn verschillende redenen waarom leerlingen een schoolachterstand oplopen, waarvan er een aantal verband houden met de sociaaleconomische situatie van de gezinnen (de mate waarin ouders in staat zijn een goede omkadering te bieden bij de scholing van hun kinderen, een recent migratie-traject, gebrekkige beheersing van de taal op school, huisvestingsomstandigheden die het moeilijk maken om huiswerk te maken enz.). Een kleine schoolachterstand betekent niet noodzakelijk dat het kind zijn of haar schooltijd niet met succes zal afronden, maar het opstapelen van een aanzienlijke schoolachterstand (twee jaar of meer) verhoogt wel het risico dat het kind de school verlaat zonder een

diploma van het hoger secundair onderwijs (Visée-Leporcq, 2011).

Tijdens het schooljaar 2021–2022 had bijna een vijfde (18 %) van de Brusselse leerlingen in het secundair onderwijs (alle onderwijsvormen samen) een schoolachterstand van minstens twee jaar¹⁰⁸ (5-6). Jongens krijgen er vaker mee te maken dan meisjes: 20 % van de jongens in het Brussels Gewest had een schoolachterstand van minstens twee jaar, tegenover 15 % van de meisjes. Het percentage leerlingen met een schoolachterstand ligt hoger in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten van het land.

Het aandeel leerlingen met een schoolachterstand verschilt ook sterk naargelang de onderwijsvorm: het beroepsonderwijs kent in verhouding het hoogste aantal leerlingen met een schoolachterstand (57 %), gevolgd door het technisch- en kunstsonderwijs (38 %) en ten slotte het algemeen onderwijs (7 %) (5-7).

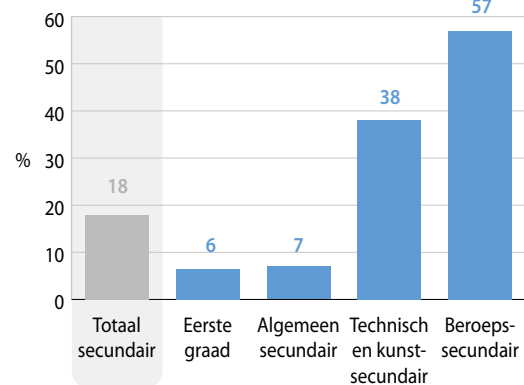
5-6 Percentage leerlingen in het secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, per geslacht en per gewest, schooljaar 2021–2022

Noot: De leerlingen van het alternerend onderwijs, de onthaalklassen (DASPA) en de vierde graad van het gewoon onderwijs (aan Franstalige kant) en de leerlingen van het modulair onderwijs, de onthaalklassen (OKAN) en het derde jaar van de derde graad gewoon onderwijs (aan Nederlandstalige kant) zijn niet in deze statistiek opgenomen.

Bron: BISA; Vlaamse Gemeenschap; Fédération Wallonie-Bruxelles; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

5-7 Percentage leerlingen in het secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, naar onderwijsvorm, Brussels Gewest, schooljaar 2021–2022

Noot: De leerlingen van het alternerend onderwijs, de onthaalklassen (DASPA) en de vierde graad van het gewoon onderwijs (aan Franstalige kant) en de leerlingen van het modulair onderwijs, de onthaalklassen (OKAN) en het derde jaar van de derde graad gewoon onderwijs (aan Nederlandstalige kant) zijn niet in deze statistiek opgenomen.

Bron: BISA; Vlaamse Gemeenschap; Fédération Wallonie-Bruxelles; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

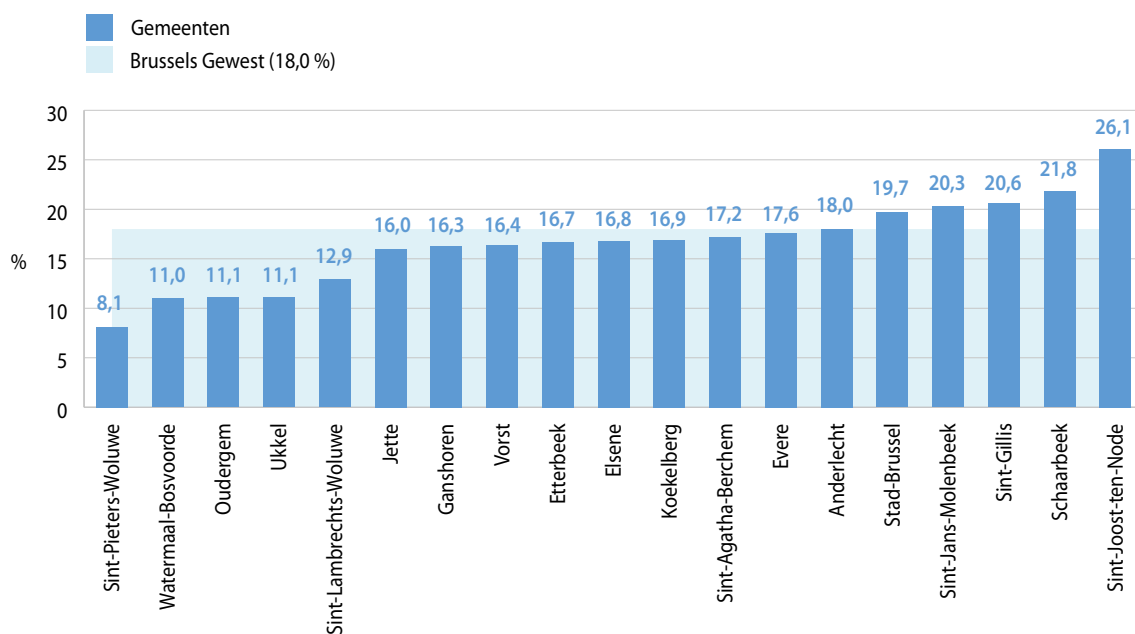
¹⁰⁸ De leerlingen van het alternerend onderwijs, de onthaalklassen (DASPA) en de vierde graad van het gewoon onderwijs (aan Franstalige kant) en de leerlingen van het modulair onderwijs, de onthaalklassen (OKAN) en het derde jaar van de derde graad gewoon onderwijs (aan Nederlandstalige kant) zijn niet in deze statistiek opgenomen.

Binnen het Brussels Gewest varieert het aandeel leerlingen met minstens twee jaar schoolachterstand sterk tussen de Brusselse gemeenten onderling. De aandelen zijn het grootst in de gemeenten met een hoog armoedeniveau. In het schooljaar 2021-2022 worden leerlingen uit Sint-Joost-ten-Node het vaakst geconfronteerd met een schoolachterstand (26 %). De laagste aandelen vinden we terug in de meer welstellende gemeenten: Sint-Pieters-Woluwe laat het laagste percentage (8 %) optekenen¹⁰⁹ (5-8).

Het verschil in schoolachterstand naargelang het sociaaleconomisch niveau van de gemeente waar de leerlingen wonen laat zich al vanaf de eerste graad secundair onderwijs opmerken. Het aandeel leerlingen met een schoolachterstand (minstens twee jaar) in de eerste graad varieerde van 2 % in Oudergem tot 10 % in Sint-Joost-ten-Node in het schooljaar 2021-2022 (niet geïllustreerd).

” In het Brussels Gewest heeft in het secundair onderwijs bijna één leerling op vijf minstens twee jaar schoolachterstand (zonder de nieuwkomers in de onthaalklassen mee te tellen). Dit aandeel verschilt sterk naargelang de gemeenten en ligt in een aantal arme gemeenten bijzonder hoog.”

5-8 Aandeel leerlingen in het secundair onderwijs met minstens 2 jaar schoolachterstand, naar woonplaats, Brussels Gewest, schooljaar 2021-2022

Noot: De leerlingen in de onthaalklassen (DASPA en OKAN) zijn niet in deze statistiek opgenomen.

Bron: BISA; Vlaamse Gemeenschap; Fédération Wallonie-Bruxelles; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

109 Bron: BISA; Vlaamse Gemeenschap; Fédération Wallonie-Bruxelles; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

5.3. UITSLUITING EN WEIGERING VAN HERINSCHRIJVING

Elk jaar wordt in het kader van tuchtmaatregelen overgegaan tot definitieve uitsluiting van een aantal leerlingen of weigert de school de herinschrijving van leerlingen. Een definitieve uitsluiting wordt in de loop van het schooljaar uitgesproken, terwijl een weigering van herinschrijving aan het einde van het schooljaar wordt uitgesproken.

In de loop van het schooljaar 2022-2023 werden ongeveer 6000 leerlingen definitief uitgesloten in België (gegevens van de Fédération Wallonie-Bruxelles en de Vlaamse Gemeenschap samen), waarvan ongeveer 730 leerlingen in het Brussels Gewest¹¹⁰ (wat neerkomt op 12%, wat identiek is aan het aandeel Brusselse leerlingen in het secundair onderwijs in het totale aantal leerlingen in België). Als we alleen kijken naar de scholen van de Fédération Wallonie-Bruxelles, betreft ongeveer een kwart van de definitieve uitsluitingen Brusselse leerlingen (een aandeel dat groter is dan het aandeel Brusselse leerlingen in het secundair in het totaal aantal leerlingen van de Fédération Wallonie-Bruxelles, dat iets meer dan een vijfde bedraagt).

Daarnaast werd in de scholen van de Fédération Wallonie-Bruxelles de herinschrijving van ongeveer 1200 leerlingen geweigerd, waarvan bijna 40% (ongeveer 465 leerlingen) in het Brussels Gewest.

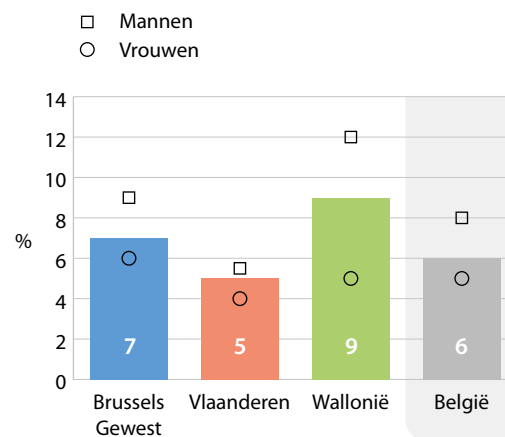
Volgens de beschikbare informatie gaat het in een meerderheid van de gevallen van definitieve uitsluiting en weigering van herinschrijving om jongens en voor een groot deel om leerlingen in de eerste graad secundair onderwijs en de derde graad beroepsonderwijs. Het zou vaak gaan om leerlingen uit kansarme milieus, met een verhoogd risico voor leerlingen in het buitengewoon onderwijs (met een lichte mentale achterstand of gedrags- en/of persoonlijkheidsstoornissen)¹¹¹.

Van een school worden weggestuurd heeft een grote impact op de betrokken leerlingen en doet het risico op vroegtijdig schoolverlaten sterk toenemen.

5.4. JONGEREN VAN 18 TOT 24 JAAR ZONDER DIPLOMA HOGER SECUNDAIR ONDERWIJS

Het aandeel jongeren in het Brussels Gewest tussen 18 en 24 jaar zonder diploma hoger secundair onderwijs (en dus met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs) dat geen onderwijs of vorming meer volgt, is beduidend: in 2022 gaat het om 7% van de Brusselse jongeren. Dit aandeel ligt hoger in het Brussels Gewest dan in Vlaanderen, maar ligt lager dan in Wallonië (maar de voorgaande jaren lagen de cijfers voor Brussel over het algemeen dicht bij die voor Wallonië). Dit aandeel vroegtijdige schoolverlaters is over het algemeen groter bij jongens dan bij meisjes (5-9). Onder de vroegtijdige schoolverlaters bevinden zich jongeren die in België school hebben gelopen en geen diploma hoger secundair onderwijs behaalden, maar ook jonge immigranten die zich vanuit het buitenland in het Brussels Gewest zijn komen vestigen zonder een diploma hoger secundair onderwijs op zak.

5-9 Percentage jongeren tussen 18 en 24 jaar die vroegtijdig de school verlieten met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs en die geen onderwijs of opleiding meer volgen, naar geslacht, België en de gewesten, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten

110 Deze gegevens moeten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. De gegevens van de Fédération Wallonie-Bruxelles over het schooljaar 2022-2023 werden nog niet opgeschoond. Het definitieve cijfer kan dus nog enigszins afwijken. Bij de Vlaamse Gemeenschap worden de gegevens niet systematisch geverifieerd en de kwaliteit hangt af van de correcte registratie door de scholen.

111 Lories B (2016).

5.5. VOLWASSENEN VAN 25 JAAR EN OUDER ZONDER DIPLOMA HOGER SECUNDAIR ONDERWIJS

Het aandeel volwassenen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs verschilt naargelang de leeftijd. Zowel de cijfers voor heel België als voor het Brussels Gewest vertonen een heel duidelijk generatie-effect: het aandeel laaggeschoolden (mensen die hoogstens een diploma behaalden van het lager secundair onderwijs) ligt aanzienlijk hoger bij de oudste leeftijdscategorieën en ligt het laagst bij de jongere leeftijdscategorieën (5-10).

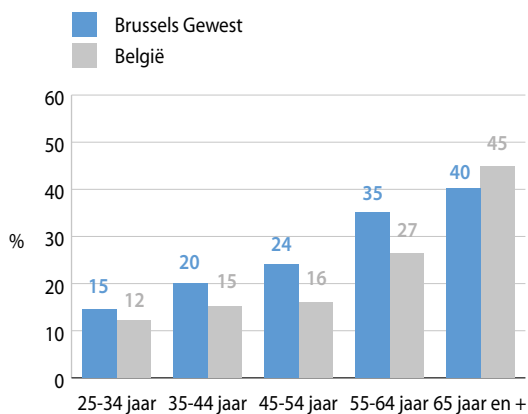
Vanaf 65 jaar is het aandeel laaggeschoolden kleiner in Brussel dan in heel België. Bij de bevolking jonger dan 65 jaar – de bevolking op actieve leeftijd dus – ligt het aandeel laaggeschoolden dan weer hoger in het Brussels Gewest dan in de rest van het land. In 2022 had 15 % van de Brusselaars tussen 25 en 34 jaar hooguit een diploma lager secundair onderwijs, tegenover 12 % in heel België. Voor de 35- tot 44-jarigen en de 45- tot 54-jarigen is het verschil tussen het Brussels Gewest en heel België nog groter (respectievelijk 20 % en 24 % in het Brussels Gewest tegenover 15 % en 16 % op nationaal niveau (5-10).

” Het aandeel volwassenen op actieve leeftijd zonder diploma hoger secundair onderwijs is groter in het Brussels Gewest dan in heel België. Het omgekeerde geldt voor de oudere generaties: het aandeel laaggeschoolden onder de 65-plussers is kleiner in het Brussels Gewest dan gemiddeld in België.”

Er zijn ook grote ongelijkheden op het vlak van opleidingsniveau naargelang de nationaliteit. Terwijl 25 % van de Brusselaars (van 25 jaar of ouder) met de Belgische nationaliteit hoogstens een diploma lager secundair onderwijs op zak heeft, gaat het bij EU27-onderdanen om slechts 19 %. Bij Brusselaars met een niet-Europese nationaliteit ligt dit percentage echter bijzonder hoog (41 %).

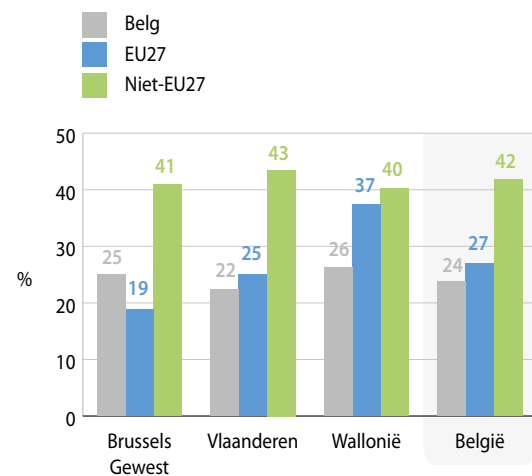
Ook in Vlaanderen en Wallonië zijn het de niet-Europese onderdanen die het vaakst hoogstens een diploma lager secundair onderwijs behaalden (met gelijkaardige percentages over de gewesten heen). Voor mensen met de Belgische nationaliteit ligt dit percentage in het Brussels Gewest dicht bij dat van Wallonië en boven dat van Vlaanderen. Het aandeel onder de inwoners afkomstig uit EU27-landen ligt daarentegen lager in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten (5-11).

5-10 Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs naar leeftijd, België en Brussels Gewest, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten

5-11 Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs volgens nationaliteit, België en de gewesten, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten

5.6. GEVOLGEN VAN DE COVID-19-CRISIS

De COVID-19-crisis en de bijhorende lockdown-maatregelen die in België werden ingevoerd (inclusief de sluiting van scholen en de gedeeltelijke of totale opschorting van lessen op school) ligt vandaag achter ons.

Deze periode heeft een aanzienlijke impact gehad op kinderen en jongeren, en heeft de sociale ongelijkheden onder hen geaccentueerd. Eventuele spanningen binnen het gezin kunnen tijdens de lockdown hoog zijn opgelopen, naar aanleiding van een verergering van sociale problemen en/of de ontoereikende huisvesting voor de noden van het gezin in deze omstandigheden. In een aantal gevallen nam het intrafamiliaal geweld, dat over het algemeen kinderen en vrouwen treft, tijdens de crisis toe, terwijl de opvang en zorg moeilijker werd (door de vermindering van de hulpdiensten)¹¹². De crisis mag dan al voorbij zijn, een aantal gevolgen ervan zullen nog een hele tijd doorwerken. Zo raakte het leerproces op school ernstig verstoord. Het Federaal Planbureau (Joskin, 2022) schat op basis van internationale studies en gegevens van de Vlaamse Gemeenschap dat de pandemie en de opeenvolgende lockdowns tot een aanzienlijke daling in de schoolse prestaties hebben geleid: "Het leerverlies als gevolg van de pandemie wordt geraamd op ongeveer de helft van de verworven kennis en vaardigheden van een normaal schooljaar." De achterstand op het vlak van verworven competenties kan gevolgen hebben op korte termijn, maar ook nog de komende jaren, wanneer eventuele lacunes het verwerven van nieuwe competenties kunnen bemoeilijken en zo een impact kunnen hebben op het succes in de verdere schoolloopbaan (bijvoorbeeld in het hoger onderwijs).

Daarnaast is ook het schoolverzuim toegenomen sinds de Covid-crisis. Zo is in het Franstalig onderwijs het aantal leerlingen dat spijbelt gevoelig gestegen sinds de crisis, in het bijzonder in het secundair onderwijs. Tussen 2019-2020 en 2021-2022 is het aandeel leerlingen in het Franstalig secundair onderwijs (Brussel en Wallonië) dat spijbelt van 7 % naar 11 % gestegen. Voor het Brussels Gewest apart lag en ligt dit cijfer nog wat hoger en ging het aantal

spijbelaars van 9 % naar 13 % (bron: Fédération Wallonie-Bruxelles).

Tegelijk stelt men tussen het schooljaar 2019-2020 en het schooljaar 2020-2021 in het Franstalige onderwijs een daling vast van het aantal vroegtijdige schoolverlaters¹¹³, van 6,2 % naar 3,9 %, bij leerlingen die in het Brussels Gewest gedomicilieerd zijn. Deze daling is vermoedelijk toe te schrijven aan een grotere flexibiliteit van de klassenraden in het licht van de verstoorde schoolwerking door de epidemie, waardoor ook het aantal leerlingen die hun jaar moeten overdoen is afgenomen. In het daaropvolgende schooljaar 2021-2022 is het aantal vroegtijdige schoolverlaters evenwel opnieuw toegenomen (4,7 %). Het aantal vroegtijdige schoolverlaters onder de leerlingen die gedomicilieerd zijn in het Brussels Gewest ligt structureel, en in het bijzonder vóór de COVID-19-crisis, hoger dan bij leerlingen die gedomicilieerd zijn in Wallonië (bron: Fédération Wallonie-Bruxelles).

Daarnaast treffen deze verschillende gevolgen, op korte of lange termijn, de leerlingen op een andere manier naargelang hun socio-economische situatie of hun opleidingsprofiel, en hebben ze dus geleid tot een toename van de ongelijkheden. Uit een enquête van de universiteit van Bergen bij de leerkrachten van de Franstalige gemeenschap blijkt dat 90 % van hen van mening is dat de onderwijsongelijkheden tijdens de lockdownperiode zijn toegenomen¹¹⁴. Uit een studie van de KU Leuven (De Witte en Maldonado, 2020), die zich tot het Vlaamse katholieke onderwijs beperkte, blijkt eveneens dat door de sluiting van de scholen de ongelijkheid zowel binnen als tussen scholen is toegenomen tussen aan de ene kant de kinderen/tieners/jongvolwassenen die de mogelijkheid hadden om in goede omstandigheden op afstand te leren en aan de andere kant degenen voor wie dit niet mogelijk was – omwille van de gezinsomstandigheden, de beschikbaarheid van een computer thuis (digitale kloof), huisvestingsomstandigheden enz. Ten slotte heeft Apeda¹¹⁵ ook een enquête gehouden over de impact van de crisis op leerlingen met leermoeilijkheden. Uit die enquête blijkt dat één op twee kinderen met bijzondere noden de schoolresultaten achteruit zag gaan of een schoolachterstand heeft opgelopen (Apeda, 2022).

112 Zie studie Brussel Preventie & Veiligheid: <https://safe.brussels.nl/een-studie-van-brussel-preventie-veiligheid-onderstreept-de-moeilijkheden-van-slachtoffers-van>

113 Het cijfer met betrekking tot de vroegtijdige schoolverlaters wordt berekend door het aantal leerlingen (in het 3e, 4e of 5e jaar secundair onderwijs) die een jaar later niet meer zijn ingeschreven in een school van of gesubsidieerd door de Fédération Wallonie-Bruxelles te delen door de totale bevolking voor die studiejaar.

114 <https://web.umons.ac.be/efe/fr/comment-depuis-cette-rentree-la-crise-sanitaire-a-impacte-les-pratiques-pedagogiques-et-augmente-les-inegalites-scolaires/>

115 Pluridisciplinair expertisecentrum bestaande uit ouders, onderwijzers en therapeuten, dat rond alle leerproblemen werkt.

De impact van de crisis op het studeren in ruime zin treft jongeren uit minder welgestelde milieus ongetwijfeld des te harder.

“Dit is te wijten aan een aantal factoren, die vaak verband houden met de sociaaleconomische context en kunnen leiden tot een terugtrekking uit het schoolsysteem, met op lange termijn gevolgen voor de resultaten van de leerlingen. Tot deze factoren behoren bijvoorbeeld de moeilijkheden die sommige leerlingen ondervinden om het leertempo bij te houden wanneer zij thuis zijn, wegens gebrek aan middelen; de erosie van hun academische basisvaardigheden wegens gebrek aan oefening; de moeilijkheid om de onderwijsactiviteiten terug op te nemen; het verlies van motivatie naarmate zij verder achterop raken; en de verlaging van hun ambities wegens de onzekerheid van de onderwijsomgeving. De beschikbaarheid van passende IT-voorzieningen en de betrokkenheid van de ouders waren van essentieel belang om een pedagogische continuïteit tijdens de crisis te waarborgen.”¹¹⁶

In het algemeen hebben het leren op afstand, het verliezen van het referentiekader, het wegvallen van de socialisatie, maar ook de economische en sociale crisis als gevolg van de COVID-19-crisis verregaande gevolgen gehad voor jongeren onder meer door demotivatie en een gebrek aan toekomstperspectieven.

116 OESO, 2020.

06 GEZONDHEID

Armoede en gezondheid zijn nauw met elkaar verweven. Armoede, in al zijn aspecten, kan leiden tot een verslechtering van de gezondheidstoestand en omgekeerd kan een slechte gezondheid leiden tot verarming. Sociale gezondheidsongelijkheden komen voor op alle leeftijden en komen tot uiting bij de meeste gezondheidsproblemen. In dit hoofdstuk worden enkele voorbeeldindicatoren van sociale ongelijkheden in gezondheid en in de toegang tot gezondheidszorg voorgesteld¹¹⁷.

6.1. SOCIALE ONGELIJKHEDEN IN GEZONDHEID

6.1.1. Subjectieve gezondheid¹¹⁸

De “subjectieve gezondheid” is een concept dat gezondheid in brede zin omvat. Het wordt gebruikt als algemene indicator voor de gezondheid van een bevolking. In de Gezondheidsenquête 2018 van Sciensano gaf 22 % van de bevraagde Brusselaars van 15 jaar en ouder aan niet in een goede gezondheid te verkeren¹¹⁹. Het aandeel mensen dat de eigen gezondheidstoestand niet als

goed beoordeelt, verschilt beduidend naargelang het socio-economisch statuut (bij gelijke leeftijd en geslacht), dat hier wordt benaderd door middel van het opleidingsniveau¹²⁰.

Er tekent zich een duidelijke sociale gradiënt af: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel mensen dat de eigen gezondheid niet als goed beschrijft: 41 % van de respondenten zonder diploma of met hoogstens een diploma basisonderwijs en 42 % van de respondenten met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs verklaart in slechte gezondheid te verkeren, tegenover 24 % van de respondenten met een diploma hoger secundair onderwijs en 16 % van de respondenten met een diploma hoger onderwijs (6-1).

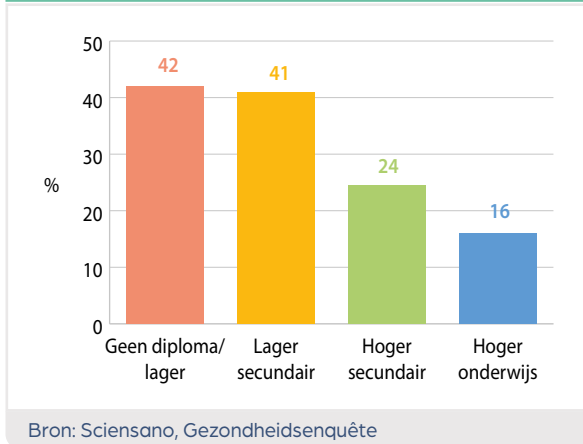
117 Meer informatie over sociale gezondheidsongelijkheden in het Brussels Gewest kan worden gevonden in het uitgebreide dossier over dit onderwerp, opgesteld door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2019a).

118 Dit deel is identiek aan dat van de Welzijnsbarometer 2021. De nationale Gezondheidsenquête (Health Interview Survey – HIS) van Sciensano wordt immers om de 5 jaar gevoerd. De nieuwe enquête vond plaats in 2023, maar de resultaten zijn nog niet beschikbaar.

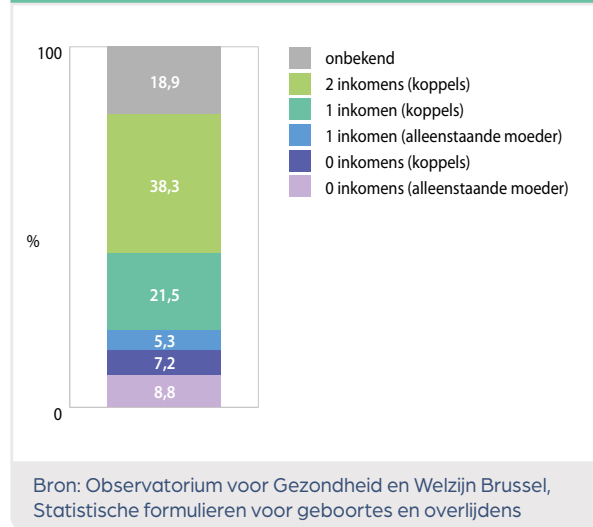
119 Voorzichtigheid is geboden bij het interpreteren van de resultaten, aangezien hoger opgeleiden oververtegenwoordigd zijn in de Brusselse steekproef van de Gezondheidsenquête van 2018 (op basis van de berekeningen van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel).

120 Het armoederisico ligt aanzienlijk hoger bij laaggeschoolden (zie hoofdstuk 5).

6-1 Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder dat de eigen gezondheid niet als goed beoordeelt, naar opleidingsniveau, Brussels Gewest, 2018

6-2 Verdeling van de geboortes in functie van het aantal inkomens uit arbeid in het huishouden en de vraag of de moeder al dan niet alleenstaand is, Brussels Gewest, 2021

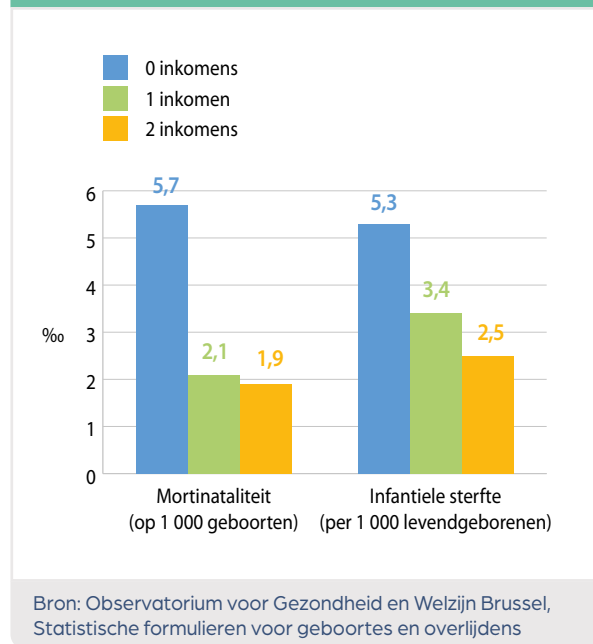
6.1.2. Mortinataliteit en infantiele sterfte

In 2021 werd in het Brussels Gewest een kind op zes (16 %) geboren in een gezin zonder inkomen uit arbeid¹²¹. Daarnaast werd nog een kind op vier (27 %) geboren in een gezin met slechts één inkomen uit arbeid. Verder werd ongeveer 14 % van de kinderen geboren in een huishouden waarin de moeder alleenstaand was op het moment van de geboorte (6-2). 55 % van deze alleenstaande moeders had geen inkomen uit arbeid¹²².

Al vanaf (of zelfs nog vóór) de geboorte heeft de sociale status van de ouders een invloed op de gezondheid van het kind. Figuur (6-3) geeft de mortinataliteit (doodgeboorte)¹²³ en infantiele sterfte¹²⁴ weer in functie van het aantal inkomens in het huishouden.

Kinderen geboren in huishoudens zonder inkomen uit arbeid hebben drie keer meer kans om doodgeboren te worden en meer dan twee keer meer kans om te overlijden in het eerste levensjaar in vergelijking met kinderen geboren in huishoudens met twee inkomens. In de periode 2015-2021 lag de mortinataliteit bij kinderen in een huishouden zonder inkomen uit arbeid op 5,7 per 1000 geboortes (levend- of doodgeborenen), en de infantiele sterfte op 5,3 per 1000 levendgeborenen, tegenover respectievelijk 1,9 per 1000 en 2,5 per 1000 in huishoudens met twee inkomens uit arbeid.

6-3 Mortinataliteit en infantiele sterfte naar het aantal inkomens uit arbeid in het huishouden, Brussels Gewest, 2015-2021

121 Deze cijfers zijn berekend op basis van alle geboortes (levend- of doodgeborenen vanaf 22 weken zwangerschap of vanaf een minimumgewicht van 500 gram), en dus niet op basis van enkel de levendgeborenen.

122 Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel, Statistische formulieren voor geboortes 2021.

123 De mortinataliteit of foetale sterfte betreft het aantal overlijdens voor of tijdens de bevalling wanneer er 22 zwangerschapsweken overschreden zijn of de foetus 500 gram of meer weegt, per 1000 geboortes (levend- en doodgeborenen).

124 De infantiele sterfte wordt bepaald door het aantal levendgeborenen dat overleed vóór de 365^e levensdag per 1000 levendgeborenen.

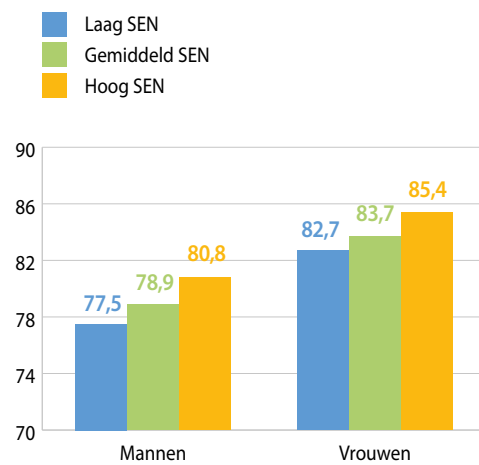
6.1.3. Levensverwachting

De levensverwachting in het Brussels Gewest ligt hoger dan in Wallonië, maar lager dan in Vlaanderen.

Tot in 2019 ging de levensverwachting globaal genomen in stijgende lijn. In 2020 heeft de COVID-19-epidemie echter een aanzienlijke impact gehad op de levensverwachting in de drie gewesten, maar werd het Brussels Gewest opvallend hard getroffen. In 2022 kwam de levensverwachting in het Brussels Gewest opnieuw op het niveau van vóór de corona-crisis (6-4).

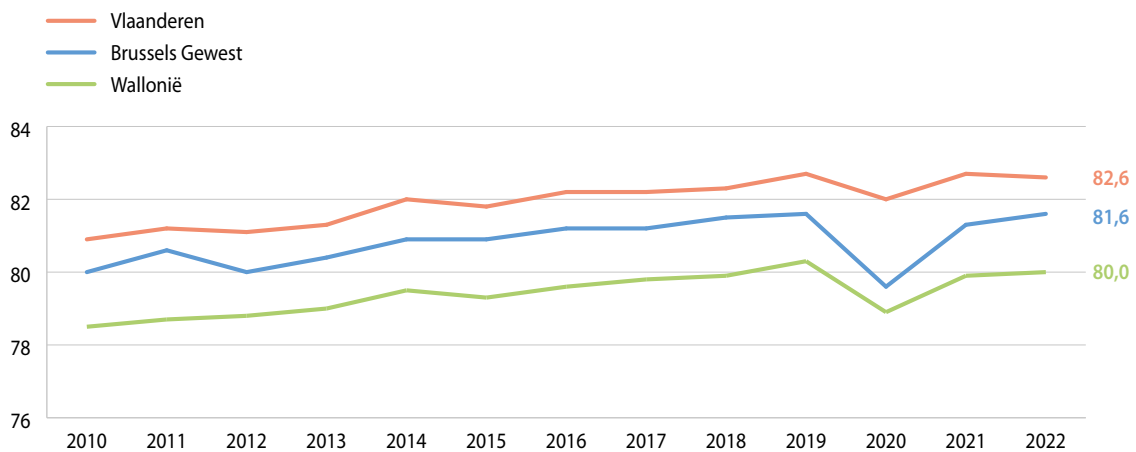
De levensverwachting bij de geboorte¹²⁵ verschilt naargelang de socio-economisch status van de betrokkenen. Om dit fenomeen te illustreren en bij gebrek aan gegevens over de socio-economisch status van de overleden personen, werd de levensverwachting berekend per socio-economisch niveau (SEN) van de woongemeente¹²⁶ op basis van de statistische formulieren voor overlijdens¹²⁷. Figuur (6-5) toont aan dat de levensverwachting in het Brussels Gewest zowel voor mannen als voor vrouwen toeneemt naarmate het socio-economisch niveau van de woongemeente stijgt. Tussen de categorie

6-5 Levensverwachting bij de geboorte, naar socio-economisch niveau (SEN) van de gemeenten en geslacht, Brussels Gewest, 2016-2020

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor overlijdens, Statbel, Rijksregister

6-4 Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte per gewest (2010-2022)

Bron: Statbel, Officieel Bevolkingsregister

125 De levensverwachting bij de geboorte is het aantal jaren dat een pasgeborene kan verwachten om te leven wanneer de leeftijdsspecifieke sterftecijfers van de bevolking in het geboortjaar heel zijn of haar leven dezelfde zouden blijven.

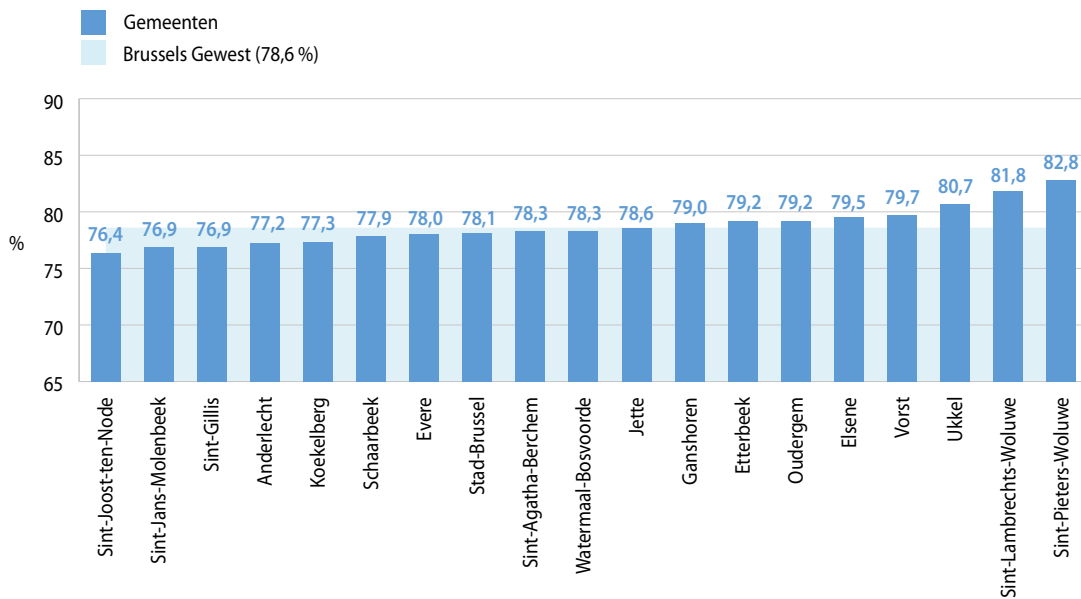
126 De gemeenten werden ingedeeld in drie categorieën op basis van een statistische clusteranalyse van hun bevolking. De indeling is gebaseerd op drie indicatoren: het mediane inkomen van de belastingaangiften, de werkloosheidsgraad en het aandeel ontvangers van een leefloon (18-64 jaar). Op basis van deze drie criteria bevat de categorie van gemeenten met een hoog SEN vijf gemeenten: Oudergem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De categorie met gemeenten met een laag SEN bevat zes gemeenten: Anderlecht, Brussel-Stad, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De acht overige gemeenten maken deel uit van de tussenliggende categorie.

127 In tegenstelling tot figuur (6-4), waarin uitsluitend de overlijdens van de officiële bevolking zijn meegeteld, zijn in de gegevens uit de formulieren voor overlijdens (die werden gebruikt voor figuren (6-5), (6-6) en (6-7)) ook de overlijdens van de niet-officiële bevolking (die niet is ingeschreven in de bevolkingsregisters) meegeteld. De formulieren voor overlijdens houden dan weer wel geen rekening met overlijdens die plaatsvinden in het buitenland.

van de armste en de categorie van de rijkste gemeenten bedroeg het verschil in levensverwachting voor de inwoners 3,3 jaar bij mannen en 2,7 jaar bij vrouwen in de periode 2016–2020. Aangezien het jaar 2020 in de berekening is opgenomen, lag de levensverwachting in deze periode iets lager dan in de voorgaande periode (2015–2019) als gevolg van de COVID-19-crisis (zie Welzijnsbarometer 2021).

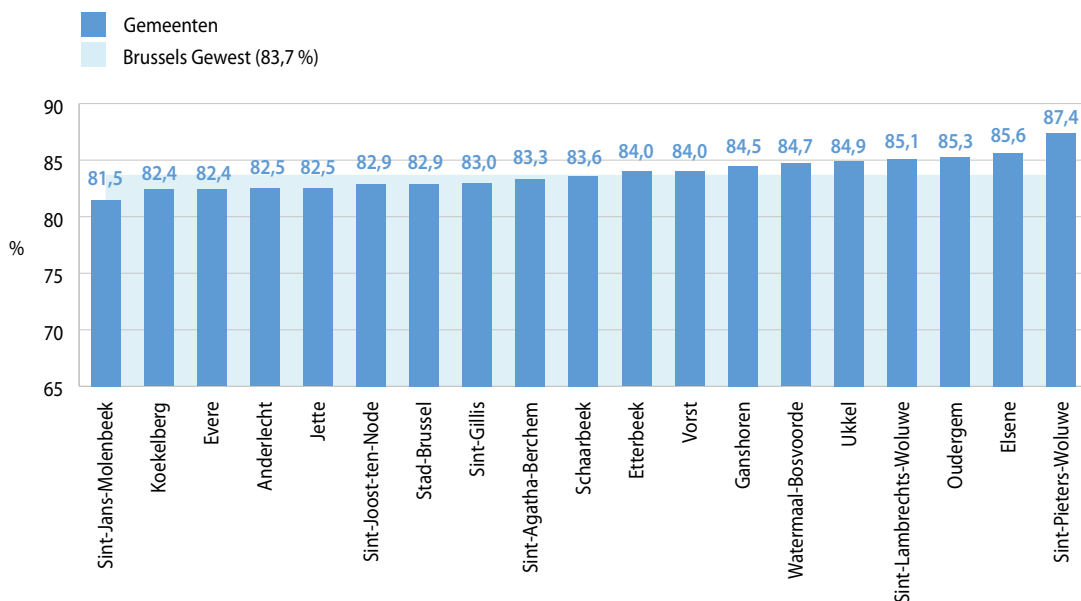
De volgende figuren detaileren de levensverwachting per woongemeente, respectievelijk voor mannen en voor vrouwen. Bij mannen ligt de levensverwachting op 76,4 jaar in Sint-Joost-ten-Node en op 82,8 jaar in Sint-Pieters-Woluwe (6-6). Bij vrouwen varieert de levensverwachting van 81,5 jaar in Sint-Jans-Molenbeek tot 87,4 jaar in Sint-Pieters-Woluwe (6-7).

6-6 Levensverwachting bij mannen per woongemeente, Brussels Gewest, 2016–2020

Bron: Statbel, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor overlijdens

6-7 Levensverwachting bij vrouwen per woongemeente, Brussels Gewest, 2016–2020

Bron: Statbel, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor overlijdens

6.1.4. Chronische aandoeningen: het voorbeeld van diabetes

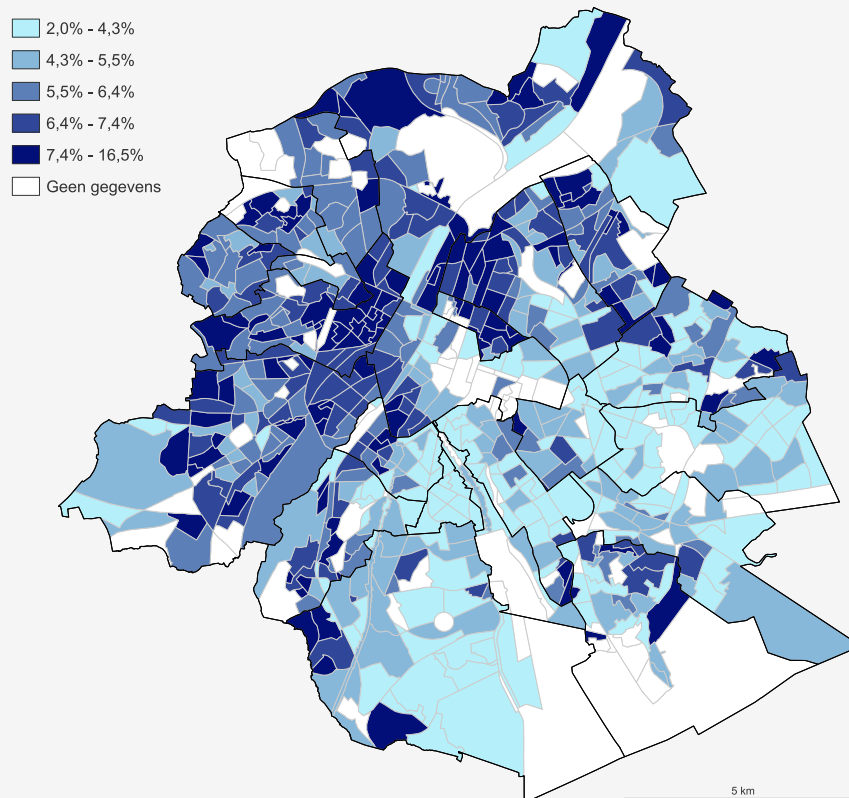
Sociale gezondheidsongelijkheden komen onder meer tot uiting in het risico op chronische aandoeningen (zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2019a).

Diabetes is een chronische aandoening die tot diverse gezondheidsproblemen kan leiden. Diabetes type 2, het vaakst voorkomende type (WHO, 2016), hangt samen met overgewicht en een aantal sociale

determinanten van gezondheid¹²⁸ (naast factoren waar niet preventief op kan worden ingewerkt, zoals genetische aanleg en leeftijd).

De prevalentie van diabetes (al dan niet gestandaardiseerd) neemt mettertijd toe in heel België¹²⁹. In het Brussels Gewest bedraagt de prevalentie van diabetes (niet gestandaardiseerd voor leeftijd) in 2020 6%¹³⁰. Maar binnen het Brussels Gewest verschilt de prevalentie van diabetes sterk naargelang de statistische sector (6-8). Zo varieert de prevalentie in functie van de leeftijd en het socio-economische statuut van de inwoners. Over

6-8 Prevalentie van diabetes (niet-gestandaardiseerd) per statistische sector, Brussels Gewest, 2020

Bron: IMA Atlas. Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

128 In het dossier over sociale ongelijkheden op het vlak van gezondheid in Brussel (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel, 2019a) worden de sociale gezondheidsgradiënten van een aantal sociale determinanten van gezondheid geanalyseerd.

129 <https://www.gezondbelgie.be/nl/gezondheidstoestand/niet-overdraagbare-aandoeningen/diabetes>

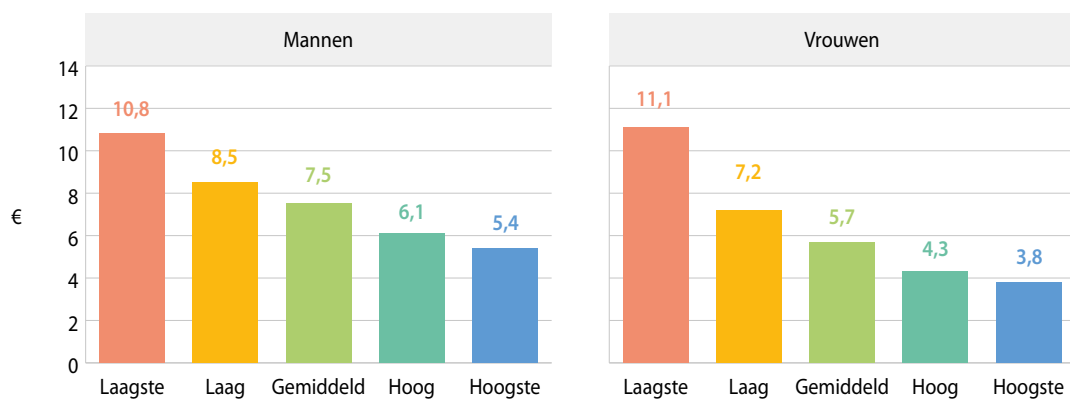
130 De gegevens zijn afkomstig van het InterMutualistisch Agentschap (IMA). Het InterMutualistisch Agentschap (IMA) verzamelt informatie van alle Belgische ziekenfondsen. Zo beschikken we over administratieve en facturatiegegevens omtrent de terugbetaalde gezondheidszorg en medicatie van iedereen die is ingeschreven bij de verplichte ziekteverzekering in België. Voor het Brussels Gewest was dit in 2020 91,6 % van de officiële bevolking (ingeschreven in het rijksregister) (IMA Atlas, 2023). De prevalentie van diabetes wordt geschat op basis van de consumptie van diabetesmedicatie (ATC-code A10) en/of de verstrekking van geneeskundige zorg die in het kader van de verplichte ziekteverzekering wordt terugbetaald en rechtstreeks verband houdt met diabetes. Diabetes kan ook opduiken tijdens de zwangerschap. In dat geval gaat het echter om een tijdelijk fenomeen, niet om een chronische aandoening. Met zwangerschapsdiabetes wordt hier dan ook geen rekening gehouden. Hierbij dient nog onderstreept te worden dat heel wat mensen aan diabetes lijden zonder zich ervan bewust te zijn, wat betekent dat de prevalentie wordt onderschat.

het algemeen ligt de prevalentie aanzienlijk hoger ten westen van het kanaal en in de arme sikkels van het Gewest. In een flink aantal van deze zones lijdt 7,4 % tot 16,5 % van de bevolking aan diabetes. In het meer welgestelde zuidoosten van het Gewest ligt de gemiddelde prevalentie van diabetes lager (doorgaans tussen de 2 % en de 5,5 %), behalve onder meer in de statistische sectoren met veel sociale huisvesting.

De risico's op diabetes naargelang het inkomen van de statistische sector van de woonplaats¹³¹ worden in figuur (6-9) weergegeven waarbij het leeftijdseffect werd genutraliseerd. De prevalentie

van diabetes ligt systematisch hoger naarmate het inkomen (van de statistische sector) afneemt. De sociale gradiënt is voor beide geslachten duidelijk uitgesproken, waarbij de verschillen bij de vrouwen nog wat groter zijn. De voor leeftijd gestandaardiseerde prevalentie van diabetes bij de vrouwen met de laagste inkomens (van de statistische sector), is bijna drie keer hoger dan bij vrouwen met de hoogste inkomens. De mannen wonend in **statistische sectoren** met de laagste inkomens lijden, bij gelijke leeftijd, twee keer zo vaak aan diabetes dan mannen in de statistische sectoren met de hoogste inkomens.

6-9 Aandeel mensen met diabetes, naar inkomenskwintielen van de statistische sector (gestandaardiseerd voor leeftijd*), Brussels Gewest, 2020

Noot: * rechtstreekse standaardisering voor leeftijd met gebruik van de Europese standaardbevolking van 2013.

Bron: InterMutualistisch Agentschap en BISA

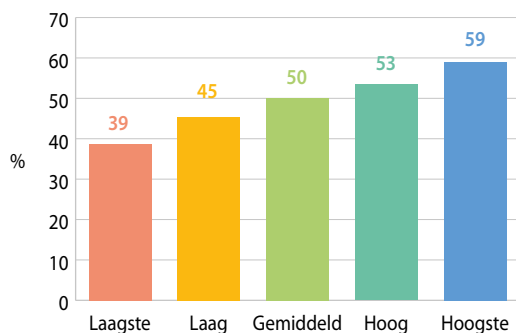
131 De databank van het InterMutualistisch Agentschap bevat geen informatie over inkomen, opleidingsniveau of andere indicatoren die gebruikt zouden kunnen worden om de socio-economische situatie van individuen in te schatten. Het woonadres kan echter worden gebruikt om dit bij benadering in te schatten op basis van het mediane inkomensniveau van de statistische sector van de woonplaats (2020). De **statistische sectoren** werden opgedeeld in vijf naar inwonersaantal gelijke groepen (kwintielen).

6.2. SOCIALE ONGELIJKHEDEN IN DE TOEGANG TOT ZORG

6.2.1. Preventieve zorg: borstkankerscreening

De systematische screening op borstkanker bij vrouwen wordt op internationaal niveau aanbevolen. Sinds juni 2002 is in het Brussels Gewest een borstkankerscreeningsprogramma (De Mammotest) in voege voor vrouwen van 50 tot 69 jaar. Op basis van de gegevens van het InterMutualistisch Agentschap en de **fiscale statistieken**¹³² kunnen ongelijkheden worden aangetoond in de dekking van de borstkankerscreening met een mammografie (al dan niet in het kader van De Mammotest) naargelang het niveau van het mediane inkomen van de statistische sector van de woonplaats (6-10). Opnieuw wordt er een duidelijke sociale gradiënt waargenomen: het aandeel vrouwen dat een mammografie laat uitvoeren (diagnostisch of binnen het screeningsprogramma) neemt systematisch toe naarmate het inkomensniveau stijgt.

6-10 Percentage vrouwen van 50 tot 69 jaar dat een mammografie liet uitvoeren (elke vorm van screening), per inkomenskwintiel van de statistische sector van de woonplaats, Brussels Gewest, 2021*

Noot: * in de loop van het jaar of het voorgaande jaar.

Bron: InterMutualistisch Agentschap en BISA

Slechts 39 % van de 50- tot 69-jarige vrouwen die in de **statistische sectoren** wonen met een laag inkomen onderging een mammografie in 2021 of het jaar ervoor. Dat percentage stijgt naar 50 % bij vrouwen in statistische sectoren met een gemiddeld inkomen, en naar 59 % bij vrouwen in de rijkste statistische sectoren. Globaal genomen ligt de participatiegraad lager in het Brussels Gewest (47 %) en in Wallonië (47 %) in vergelijking met Vlaanderen (64 %) en lager dan de internationale doelstellingen.

6.2.2. Zorg uitstellen om financiële redenen

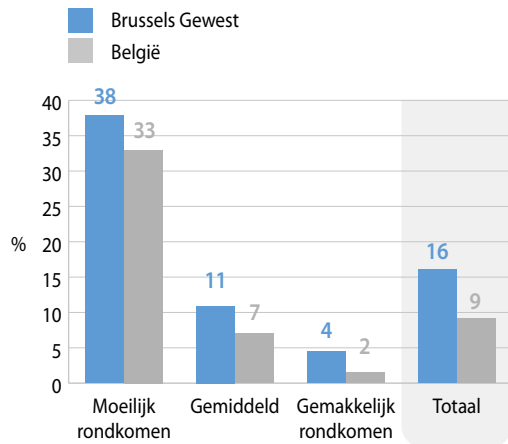
De toegang tot gezondheidszorg is moeilijk voor heel wat Brusselse gezinnen. In de Gezondheids-enquête 2018¹³³ verklaart 16 % van de Brusselse gezinnen gezondheidszorg te hebben uitgesteld om financiële redenen. Daarmee wordt in het Brussels Gewest relatief vaker zorg uitgesteld dan in Vlaanderen (5 %). Het verschil met Wallonië was in 2018 statistisch niet **significant**.

Ook hier is de sociale gradiënt duidelijk: het uitstellen van gezondheidszorg neemt af naargelang de beschikbare financiële middelen toenemen. In het Brussels Gewest verklaart 38 % van de huishoudens die aangeven moeilijk rond te komen, dat ze zich gezondheidszorg hebben ontzegd of de zorg hebben uitgesteld om financiële redenen, tegenover slechts 4 % bij de huishoudens die aangeven gemakkelijk rond te komen en 11 % van de huishoudens in de tussencategorie (6-11).

132 Ter herinnering: De **fiscale statistieken** worden gebruikt om de socio-economische situatie van personen te benaderen. Het **mediaan equivalent inkomen na belasting** van de statistische sector van de woonplaats van de persoon, wordt hiertoe als proxy gebruikt.

133 Ter herinnering: voorzichtigheid is geboden bij het interpreteren van de resultaten, aangezien hoger opgeleiden oververtegenwoordigd zijn in de Brusselse steekproef van de Gezondheidsenquête 2018 (berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel). De nationale gezondheidsenquête wordt om de 5 jaar gehouden. De nieuwste enquête werd uitgevoerd in 2023, maar de resultaten zijn nog niet beschikbaar op het moment waarop deze Welzijnsbarometer werd opgesteld.

6-11 Percentage huishoudens dat verklaart gezondheidszorg te hebben moeten uitstellen om financiële redenen, naargelang hun financiële draagkracht, Brussels Gewest en België, 2018

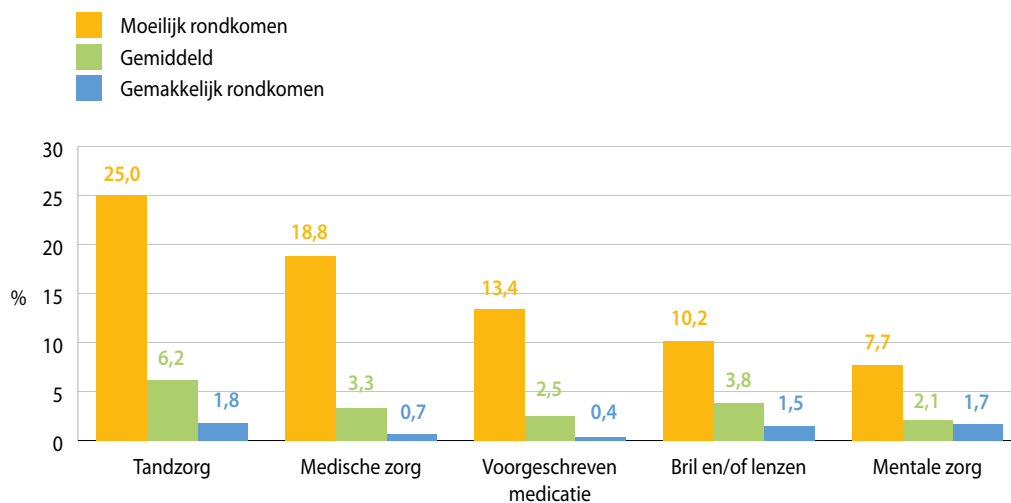
Noot: * medische zorg, tandzorg, medicatie (op voorschrift), bril en/of geestelijke gezondheidszorg.

Bron: Sciensano, Gezondheidsenquête; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Het uitstellen van gezondheidszorg om financiële redenen komt in Brussel vaker voor bij eenoudergezinnen (26 %) dan bij alleenstaanden (17 %), koppels met kind(eren) (15 %) en koppels zonder kind (8 %) (niet geïllustreerd) (Gezondheidsenquête, 2018).

Bij een nadere beschouwing van het soort gezondheidszorgen dat om financiële redenen het meest wordt uitgesteld, komt tandzorg op de eerste plaats. 25 % van de mensen die het moeilijk hebben om de eindjes aan elkaar te knopen stelt tandzorg uit. Daarna komt medische zorg (19 %), medicatie op voorschrift (13 %), brillen en/of lenzen (10 %) en psychologische zorg (8 %). Hierbij wordt ook weer telkens een sociale gradiënt vastgesteld (6-12). Het uitstellen van zorg neemt systematisch af naarmate het makkelijker wordt om de eindjes aan elkaar te knopen. Dit geldt voor elk type zorg. Naast financiële obstakels voor gezondheidszorg kunnen nog andere factoren de toegang tot zorg beperken voor bepaalde personen, zoals socioculturele factoren (zie Thunus et al., 2023).

6-12 Percentage huishoudens dat aangeeft gezondheidszorgen te hebben uitgesteld om financiële redenen, naar soort zorg en financiële draagkracht, Brussels Gewest, 2018

Bron: Sciensano, Gezondheidsenquête; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

6.3. INVALIDITEIT

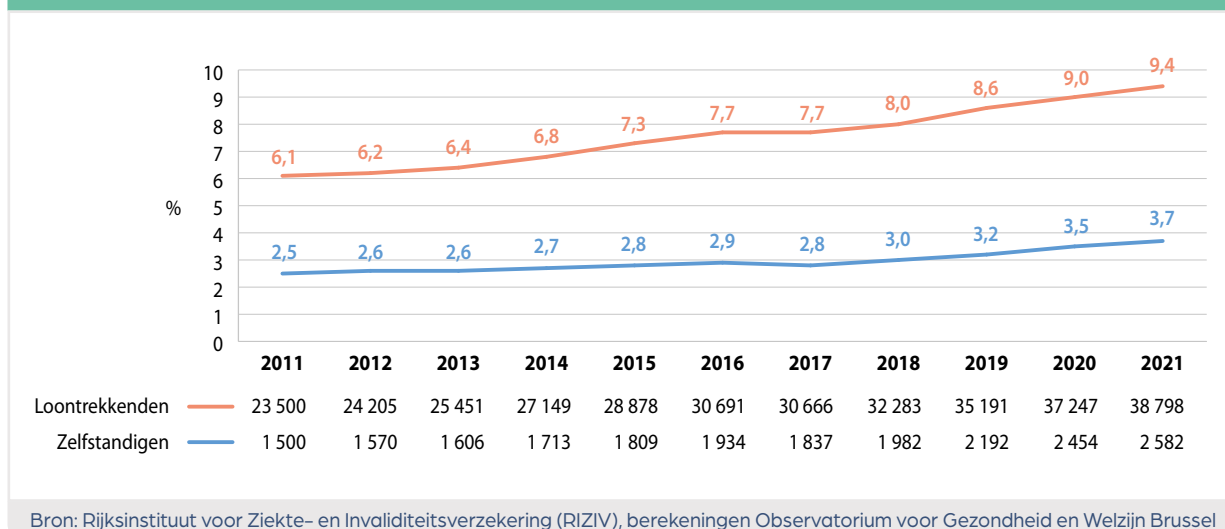
Gezondheidsproblemen kunnen leiden tot langdurige werkonbekwaamheid (invaliditeit)¹³⁴, en bijgevolg tot inkomensverlies. Over het algemeen neemt het aantal mensen in invaliditeit in het Brussels Gewest, net als in de rest van België, elk jaar toe¹³⁵. Een deel van die stijgende trend valt te verklaren door de verhoging van de activiteitsgraad bij vrouwen en het gelijktrekken van hun wettelijke pensioenleeftijd, de strengere voorwaarden voor het krijgen van een **werkloosheidsuitkering** en de hervorming van de toegang tot pensioen en prepensioen (effect van de 'communicerende vaten'), maar ook door een opvallende stijging van het aantal burn-outs en depressies die tot invaliditeit leiden (zie verder). Een aanzienlijk deel van de stijging in het aantal mensen in invaliditeit betreft 55-plussers, maar ook jonge mensen worden getroffen.

In 2021 ontvingen 38 798 loontrekkenden en 2 582 zelfstandigen¹³⁶ een **invaliditeitsuitkering**, tegenover respectievelijk 37 252 en 2 457 in 2020. Dit komt overeen met een toename van 4 % van het aantal gevallen van invaliditeit bij de loontrekkenden en van 5 % bij de zelfstandigen.

Verder is onder de loontrekkenden en werkzoekenden bijna één op de tien uitkeringsgerechtigden van het RIZIV invalide (het percentage invaliden¹³⁷ bedraagt 9,4 %), tegenover 3,7 % bij de zelfstandigen. Deze percentages zijn de afgelopen tien jaar in stijgende lijn gegaan: tussen 2011 et 2021 stegen ze van 6,1 naar 9,4 % bij de loontrekkenden en werkzoekenden, en van 2,5 naar 3,7 % bij de zelfstandigen in het Brussels Gewest (6-13).

Onder de loontrekkenden en werkzoekenden zijn er in 2021 in het Brussels Gewest opvallende sociale ongelijkheden. Het percentage invaliden ligt aanzienlijk hoger bij arbeiders (14 %) dan bij bedienden (6 %). Verder worden vrouwen vaker getroffen, met

6-13 Percentage en aantal mensen in invaliditeit, loontrekkenden/werkzoekenden en zelfstandigen, Brussels Gewest, 2011-2021

134 De invaliditeitsgegevens die hier worden voorgesteld, betreffen mensen die op 30 juni van het jaar in kwestie een **invaliditeitsuitkering** ontvingen omwille van een arbeidsongeschiktheid van meer dan een jaar. Met tijdelijke arbeidsongeschiktheid (minder dan een jaar) wordt in deze gegevens dus geen rekening gehouden.

135 Voor meer informatie over de factoren die deze toename kunnen verklaren, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2016).

136 De percentages invaliden worden afzonderlijk weergegeven voor loontrekkenden en zelfstandigen, omdat de situatie van invaliden in beide stelsels anders is: behalve de verschillen qua profiel van mensen die als zelfstandige staan ingeschreven en de verschillende types van activiteit, bestaan er ook aanzienlijke verschillen in termen van het recht op een **invaliditeitsuitkering**. Mensen in invaliditeit uit het stelsel van loontrekkenden ontvangen een uitkering op basis van het verloren loon (met een toepassing van minima en maxima), terwijl mensen in invaliditeit in het stelsel van zelfstandigen een uitkering krijgen op basis van forfaits. Zie de website van het RIZIV: <https://www.riziv.fgov.be/nl/thema-s/arbeidsongeschiktheid>

137 Het percentage invaliden onder loontrekkenden wordt berekend op basis van het aantal personen dat een **invaliditeitsuitkering** ontvangt (op 30 juni van het jaar in kwestie) in verhouding tot het aantal uitkeringsgerechtigden in het algemene systeem (loontrekkende werknemers of werkzoekenden die op diezelfde datum voor een uitkering in aanmerking zouden kunnen komen), met uitzondering van mensen in brugpensioen. Voor de zelfstandigen wordt het percentage invaliden berekend op basis van het aantal zelfstandigen en meewerkende echtgenoten die een invaliditeitsuitkering ontvangen, in verhouding tot het totale aantal uitkeringsgerechtigde zelfstandigen en meewerkende echtgenoten op 30 juni van het jaar in kwestie.

een hoger percentage invaliden (11 %) dan mannen (8 %). Vrouwelijke arbeiders worden dus twee keer getroffen: hun invaliditeitsgraad bedraagt 17 %, tegenover 11 % bij mannelijke arbeiders. Bij mannelijke bedienden ligt de invaliditeitsgraad op 4 %, bij vrouwelijke bedienden op 8 % (niet geïllustreerd).

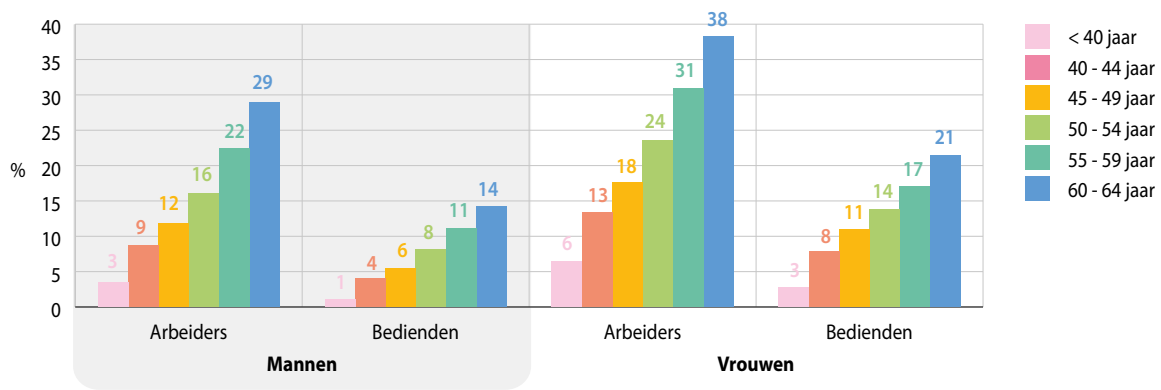
Het percentage invaliden neemt daarnaast ook toe met de leeftijd. In 2021 bevond 38 % van de vrouwelijke arbeiders van 60 tot 64 jaar en 29 % van de mannelijke arbeiders van 60 tot 64 jaar zich in een situatie van invaliditeit in het Brussels Gewest, tegenover respectievelijk 21 % bij de vrouwelijke bedienden en 14 % bij de mannelijke bedienden in die leeftijdscategorie (6-14).

Geestelijke gezondheidsproblemen waren in 2021 nog altijd de vaakst voorkomende oorzaak van in-

validiteit. Bij de loontrekkenden en werkzoekenden nemen geestelijke gezondheidsproblemen 44 % van de gevallen van invaliditeit voor hun rekening. Daarna komen spier- en skeletaandoeningen, goed voor 27 % van de gevallen van invaliditeit. Bij de zelfstandigen bedragen deze aandelen respectievelijk 29 % voor geestelijke gezondheidsproblemen en 28 % voor spier- en skeletaandoeningen (niet geïllustreerd).

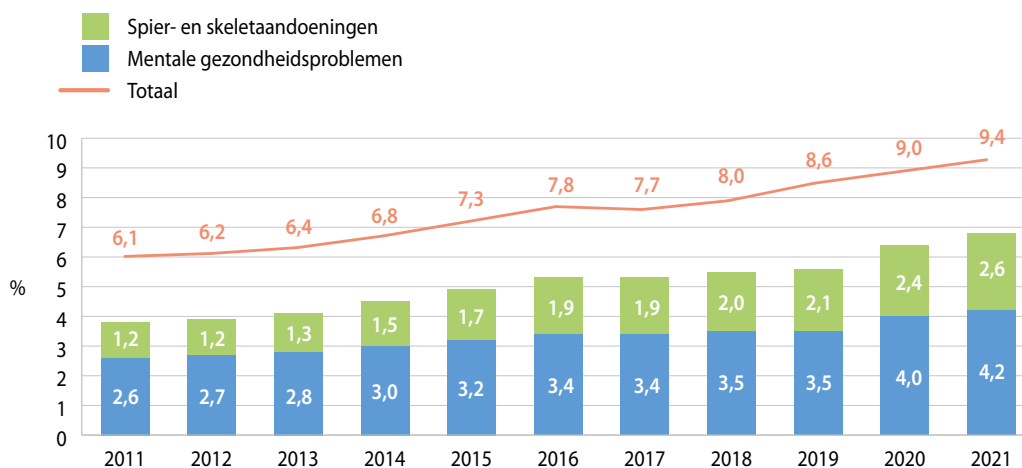
Figuur 6-15 toont de percentages invaliden bij loontrekkenden als gevolg van geestelijke gezondheidsproblemen (vooral burn-outs en depressies) en spier- en skeletaandoeningen. De cijfers gaan de afgelopen tien jaar in stijgende lijn en dragen zo sterk bij aan de toename van de algemene invaliditeitsgraad. Opmerkelijk is ook nog dat de sterkste toename in het percentage invaliden door burn-out

6-14 Percentage invaliden naar leeftijdsgroep, geslacht en beroepsstatuut, loontrekkenden en werkzoekenden, Brussels Gewest, 2021

Bron: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

6-15 Percentages invaliden bij loontrekkenden en werkzoekenden omwille van geestelijke gezondheidsproblemen, spier- en skeletaandoeningen en totaal, 2011 - 2021, Brussels Gewest

Bron: RIZIV, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

of depressie in de afgelopen vijf jaar zich laat optekenen bij de zelfstandigen (niet geïllustreerd)¹³⁸.

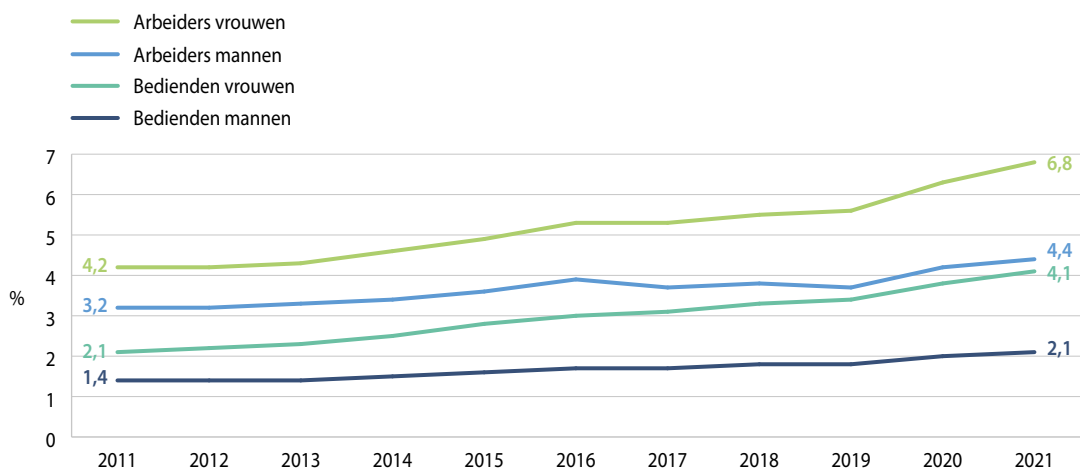
Figuur 6-16 toont de evolutie van de percentages invaliden omwille van geestelijke gezondheidsproblemen onder loontrekkenden en werkzoekenden, per geslacht en beroeps categorie. Zo bevindt in 2021 bijna 7 % van de vrouwelijke arbeiders zich in een situatie van invaliditeit om geestelijke gezondheidsredenen. Bij mannelijke arbeiders gaat het om iets meer dan 4 %. 4 % van de vrouwelijke bedienden en 2 % van de mannelijke bedienden is invalide omwille van geestelijke gezondheidsredenen. Deze cijfers zijn de afgelopen tien jaar in stijgende lijn ge-

gaan, in het bijzonder bij vrouwen (zowel arbeiders als bedienden).

Figuur 6-17 toont de evolutie van de percentages invaliden omwille van spier- en skeletaandoeningen onder loontrekkenden en werkzoekenden, per geslacht en beroepsstatuut. Ook hier zijn de verschillen naar socio-economische situatie en geslacht duidelijk. De percentages zijn sterk toegenomen en liggen bij vrouwelijke arbeiders bijzonder hoog.

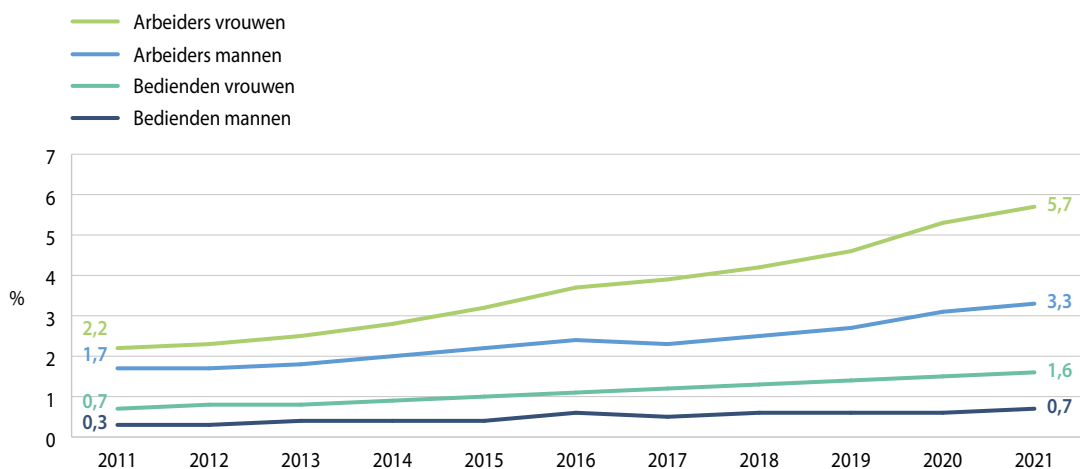
Over het algemeen is het percentage invaliden onder vrouwelijke arbeiders in alle leeftijdscategorieën sterk toegenomen (niet geïllustreerd).

6-16 Evolutie van de percentages invaliden omwille van geestelijke gezondheidsproblemen onder loontrekkenden en werkzoekenden, naar geslacht en beroepsstatuut, Brussels Gewest, 2011-2021

Bron: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

6-17 Evolutie van de percentages invaliden omwille van spier- en skeletaandoeningen onder loontrekkenden en werkzoekenden, naar geslacht en beroepsstatuut, Brussels Gewest, 2011-2021

Bron: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

6.4. GEESTELIJKE GEZONDHEID

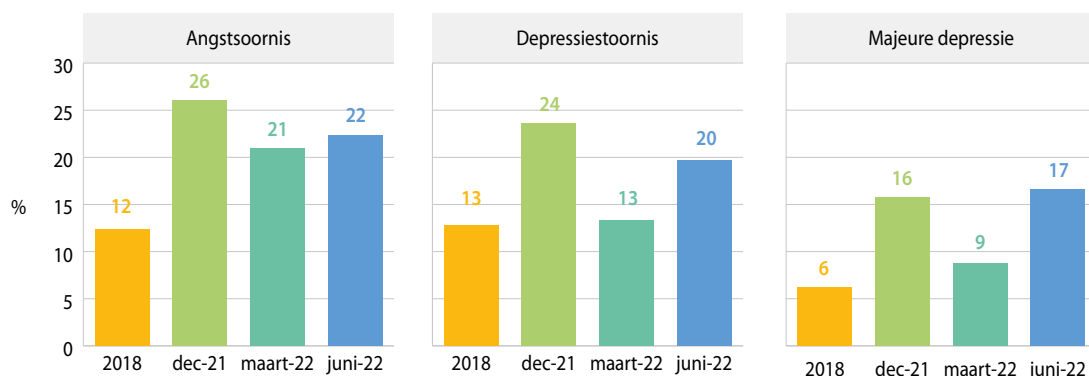
De jaren 2020 en 2021 zijn sterk getekend door de coronapandemie en de vrijheidsbeperkende maatregelen die werden getroffen om COVID-19 in te dijken, met alle gevolgen van dien voor de geestelijke gezondheid van de bevolking. In 2022 volgde dan op 24 februari ook nog het militaire offensief van Rusland tegen Oekraïne, wat een energiecrisis en economische crisis ontketende. Met de COVID-19-enquêtes van april 2020 tot juni 2022 volgde Sciensano het psychologisch welzijn van de bevolking op van bij de aanvang van de gezondheidscrisis aan de hand van diverse indicatoren voor geestelijke gezondheidsproblemen, waaronder angststoornissen en depressieve stoornissen en majeure depressies.

In het algemeen hebben geestelijke gezondheidsproblemen een toename gekend sinds de COVID-19-crisis. Wanneer meer in detail naar de evoluties wordt gekeken zijn er fluctuaties te zien in het aandeel mensen in de bevolking dat erdoor werd getroffen, naargelang de evolutie van de epidemie en de bijhorende maatregelen. Figuur 6-18 geeft de resultaten van de negende, tiende en elfde COVID-19-enquêtes weer die respectievelijk in december 2021, maart 2022 en juni 2022 zijn uitgevoerd, alsook, ter vergelijking, de resultaten van de gezondheidsenquête van 2018 (vóór de COVID-19-epidemie)¹³⁹.

Waar het in de zomer van 2021 – met lagere besmettingscijfers en minder strenge maatregelen – terug beter gesteld was met de geestelijke gezondheid van de bevolking (niet geïllustreerd), is het mentale welzijn er in december 2021, na de vierde besmettingsgolf, weer op achteruit gegaan (Sciensano, 2022a). In maart 2022 wordt dan terug een afname in de frequentie van geestelijke gezondheidsproblemen vastgesteld, waarbij de cijfers weliswaar nog steeds hoger liggen dan in de gezondheidsenquête van 2018, zeker bij angststoornissen. In juni 2022 wordt opnieuw een verslechtering in het mentale welzijn opgetekend, in het bijzonder voor de depressieve stoornissen en de majeure depressies (6-18). Bij deze enquête vermeldden de respondenten bezorgdheden omtrent de energieprijzen (58 %), de klimaatverandering (39 %), stijgende voedselprijzen of een schaarste aan voedingsmiddelen (38 %) of een heropflakking van het COVID-19-virus (13 %) (resultaten voor België) (Sciensano, 2022b).

Ook geestelijke gezondheidsproblemen vertonen sociale ongelijkheden. De resultaten van de 10^e COVID-19-gezondheidsenquête (maart 2022) tonen aan dat jongvolwassenen, vrouwen, alleenstaanden (met of zonder kinderen), mensen met een laag opleidingsniveau, werkzoekenden en mensen in invaliditeit vaker kampen met angststoornissen en/of depressieve stoornissen (resultaten voor België) (Sciensano, 2022c).

6-18 Percentage van de volwassen bevolking* met bepaalde geestelijke gezondheidsproblemen, Brussels Gewest, 2018, december 2021, maart en juni 2022

* 15 jaar en ouder in de enquête van 2018, 18 jaar en ouder in de COVID-19-gezondheidsenquêtes.

Bron: Sciensano, COVID-19-gezondheidsenquêtes; Sciensano, Gezondheidsenquête

¹³⁹ De samenstelling van de steekproeven van deelnemers aan de COVID-19-enquêtes verschilt van de samenstelling van de Belgische bevolking van 18 jaar en ouder, met in de tiende COVID-19-enquête een oververtegenwoordiging van vrouwen, een oververtegenwoordiging van hoger opgeleiden en een ondervertegenwoordiging van de jongste leeftijdscategorie (18- tot 24-jarigen) (Sciensano, 2022c). Hoewel er gebruik is gemaakt van wegeningen met het oog op juistere resultaten, moet hier rekening mee worden gehouden bij de interpretatie van de gegevens.

07 HUISVESTING

Hoewel er geen exhaustieve gegevens zijn over de toegang tot huisvesting en de kenmerken ervan in het Brussels Gewest, maken de Brusselse thematische armoederapporten van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn (in het bijzonder het rapport "Armoede, slechte huisvesting en uithuiszettingen in het Brussels Gewest", 2019) en andere beschikbare informatie (zie verder) toch duidelijk dat een beduidend aantal Brusselaars het zeer moeilijk heeft om toegang te krijgen tot een geschikte woning.

De bijzonder hoge huur- en verkoopprijzen, het hoge armoedecijfer en de verouderde gebouwen in Brussel hebben tot gevolg dat een niet verwaarloosbaar deel van de bevolking in overbezette woningen leeft van slechte kwaliteit, het moet stellen zonder eigen woning of zich genoodzaakt ziet het Gewest te verlaten.

Naast de hoge huurprijzen wegen ook de vaste kosten (elektriciteit, gas en water) zwaar op het huishoudbudget van de Brusselaars.

Ten slotte is er ook bij de toegang tot huisvesting in het Brussels Gewest sprake van ernstige discriminatie op grond van origine of aard van het inkomen (net als bij de toegang tot tewerkstelling) (zie bijlage 10.3).

7.1. HUISVESTINGSKOSTEN CENTRAAL IN DE BRUSSELSE SOCIALE PROBLEMATIEK: EEN GROTE DRUK OP HET BUDGET VAN DE INWONERS

In Brussel leeft de helft van de bevolking in een huishouden dat meer dan 26 % van het inkomen besteedt aan huisvesting (met inbegrip van huur of kredietaflossing, water-, gas- en elektriciteitskosten, verzekeringen enz.). Dit aandeel ligt hoger dan in de andere gewesten van het land: in Vlaanderen leeft de helft van de bevolking in een huishouden dat meer dan 14 % van het inkomen besteedt aan huisvesting, tegenover meer dan 19 % in Wallonië¹⁴⁰.

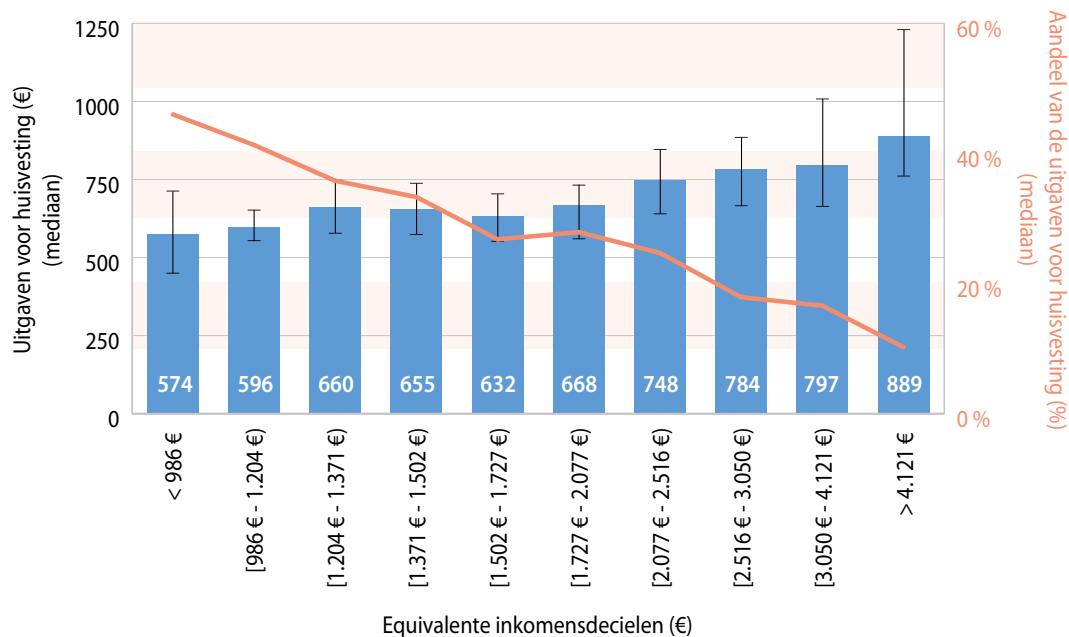
Uit de analyse van de beschikbare gegevens blijkt dat het bedrag voor uitgaven voor huisvesting wel varieert naargelang het equivalent inkomen van de huishoudens (7-1), maar dat deze verschillen eigenlijk relatief beperkt zijn. De 10 % rijksten leven in huishoudens die slechts € 300 meer uitgeven per maand aan huisvesting dan de 10 % armsten, terwijl het verschil in maandelijks beschikbaar inkomen tussen individuen uit beide groepen

minimum € 3000 (tot € 7000) is. Verder besteden Brusselaars in het derde **inkomensdeciel** hetzelfde bedrag aan huisvesting als de Brusselaars in het zesde inkomensdeciel. Huisvestingskosten lijken dus relatief moeilijk te drukken voor de Brusselse huishoudens.

Het aandeel van het inkomen van huishoudens dat aan huisvestingskosten wordt besteed, verschilt dan ook sterk naargelang het **inkomensdeciel**. De 10 % Brusselaars met de laagste inkomens leven in een huishouden dat 45 % van het inkomen aan huisvesting besteedt, terwijl de 10 % Brusselaars met de hoogste inkomens maar nauwelijks meer dan 10 % van het inkomen aan huisvesting besteedt.

Door de hoge huisvestingskosten, die een aanzienlijke hap nemen uit het budget van de armste huishoudens, verschilt het overblijvende budget sterk naargelang het **inkomensdeciel**. Uit de EU-SILC-enquête blijkt dat er na betaling van de huisvestingskosten in de armste huishoudens minder dan € 9 per dag per persoon overblijft voor andere uitgaven (voeding, onderwijs, gezondheid, ontspanning enz.). Bij de rijkste huishoudens ligt dat bedrag meer dan 10 keer zo hoog (bijna € 100 per dag per persoon) (7-2).

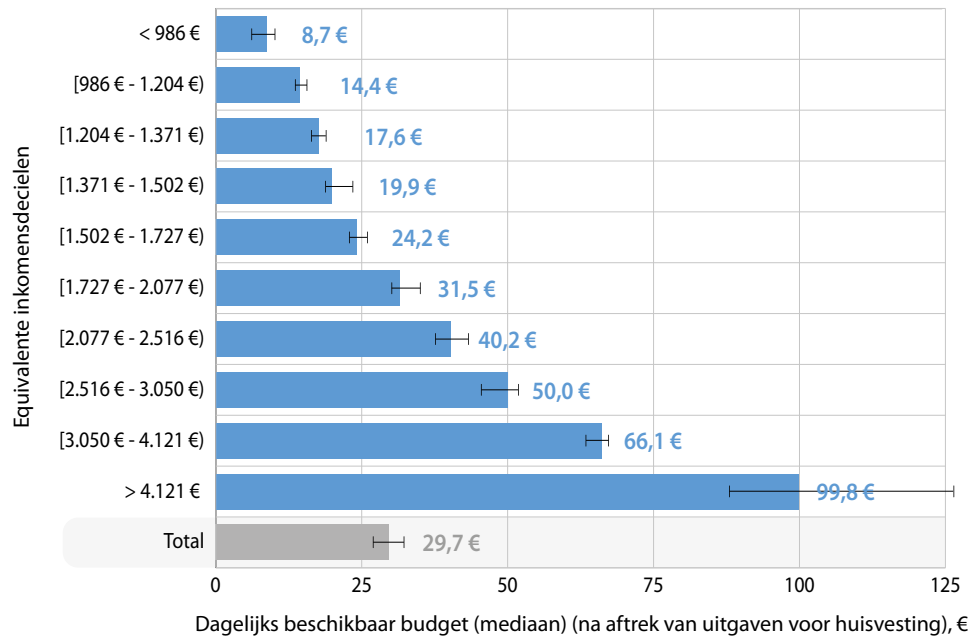
7-1 Uitgaven voor huisvesting en aandeel van die uitgaven in het equivalent beschikbaar inkomen van de Brusselse bevolking, per inkomensdeciel, 2021

Bron: EU-SILC; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

140 Bron: EU-SILC 2022; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

7-2 Beschikbaar budget per persoon en per dag na betaling van de huisvestingskosten, volgens deciel equivalent beschikbaar inkomen, Brussels Gewest, 2021

Bron: EU-SILC; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Deze situatie is het gevolg van de combinatie van een lage inkomens (zie hoofdstuk 3) en hoge huisvestingskosten in Brussel (zie deel 7.4), alsook van een ontoereikend aanbod aan sociale huisvesting (zie deel 7.5).

7.2. AANTAL HUISHOUDENS EN AANTAL WONINGEN

7.2.1. Huidige situatie in de drie gewesten

Op 1 januari 2022 telde het Brussels Gewest officieel 597915 woningen en 563882 huishoudens¹⁴¹. Net als in de twee andere gewesten ligt het aantal woningen (op basis van het kadaster) in Brussel hoger dan het aantal huishoudens (op basis van het bevolkingsregister)¹⁴². In Brussel is het verschil tussen beide evenwel het kleinst (7-3). Het aantal woningen in het Brussels Gewest ligt 6 % hoger dan het aantal huishouden, tegenover 9,5 % in Wallonië en 15 % in Vlaanderen.

7-3 Verschil tussen het aantal huishoudens en het aantal woningen, per gewest, 2022

	Aantal huishoudens	Aantal woningen	Vershil
Brussels Gewest	563 882	597 915	6,0 %
Vlaanderen	2 891 491	3 316 778	14,7 %
Wallonië	1 612 974	1 766 263	9,5 %
België	5 068 347	5 680 956	12,1 %

Bron: BISA, berekeningen van het verschil Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Over het algemeen moeten de verschillen tussen het aantal woningen en het aantal huishoudens voorzichtig geïnterpreteerd worden, rekening houdend met de kwaliteit van de statistieken, zowel met betrekking tot het aantal woningen als tot het aantal huishoudens.

141 Bron: BISA

142 De inhoud van dit deeltje is in grote mate geïnspireerd door de nota van Defeyt, 2018.

Aan de kant van de huishoudens, en naast het ontbreken de mensen zonder papieren (talrijk in het Gewest, zie hoofdstuk 2), kunnen er ten gevolge van specifieke situaties fouten in de telling sluipen, zoals bij leden van een collectief huishouden (bijvoorbeeld een rusthuis), die nog gedomicilieerd zijn op hun voorgaande adres, of bij studenten die op kot verblijven, maar nog gedomicilieerd zijn bij hun ouders enz.

Wat de woningen betreft, moet dan weer in het achterhoofd gehouden worden dat de gegevens in het kadaster niet altijd de actuele situatie weergeven, gezien de achterstand in de registratie van nieuwe woningen of eventuele schrappingen van woningen. Sommige gebouwen waarin één huishouden woont, kunnen bij het kadaster zijn aangegeven als meergezinswoningen. Omgekeerd is bijkomende huisvesting die zonder vergunning gecreëerd werd, hoofdzakelijk huizen die worden opgedeeld in appartementen of studentenkamers, niet opgenomen in het kadaster.

Het feit dat het aantal woningen hoger ligt dan het aantal huishoudens, kan verklaard worden door de aanwezigheid van (tijdelijk of structureel) leegstaande woningen, of door de aanwezigheid van bewoners die niet gedomicilieerd zijn op het adres van die woningen: studenten die nog gedomicilieerd zijn op het adres van hun ouders, mensen zonder papieren, een klassieke woning die als vakantiewoning wordt verhuurd enz. Wat de leegstaande woningen betreft, kan het gaan om woningen die gerenoveerd

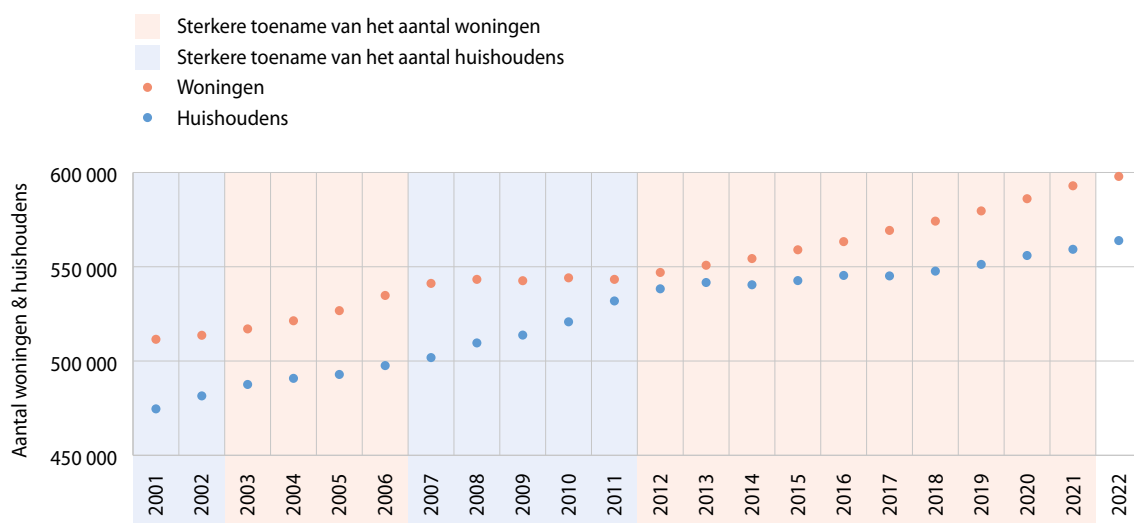
worden, tweede verblijven, woningen waarvan de eigenaars in een rusthuis verblijven, verwaarloosde woningen enz. Er bestaan (nog) geen betrouwbare cijfergegevens over het werkelijke aantal woningen in het Gewest die effectief langdurig onbewoond zijn, maar hun aantal lijkt relatief beperkt (zie Bijlage 10.4). Informatie over de woningen waarin niemand gedomicilieerd is, over leegstaande woningen en over Airbnb-woningen wordt voorgesteld in bijlage 10.4.

7.2.2. Evolutie in het Brussels Gewest

De beperkingen van de beschikbare gegevens indachtig (zie hierboven), lijkt in de periode 2002–2022 de toename van het aantal huishoudens min of meer gelijk op te gaan met de stijging van het aantal woningen in het Brussels Gewest (+17 % huishoudens, tegenover +16 % woningen). Dat is niet het geval in Vlaanderen en Wallonië, waar het aantal woningen sneller is toegenomen dan het aantal huishoudens. We kunnen in het Brussels Gewest verschillende periodes onderscheiden: van 2001 tot 2002 en van 2007 tot 2011 is het aantal huishoudens sneller gestegen dan het aantal woningen, terwijl van 2003 tot 2006 en vanaf 2012 de groei van het aantal woningen de kop neemt (7-4).

Een deel van het 'vraagoverschot' in bepaalde periodes in het Brussels Gewest werd ongetwijfeld voor een stuk geabsorbeerd door het in gebruik nemen van voordien onbewoonde gebouwen en het

7-4 Evolutie van het aantal woningen en het aantal huishoudens, Brussels Gewest, 2001–2022

Noot: Deze cijfergegevens moeten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, aangezien niet iedereen is opgenomen in de officiële bevolking (voor het aantal huishoudens) en de gegevens over de woningen opgenomen in het kadaster niet altijd de werkelijke situatie weerspiegelen. Dit heeft een invloed op de evoluties (zie hierboven).

Bron: BISA, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

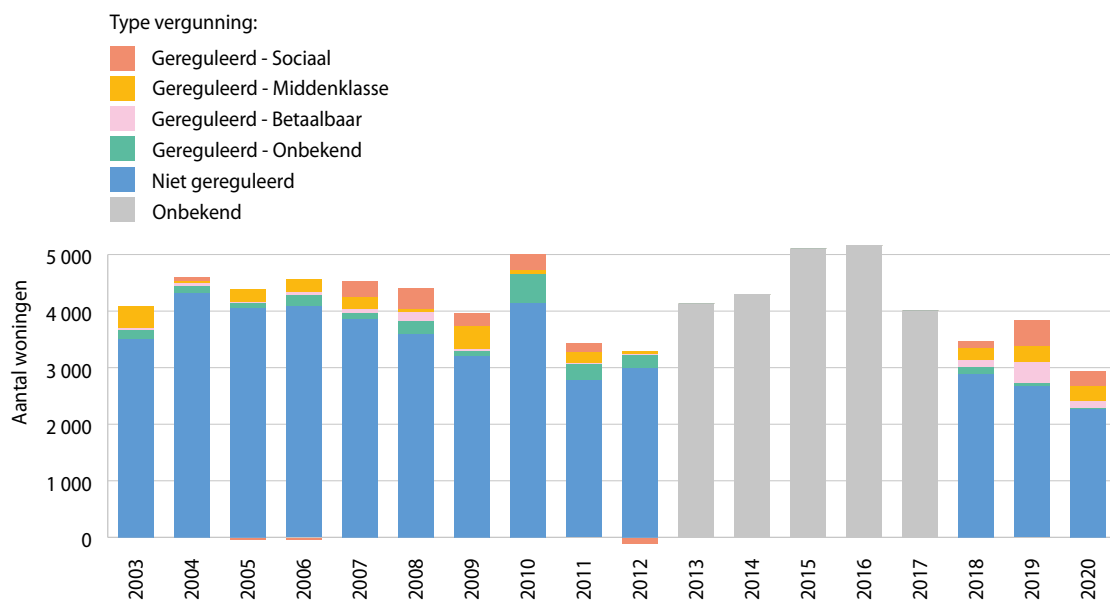
als woning gaan gebruiken van 'residuele ruimtes', zoals zolders, kelders enz. (Dessouroux et al., 2016).

Het Overzicht van de huisvestingsvergunningen van perspective.brussels laat toe de evolutie van het aantal vergunde woningen op te volgen¹⁴³. Van 2015 tot 2020 wordt een dalende trend vastgesteld van het aantal klassieke woningen¹⁴⁴ dat vergund werd¹⁴⁵ (7-5). Het Overzicht van de huisvestingsvergunningen ziet meerdere verklaringen voor die terugval, die te maken heb met een conjunctureel effect als gevolg van COVID-19, maar zijn ook meer structureel zijn, met een afname van het aantal beschikbare bouwgronden of gebouwen die kunnen worden geconverteerd. Aan de hand van de op dat moment beschikbare gegevens (lopende tot in 2020) stelt het Overzicht van de huisvestingsvergunningen: "Sinds 2018 is de (geraamde) woningproductie min of meer in evenwicht met de dynamiek van de evo-

lutie van het aantal huishoudens. Dit geldt ook voor de komende jaren, voor zover de bevolkingsvooruitzichten worden bevestigd."¹⁴⁶ Deze observatie dateert evenwel van voor onder andere de oorlog in Oekraïne en de toestroom aan Oekraïense vluchtelingen. Bovendien wordt hierbij alleen rekening gehouden met de officiële bevolking, en niet met de volledige bevolking die woonachtig is in het Brussels Gewest.

Dat de creatie van bijkomende woningen gelijk of hoger ligt dan de bevolkingstoename, betekent echter nog niet dat de toegang tot huisvesting verzekerd is. Niets garandeert immers dat de desgevallend bijkomende woningen financieel toegankelijk zullen zijn of geschikt zijn (qua grootte bijvoorbeeld) voor de (nieuwe) Brusselse huishoudens. Wat de financiële toegankelijkheid betreft, "blijkt dat de woningproductie nog steeds grotendeels

7-5 Evolutie van de al dan niet gereguleerde vergunde woningen, Brussels Gewest, 2003-2020

Noot: De woningen voor bescheiden en middeninkomens zijn publieke woonprojecten waarvoor flexibelere vergunningscriteria gelden dan voor sociale woningen. Voor een woning voor bescheiden inkomens moet het netto belastbaar inkomen van het huishouden tussen de 100 en 150 % van het toelatingsplafond liggen dat is ingesteld voor sociale huisvesting in functie van de samenstelling van het huishouden. Voor een woning voor middeninkomens moet het netto belastbaar inkomen van het huishouden tussen de 150 en 200 % van het toelatingsplafond liggen dat is ingesteld voor sociale huisvesting in functie van de samenstelling van het huishouden.

Bron: perspective.brussels; Overzicht van de huisvestingsvergunningen

143 Het bevat alle afgeleverde huisvestingsvergunningen, zijnde de vergunningen voor de bouw van nieuwe woningen, maar ook die voor het opdelen van bestaande woningen, voor de conversie van gebouwen die voorheen een andere bestemming hadden en de regularisatie van reeds eerder gecreëerde woningen. Overigens worden niet alle woningen waarvoor een vergunning wordt uitgegeven ook daadwerkelijk gerealiseerd. Volgens een laatste schatting (2009) zou 91 % van de vergunde woningen gerealiseerd worden. Bron: perspective.brussels, 2022.

144 Het gaat om woningen die geen collectieve woningen (studentenkamers, rusthuizen enz.) zijn.

145 perspective.brussels, 2022.

146 perspective.brussels, 2022, p20.

gedomineerd wordt door woningen waarvan de betaalbaarheid niet door de overheid wordt gereguleerd.¹⁴⁷ In de periode 2018–2020 is inderdaad 76 % van de vergunde woningen niet gereguleerd¹⁴⁸ (7-5).

Wat de afstemming van de grootte van de gebouwde woningen op de grootte van de nieuwe huishoudens betreft, zien we dat in de periode 2018–2020 28 % van de 8288 nieuwe Brusselse huishoudens 4 of meer personen telt¹⁴⁹, terwijl slechts

22 % van de vergunde woningen in die periode woningen betrof met meer dan 2 slaapkamers¹⁵⁰.

Zelfs al houdt het aantal gecreëerde woningen in de bestudeerde periode gelijke tred met de toename van het aantal huishoudens dat in het rijksregister is ingeschreven, blijft de toegang tot betaalbare, geschikte en kwaliteitsvolle huisvesting dus toch nog extreem moeilijk voor een aanzienlijk aantal inwoners (zie verder).

KADER 7-1: LEEGSTAANDE KANTOREN OMVORMEN TOT WONINGEN?

Volgens het rapport van de Task Force Bureau (2021)¹⁵¹ staat in Brussel meer dan 978 000 m² kantoorruimte leeg (te koop of te huur¹⁵²). Deze oppervlakte vertegenwoordigt 7,7 % van de totale kantooroppervlakte in Brussel (meer dan 12 700 000 m²). De leegstaande kantooroppervlakte en het aandeel ervan in de totale kantooroppervlakte zijn sinds 2016 amper geëvolueerd. De reconversie van leegstaande kantoren tot woningen blijkt dan ook geen sinecure. Bepaalde kantoren zijn te nieuw om al een reconversie ervan te overwegen. Andere kantoren staan slechts tijdelijk leeg, terwijl nog andere deel uitmaken van gebouwen waarvan andere verdiepingen wel degelijk als kantoorruimte benut worden (wat de reconversie in de weg staat). Ook kantoren in zones die zich niet lenen voor huisvesting of waar huisvesting niet is opgenomen in het bestemmingsplan enz. zijn niet geschikt voor reconversie. Een kleine 200 000 m² aan kantooroppervlakte bevindt zich in gebouwen die al meer dan vijf jaar volledig leegstaan.

De reconversie van kantoren tot woningen werpt een aantal technische obstakels op, en er hangt vaak ook een hoog prijskaartje aan vast. De reconversie van kantoren tot woningen voor sociale huisvesting blijft beperkt. Er zijn slechts enkele sociale woonprojecten van de Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) lopende (informatie van 2021). Citydev en het Woningfonds Brussel ontwikkelen geen dergelijke projecten¹⁵³. Het huidige economische model voor de reconversie van kantoren legt de nadruk op de creatie van klassewoningen. De Task Force Bureau acht in zijn rapport de reconversie van kantoren tot voorzieningen (zoals scholen) makkelijker dan de reconversie ervan tot woningen.

Sinds 1997 werd meer dan 1 674 000 m² kantoorruimte geconverteerd naar een andere bestemming, die ondanks alles in overwicht naar huisvesting ging¹⁵⁴. Zo'n 20 % van de in 2018 en 2019 bijgemaakte woningen is het resultaat van de reconversie van kantoorgebouwen¹⁵⁵. Opnieuw moet in het achterhoofd worden gehouden dat deze woningen niet automatisch toegankelijk zijn voor alle Brusselse gezinnen, omwille van financiële redenen, of omdat bijvoorbeeld de grootte niet geschikt is voor het gezin.

151 perspective.brussels – Task Force Bureau (2021).

152 Er zijn ook kantoren die niet worden benut, maar evenmin op de markt beschikbaar worden gesteld.

153 Zie pagina 55 van het Syntheserapport van de Task Force Bureau (2021).

154 Tussen 2018 en 2020 ging het in 56 % van de reconversies om de creatie van woningen, in 31 % om de creatie van voorzieningen, in 5 % om de creatie van handelsruimte en in 8 % om de creatie van ruimte voor andere activiteiten (perspective.brussels, 2021, p 47).

155 perspective.brussels, 2021

147 perspective.brussels (2022), p25.

148 Het aandeel niet-gereguleerde woningen in het totaal van vergunde woningen lag hoger in de periode 2003–2012 (87 %).

149 Bron: BISA

150 Bron: perspective.brussels, Overzicht van de huisvestingsvergunningen.

7.3. BEWONERSSTATUUT (EIGENAAR/HUURDER)

Het Brussels Gewest wordt gekenmerkt door een bijzonder hoog percentage huurders, hoger dan in de andere gewesten en grote steden van het land (7-6). In de EU-SILC-enquête van 2022 wordt geschat dat 61 % van de huishoudens in het Brussels Gewest huurder is, tegenover 24 % in Vlaanderen en 33 % in Wallonië.

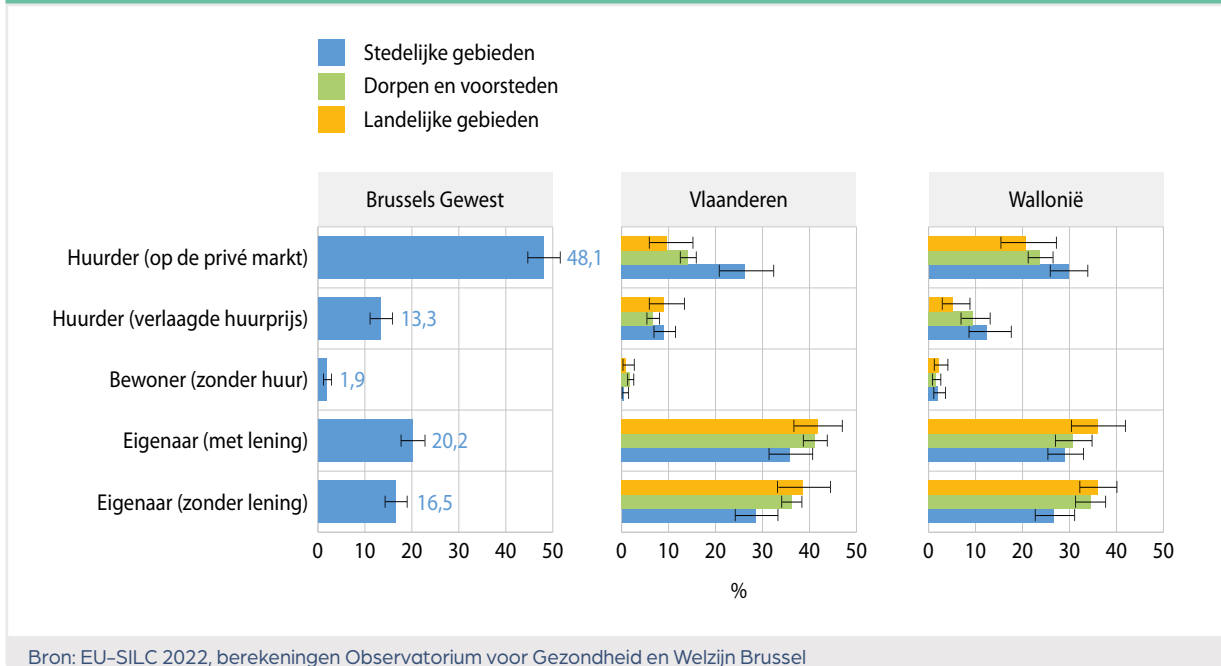
Van de Brusselse huishoudens die hun woning *huren* is 78 % (oftewel 48 % van alle Brusselse huishoudens) huurder op de private markt. De overige 22 % (oftewel 13 % van alle Brusselse huishoudens) huurt aan een lager tarief dan de marktprijs (bijvoorbeeld als huurder van een sociale woning of andere openbare huisvesting, of via een sociale huisvestingsmaatschappij).

De 37 % van de huishoudens die eigenaar zijn van hun woning bestaat voor 45 % uit huishoudens die volledig eigenaar zijn (zonder lening) en voor 55 % uit huishoudens die eigenaar zijn met een lopende lening. Daarnaast woont 2 % van de Brusselse huishoudens in een woning waarvoor ze geen huur betalen (die bijvoorbeeld ter beschikking wordt gesteld door een naaste).

De oververtegenwoordiging van huurders in het Brussels Gewest, in vergelijking met de situatie in de andere gewesten van het land, kan slechts deels verklaard worden door het stedelijke karakter van Brussel. Gemeenten met een stedelijk karakter in Vlaanderen en Wallonië¹⁵⁶ tellen in verhouding minder huurders dan het Brussels Gewest (35 % huurders in de verstedelijkte gemeenten in Vlaanderen, 42 % in Wallonië, tegenover 61 % in Brussel).

De Census 2011¹⁵⁷ reikt infragewestelijke gegevens aan die gebaseerd zijn op administratieve bronnen. Ook in deze bron bedraagt het percentage huurwoningen iets meer dan 60 % in het Brussels Gewest, tegenover ongeveer 50 % in de meeste grote steden van het land. Binnen het Brussels Gewest zijn er grote verschillen tussen de gemeenten en *statistische sectoren* onderling wat het percentage huurders betreft: in het centrum van het Gewest en in de *eerste kroon*, met name in de *arme sikkels*, ligt het percentage huurders hoger dan in de *tweede kroon*. Ook een aantal statistische sectoren in de tweede kroon, onder meer deze bestaande uit sociale huurwoningen, onderscheiden

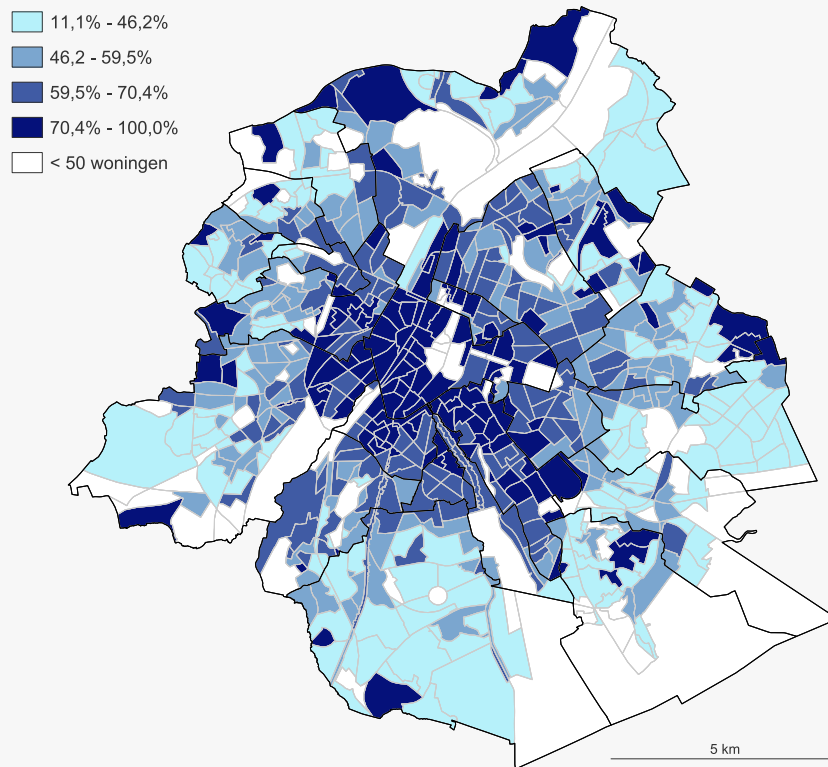
7-6 Bewonersstatuut van de woningen (% van de huishoudens) per gewest en verstedelijkingsgraad, 2022

156 Met name: Antwerpen, Brugge, Kortrijk, Gent, Leuven, Mechelen en Oostende in Vlaanderen, Ans, Beyne-Heusay, Charleroi, Châtelet, Colfontaine, Dison, Fléron, Frameries, Grâce-Hollogne, Herstal, Luik, Bergen, Namen, Quaregnon, Saint-Nicolas, Seraing en Verviers in Wallonie (EU-typologie in de EU-SILC-enquête).

157 De gegevens uit de nieuwe Census (2021) waren niet beschikbaar op het moment van redactie.

7-7 Percentage huurwoningen in het totale woningaanbod, per statistische sector, Brussels Gewest, 2011

Bron: Statbel; CENSUS 2011. Cartografie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

zich van de rest van hun omgeving door het hoge aandeel huurders (7-7).

7.4. HUISVESTINGSKOST OP DE PRIVATE MARKT VOOR BRUSSELSE HUISHOUDENS

7.4.1. Kopen

Een eigen woning kopen is moeilijk tot onmogelijk voor veel Brusselse huishoudens. Overigens is de verkoopprijs van het vastgoed niet alleen relevant in functie van het aankopen van een woning, aangezien deze immers ook voor een deel de huurprijzen bepaalt.

In het Brussels Gewest ligt de prijs van vastgoed hoger dan in de andere twee gewesten. De mediane prijs van appartementen die in 2022 in Brussel verkocht werden, bedraagt 255.000 euro, wat 9 %

meer is dan in Vlaanderen en 46 % meer dan in Wallonië. Ook 2 of 3 gevelwoningen zijn, in nog veel hogere mate, duurder in Brussel dan in de andere gewesten van het land: de mediane prijs ligt 72 % hoger dan in Vlaanderen en 181 % hoger dan in Wallonië.

Hoewel deze prijsverschillen beïnvloed kunnen worden door verschillen in grootte en kwaliteit van het vastgoed (hier niet in overweging genomen), is het wel duidelijk dat potentiële kopers in Brussel geconfronteerd worden met hogere vastgoedprijzen. Overigens zijn de verschillen van dezelfde grootteorde wat betreft vastgoed in het eerste prijskwartiel. Met andere woorden: ook de 25 % goedkoopste appartementen zijn in Brussel 10 % duurder dan in Vlaanderen en 50 % duurder dan in Wallonië.

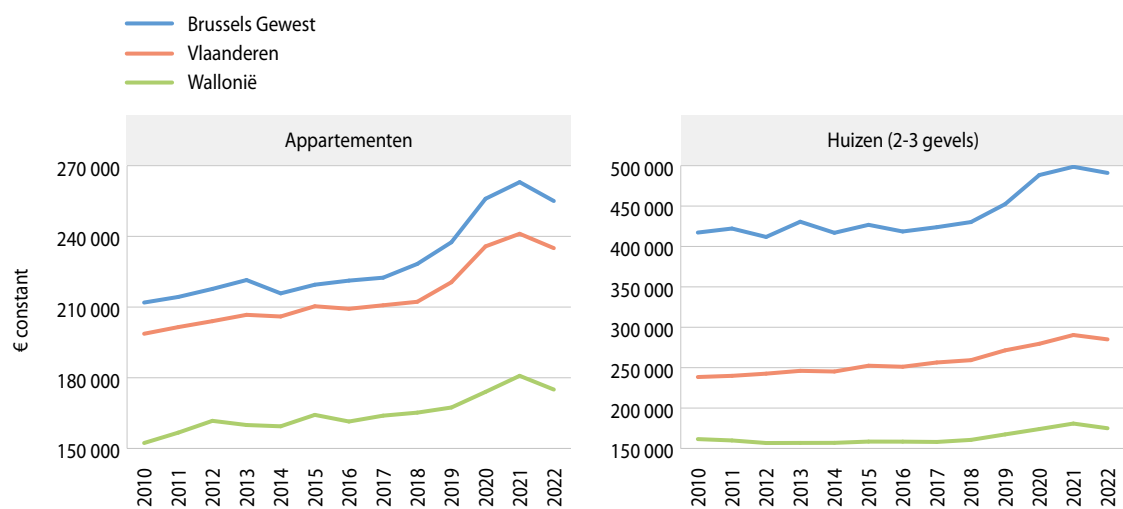
In Brussel zijn de mediane verkoopprijzen in reële termen (gecorrigeerd voor inflatie)¹⁵⁸ gevoelig gestegen tussen 2010 en 2022: +20 % voor appartementen (tegenover +18 % in Vlaanderen en

158 Het gebruik van constante euro laat toe de prijsevolutie weer te geven los van het effect van inflatie. Daardoor sluiten de prijsevoluties nauwer aan op de evoluties in financiële inspanningen die nodig zijn om vastgoed te verwerven.

+15 % in Wallonië) en +18 % voor huizen (tegenover +20 % in Vlaanderen en +8 % in Wallonië). Een nadere blik op deze algemene evolutie toont dat de stijging in reële prijzen bijzonder sterk is sinds 2017 (7-8). De prijsstijging was het hoogst tussen 2019 en 2020, tot wel +8 % zowel voor appartementen als voor huizen (2 of 3 gevels). In 2022 daalden de reële vastgoedprijzen in de drie gewesten van het land. Dit kan onder meer worden verklaard door de sterke inflatie in de loop van deze periode.

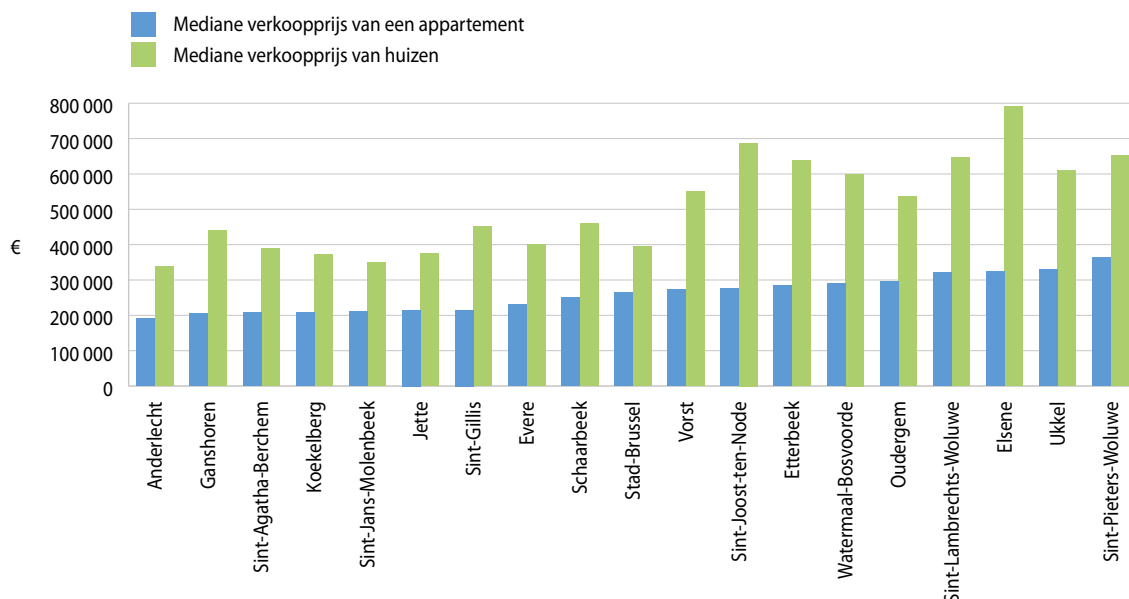
De mediane verkoopprijzen verschillen sterk van wijk tot wijk en van gemeente tot gemeente, zoals blijkt uit figuur (7-9), waarin de mediane verkoopprijzen voor appartementen en huizen (2 en 3 gevels) worden weergegeven per gemeente. Voor appartementen zijn de duurste gemeenten de twee Woluwes, Ukkel en Elsene. Voor huizen liggen de verkoopprijzen het hoogst in Elsene en Sint-Gillis.

7-8 Evolutie (2010–2022) van de mediane verkoopprijzen voor woningen in reële termen volgens gewest en type woning, in constante euro van 2022

Bron: Statbel

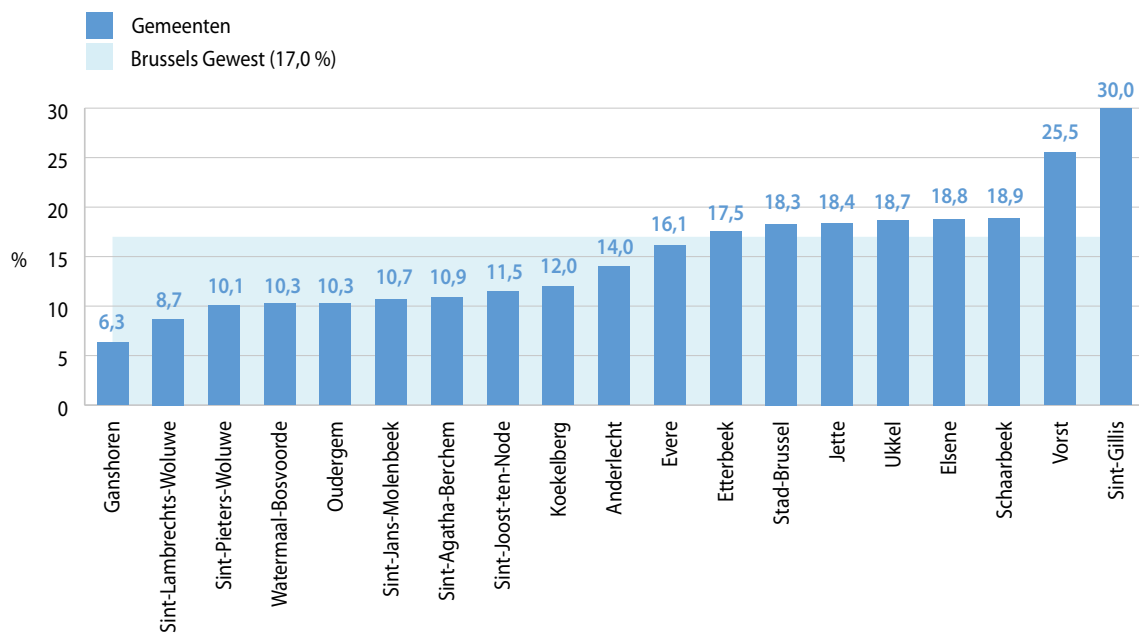
7-9 Mediane prijzen voor appartementen en huizen (2 en 3 gevels), per Brusselse gemeente, 2022

Bronnen: BISA; Statbel, FOD Financiën (AA Patrimoniumdocumentatie)

De analyse van het groeicijfer van de mediane prijzen (hier voor appartementen) tussen 2012 en 2022 geeft aan dat er grote verschillen zijn tussen de gemeenten (7-10). In Vorst en Sint-Gillis zijn de mediane verkoopprijzen van appartementen in 10 jaar tijd met meer dan 25 % gestegen (uitgezuiverd voor het inflatie-effect). In Sint-Lambrechts-Woluwe en Ganshoren bleef de prijsstijging onder de 10 %.

7-10 Groeicijfer van de mediane verkoopprijzen van appartementen (gecorrigeerd voor inflatie), 2012 – 2022, Brusselse gemeenten

Bron: Statbel; NBB

7.4.2. Huurprijzen op de private markt

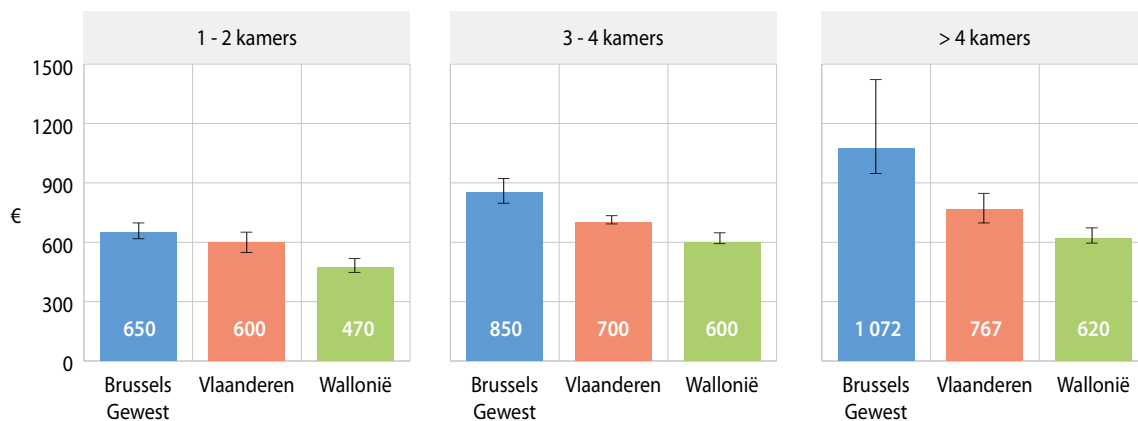
Er bestaat geen centrale en betrouwbare informatiebron die toelaat om met precisie de huurprijzen in België of Brussel te beschrijven. In theorie moeten alle huurovereenkomsten wel bij de FOD Financiën geregistreerd worden, maar verschillende elementen beperken het gebruik van deze administratieve gegevensbron om de huurprijzen te beschrijven¹⁵⁹. Daarom worden hier voornamelijk enquêtegegevens gebruikt. In dit deel gebruiken we twee verschillende bronnen¹⁶⁰: de EU-SILC-enquête enerzijds en de enquêtes van de federaties van Franstalige (Federia) en Nederlandstalige vastgoedmakelaars (CIB (Confederatie van Immobiliënbe-roepen) Vlaanderen).

betrokken werd. Het gaat bijgevolg zowel om woningen die al lang worden gehuurd als om woningen die sinds kort verhuurd worden. De volgende grafiek 7-11 geeft aan dat de mediane huurprijzen die door de Brusselaars betaald worden – ongeacht het aantal woonvertrekken – hoger liggen dan de huurprijzen in de andere gewesten van het land. In Brussel bedraagt de mediane huurprijs voor een woning met 1 tot 2 woonvertrekken¹⁶¹ € 650, tegenover € 600 in Vlaanderen en € 470 in Wallonië. Het verschil is nog groter als het gaat om grotere woningen, maar daarbij dient wel opgemerkt te worden dat de Brusselse cijfers omtrent grote woningen gebaseerd zijn op een kleine steekproef¹⁶² en dat de betaalde huurprijzen voor die woningen in Brussel onderling sterk verschillen.

HUURPRIJZEN BETAALD DOOR BRUSSELSE HUURDERS OP DE PRIVATE MARKT

De gegevens uit de EU-SILC-enquête van 2022 laten toe de huurprijzen in kaart te brengen betaald door Brusselse huurders op de private markt in 2022. Het gaat om alle huurprijzen die in 2022 betaald werden, ongeacht het jaar waarin de woning

7-11 Mediane maandelijkse huurprijs op de private markt naargelang het aantal woonvertrekken, per gewest, 2022

Bron: EU-SILC; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

159 Bijvoorbeeld: het feit dat huurovereenkomsten in de praktijk niet geregistreerd worden, dat de eigenschappen van de woning (oppervlakte, aantal kamers, type woning, buiteninrichting enz.) niet altijd opgenomen zijn in de huurovereenkomsten, dat er onduidelijkheid bestaat over hoe actueel de geregistreerde overeenkomsten zijn enz. De registratie van huurovereenkomsten werd niet opgezet als instrument voor beschrijvende statistiek waardoor de structuur en kwaliteit van de gegevens zich daar ook niet toe lenen.

160 In de Welzijnsbarometer van 2021 werden gegevens gebruikt uit de enquêtes van het Observatiecentrum van de huurprijzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze gegevens werden niet geactualiseerd, aangezien de methodologie erachter (steekproeftrekking, enquête, verwerking van de gegevens) op het moment van redactie herzien werd.

161 In de EU-SILC-enquête wordt een woonvertrek gedefinieerd als een ruimte in een woning van minimaal 4 m², zoals een slaapkamer, eetkamer, woonkamer enz.

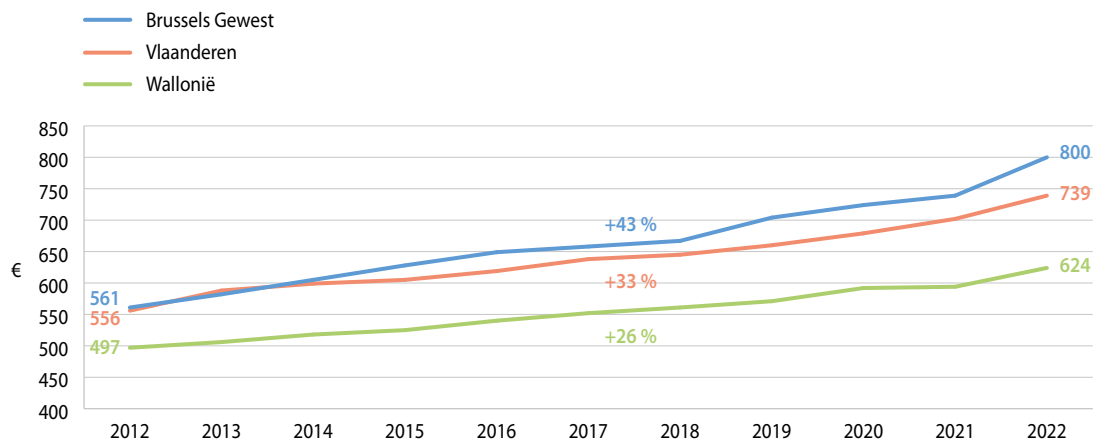
162 Het resultaat is een aanzienlijk betrouwbaarheidsinterval (te zien op de grafiek) die het maken van vergelijkingen sterk bemoeilijkt.

EVOLUTIE VAN DE GEMIDDELDE HUURPRIJS OP DE PRIVATE MARKT

De figuren 7-1 en 7-2 geven de evolutie weer van de gemiddelde huurprijzen¹⁶³ op de private markt, respectievelijk tegen lopende prijzen (met inflatie) 7-12 en tegen constante prijzen (zonder inflatie) van 2022 7-13. Inclusief inflatie zijn de gemiddelde huurprijzen in het Brussels Gewest met 43 % gestegen tussen 2012 en 2022. Als we de inflatie neutraliseren, is de gemiddelde huurprijs in

Brussel met 15 % toegenomen in die periode. De stijging ligt hoger dan die in de andere gewesten van het land. Naar het einde van de periode toe wordt een opvallende stijging van de lopende huurprijzen vastgesteld als gevolg van de sterke inflatie van eind 2021 en 2022 7-12. In reële termen zijn de huurprijzen toen gedaald 7-13, hoewel ze opnieuw in stijgende lijn gaan in 2023 in het Brussels Gewest (op basis van gegevens van Federia en CIB Vlaanderen, niet geïllustreerd).

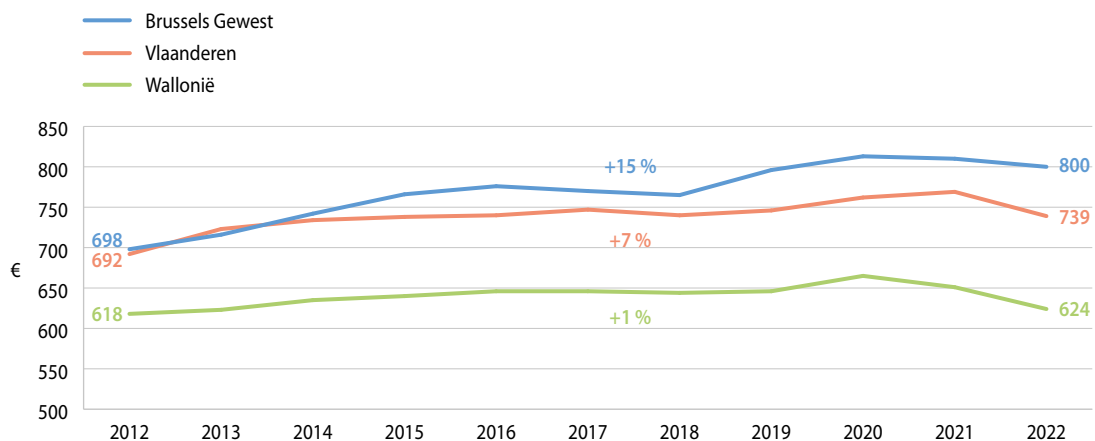
7-12 Evolutie van de gemiddelde huurprijzen op de private markt in lopende prijzen, per gewest, 2012-2022

Noot: de betrouwbaarheidsintervallen worden niet weergegeven op deze figuur, maar zijn beschikbaar op de site van het IWEPS.

Bron: EU-SILC; berekeningen IWEPS

7-13 Evolutie van de gemiddelde huurprijzen in reële termen op de private markt (constante prijzen van 2022), per gewest, 2012-2022

Noot: de betrouwbaarheidsintervallen worden niet weergegeven op deze figuur, maar zijn beschikbaar op de site van het IWEPS.

Bron: EU-SILC; berekeningen IWEPS

163 Uit praktische overwegingen worden hier de gemiddelde huurprijzen gebruikt aangezien die berekend worden door het IWEPS en voor een lange periode beschikbaar zijn (sinds 2005 beschikbaar op de website).

DE HUURPRIJZEN IN NIEUWE HUUROVEREENKOMSTEN

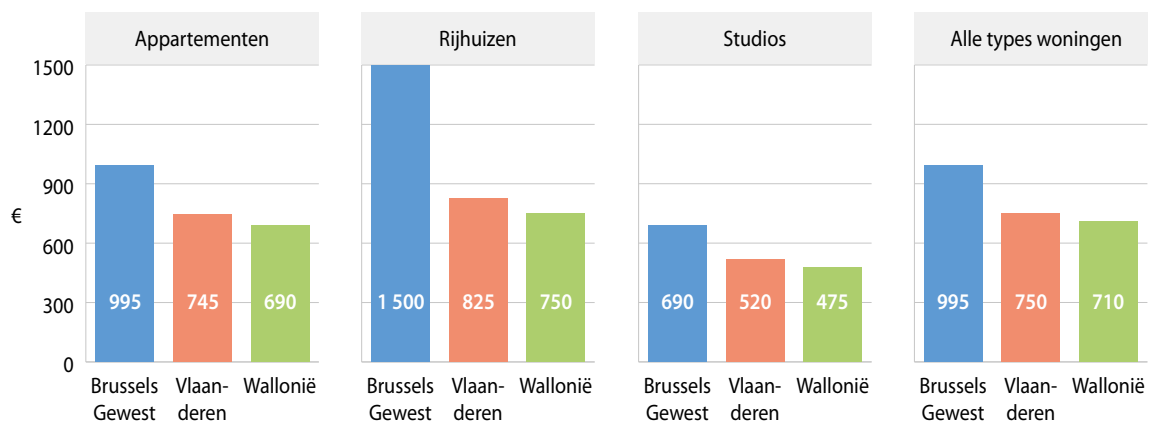
De federaties van vastgoedmakelaars voeren gezamenlijk een jaarlijkse enquête naar de huurprijzen op de private markt in het kader van hun huurbarometers. Hierbij, en in tegenstelling tot hierboven, worden in de enquête uitsluitend nieuwe huurovereenkomsten opgenomen die in de loop van het jaar via een vastgoedkantoor werden ondertekend¹⁶⁴. Hierbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat het om een potentieel duurder huurmarktsegment gaat dan wanneer de eigenaar niet met een vastgoedkantoor werkt. De gegevens laten desondanks wel toe om zich een idee te vormen van de prijzen voor "nieuwe huurders".

Op basis van de gegevens uit de enquêtes van Federia en CIB Vlaanderen, bedroeg de mediane huurprijs in nieuwe huurovereenkomsten voor woningen in Brussel in 2022 € 955. Voor appartementen was dit € 955, voor studio's € 690 en voor rijhuizen € 1500. Die bedragen liggen aanzienlijk hoger dan in de andere gewesten van

het land. De mediane huurprijs voor appartementen in Brussel ligt meer bepaald 34 % hoger dan in Vlaanderen en 45 % hoger dan in Wallonië. Voor studio's worden gelijkaardige verschillen genoteerd. Voor huizen zijn de verschillen nog groter (+92 % ten opzichte van Vlaanderen en +111 % ten opzichte van Wallonië (7-14).

Volgens de gegevens in deze enquête, die de afgelopen vijf jaar beslaat, is de mediane huurprijs van appartementen (het leeuwendeel van het woningaanbod dat te huur wordt aangeboden op de Brusselse markt) sinds 2018 gestegen in nominale termen, maar ook in reële termen, behalve in 2021 en 2022, toen de inflatie erg hoog was (niet geïllustreerd). Die vaststelling strookt met de evolutie van de huurprijzen op basis van de EU-SILC-enquête (zie hierboven). De recentste huurbarometer van Federia en CIB Vlaanderen (uitgegeven in september 2023) geeft aan dat de mediane huurprijzen (voor appartementen) tussen 2022 en het eerste helft van 2023 opnieuw sneller zijn gestegen dan de inflatie in het Brussels Gewest.

7-14 Mediane huurprijzen in nieuwe huurovereenkomsten per type woning, per gewest, 2022

Bron: Federia; CIB Vlaanderen

164 In 2022 zijn 53 674 huurovereenkomsten in Vlaanderen, 9 070 in Brussel en 14 847 in Wallonië in de enquête opgenomen.

7.5. HET HUURANBOD VAN WONINGEN VAN SOCIALE AARD EN HULP BIJ HUISVESTING

De financiële situatie van veel Brusselaars, in combinatie met de hoge huurprijzen, leidt tot een heel grote vraag naar woningen van sociale aard aan meer betaalbare huurprijzen of naar andere vormen van hulp bij huisvesting. Er bestaan verschillende vormen van financiële ondersteuning om te huren: het te huur aanbieden van publieke woningen (sociale woningen, woningen van de gemeente, het OCMW of het Woningfonds) of woningen van private eigenaars die worden beheerd door een sociaal verhuurkantoor (SVK), of het toekennen van financiële hulp¹⁶⁵.

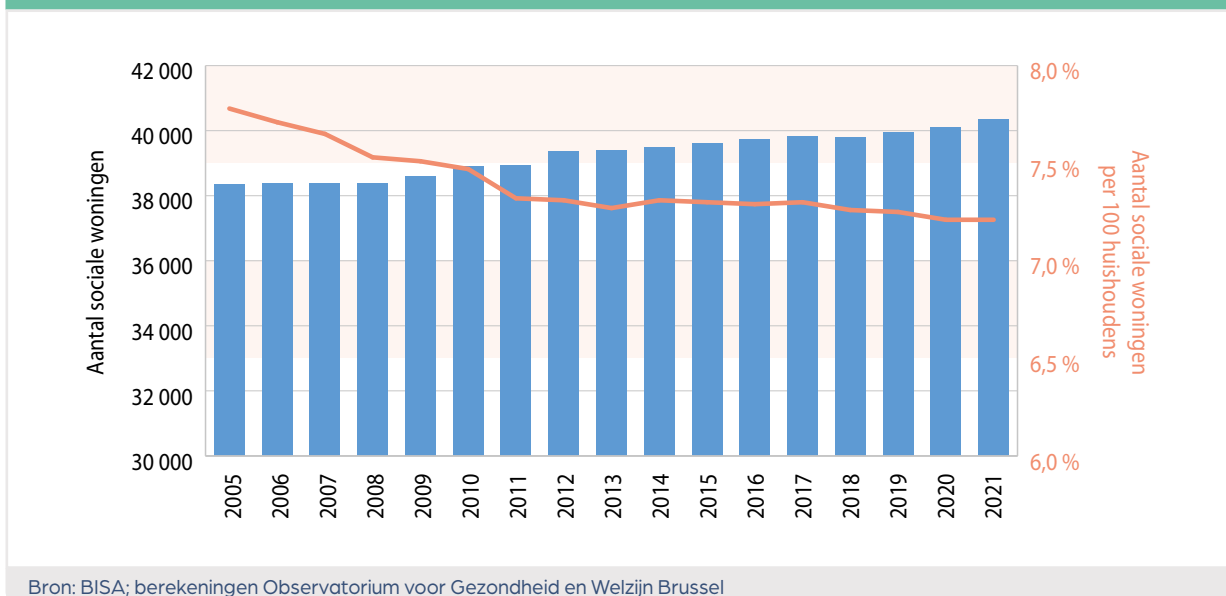
aanhoudende toename volstaat lang niet om op de hoge en toenemende vraag naar sociale woningen in het Gewest in te spelen (zie verder). Deze toename laat zelfs niet toe om het aantal sociale woningen per 100 huishoudens op peil te houden: in 2005 telde het Gewest 7,8 sociale woningen per 100 huishoudens, tegenover 7,2 per 100 huishoudens in december 2021 (7-15).

Het aantal sociale woningen per 100 huishoudens verschilt sterk tussen de gemeenten onderling: op 1 januari 2022 lag dit het hoogst in Watermaal-Bosvoorde (18 sociale woningen per 100 huishoudens), en in Elsene het laagst (3 sociale woningen per 100 huishoudens)¹⁶⁶.

7.5.1. De sociale woning: vraag en aanbod

Op 31 december 2022 telde de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) 40532 sociale woningen. In vergelijking met de situatie op 31 december 2021 is het sociale woningbestand met 185 eenheden toegenomen (tussen 2020 en 2021 kwamen er 258 sociale woningen bij). De jaarlijks

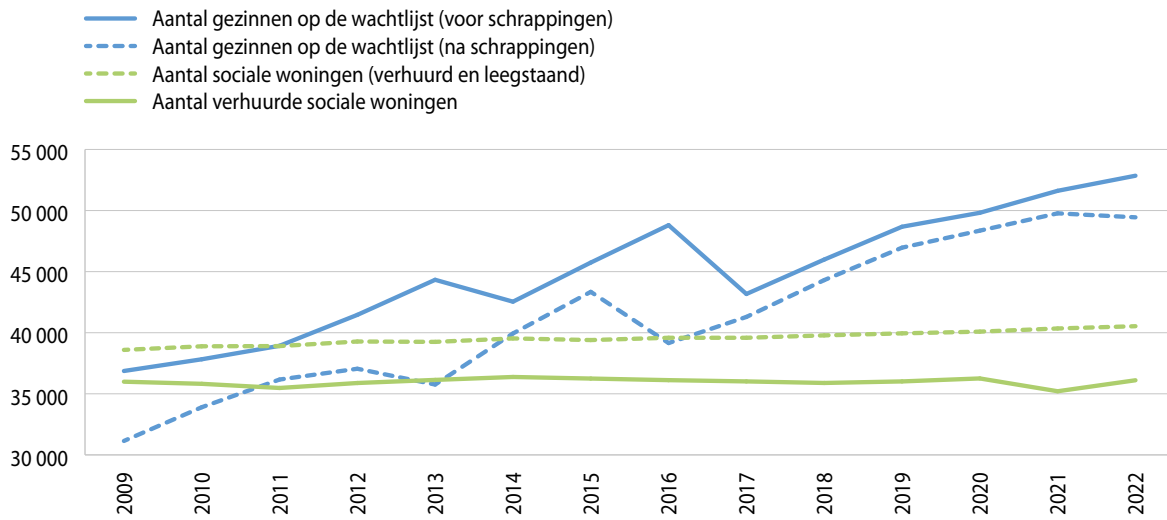
7-15 Evolutie van het aantal sociale woningen (absoluut) en het aantal sociale woningen per 100 huishoudens (relatief), Brussels Gewest, 31 december 2005–2021

165 Er bestaat ook hulp voor het verwerven van een woning, maar dit komt hier niet aan bod.

166 Bron: BISA

7-16 Aantal huishoudens op de wachtlijst (vóór en na schrapping) en aantal sociale woningen (totaal en verhuurd), Brussels Gewest, 31 december 2009–2022

Bron: BGHM

Het aantal sociale woningen ligt ver onder de toenemende vraag naar sociale woningen in het Brussels Gewest. Figuur 7-16 geeft de evolutie weer van de huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning, vóór en na schrapping, naast het aantal sociale woningen (totaal en verhuurd)¹⁶⁷. Op 31 december 2022 stonden er 52 850 huishoudens op de wachtlijst (vóór schrapping), dit zijn 1235 huishoudens meer dan het jaar voordien. Het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale huurwoning stijgt al jaren zeer sterk. In 2021 en 2022 zien we echter een daling in het aantal huishoudens op de wachtlijst na schrapping (zie kader 7-2).

Terwijl overigens het totale aantal sociale woningen in zekere mate is gestegen in de loop van deze periode, is het aantal verhuurde sociale woningen eerder gestagneerd. Dat betekent dat het aantal leegstaande sociale woningen in die periode is toegenomen.

¹⁶⁷ Niet alle sociale woningen zijn bewoond. In 2023 stonden meer dan 4 400 sociale woningen leeg. De leegstaande woningen worden gerenoveerd, zijn te renoveren of bevinden zich in een overgangperiode tussen twee verhuringen. In december 2021 werd 36 % van de leegstaande sociale woningen gerenoveerd, 35 % wachtte op renovatie en 29 % was tussen twee verhuringen (hetzij wachtend op nieuwe huurders, hetzij in orde gebracht worden tussen twee verhuringen in). Zie de Schriftelijke vraag over de redenen van leegstand van sociale woningen van Françoise De Smedt aan Nawal Ben Hamou, Brussels staatssecretaris belast met Huisvesting en Gelijke Kansen (vraag nr. 743, beantwoord op 7 december 2021).

KADER 7-2: SCHRAPPING VAN DE WACHTLIJST: WAAR GAAT HET OVER?

De schrapping kan om verschillende redenen plaatsvinden: wanneer mensen hun kandidatuur niet hernieuwen of als gevolg van andere administratieve problemen (zoals een adreswijziging of gewijzigde gezinssamenstelling die niet is doorgegeven), bij de toekenning van een woning, bij een weigering of het uitblijven van een reactie op een voorgestelde woning enz. De BGHM vraagt kandidaat-huurders om hun kandidatuur elke twee jaar te hernieuwen. Bij het uitblijven van een reactie¹⁶⁸, worden de kandidaten van de lijst geschrapt (en verliezen ze hun voorkeurrechten).

In 2016 werden bovendien enkele bijkomende specifieke gegevens gevraagd aan de kandidaat-huurders, wat mede het hoge aantal uitschrijvingen en de daling van het aantal huishoudens op de wachtlijst in dat jaar verklaart: 9 651 huishoudens zijn toen geschrapt van de wachtlijst, waarvan 8 506 wegens niet-verlenging van hun aanvraag (BGHM, 2016) (niet geïllustreerd).

Ook tussen 2021 en 2022 wordt een toename van het aantal schrappingen vastgesteld. In 2022 is het aantal schrappingen bijna verdubbeld ten opzichte van het voorgaande jaar (7-17). Die toename kan worden verklaard door diverse elementen, waaronder strengere controles op de toelatingsvoorwaarden (onder meer op de voorwaarde omtrent onroerende eigendommen).

7-17 Aantal schrappingen van de wachtlijst voor een sociale woning, naar reden, 2017-2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kandidatuur niet bevestigd via de hernieuwingsprocedure	12	6	1	19	4	18
Weigering of uitblijven van antwoord op het toekenningsvoorstel	255	349	140	115	119	233
Toekenning van een woning	1267	1117	1224	897	1185	1321
Weigering of uitblijven van antwoord op een definitieve toekenning	191	/	253	196	396	547
"Inbreuk" op het eigendomsbezit	7	24	7	15	37	557
Geen adreswijziging doorgegeven	0	3	0			2
Intrekking kandidatuur	73	118	68	180	78	467
Te hoog inkomen	46	/	0			
"Inbreuk" op het regelmatig verblijf	6	3	2	8	2	54
Weigering door de referentiemaatschappij	3	3	0			
Fraude	0	1	0	0	0	31
Andere	16	56	18	31	23	174
Totaal	1876	1680	1713	1461	1844	3404

Bron: BGHM

De toename in het aantal schrappingen in 2022 kan onder andere als volgt verklaard worden:

- Het aantal schrappingen omwille van het niet naleven van de voorwaarde geen eigendom te bezitten is toegenomen aangezien de openbare vastgoedmaatschappijen (OVM) sinds mei 2021 digitaal toegang hebben tot het Belgische kadaster¹⁶⁹. Zo kwam bij de hernieuwing van de kandidaturen in 2022 aan het licht dat een aantal kandidaat-huurders een onroerend goed bezaten, waarop de OVM's deze dossiers hebben geschrapt. Het gaat evenwel niet noodzakelijk om een bewuste inbreuk. Zo erven sommige personen in de loop van hun kandidatuur een eigendom na een overlijden. Anderen zijn zich er zelfs niet van bewust dat ze vastgoed bezitten.
- Het aantal schrappingen omwille van een intrekking van de kandidatuur nam toe in 2022. In dit geval gaven de kandidaat-huurders bij hun OVM zelf aan niet langer op de wachtlijst te willen staan na ontvangst van de hernieuwingsaanvraag. In tegenstelling tot de voorgaande jaren werd in 2022 door de BGHM een antwoord vereist van de kandidaten.

Bron: BGHM

¹⁶⁸ In bepaalde gevallen echter gebeurt de hernieuwing van de kandidatuur automatisch en moet de kandidaat-huurder zelf niets doen.

¹⁶⁹ Kadastrale gegevens in het buitenland zijn niet digitaal toegankelijk. De informatie over eigendommen in het buitenland is alleen terug te vinden op het aanslagbiljet, als de kandidaat-huurders ze hebben aangegeven bij de Belgische staat.

7.5.2. Andere vormen van openbare huisvesting van sociale aard

Wat het huuraanbod betreft, zijn er naast de sociale woningen verhuurd door de Openbare Vastgoedmaatschappijen (OVM's) ook een aantal openbare woningen met een mogelijk sociaal karakter (voornamelijk woningen van de gemeenten en de OCMW's, uitzonderlijker van de Grondregie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Het Brussels Gewest telde op 31 december 2021 7774 gemeentelijke woningen, 2497 OCMW-woningen en 59 woningen van de gewestelijke Grondregie¹⁷⁰. Hierbij dient wel opgemerkt dat over het algemeen in het Brussels Gewest, een deel van deze woningen wordt verhuurd aan prijzen die aanleunen bij de prijzen op de private markt en zo dus eerder bestemd zijn voor de middenklasse (BBRoW, 2018).

7.5.3. Woningen verhuurd door de SVK's

Sociale verhuurkantoren (SVK) hebben de opdracht om een deel van de Brusselse private huurmarkt te "socialiseren", om zo mensen met een bescheiden inkomen toegang te bieden tot woningen aan een betaalbare huurprijs. Met het oog daarop brengen de SVK's, die door het Gewest gesubsidieerd worden, private eigenaars en kandidaat-huurders met elkaar in contact. De SVK's bieden de verhuurders een inkomensgarantie en staan in voor het beheer van de verhuur van het vastgoed, in ruil voor een gereguleerde huurprijs. De verhuurders verbinden zich ertoe het vastgoed minstens 3 jaar te huur aan te bieden via de SVK's¹⁷¹. Het gaat dus niet om een definitieve socialisatie van het vastgoedaanbod in kwestie.

Om toegang te krijgen tot een woning via een SVK gelden dezelfde voorwaarden als voor een sociale woning. Niettemin heeft elk SVK een onafhankelijke

werking met eigen inschrijvings- en toewijzingsprocedures (er bestaat dus geen gecentraliseerde procedure).

Op 31 december 2022 beheerden de 23 erkende 'klassieke' SVK's in het Brussels Gewest 7362 woningen¹⁷², wat 5 % (383) meer is dan eind 2021. Daarnaast beheerde het "SVK voor Studenten" 306 wooneenheden voor studenten. In totaal worden in het Brussels Gewest dus 7668 woningen beheerd door SVK's.

7.5.4. De toelagen

Er bestaan vandaag twee types hulp bij huisvesting: de huurtoelage¹⁷³ en de herhuisvestingstoelage¹⁷⁴.

DE HUURTOELAGE

De huurtoelage is bestemd voor mensen die op de wachtlijst voor een sociale woning staan bij de BGHM. De toelage moet het verschil tussen de betaalde huurprijs en de prijs die men zou betalen voor een sociale woning (gedeeltelijk) opvangen in afwachting van de toekenning van een sociale woning. Om de huurtoelage te ontvangen moet de aanvrager ten minsten 6 voorkeurrechten genieten¹⁷⁵, aan de inkomensvoorwaarden voldoen (en geen eigenaar zijn van vastgoed), en moet ook de woning aan bepaalde voorwaarden voldoen¹⁷⁶. De huurtoelage kan toegekend worden voor een eenmalig hernieuwbare periode van 5 jaar. Al naargelang het gezinstype, varieert de huurtoelage tussen de € 130 en de € 173 per maand, te verhogen met € 22 tot € 43 per maand per kind.

De toekenningsvoorwaarden voor een huurtoelage werden in oktober 2021 versoepeld. Onder meer werd het vereiste aantal voorkeurrechten verlaagd en werd de voorwaarde omtrent het huurbedrag geschrapt¹⁷⁷. In oktober 2021 kregen onder het oude regime slechts 404 gezinnen een huurtoelage

170 Cijfergegevens afkomstig van perspective.brussels (Territoriale Kennis).

171 Bepaalde SVK's werken evenwel uitsluitend met overeenkomsten van minstens 9 jaar. Om recht te hebben op een renovatiepremie, moet er eveneens een overeenkomst zijn van 9 jaar.

172 Op basis van de telling door de federatie van de sociale verhuurkantoren (FEDSVK).

173 Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot invoering van een huurtoelage, in voege sinds 1 oktober 2021.

174 Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot instelling van een herhuisvestingstoelage van 28 november 2013. Dit besluit werd aangevuld en gewijzigd door andere Besluiten (23 januari 2014 en 18 februari 2016).

175 De voorkeurrechten worden aan het huishouden toegekend op basis van het Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 26 september 1996 houdende de regeling van de verhuur van woningen die beheerd worden door de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij of door de openbare vastgoedmaatschappijen. Bij wijze van voorbeeld: een gezin dat zijn ongezonde woning moet verlaten krijgt 5 voorkeurrechten; een gezin met minstens één gezinslid met een erkende handicap krijgt 2 voorkeurrechten, net als bepaalde gezinnen met kinderen ten laste enz.

176 Bijvoorbeeld: er kan geen huurtoelage worden toegekend voor een woning die verhuurd wordt door een sociaal verhuurkantoor of een openbare vastgoedmaatschappij.

177 Vóór de herziening mocht de werkelijk betaalde huur niet boven een bepaald plafond liggen om als huishouden recht te hebben op een huurtoelage.

toegekend. In 2022 (in de loop van de 12 maanden) is dat aantal opgelopen tot 7513 gezinnen¹⁷⁸. Volgens een artikel dat dateert van augustus 2023 waren toen 9000 huurtoelagen toegekend¹⁷⁹.

DE HERHUISVESTINGSTOELAGE

De herhuisvestingstoelage is bestemd voor mensen die van woning veranderen omdat hun woning ongezond is, de grootte ervan niet is afgestemd op de grootte van het gezin, de indeling ervan niet is afgestemd op de mobiliteit of leeftijd van de huurders, of in bepaalde situaties van dakloosheid. Om een herhuisvestingstoelage te krijgen, moet de aanvrager aan bepaalde inkomensvoorwaarden voldoen en moeten zowel de voorgaande als de nieuwe woning aan bepaalde eigenschappen beantwoorden op het vlak van hygiëne of aangepastheid. De toelage kan twee vormen aannemen: een verhuispremie en een tegemoetkoming in de huur. Beide vormen zijn cumuleerbaar. De tegemoetkoming in de huur is een maandelijkse financiële tussenkomst in de huur voor een periode van 5 jaar en kan eventueel (met een lager bedrag) hernieuwd worden. De tegemoetkoming kan ook toegekend worden voor onbepaalde duur aan senioren of mensen met een handicap.

De verhuispremie varieert tussen de € 984 en de € 1279 naargelang het aantal personen ten laste in het gezin. De tegemoetkoming in de huur komt overeen met het verschil tussen het werkelijk betaalde huurbedrag en een derde van het maandelijkse inkomen van het gezin. De tegemoetkoming bedraagt maximaal € 190 voor een alleenwonende en maximaal € 286 voor de grootste gezinnen.

In 2022 kregen 2879 gezinnen een herhuisvestingstoelage (tegemeetkoming in de huur en/of verhuispremie). Dat aantal gezinnen ligt lager (-12 %) dan in 2021. In dat jaar ontvingen 3263 gezinnen de toelage. Deze afname hangt ongetwijfeld deels samen met de versoepeling van de toekenningsvoorwaarden voor een huurtoelage (zie hierboven). Tussen 2020 en 2021 was het aantal huishoudens dat een herhuisvestingstoelage ontving nog toegenomen met 2,5 %¹⁸⁰.

178 Bron: Brussel Huisvesting.

179 <https://be.brussels/nl/over-het-gewest/structuur-en-organisatie/parlement-ministers/de-gewestregering/nawal-ben-hamou/presse-et-actualites-de-nawal-ben-hamou/een-jaar-na-de-lancering-van-de-oproep-9000-huurtoelagen-toegekend-brussel>

180 Brussel Huisvesting.

7.6. DE KWALITEIT VAN DE WONINGEN

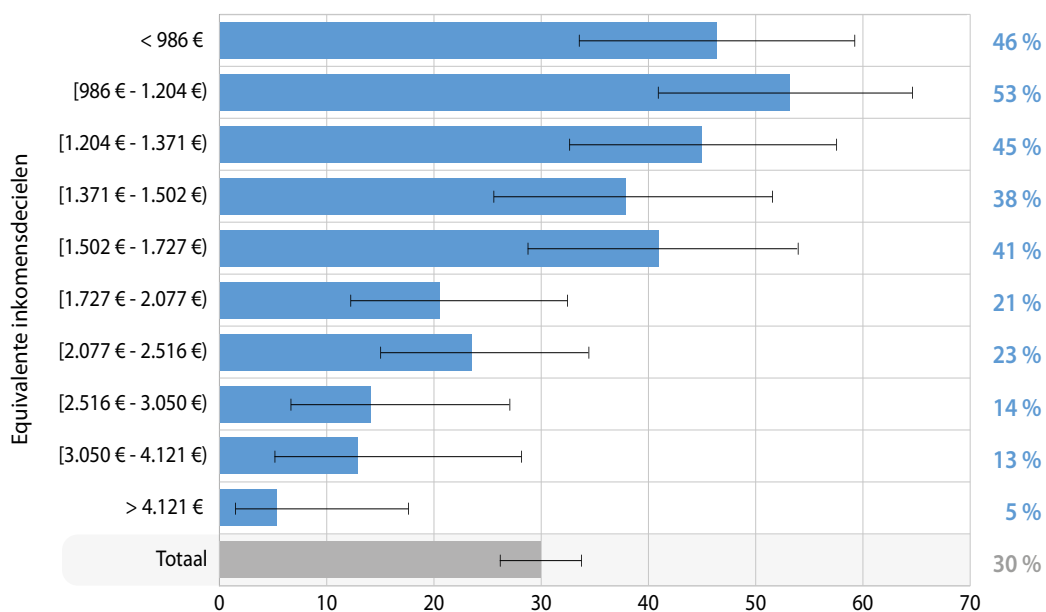
7.6.1. Overbezetting

De gegevens uit de EU-SILC-enquête van 2022 laten toe in te schatten welk aandeel van de Brusselse woningen als overbezet kan worden beschouwd¹⁸¹. De gevolgen van een overbezette woning zijn talrijk en zijn meer dan een kwestie van comfort. De overbezetting van een woning beïnvloedt de gezondheid (en kan onder meer leiden tot geestelijke gezondheidsproblemen als gevolg van stress, of tot luchtwegaandoeningen door condensatie en luchtvochtigheid¹⁸²), de eetgewoonten (wanneer het moeilijk of onmogelijk is om verse voedingswaren te bewaren en te bereiden¹⁸³), de schoolprestaties (wegens een gebrek aan ruimte om te studeren of huiswerk te maken¹⁸⁴) enz.

In Brussel leeft 30 % van de bevolking in een overbezette woning (volgens de definitie van overbezetting van Statbel, zie bijlage 10.2). Dit percentage ligt veel hoger dan in Vlaanderen (3 %) en Wallonië (4,5 %) ¹⁸⁵. Overigens leefde in 2022 bijna de helft van de kinderen en jongeren (47 %) met hun gezin in een overbezette woning in het Brussels Gewest (tegenover 6 % in Vlaanderen en 7 % in Wallonië) (niet geïllustreerd).

Ongeveer de helft van de Brusselaars in een situatie van armoederisico leeft in een woning die te krap is. Dit aandeel neemt af naarmate het inkomen stijgt. De overbezetting van woningen betreft, in verhouding, bijna tien keer minder Brusselaars in het hoogste **inkomensdecil** (7-18).

7-18 Aandeel van de bevolking dat in een overbezette woning leeft naar inkomensdecil, 2022

Bron: EU-SILC 2022; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

181 Uit respect voor de privacy van de respondenten worden gegevens uit de EU-SILC-enquête in deze Welzijnsbarometer voor woningen met 6 of meer kamers samengevoegd in één categorie. In zeldzame gevallen kan de overbezetting dus overschat worden. Dat is het geval wanneer de woning in de categorie '6 kamers' is opgenomen terwijl er in werkelijkheid meer zijn. Het zal evenwel om slechts enkele gevallen gaan: de overbezettingsgraad in grote woningen (6 kamers) ligt lager dan 3 %. Een fractie van die 3 % kan dus (ten onrechte) als overbezet zijn beschouwd.

182 In Frankrijk geven bewoners van overbezette woningen 1,4 keer vaker aan in slechte gezondheid te verkeren (Madec, 2016).

183 Petit *et al.* (2017).

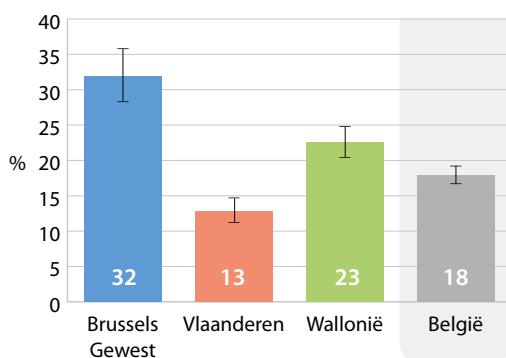
184 Gouyon (2006).

185 Dit specifieke kenmerk van het Brussels Gewest heeft voor een stuk te maken met het stedelijke karakter ervan, maar dit verklaart het zeker niet volledig. Als we alleen kijken naar de verstedelijkte gemeenten in Vlaanderen en Wallonië, ligt het aandeel van de bevolking dat daar in een overbezette woning leeft in Vlaanderen op 6,6 % en in Wallonië op 7 %. In beide gevallen gaat het nog steeds om een veel kleiner aandeel van de bevolking dan in Brussel.

7.6.2. Ongezonde huisvesting en moeite om de woning voldoende te verwarmen

In Brussel leeft volgens de gegevens uit de EU-SILC-enquête 32 % van de bevolking in een woning die ernstige gebreken vertoont, zoals vochtproblemen, een lekkend dak, een gebrek aan licht of de afwezigheid van sanitaire voorzieningen die uitsluitend door het gezin kunnen gebruikt worden¹⁸⁶. Dit is een groot aandeel, en het ligt een stuk boven dat in de andere gewesten (7-19). Dit heeft te maken met het aanzienlijke deel van de Brusselse huishoudens (24 %) dat aangeeft met vochtproblemen in de woning te kampen. De oorzaken van vocht in een woning kunnen divers zijn: een constructiefout, een gebrek aan ventilatie, materialen van slechte kwaliteit, overbezetting van de woning enz.

7-19 Aandeel van de bevolking dat in een ongezonde woning leeft, per gewest, 2022

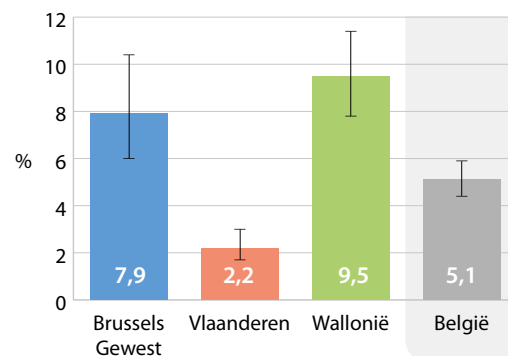
Noot: Een ongezonde woning wordt hier gedefinieerd als een woning met een lekkend dak, vochtproblemen, rottend houtwerk, te weinig lichtinval of zonder toilet, douche of bad voor exclusief gebruik door het huishouden.

Bron: UE-SILC 2022; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Daarnaast is 8 % van de bevolking in het Brussels Gewest niet in staat zijn woning voldoende te verwarmen, tegenover 2 % in Vlaanderen en 9,5 % in Wallonië (7-20). Zowel de kwaliteit van de woning (vooral de thermische isolatie) als het inkomen van

het huishouden en de energieprijzen spelen hierbij een rol.

7-20 Aandeel van de bevolking dat moeite heeft om de woning voldoende te verwarmen, per gewest, 2022

Bron: UE-SILC 2022; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

7.6.3. De energieprestatiecertificaten (EPC)

De administratieve gegevens die zicht kunnen bieden op de energieprestaties van woningen zijn onvolledig. Volgens Leefmilieu Brussel beschikte in 2020 slechts de helft van de woningen over een energieprestatiecertificaat¹⁸⁷. Dergelijke certificaten zijn verplicht wanneer een woning te koop of te huur wordt aangeboden. Voor een woning die niet recentelijk te koop of te huur werd aangeboden is een EPC dus niet verplicht. Het EPC dat op het moment van verkoop of verhuur is opgesteld, zal daarnaast ook mogelijks niet bijgewerkt zijn na renovatiewerken die bijvoorbeeld na de verkoop zijn uitgevoerd. In 2020 beschikte in het Brussels Gewest, volgens de gegevens van Leefmilieu Brussel, 35 % van de woningen met een certificaat over een EPC van categorie 1 (A-D), 20 % beschikte over een certificaat van categorie 2 (E), en 45 % over een certificaat van de laatste categorie (F-G)¹⁸⁸.

186 Gebrekkige of ongezonde huisvesting kan op verschillende manieren gedefinieerd worden. Statbel gebruikt als indicator het percentage van de bevolking in België in een woning met een lekkend dak, vochtige muren, vloeren of funderingen, of met rot in de raamkozijnen of de vloer. We hebben aan die definitie dus twee aspecten toegevoegd i.v.m. met licht in de woning en de aanwezigheid van sanitair dat uitsluitend bestemd is voor leden van het huishouden.

187 Het gaat hier dus om woningen waarvoor reeds een EPC bestaat. Zie Leefmilieu Brussel (2021).

188 Bron: Leefmilieu Brussel.

Merk op dat de geldende indicatieve referentiehuurprijzen¹⁸⁹ in Brussel beïnvloed worden door de energieprestaties van de gebouwen. Een appartement met twee slaapkamers en EPC-score A krijgt een referentiehuurprijs die 20 % hoger ligt dan de prijs voor een appartement met EPC-score E en 23 % hoger dan een appartement met EPC-score G.

7.7. ENERGIEARMOEDE

Elektriciteits- en gasfacturen vormen een aanzienlijke kost voor de huishoudens. Naast de kost van energie, zorgt de combinatie van ontoereikende inkomens en verouderde en dikwijls slecht geïsoleerde woningen ervoor dat een groot aantal huishoudens in energiearmoede verkeert (d.w.z. grote moeilijkheden heeft om te voorzien in hun basisbehoeften op vlak van energie) (Huybrechts, Meyer en Vranken 2011). De stijgende energieprijzen in 2021 en 2022 hebben deze problematiek nog verder versterkt en doen niet alleen het budget van de armsten onder druk gezet, maar ook dat van de middenklasse, de zelfstandigen enz. Bovenop de impact op het budget en de problemen van overmatige schuldenlast, hebben situaties van deprivatie als gevolg van energiearmoede (of het nu gaat om verwarming, verlichting, warm water enz.) een impact op de fysieke en mentale gezondheid, de beroepssituatie, het schooltraject van de kinderen enz. (zie Delvaux en Grévisse, 2017).

7.7.1. Huishoudens in energiearmoede

De Barometer Energiearmoede (Meyer en Coene, 2023a) steunt op de gegevens van de EU-SILC-enquête 2021. De gebruikte gegevens dateren dus van 2021, terwijl de energieprijzen in de tweede helft van 2021 de hoogte in zijn geschoten. *“De effecten op de energiefactuur waren niet onmiddellijk voelbaar; slechts een minderheid van de gezinnen werd rechtstreeks getroffen door de stijging van de energieprijzen in 2021. Op federaal niveau heeft de uitbreiding van het sociale energietarief tot de begunstigen van de verhoogde tegemoetkoming (VT) waarschijnlijk een belangrijke rol gespeeld in de bescherming van een groot deel van de kwetsbare huishoudens.”*

De Barometer Energiearmoede toont aan dat 27 % van de Brusselse huishoudens in 2021 een zekere vorm van energiearmoede kende: een te hoge energiefactuur in verhouding tot het beschikbare inkomen, het energieverbruik moeten beperken waardoor niet langer in basisbehoeften wordt voorzien¹⁹⁰, moeite om de woning voldoende te verwarmen. Dit percentage ligt nog hoger in Wallonië (29 %), maar aanzienlijk lager in Vlaanderen (15 %). Energiearmoede gaat vaak gepaard met een slechte huisvestingskwaliteit (met bijvoorbeeld een lekkend dak, vochtproblemen, een slechte isolatie enz.).

KADER 7-3: INDEXERING EN EPC IN HET BRUSSELS GEWEST

Van oktober 2022 tot 13 oktober 2023 gold in het kader van een piek in de energieprijzen een tijdelijke maatregel die de indexering van huurprijzen voor woningen met een hoog energieverbruik sterk aan banden legde.

Sinds 14 oktober 2023 is de indexering van huurprijzen voor woningen met EPC-scores E, F en G opnieuw toegelaten, zij het volgens een aangepaste formule (correctiefactor). Om de huurprijs te kunnen indexeren (voor zover de huurovereenkomst zo'n indexering niet uitsluit), moet de eigenaar-verhuurder voldoen aan de gewestelijke verhuurwetgeving, en meer bepaald: (1) de huurovereenkomst geregistreerd hebben en (2) een EPC van de verhuurde woning hebben voorgelegd aan de huurder.

Meer informatie: <https://huisvesting.brussels/>

189 De referentiehuurprijs wordt berekend op basis van een steekproef uit de reële huurprijzen. Het betreft hier het resultaat van een wiskundig model voor de huurprijs in functie van de situatie op de huurmarkt tussen 2017 en 2020. Voor meer details, zie: <https://huurprijzen.brussels/over-de-indicatieve-huurprijzen>

190 Voor deze twee indicatoren (een te hoge energiefactuur in verhouding tot het beschikbare inkomen en de beperking van het verbruik waardoor niet in basisbehoeften wordt voorzien) steunt de methodologie op de bepaling van een drempelwaarde (aandeel energie-uitgaven in het beschikbare inkomen). Energie-uitgaven die boven die grens liggen, worden te hoog geacht. Net als bij de armoederisicogrens gaat het om een relatieve drempelwaarde die wordt bepaald in functie van de mediane ratio in de Belgische bevolking. Voor meer informatie, zie Meyer en Coene (2023a).

Over het algemeen worden huurders – en in het bijzonder huurders van sociale woningen – vaker getroffen dan eigenaars. Van de verschillende huishoudtypes worden alleenwonende ouderen en eenoudergezinnen het hardst getroffen door energiearmoede (niet geïllustreerd).

Tot een huishouden zonder inkomen uit werk behoren verhoogt sterk het risico op energiearmoede, maar evengoed heeft ook een beduidend deel van de huishoudens met inkomens uit werk te maken met energiearmoede. Huishoudens met een inkomen onder de **armoederisicogrens** worden veel vaker getroffen door energiearmoede. Maar ook in de 'lagere' middenklasse (met een equivalent inkomen tussen de 60 % en de 80 % van het mediane inkomen) komt het nog vaak voor.

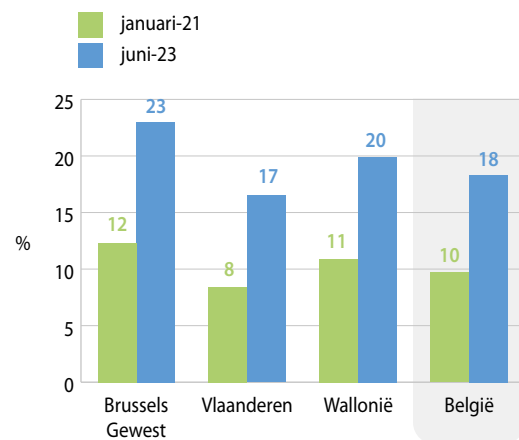
7.7.2. Huishoudens met sociaal tarief

Er bestaan verschillende (federale en gewestelijke) maatregelen om mensen te ondersteunen die hun energiefactuur moeilijk kunnen betalen. Voor het Brussels Gewest worden de maatregelen opgelijst op de website van het Steunpunt SocialEnergie¹⁹¹ of Brugel¹⁹².

Het **federale sociaal tarief** voor energie is een van de speerpuntmaatregelen om bepaalde huishoudens (ontvangers van een **leefloon**, een **IGO**, of een tegemoetkoming voor personen met een handicap, huurders van sociale woningen, enz.) te helpen hun energiefacturen te betalen. De maatregel geeft recht op een lager tarief voor elektriciteit en aardgas dat in heel België gelijk is, ongeacht de energieleverancier of netbeheerder. Tijdens de COVID-19-crisis en de energiecrisis werd dit recht van 1 februari 2021 tot 30 juni 2023 uitgebreid naar alle rechthebbenden op een **verhoogde tegemoetkoming voor gezondheidszorg** (RVT).

In juni 2023 telde de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (CREG) 122.605 residentiële klanten die het federale sociaal tarief genoten voor elektriciteit in het Brussels Gewest. 88.431 van hen hadden ook een sociaal tarief voor gas. Het aantal residentiële klanten was ongeveer verdubbeld na de tijdelijke uitbreiding voor rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming. In januari 2021 (dus vóór de uitbreiding voor RVT) genoten 62.175 huishoudens het sociaal tarief, waarvan 47.673 voor gas.

7-21 Percentage van de residentiële klanten dat het federale sociaal tarief voor elektriciteit geniet, januari 2021 en juni 2023, België en de gewesten

Noot: deze evoluties in de percentages hangen samen met de uitbreiding naar **RVT**; ze liggen twee keer zo hoog in juni 2023 dan vóór de crisismaatregel. De maatregel liep op 30 juni 2023 ten einde, waardoor een terugval van het aantal begunstigden naar het niveau van vóór de maatregel wordt verwacht.

Bron: Boordtabel van de CREG, januari 2021 en juni 2023

De toename van het aantal huishoudens met sociaal tarief volgend op de tijdelijke uitbreiding voor **RVT** valt waarschijnlijk vooral toe te schrijven aan de toegang voor RVT omwille van een laag inkomen (minder dan zo'n € 25.000 bruto per jaar, verhoogd met ongeveer € 5.000 per extra gezinslid). Het betreft onder andere een aantal gepensioneerden, eenoudergezinnen, ... Met het aflopen van de uitbreidingsmaatregel, wordt verwacht dat het aantal begunstigden terug zakt naar het niveau van vóór de crisis (ongeveer 12 % van de residentiële klanten), met alle financiële gevolgen van dien voor de betrokkenen.

7.7.3. Het Brusselse statuut van beschermde klant

Er moet nog een onderscheid worden gemaakt tussen de bescherming op federaal niveau (het federaal sociaal tarief, zie hierboven) en de bescherming op gewestelijk niveau. Het Brussels Gewest en Wallonië hebben een statuut van beschermde klant ingevoerd dat nog andere categorieën huishoudens beschermt dan deze die het federale sociaal tarief hebben. De op gewestelijk niveau beschermde klanten genieten onder

191 www.socialenergie.be

192 https://www.brugel.brussels/nl_BE/actualites/stijging-van-de-energieprijzen-514

bepaalde voorwaarden eveneens een specifiek sociaal tarief voor gas of elektriciteit. Het Brusselse statuut van beschermde klant is een systeem van tijdelijke bescherming dat bedoeld is om te voorkomen dat een klant met een schuldenlast die een betalingsachterstand heeft door zijn commerciële energieleverancier wordt afgesloten. Sibelga wordt dan de sociale leverancier en het leveringscontract met de commerciële leverancier wordt opgeschort. Nadat de schuld is betaald, keert de klant terug naar zijn commerciële leverancier.

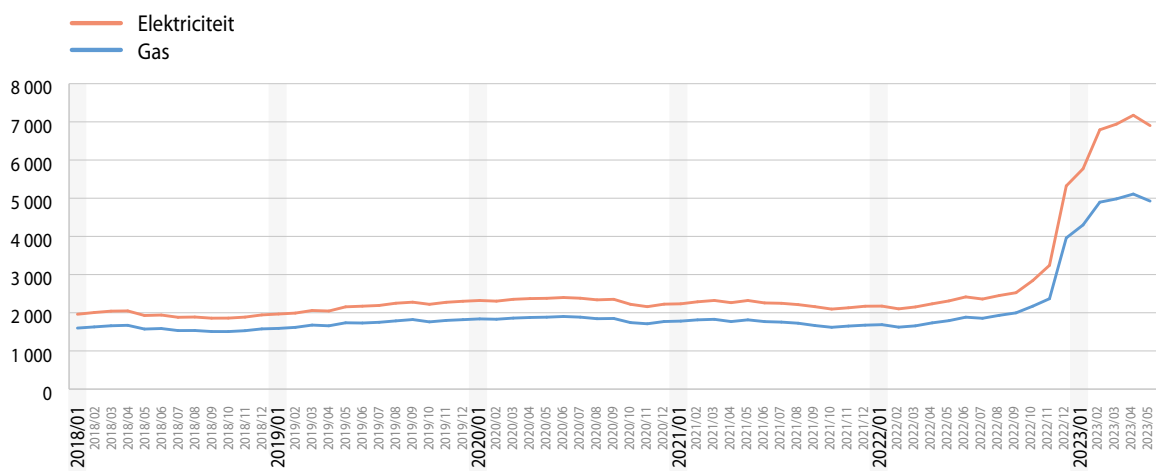
Om het statuut van beschermde klant op Brussels niveau te krijgen moet aan 4 voorwaarden tegelijk worden voldaan:

- schulden hebben bij de huidige energieleverancier;
- een betalingsherinnering hebben ontvangen van de leverancier van gas en/of elektriciteit (of een ander bewijs van schulden, zoals een ingebrekestelling)¹⁹³;

- inwoner zijn van Brussel;
- een inkomen hebben dat onder een specifiek inkomensplafond ligt. Sinds april 2022 zijn nieuwe inkomensplafonds gedefinieerd na de gewestelijke maatregelen die de Brusselse Regering trof om gezinnen het hoofd te helpen bieden aan de stijgende energieprijzen¹⁹⁴.

Figuur 7-22 toont de evolutie van het aantal gewestelijk beschermde klanten in het Brussels Gewest. Tot de tweede helft van 2022 blijft het aantal beschermde klanten relatief stabiel in het Brussels Gewest (iets meer dan 2000 gezinnen voor elektriciteit). Na de hervorming van maart 2022 wordt een forse stijging waargenomen (tot ongeveer 7000 huishoudens) door de verhoging van de inkomensdrempel die toegang biedt tot de maatregel.

7-22 Evolutie van het aantal beschermde klanten in Brussel, elektriciteit en gas, januari 2018 – mei 2013

Noot: Om het totale aantal betrokken huishoudens te kennen, kan het aantal beschermde klanten voor gas en elektriciteit niet zomaar worden samengeteld, aangezien beschermde klanten voor elektriciteit ook beschermd zijn voor gas wanneer hun woning een gasaansluiting heeft. Het totale aantal beschermde klanten komt dus bij benadering overeen met het aantal beschermde klanten voor elektriciteit, oftewel 6 902 (waarvan 4 925 eveneens voor gas) in mei 2023.

Bron: Brugel

193 Vóór 1 januari 2023 moesten kandidaat-begunstigden een ingebrekestelling hebben ontvangen van de energieleverancier om beschermde klant te kunnen worden. Sinds 1 januari 2023 volstaat een betalingsherinnering om aan deze voorwaarde te voldoen (bron: Brugel).

194 Naar schatting 70 tot 80 % van de Brusselse bevolking zou aanspraak kunnen maken op dit statuut op basis van het inkomensniveau (bron: Social Energie).

KADER 7-4: HERZIENING VAN DE ORDONNANTIE OVER DE ENERGIEMARKT IN HET BRUSSELS GEWEST EN DE INVOERING VAN EEN GEWAARBORGDE LEVERING

De Brusselse regering heeft in maart 2022 een herziening van de Ordonnantie ter zake aangenomen. Deze herziening voorziet onder meer in de invoering van een universele dienst in de vorm van een "gewaarborgde levering". Gezinnen met schulden zullen door de noodleverancier (Sibelga) tegen het sociale tarief gefactureerd worden voor een hernieuwbare periode van twaalf maanden en zullen in aanmerking komen voor eventuele steun van het OCMW. Het statuut van beschermde klant werd hervormd en uitgebreid (wijziging van de inkomensplafonds en een gedeeltelijke automatisering van het statuut voor bepaalde categorieën personen met schulden).

Het doel van deze aanpassingen is tweeledig: enerzijds het risico op energieafsluiting verminderen en anderzijds leveranciers terug naar het Brussels Gewest halen (wat momenteel wordt tegengehouden door de gebrekkige "aantrekkelijkheid" van de Brusselse markt). De verplichting voor energieleveranciers die hun contract met een in gebreke blijvende klant willen verbreken om zich tot de vrederechter te wenden blijft gehandhaafd in de nieuwe versie van de Ordonnantie. De nieuwe versie voorziet eveneens in een progressieve afbouw van de vermogensbegrenzers. In mei 2023 hadden nog maar 2716 huishoudens zo'n begrenzer, tegenover meer dan 27 000 huishoudens in maart 2022.

7.7.4. "Winterklanten", "end of contract (EOC)" en afsluitingen

Sommige huishoudens hebben niet op tijd gebruik gemaakt van het statuut van beschermde klant. Wanneer zij een grote schuld hebben open staan bij hun commerciële leverancier, of wanneer zij zonder leverancier komen te zitten, lopen zij in bepaalde gevallen het risico dat hun gas en/of elektriciteit wordt afgesloten, behalve tijdens de winterperiode.

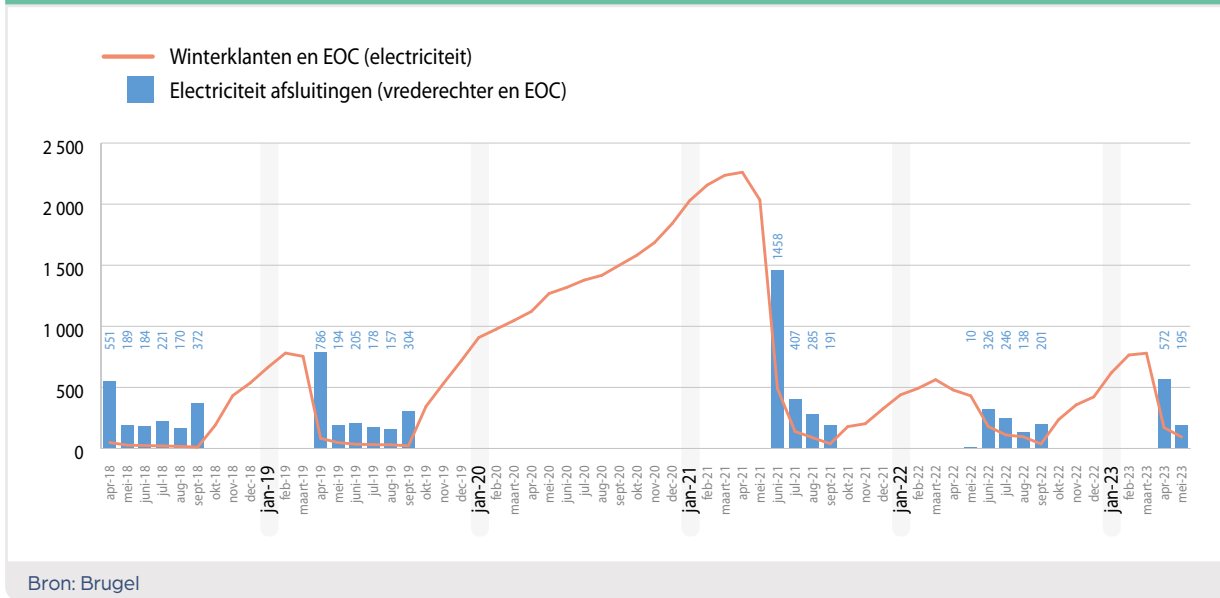
Tijdens de winterperiode, d.w.z. tussen 1 oktober en 31 maart, mogen klanten voor wie tot een afsluiting wordt beslist door de vrederechter ("winterklanten") of die het contract bij hun leverancier niet hebben verlengd ("EOC"), niet worden afgesloten. Sibelga dient in deze periode de continuïteit van de levering dan te waarborgen aan het specifieke sociale tarief. Op 1 april worden deze klanten dan toch afgesloten indien zij geen nieuw contract zijn aangegaan bij een commerciële leverancier.

In het kader van de COVID-19-crisis werd er een tijdelijk moratorium op gas-, elektriciteits- en waterafsluitingen ingesteld. Tijdens de lockdown werd het verbod op afsluiting verlengd met de ganse periode tussen de twee winterperiodes, tijdens welke het verbod automatisch van toepassing is. Het verbod werd dus de facto uitgebreid naar heel 2020. Het moratorium is beëindigd in mei 2021.

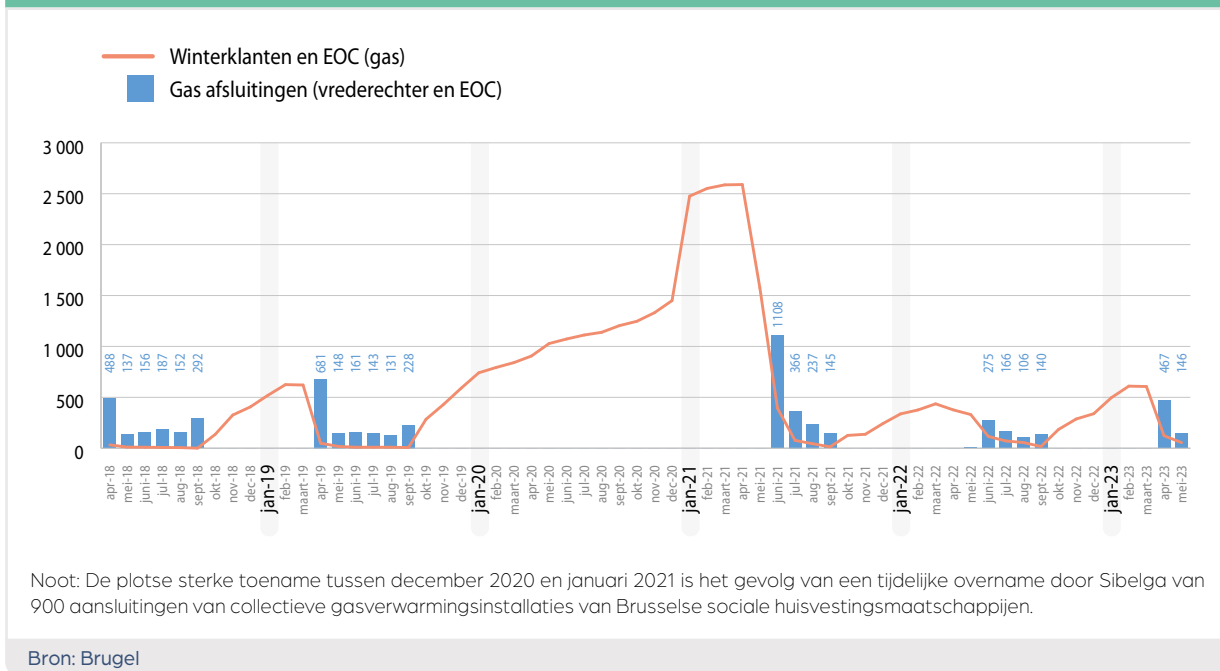
Zoals uit de onderstaande figuren blijkt, stijgt tijdens de toepassingsperiodes het aantal winterklanten en "End of Contract"-klanten telkens elke maand aanzienlijk, zowel voor elektriciteit als gas (7-23 en 7-24). In de maanden volgend op het moratorium op gas- en elektriciteitsafsluitingen tijdens de COVID-19-crisis werd tussen juni en september 2021 bij 2341 huishoudens in het Brussels Gewest de stroom afgesloten. Tussen mei en september 2022, toen de energieprijzen sterk stegen, werd

bij 921 huishoudens de elektriciteit afgesloten. Tot slot werd in april en mei 2023 bij maar liefst 767 huishoudens de stroom afgesloten, wat vrij veel is en meer dan in april en mei 2022, maar wat wel gelijkaardig is aan de cijfers van 2019 in diezelfde periode. De piek in de energieprijzen heeft dus niet geleid tot een evenredige toename van het aantal stroomafsluitingen. Het afsluiten van de elektriciteit gaat meestal ook gepaard met een afsluiting van de gaslevering.

7-23 Maandelijkse evolutie van het aantal "winterklanten" en "End of Contract"-klanten voor elektriciteit en van het aantal afsluitingen van elektriciteit, april 2018 – mei 2023

7-24 Maandelijkse evolutie van het aantal "winterklanten" en "End of Contract"-klanten voor gas en van het aantal afsluitingen van gas, april 2018 – mei 2023

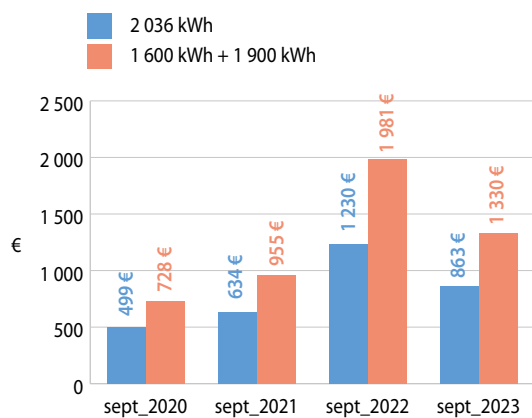

7.7.5. Evolutie van de prijzen

In een context van een al aanzienlijke energiearmoede (zie hoger) zijn de stijgende energieprijzen, begonnen in 2021 en piekend in 2022, er nog bovenop gekomen. Deze prijsstijgingen waren het gevolg van de stijging van de wereldwijde vraag (voornamelijk door de economische heropleving na COVID-19) en werd in 2022 nog verder sterk opgedreven door het uitbreken van de oorlog in Oekraïne. In de eerste maanden van 2023 vielen de prijzen opnieuw naar ongeveer het niveau van vóór de crisis.

De sterke prijsstijgingen vertaalden zich ook naar hoge energiefacturen voor de Brusselaars. De gemiddelde gasfactuur in september 2022 lag meer dan vier keer zo hoog dan in september 2020, en ook de elektriciteitsfactuur was verdubbeld ((7-25) en (7-26)). In september 2023 ligt de gemiddelde factuur wel een stuk lager dan in 2022, maar blijft wel hoger dan deze van vóór de crisis.

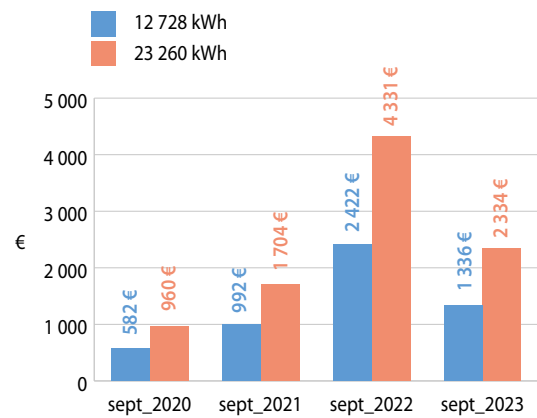
7-25 Gemiddelde jaarafrekening voor elektriciteit, volgens verbruiksprofiel*, Brussels Gewest, september 2020–2023

Noot: * 2 036 kWh: elektriciteitsverbruik van een mediane Brusselse klant met een enkelvoudige meter; 1 600 + 1 900 kWh: elektriciteitsverbruik van een gemiddelde klant met een tweevoudige meter.

Bron: Brugel

7-26 Gemiddelde jaarafrekening voor gas, volgens verbruiksprofiel*, Brussels Gewest, september 2020–2023

Noot: * 12 728 kWh: gasverbruik van een mediane Brusselse klant; 23 260 kWh: gasverbruik van een gemiddelde klant.

Bron: Brugel

7.8. WATERARMOEDE

Waterarmoede verwijst naar een situatie waarin iemand onvoldoende (in termen van hoeveelheid en/of kwaliteit) toegang heeft tot water en daardoor niet aan zijn of haar basisbehoeften kan voldoen (wat betreft voeding, persoonlijke hygiëne of huishoudelijke hygiëne). “Waterarmoede is in België hoofdzakelijk het resultaat van een te laag inkomen, een te hoge waterfactuur en een woning van slechte kwaliteit.” (Van Vooren, 2018)

De waterfactuur steeg de afgelopen jaren sterk in de drie gewesten in reële termen, wat betekent dat ze aan een beduidend hoger tempo is toegenomen dan de stijging van de [gezondheidsindex](#)). Er zijn nieuwe tarieven ingesteld voor de periode 2022–2026 in het Brussels Gewest. Voor een gemiddelde consumptie van een huishouden bestaande uit twee personen, zou de prijsstijging (tussen januari 2022 en januari 2023) neerkomen op een 15 % duurdere jaarafrekening, oftewel een toename van om en bij de € 39. Voor dit huishoudentype bedraagt de gemiddelde jaarafrekening op 1 januari 2022 dus € 299 in plaats van € 260. De tarieven zouden vervolgens nog eens met 4 % toenemen in 2023 en daarna jaarlijks met 2 % van 2024 tot 2026. Ondanks deze prijsstijgingen zullen de prijzen lager blijven dan die in Vlaanderen en Wallonië¹⁹⁵.

In tegenstelling tot energie varieert de waterconsumptie per persoon niet naargelang het inkomensniveau in het Brussels Gewest: huishoudens die in armoede leven verbruiken niet minder water dan rijke huishoudens (May *et al.*, 2021). De waterconsumptie (en dus de factuur) hangt af van de grootte van het huishouden.

“Financiële” waterarmoede¹⁹⁶ trof in 2021 22 % van de Brusselse huishoudens, tegenover 19 % in Wallonië en 9 % in Vlaanderen (Meyer en Coene, 2023). De meeste huishoudens die in waterarmoede leven, kampen ook met energiearmoede. Hierbij dient nog onderstreept te worden dat, net als bij energiearmoede, dit percentage gebaseerd is op het gezinsverbruik binnen de eigen woning. De vele daklozen in het Brussels Gewest, voor wie de toegang tot water nog problematischer is, zijn niet in deze cijfers opgenomen¹⁹⁷.

VIVAQUA biedt een aantal mogelijke oplossingen aan mensen die hun waterfactuur moeilijk kunnen betalen, waaronder het Sociaal Fonds en afbetalingsplannen (betalingen gespreid over meerdere maanden). In 2020 werden door VIVAQUA 28 856 betalingsfaciliteiten aangeboden (afbetalingsplan en uitstel van betaling). Dit betreft ongeveer 8,5 % van de huishoudelijke waterfacturen. Tussen 1 januari 2021 en 15 november 2021 werden 26 480 betalingsfaciliteiten aangeboden. Het bedrag van achterstallige facturen bedroeg op 30 september 2021 € 57,6 miljoen (datum van betaling op 31 oktober 2021)¹⁹⁸. Op het moment van redactie van deze Welzijnsbarometer, zijn nog geen bijgewerkte gegevens beschikbaar bij VIVAQUA.

195 Bron: Brugel

196 Voor deze indicator wordt het aandeel van de waterfactuur in het beschikbare inkomen, na aftrek van de huisvestingskosten, van een gezin word getoetst aan een aanvaardbaar geachte drempelwaarde. Deze drempelwaarde word berekend op de hele Belgische bevolking en vastgelegd op het dubbele van het gemiddelde van dit aandeel. De drempelwaarde voor 2021 bedraagt 2,1 %. Voor de bepaling van het percentage gezinnen in waterarmoede worden alleen gezinnen in de eerst vijf decielen van het equivalent inkomen in overweging genomen.

197 Zie hieromtrent de artikels over het onderzoeksproject HyPer: <https://msh.ulb.ac.be/fr/team/lieu-integree/projet-hyper>

198 De betalingstermijn voor waterfacturen werd in juni 2021 opgetrokken van 15 naar 30 dagen. Bron: VIVAQUA.

KADER 7-5: HERVORMING VAN HET WATERBELEID IN HET BRUSSELS GEWEST

Sinds 1 januari 2022 regelt een nieuwe Brusselse Ordonnantie het waterbeleid. De wijzigingen omvatten onder meer de afschaffing van de progressieve tarifiering naargelang het waterverbruik en de vervanging ervan door een lineaire tarifiering voor iedereen. Daarnaast wordt een nieuwe sociale maatregel ingevoerd in het Brussels Gewest, in de vorm van een automatische toekenning van een tegemoetkoming in de jaarlijkse waterfactuur voor huishoudens met een RVT-statuut (een vast deel van € 5 per huishouden en een variabel deel van € 50 per lid van het huishouden). Bovendien is het voortaan verboden de watertoevoer af te sluiten bij wanbetaling, in navolging van het tijdens de COVID-19-crisis ingestelde moratorium. Wanbetalers die daartoe een verzoek indienen, krijgen een 'redelijk' afbetalingsplan aangeboden met een langere termijn dan voorheen¹⁹⁹. Deze verschillende maatregelen moeten de stijging van de waterprijs van 2022 in het Brussels Gewest enigermate compenseren.

¹⁹⁹ Voor een compleet overzicht en samenvatting van de maatregelen, zie de informatie op de website van het Steunpunt voor Diensten voor Schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

7.9. VERLIES VAN OF GEBREK AAN ONDERDAK

7.9.1. Uithuiszettingen

De huur weegt bijzonder zwaar op het budget van de Brusselaars, vooral voor diegenen die in armoede leven (zie hierboven). Daarnaast heeft het inkomensverlies dat sommige huishoudens tijdens de COVID-19-crisis hebben geleden, samen met de daaropvolgende stijging van de energie- en voedingsprijzen, het risico op overmatige schuldenlast doen toenemen. Dit kan onder meer leiden tot problemen van achterstallige huur. Het cumuleren van huurschulden kan, in extreme gevallen, leiden tot een verzoek tot uithuiszetting door de verhuurder.

Het is bijzonder moeilijk om gegevens te verkrijgen over het aantal mensen dat getroffen wordt door een uithuiszettingsprocedure, aangezien er nog geen gecentraliseerde databank bestaat met systematische, exhaustieve en gevalideerde gegevens over dit verschijnsel. De Brusselse regering heeft evenwel een nieuwe Ordonnantie met betrekking tot de uithuiszettingsprocedure voorgesteld, welke is aangenomen. Die Ordonnantie voorziet onder meer in een monitoring van de uithuiszettingen door perspective.brussels op basis van de uitgesproken uithuiszettingsvonnissen die hun door de griffies van de Brusselse vrederechters

zullen worden doorgegeven. Op dit ogenblik is dit project nog niet operationeel.

Het OCMW moet in principe op de hoogte worden gebracht van gerechtelijke verzoeken tot uithuiszettingen en, sinds kort ook, van vonnissen ter zake. Om het tot nu toe heersende gebrek aan beschikbare gegevens over deze gerechtelijke procedures en beslissingen te compenseren, richtte het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zich voor zijn Armoederapport van 2018 omtrent uithuiszettingen²⁰⁰ dan ook tot de 19 Brusselse OCMW's. Op basis van de verzamelde cijfers en een extrapolatie van de ontbrekende gegevens leverde het onderzoek een, voorzichtig te hanteren, schatting op van ongeveer 5 000 **verzoeken tot een gerechtelijke uithuiszetting** per jaar.

In het kader van een studie door de ULB (Bru-Home), hebben onderzoekers informatie verzameld bij de Brusselse vrederechters over het aantal vonnissen waarbij een uithuiszetting werd uitgesproken voor het jaar 2018. In dat jaar werden **3 908 uithuiszettingen uitgesproken**. Dat komt neer op 11 uithuiszettingen per dag. In verhouding tot het aantal huishoudens zouden er dan in het Brussels Gewest 13 vonnissen tot uithuiszetting worden uitgesproken per 1000 huurdershuishoudens²⁰¹.

Daarnaast geeft de Kamer van Gerechtsdeurwaarders van het arrondissement Brussel een schatting van het aantal **feitelijke uithuiszettingen** per jaar. De (geschatte) aantallen feitelijke uit-

²⁰⁰ Observatorium voor Gezondheid en Welzijn 2019b.

²⁰¹ Meer informatie: Godart et al. (2023) en <https://bru-home.ulb.be/>

huishuiszettingen die door de kamer van gerechtsdeurwaarders voor 2017, 2018, 2019 en 2020 werden doorgegeven waren 600 in 2017, 480 in 2018, 508 in 2019 en 249 in 2020, waarbij 2020 beperkt is tot de periode zonder moratorium op uithuiszettingen. In het kader van de COVID-19-crisis werd immers door de Brusselse regering van maart 2020 tot april 2021 een moratorium ingesteld op het organiseren van gerechtelijke uithuiszettingen. Aangezien een aantal uithuiszettingen werd uitgesteld²⁰², is het aantal na het moratorium toegenomen: tussen het einde van het moratorium (mei 2021) en december 2021 vonden 405 feitelijke uithuiszettingen en 45 feitelijke ontruiming van kraakpanden plaats. In 2022 werden 488 uithuiszettingen opgetekend door de kamer. Deze cijfers geven aan dat het jaarlijkse aantal uithuiszettingen over het algemeen relatief stabiel blijft.

De winterstop op uithuiszettingen, voorheen uitsluitend voor huurders van sociale woningen, geldt sinds 2023 voor alle huurders, zowel van sociale woningen als van woningen op de private markt in het Brussels Gewest²⁰³ (zie kader (7-6)). Voortaan zijn uithuiszettingen verboden van 1 november tot 15 maart.

Hierbij mag nog eens gezegd worden dat achter elke uitzettingsprocedure en, in extremis, elke feitelijke uitzetting een menselijk drama schuilt met veel en vaak blijvende gevolgen.

7-27 Schatting van het jaarlijkse aantal uithuiszettingen in het Brussels Gewest (2018 voor de verzoeken en vonnissen, 2022 voor de feitelijke uitzettingen)

Bron : navraag onder de Brussels OCMW's (aanvragen tot uithuiszetting), ULB (vonnissen) en Kamer van gerechtsdeurwaarders van het arrondissement Brussel (feitelijke uithuiszettingen), aangevuld met andere parallele bronnen. Het is belangrijk te onthouden dat deze gegevens met de nodige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd: bij afwezigheid van officiële statistieken over de uithuiszettingen op het moment van schrijven, gaat het hier eerder om een grootteorde bij benadering gebaseerd op onvolledige gegevens.

KADER 7-6: HERVORMING VAN DE REGLEMENTERING OMTRENT UITHUISZETTINGEN IN HET BRUSSELS GEWEST

Het reglement inzake uithuiszettingen in het Brussels Gewest werd recent hervormd. Deze hervorming steunt op 4 pijlers: een aangepaste uithuiszettingsprocedure (waardoor onder meer het OCMW beter geïnformeerd en meer betrokken wordt), een veralgemeend winterverbod voor alle woningen – openbare en private markt – in het Brussels Gewest, de oprichting van een fonds voor het wegwerken van huurachterstanden (gefinancierd door boetes opgelegd aan eigenaars van verwaarloosde gebouwen, aan plegers van huisvestingsdiscriminatie en door inkomsten uit administratieve kosten voor het afleveren van conformiteitsattesten), en de oprichting van een monitoringsysteem voor uithuiszettingen door perspective. brussels.

Meer informatie: <https://huisvesting.brussels/>

²⁰² Let wel, de ontruiming van kraakpanden gingen tijdens de COVID-19-crisis gewoon door omdat zij niet onder het moratorium vielen.

²⁰³ Ordonnantie tot invoeging in de Brusselse Huisvestingscode van de procedureregels voor gerechtelijke uitzettingen en tot wijziging van de middelen gebruikt door en ten voordele van het Begrotingsfonds voor Solidariteit

7.9.2. Dak- en thuislozen

Geen woning hebben of een woning verliezen is vaak het resultaat van een langdurig en complex proces. Soms is dakloosheid het gevolg van een uithuiszetting waarbij geen herhuisvesting mogelijk was (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2019a).

Het hebben van een domicilie, een woning en een adres, is de basis voor de toekenning van sociale rechten en de toegang tot rechten in het algemeen. Het ontbreken of het verliezen van een woning, zonder dat een referentieadres wordt verkregen, kan dus ernstige gevolgen hebben in termen van geen toegang hebben tot en uitsluiting van rechten (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2017).

In de nacht van 8 november 2022 organiseerde Bruss'help voor de zevende keer een telling van dak- en thuislozen in het Brussels Gewest. Deze telling wordt om de twee jaar uitgevoerd. Telkens worden voor één specifieke nacht gegevens via drie kanalen verzameld: de telling in de openbare ruimte, de cijfers afkomstig van de dak- en thuislozensector en verwante sectoren, en de verzameling van informatie over de trajecten en profielen van de dak- en thuislozen. Bruss'help herinnert eraan dat de cijfers de realiteit altijd zullen onderschatten, gezien de moeilijkheden om de hele problematiek te overzien, vooral wat betreft mensen in niet-conventionele huisvesting en mensen die tijdelijk bij vrienden of familieleden wonen, bij gebrek aan stabiele huisvesting (Bruss'help, 2023).

In de nacht van 8 november werden maar liefst 7134 personen geteld, onder wie 34 % daklozen (809 in de openbare ruimte en 1593 in de noodopvang), 21 % in opvangcentra (onthaalstructuren, transitwoningen enz.), 34 % in niet-conventionele woningen (NEOS²⁰⁴, tijdelijke bezettingen en kraakpanden), 5 % bij derden (onderschat), 4 % met uithuiszetting bedreigd en 2 % in medische instellingen (zonder begeleiding naar herhuisvesting na ontslag).

Er werd bij deze telling met nieuwe categorieën rekening gehouden, met name mensen die tijdelijk bij derden verblijven, mensen die uit hun woning dreigen te worden gezet en mensen die in een instelling verblijven. Om de evolutie sinds 2020 te evalueren, dienen deze nieuwe categorieën buiten beschouwing te worden gelaten. Zonder deze categorieën, werden in de telling van 2022 6317 mensen geteld, oftewel een toename met 19 % (meer dan 1000 mensen) in vergelijking met de voorgaande telling van november 2020. In vergelijking met de telling van 2008, heeft er zich in veertien jaar tijd een verviervoudiging (+314 %) van het aantal getelde mensen in het Brussels Gewest voorgedaan. Meer specifiek is het aantal daklozen (die slechts een deel van de door Bruss'help getelde mensen zonder eigen "thuis") nog sterker toegenomen (+377 %).

Wat de profielen betreft van de getelde daklozen en slecht gehuisveste mensen gaat het om 44 % meerderjarige mannen, 18 % meerderjarige vrouwen, 14 % minderjarigen (zijnde bijna 1000 minderjarigen) en 24 % bij wie de informatie over leeftijd en geslacht ontbreekt. Onder de daklozen die de nacht doorbrachten in de openbare ruimte, klimt het aandeel mannen naar 73,5 %. Een enquête bij bijstand verlenende diensten (OCMW, Samusocial enz.) bracht overigens aan het licht dat 28 % van de personen van wie de informatie beschikbaar was geen geldige verblijfspapieren had (Bruss'help, 2023).

204 Niet-erkende opvangstructuren.

MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE, EN DE DIGITALE KLOOF

De laatste dimensie die in deze Welzijnsbarometer wordt belicht is de maatschappelijke integratie en participatie enerzijds (deel 8.1) en de digitale kloof anderzijds (deel 8.2).

8.1. SOCIAAL CONTACT, MAATSCHAPPELIJKE EN CULTURELE PARTICIPATIE

Hoewel het Brussels Gewest met zijn stedelijke karakter talrijke mogelijkheden biedt voor het sociale en culturele leven, zijn niet al die mogelijkheden even toegankelijk voor iedereen.

Het belang van sociale contacten voor het welbevinden en de levenskwaliteit is uitvoerig gedocumenteerd. Onder meer het Federaal Planbureau (FPB) toont het belang aan van sociale relaties als bepalende factor voor het welzijn van mensen (FPB, 2017 en 2020; Joskin, 2017).

In het Brussels Gewest geeft, in de EU-SILC-enquête 2022, 14,5 % van de Brusselaars aan om financiële redenen niet in staat te zijn ten minste eenmaal per maand met vrienden of familie af te spreken voor een drankje of een maaltijd, tegenover 6 % in Vlaanderen en 12 % in Wallonië (8-1).

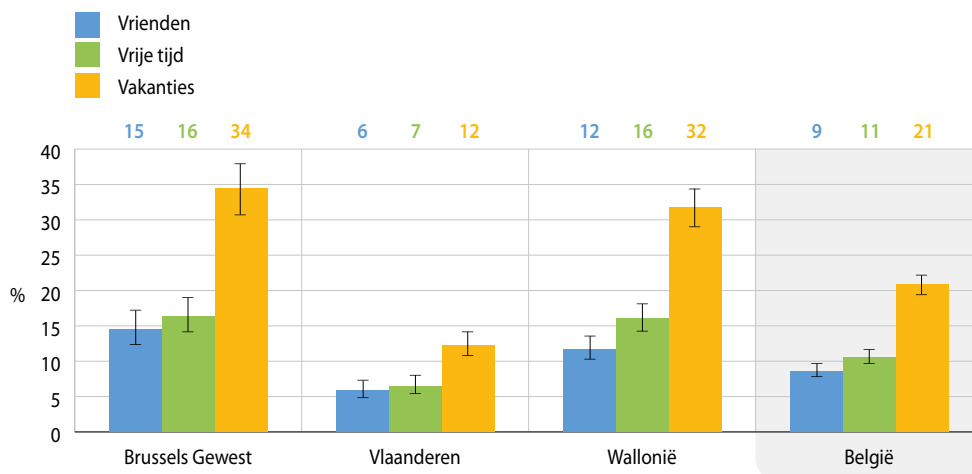
Wat de sociale en culturele participatie betreft, leeft 16 % van de Brusselaars in een huishouden dat niet over de middelen beschikt om regelmatig aan een ontspanningsactiviteit deel te nemen (sport, bioscoop, concert enz.). Dit is ongeveer gelijk aan het percentage in Wallonië, maar in Vlaanderen ligt het aanzienlijk lager (6,5 %).

Verder leeft 34 % van de Brusselse bevolking in een huishouden dat zich geen week vakantie buitenshuis kan veroorloven. Dit percentage leunt opnieuw aan bij dat in Wallonië (32 %), maar ligt opnieuw aanzienlijk lager in Vlaanderen (12 %).

Er bestaan grote verschillen binnen de Brusselse bevolking omtrent wat men zich niet kan veroorloven naargelang het inkomensniveau. Van de 20 % armste Brusselaars (eerste kwintiel) verklaart ongeveer een kwart (25 %) niet over de financiële middelen te beschikken om een keer per maand met vrienden of familie af te spreken om samen iets te drinken of te eten, 28 % moet zich ontspanningsactiviteiten ontfeggen en 62 % kan zich geen jaarlijkse week vakantie veroorloven. De sociale ongelijkheid voor deze laatste indicator is heel uitgesproken.

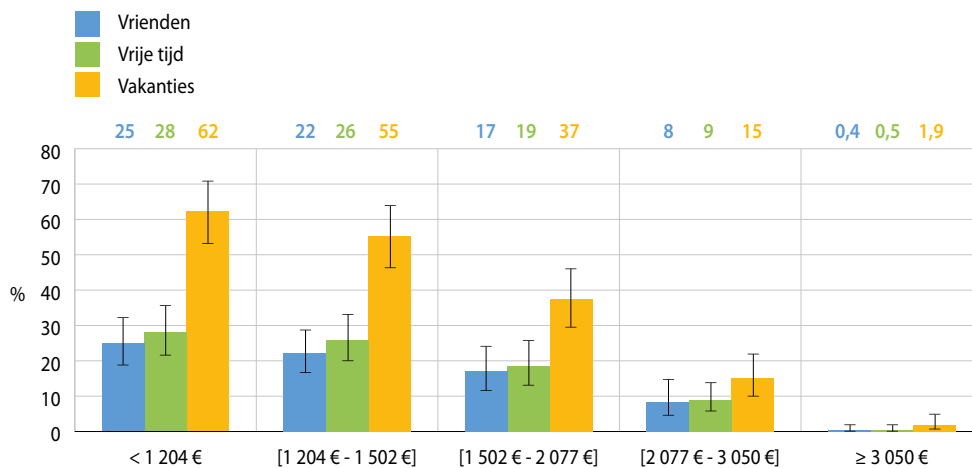
Het aandeel Brusselaars dat zich deze uitgaven moet ontfeggen, neemt af naarmate het inkomen toeneemt. Maar ook bij personen in het tweede en derde inkomenskwintiel blijven deze aandelen hoog (8-2).

8-1 Aandeel van de bevolking dat om financiële redenen niet in staat is een keer per maand af te spreken met vrienden of familie voor een drankje of een maaltijd, regelmatig deel te nemen aan een ontspanningsactiviteit en jaarlijks een week op vakantie te gaan, per gewest, 2022

Bron: EU-SILC; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

8-2 Aandeel van de Brusselse bevolking dat om financiële redenen niet in staat is een keer per maand af te spreken met vrienden of familie voor een drankje of een maaltijd, regelmatig deel te nemen aan een ontspanningsactiviteit en jaarlijks een week op vakantie te gaan, per kwintiel equivalent beschikbaar inkomen, 2022

Bron: EU-SILC; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

8.2. DIGITALISERING EN DIGITALE KLOOF

Toegang hebben tot informatie- en communicatie-technologie (ICT) is vrijwel onontbeerlijk geworden voor maatschappelijke integratie, het zoeken naar werk en informatie, de toegang tot rechten enz. Heel wat administratieve handelingen en dagelijkse activiteiten zijn gemakkelijker met een computer en internet, of zijn zelfs onmogelijk geworden zonder. Een moeizame toegang tot deze technologieën en problemen met het gebruik ervan kan, in combinatie met de toenemende digitalisering, bijdragen tot moeilijkheden om rechten te doen gelden en kunnen de al bestaande sociale ongelijkheden en uitsluiting nog verder vergroten (Mazet, 2017; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2017; Noël, 2021).

Het schrappen van de mogelijkheden om aan het loket of telefonisch geholpen te worden, kan bijzonder problematisch zijn voor mensen in armoede en/of mensen die het Frans of Nederlands niet machtig zijn of voor mensen die moeite hebben met schriftelijke communicatie. Ongeveer één op de zes volwassenen ervaart moeilijkheden om zich schriftelijk uit te drukken in Brussel en Wallonië (Galvan, 2022).

De sociaaleconomische digitale kloof verwijst naar de sociale ongelijkheden in de toegang tot ICT en het gebruik hiervan (zie kader (8-1)). Aan welke kant van deze kloof men zich bevindt hangt sterk samen met iemands arbeidsmarktsituatie, opleidingsniveau en leeftijd (Statbel).

Over het algemeen heeft de COVID-19-crisis zowel op vlak van onderwijs, als bij het opnemen van sociale rechten en in sociale participatie het digitalisatieproces van openbare en private diensten sterk versneld. De voorwaarden voor de gebruikers namen toe, zowel wat betreft de noodzaak om te beschikken over bepaalde middelen (computer, internetaansluiting enz.) als wat betreft de beheersing van het gebruik van deze hulpmiddelen. De snelle opkomst van “alles online” maakt de toegang tot en de beheersing van digitale technologieën noodzakelijk in zowat alle levensdomeinen: werk, toegang tot rechten, informatie verwerven, studeren, of het uitbouwen van een sociaal leven ...

KADER 8-1: DE DIGITALE KLOOF: EEN EENVOUDIGE TERM DIE EEN MEERVOUDIGE REALITEIT DEKT

De term ‘digitale kloof’ dekt eigenlijk meerdere fenomenen die verband houden met het gebruik van digitale technologieën. Het gaat immers om meer dan alleen het al dan niet kunnen beschikken over deze technologieën. De ongelijkheden komen ook naar voor in de aard van het gebruik en de vaardigheden die nodig zijn om er duurzaam en autonoom mee om te leren gaan (Brotcorne en Vendramin, 2021).

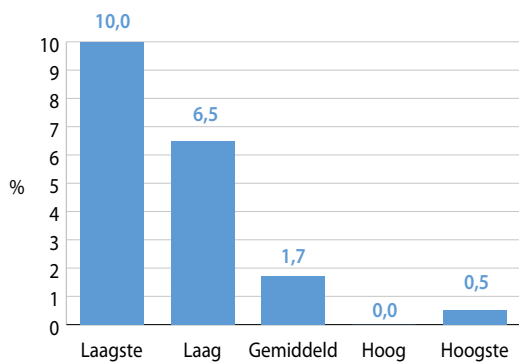
Brotcorne en Vendramin (2021) wijzen op de veelvormigheid van dit verschijnsel en onderscheiden drie soorten ongelijkheid of “gradaties” van de digitale kloof:

- 1) De digitale kloof van de *eerste graad* heeft betrekking op de ongelijkheid in toegang tot digitale technologieën (beschikbaarheid van apparatuur – computer, smartphone, internettoegang), met inbegrip van de kwaliteit van die apparaten en de internetverbinding.
- 2) De digitale kloof van de *tweede graad* heeft betrekking op de ongelijkheid in vaardigheden die nodig zijn om digitale technologieën te beheersen en op de intensiteit en de aard van het gebruik. Hier worden de ongelijkheden in het gebruik benadrukt.
- 3) De digitale kloof van de *derde graad* heeft betrekking op de ongelijkheid in effectieve sociale voordelen die men verwerft door het gebruik van digitale technologieën en het internet, in het bijzonder de participatie aan onderwijs, werkgelegenheid, administratieve procedures (toegang tot rechten) enz.

Waar enquêtegegevens aangeven dat het aantal mensen dat geen gebruik maakt van het internet almaar kleiner wordt, neemt het risico op sociale uitsluiting aanzienlijk toe voor de niet-gebruikers of de mensen die er moeite mee hebben. De Barometer Digitale Inclusie (Faure et al., 2022) toont aan dat de crisis wel heeft geleid tot een toename in het gebruik van de technologieën, maar dat de verschillen naargelang het opleidings- en inkomensniveau bijzonder groot blijven.

Wat de **toegang tot ICT** betreft zijn er in 2022 nog altijd aanzienlijke sociale ongelijkheden, onder meer omtrent het thuis beschikken over een toegang tot het internet (8-3) en het bezitten van een laptop (8-4).

8-3 Percentage huishoudens (met minstens één lid tussen 16 en 74 jaar oud) dat niet over internettoegang beschikt, per kwintiel equivalent inkomen, Brussels Gewest, 2022

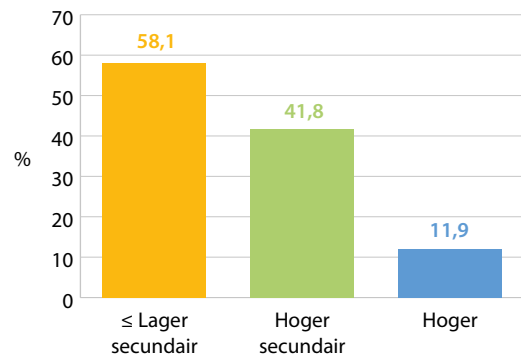

Bron: Statbel, Enquête naar het gebruik van ICT

In het Brussels Gewest is het gebrek aan digitale vaardigheden veruit de voornaamste reden die door de huishoudens zonder internettoegang thuis naar voren wordt geschoven (45% van de betrokken huishoudens). Ergens anders toegang hebben tot internet is de tweede meest opgegeven reden (25%). Andere vermelde redenen voor het feit dat men thuis geen internet heeft, zijn onder meer de hoge prijs van een internetverbinding en de kosten van de apparatuur (BISA, 2023c).

Daarnaast bezitten bijna zes op de tien laaggeschoolden in het Brussels Gewest geen laptop, tegenover iets meer dan een op de tien hooggeschoolden (8-4).

8-4 Aandeel van de bevolking tussen 16 en 74 jaar oud dat geen laptop bezit, naar opleidingsniveau, Brussels Gewest, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar het gebruik van ICT

Globaal genomen heeft 38% van de Brusselse bevolking tussen 16 en 74 jaar oud weinig tot geen digitale vaardigheden (BISA, 2023c²⁰⁵). Deze personen zijn bijgevolg kwetsbaar in een samenleving waarin de digitalisering versnelt en waarschijnlijk almaar verder zal oprukken (zie kader (8-2)).

205 Op basis van de Statbel-enquête naar het gebruik van ICT in 2022. In het kader van het Plan voor Digitale Toegankelijkheid 2021-2024 voorziet en publiceert het BISA een jaarlijkse barometer waarin het gebruik van digitale tools en diensten door de Brusselaars in kaart wordt gebracht.

KADER 8-2: FEDERALE HERVORMING VOOR DE UITBREIDING VAN HET SOCIAAL TELECOMTARIEF

Onder meer de kostprijs van een internetabonnement blijkt een internetaansluiting thuis in de weg te staan. Er bestaat een sociaal tarief (federaal) voor een internetaansluiting, dat onlangs hervormd werd. Vóór de hervorming nam het sociaal tarief de vorm aan van een maandelijkse korting van € 11,5 op de abonnementsfactuur. De non take-up lag echter heel hoog, gezien de potentiële begunstigten niet proactief werden benaderd. De hervorming beoogt onder meer dit probleem te ondervangen. Vanaf maart 2024 worden personen die reeds een sociaal tarief genieten voor gas en elektriciteit op de hoogte gebracht van de mogelijkheid om zich tot het verkooppunt van hun telecomoperator te richten en hun internetabonnement te wijzigen naar een sociaal tarief van maximaal € 19 per maand en maximaal € 40 per maand voor een abonnement dat internet en televisie combineert.

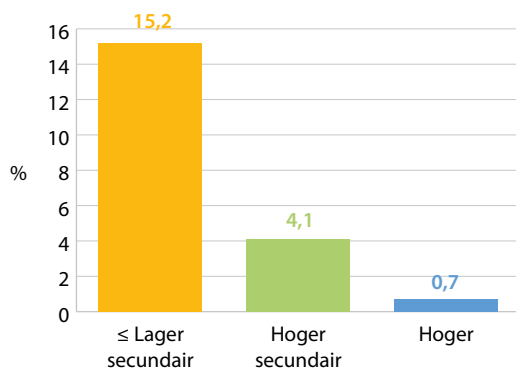
De sociale ongelijkheden blijven daarnaast ook erg groot als het gaat om het **gebruik van ICT**. Waar in de enquête van Statbel 5 % van de Brusselaars (16- tot 74-jarigen) aangeeft (vrijwel) geen internet te gebruiken (niet-gebruikers en niet-regelmatige gebruikers²⁰⁶), ligt dat cijfer drie keer hoger onder de Brusselaars met hoogstens een diploma lager secundair (8-5).

Uit de enquête blijkt dat 27 % van de Brusselaars (16- tot 74-jarigen) geen e-governmenttoepassingen gebruikt om informatie te verkrijgen (BISA, 2023c). De vaakst aangehaalde redenen daarvoor

zijn het gebrek aan persoonlijk contact, het gebrek aan digitale vaardigheden of het beroep moeten doen op derden om de administratieve handelingen online uit te voeren (BISA, 2022).

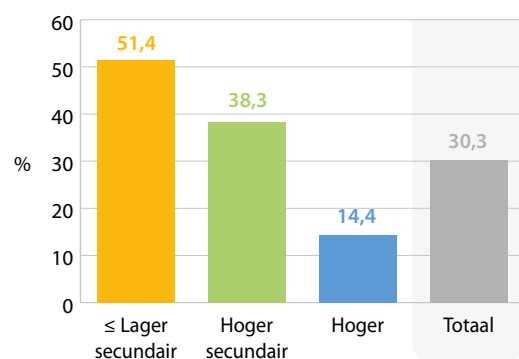
Ook hier is de sociale gradiënt opvallend. De helft (51 %) van de laaggeschoolden zocht de afgelopen 12 maanden geen informatie op via een e-governmentwebsite of de site van een overheidsdienst, tegenover 14 % van de hooggeschoolden (8-6).

8-5 Aandeel niet-gebruikers en niet-regelmatige gebruikers (16- tot 74-jarigen) volgens opleidingsniveau, Brussels Gewest, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar het gebruik van ICT

8-6 Percentage van de bevolking (16- tot 74-jarigen) dat de afgelopen 12 maanden geen informatie opzocht via een website of een app van de overheid of een openbare dienst, volgens opleidingsniveau Brussels Gewest, 2022

Bron: Statbel, Enquête naar het gebruik van ICT

206 Een niet-regelmatige gebruiker wordt omschreven als een persoon die in het afgelopen jaar wel eens het internet gebruikte, maar niet in de laatste drie maanden. Een niet-gebruiker is iemand die het internet al meer dan een jaar niet heeft gebruikt, of nog nooit gebruikte.

Daarbij is, ook bij degenen die er wel gebruik van maken, de mate van beheersing van deze tools voor administratieve doeleinden moeilijk in te schatten aan de hand van kwantitatieve enquêtegegevens. De Barometer Digitale Inclusie 2022 maakt gewag van een relatieve daling van het niveau van digitale vaardigheden bij de bevolking de afgelopen jaren, rekening houdend met de steeds hogere vereisten ter zake en de constante technologische evolutie. De vaardigheden verschillen bovendien sterk naargelang (onder meer) het inkomensniveau, het opleidingsniveau, de leeftijd en het geslacht. Het verschil in digitale vaardigheden tussen de laagst geschoolden en de hoogst geschoolden is tussen 2019 en 2021 groter geworden.

Vooraf multi-geconnecteerde internetgebruikers en mensen met stevige digitale vaardigheden profiteren van de digitale basisdiensten, wat veelal hooggeschoolden met een hoog inkomensniveau zijn. Mensen die in armoede of bestaansonzekerheid leven vallen daarentegen vaak uit de boot (Faure et al., 2022).

Dit is van toepassing in de toegang tot sociale rechten, maar ook tot andere domeinen van het

maatschappelijk leven: een afspraak maken bij de gemeente, een job zoeken, studeren, een sociaal leven uitbouwen, aankopen doen, de toegang tot bankdiensten en het beheren van geld, enz.

De digitalisering voltrekt zich immers zowel in de publieke als in de private sector. De digitalisering van bankdiensten gaat gepaard met de sluiting van talloze kantoren (en bijgevolg almaar minder loketten waar men zich toe kan richten) en het verdwijnen van bankautomaten, rekeninguittreksels enz. Dit leidt tot een financiële uitsluiting van laaggeletterden of sociaaleconomisch kwetsbare mensen (Galvan, 2022). **In 2022 maakte ongeveer een vijfde van de Brusselaars (16- tot 74-jarigen) geen gebruik van het internet voor bankverrichtingen** (BISA, 2023c).

De toenemende digitalisering van publieke en private diensten leidt bovendien tot een verdere toename van de werkdruk voor welzijns- en zorgprofessionals op het terrein, die steeds meer tijd besteden aan het helpen van mensen om toegang te krijgen tot hun rechten of alledaagse handelingen uit te voeren.

KADER 8-3: VOORONTWERP VAN GEZAMENLIJK DECREET EN ORDONNANTIE 'DIGITAAL BRUSSEL'

Op het moment van redactie van deze Welzijnsbarometer werd een voorontwerp van gezamenlijk Brussels decreet en ordonnantie aangenomen in de parlementaire commissie. Het gezamenlijke decreet en ordonnantie beoogt de Brusselse gewestelijke en gemeentelijke overheidsdiensten (OCMW's, gemeenten, Actiris enz.) te verplichten al hun diensten en de communicatie met de gebruikers te digitaliseren tegen 2029. Daarmee wordt voluit gekozen voor een "digital by default"-strategie. Het voorontwerp van het gezamenlijke Brusselse decreet en ordonnantie kadert binnen een Europese tendens van digitalisering van overheidsdiensten.

Verschuillende organisaties op het terrein vestigen evenwel de aandacht op het toenemende risico op sociale uitsluiting en de non take-up van rechten, gezien het erg grote aandeel Brusselaars dat moeite heeft met het gebruik van digitale tools²⁰⁷. Het voorontwerp van gezamenlijk decreet en ordonnantie werd voorgelegd aan de Raad van State, die onder meer wees op het risico op schending van fundamentele rechten, zoals non-discriminatie, de inclusie van mensen met een beperking en het recht op menswaardigheid. Hoewel de tekst werd aangepast naar aanleiding van dit advies en nu stipuleert dat alternatieven voor onlinediensten zullen behouden blijven en er begeleiding zal voorzien worden, achten de Brusselse verenigingen de juridische verankering van deze alternatieven ontoereikend²⁰⁸.

207 Zie de "carte blanche" van 14 november 2022 op de website van La Libre Belgique: <https://cbcs.be/le-projet-bruxelles-numerique-du-gouvernement-vervoort-mettra-en-difficulte-un-bruxellois-sur-deux/>

208 Besluittekst van 6 december 2023.

SAMENVATTING EN BESLUIT

De Welzijnsbarometer presenteert jaarlijks een reeks indicatoren die verschillende aspecten van armoede en hun evolutie in het Brussels Gewest belichten. De sociaaleconomische situatie van de Brusselaars wordt er in toelicht, over verschillende levensdomeinen heen.

SOCIALE SITUATIE: KERNCIJFERS EN EVOLUTIES

De indicatoren van **monetaire armoede** tonen aan dat een groot deel van de inwoners van het Gewest het met een laag inkomen moet stellen: op basis van de beschikbare inkomens (na herverdeling) van 2021 (EU-SILC 2022) leeft 30 % van de Brusselse bevolking van een inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt (€ 1366 per maand voor alleenstaanden en € 2868 per maand voor een koppel met twee kinderen), tegenover 8 % in Vlaanderen en 18 % in Wallonië. Dit hoge percentage mensen in armoede in het Brussels Gewest blijft al een twintigtal jaar vrij stabiel, met lichte jaarlijkse schommelingen tussen de 25 % en de 35 %.

Niet alleen ligt het armoederisicocijfer in het Brussels Gewest hoger dan in de andere gewesten van het land, maar de inkomens van de armste bevolking in het Gewest liggen ook lager en de inkomens van de rijksten hoger dan elders in België. De **inkomensongelijkheid** is in Brussel dus bijzonder groot. De Gini-coëfficiënt, die de ongelijkheid tussen individuen meet, ligt dan ook hoger in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten van het land,

maar ligt ook hoger dan in andere grote Belgische steden.

Het profiel van de Brusselse inwoners naargelang hun inkomensniveau werd geanalyseerd (op basis van de EU-SILC-enquête). In vergelijking met mensen met een hoog inkomen, leven mensen met een laag inkomen vaker alleen, in eenoudergezinnen of in grote gezinnen (drie of meer kinderen). Meer specifiek leeft meer dan een kwart van de mensen met een inkomen onder de armoederisicogrens in een gezin bestaande uit vijf of meer personen. Bij de hoge inkomens zijn koppels zonder kinderen of met maximaal twee kinderen beduidend sterker vertegenwoordigd. Ook de verschillen naar herkomst en nationaliteit zijn erg uitgesproken: van de 20 % Brusselaars met de laagste inkomens is de grote meerderheid van niet-Europese herkomst of nationaliteit. Van de 20 % rijkste Brusselaars is de meerderheid daarentegen afkomstig van een lidstaat van de Europese Unie (EU27) of Belg van Belgische origine. Het gemiddelde equivalent inkomen naar herkomst en nationaliteit ligt bij inwoners met een niet-Belgische Europese nationaliteit het hoogst, en dubbel zo hoog dan bij Belgen van niet-Europese herkomst, die het laagste gemiddeld inkomen hebben.

Naast deze analyse op basis van de EU-SILC-enquête, maakt de Welzijnsbarometer ook gebruik van de fiscale statistieken om zicht te krijgen op het belastbaar inkomen van, onder meer, de bevolking in de verschillende gemeenten en wijken. Deze gegevens geven ook meer inzicht in de belastbare basis bij de bevolking. Bepaalde inkomens zijn niet belastbaar of niet in België belastbaar. Het aandeel van de bevolking dat in een huishouden

leeft met een **netto belastbaar inkomen van nul** ligt aanzienlijk hoger in het Brussels Gewest dan op nationaal niveau. Het kan gaan om mensen die een niet-belastbare sociale uitkering ontvangen (zoals een leefloon of een tegemoetkoming voor personen met een handicap), maar ook – aan het andere uiterste van de sociale realiteit in Brussel – om internationale ambtenaren bijvoorbeeld. De oververtegenwoordiging in het Brussels Gewest kan dus deels toegeschreven worden aan de grote en gecombineerde aanwezigheid van mensen in armoede en internationale ambtenaren.

De **lage inkomensklassen** zijn sterker vertegenwoordigd in het Brussels Gewest dan op nationaal niveau, en het Brusselse mediane inkomen ligt lager dan in de andere gewesten en andere grote steden van het land (al leunt het dicht aan bij dat van Charleroi). De afgelopen 20 jaar is het belastbaar inkomen relatief gedaald in vergelijking met het nationale niveau: in 2000 lag het gemiddeld belastbaar inkomen per inwoner in Brussel 10 % lager dan in heel België, terwijl dit verschil in het nadeel van de Brusselaars in 2020 20 % bedroeg. De mediane inkomens liggen aanzienlijk hoger in de rand van het Brussels Gewest, in Waals- en Vlaams-Brabant, waar heel wat pendelaars wonen die in Brussel werken.

Binnen het Brussels Gewest is de bevolking met de laagste inkomens voor een groot deel geconcentreerd in de **"arme sikkel"** (een sikkelvormige zone ten westen van het stadscentrum), en dit is al meerdere decennia zo. Ook wijken met veel sociale huisvesting, die verspreid liggen over het Gewest, worden gekenmerkt door erg lage inkomens. De inkomens liggen globaal het hoogst in de tweede kroon van het zuidoostelijke kwadrant van het Gewest, de sociale woonwijken uitgezonderd. De wijken in de westelijke tweede kroon worden gekenmerkt door middeninkomens.

In de periode 2009–2019 worden er in het Brussels Gewest **opmerkelijke evoluties opgetekend in de inkomens van de bevolking naargelang de wijken en gemeenten**. Het mediaan equivalent inkomen stijgt in reële termen in de eerste kroon, vooral langs het kanaal binnen de arme sikkel (al blijft het nog steeds een van de armste zones van de hoofdstad). Ook in heel wat welstellende statistische sectoren wordt een stijging van het inkomen opgetekend, onder meer in het zuidoostelijke kwadrant van de tweede kroon. De mediane inkomens nemen daarentegen af in tal van sectoren waar veel sociale woningen gelegen zijn enerzijds, en in de meeste sectoren van de noordwestelijke tweede kroon van het Gewest anderzijds. Het mediane inkomen

in deze noordwestelijke gemeenten (Sint-Agatha-Berchem in het bijzonder, maar ook Ganshoren en Jette) en in Evere is in deze periode in reële termen afgenomen.

Ongeveer een vijfde van de bevolking op arbeids-actieve leeftijd (18–64 jaar) in het Brussels Gewest leeft van een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen waarvan de meeste minimum-bedragen onder de armoederisicogrens blijven. Het verschil met de armoedegrens is de laatste jaren wel kleiner geworden, maar blijft toch nog aanzienlijk, in het bijzonder voor samenwonenden en mensen met een gezin ten laste. Daarnaast geven in het Brussels Gewest zes op de tien kinderen²⁰⁹ recht op een sociale toeslag bij de **kinderbijslag** (op basis van het nieuwe systeem dat in 2020 werd ingevoerd). Het aandeel kinderen dat recht geeft op een sociale toeslag loopt op tot 80 % in Sint-Joost-ten-Node en 77 % in Sint-Jans-Molenbeek.

Hoewel het aandeel inwoners dat van een uitkering of vervangingsinkomen leeft de laatste jaren stabiel is **gebleven, is de aard van dat inkomen wel geëvolueerd**: tussen januari 2013 en januari 2023 is **het aantal mensen dat een leefloon ontvangt van het OCMW sterk gestegen (+58 %), terwijl het aantal mensen dat een werkloosheidsuitkering (of inschakelingsuitkering) ontvangt is gedaald (-34 %)**. Het aantal mensen in invaliditeit is eveneens beduidend toegenomen. In januari 2023 leefde 5,6 % van de Brusselaars van 18 tot 64 jaar van een leefloon, 6,4 % van een werkloosheidsuitkering (of inschakelingsuitkering), 2,5 % van een inkomensvervangende tegemoetkoming en/of integratie-tegemoetkoming (voor personen met een handicap) en meer dan 5,4 % van een invaliditeitsuitkering²¹⁰.

Bij jongvolwassenen (18–24-jarigen) is de toename van het aantal ontvangers van een leefloon (OCMW) en de parallele afname van het aantal ontvangers van een inschakelingsuitkering (RVA) nog opvallender. Tussen januari 2013 en januari 2023 is het aantal jongvolwassen ontvangers van een leefloon met 85 % toegenomen, zijnde van 8500 naar 15750 in 10 jaar tijd. Een deel van de stijging van het aantal leeflonen in deze leeftijdscategorie betreft studenten. In dezelfde periode daalde het aantal ontvangers van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering in deze leeftijdsgroep met 75 %. In januari 2023 ontving 14 % van de 18- tot 24-jarigen een (equivalent) leefloon, en slechts 1 % van hen ontving een werkloosheids- of inschakelingsuitkering. Tijdens de COVID-19 crisis, tussen januari 2020 en januari 2021, was de toename van het aantal jonge ontvangers van een leefloon bijzonder groot (+15 % op een jaar

209 Voorlopig cijfer van december 2020.

210 Percentage op 3 juni 2022 voor de invaliditeitsuitkering.

tijd). In de loop van 2021 en 2022 is hun aantal nog licht toegenomen en is hun aandeel in de bevolking van 18–24 jaar gestagneerd.

De dalende trend in het aantal mensen dat een werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangt, vooral onder jongvolwassenen, is gedeeltelijk te wijten aan de opeenvolgende hervormingen die de voorwaarden voor toegang tot deze uitkeringen, en vooral tot de inschakelingsuitkeringen, hebben verstrengd. Terwijl sommigen van hen (opnieuw) een job vinden, wenden anderen zich tot het OCMW of komen ze in invaliditeit terecht, naargelang de omstandigheden. Nog anderen hebben geen statuut (meer) en ontvangen geen enkel eigen inkomen.

Het OCMW kan ook een **equivalent leefloon** toekennen, voornamelijk aan asielzoekers en vreemdelingen die legaal in het land verblijven maar niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven. De evolutie van het aantal ontvangers ervan wordt in grote mate bepaald door het gevoerde migratiebeleid. Terwijl het aantal ontvangers van een equivalent leefloon in het Brussels Gewest sinds 2013 afnam, is hun aantal in 2023 verdubbeld (van 4 000 naar meer dan 8 000 ontvangers), door de toekenning van een equivalent leefloon aan **Oekraïense vluchtelingen** die het statuut van tijdelijk ontheemden kregen.

In januari 2023 telde het Brussels Gewest ongeveer 45 300 ontvangers van een leefloon en 8 100 ontvangers van een equivalent leefloon (Oekraïense ontheemden inbegrepen)²¹¹. In totaal zijn de Brusselse ontvangers van een leefloon of equivalent leefloon goed voor 28 % van het totale aantal ontvangers in België (terwijl slechts 11 % van de Belgische bevolking in de hoofdstad woont). Het **percentage van de bevolking (18–64-jarigen) dat een leefloon of equivalent leefloon ontvangt** ligt hoger in het Brussels Gewest (6,4 %) dan in Vlaanderen (1,3 %) en Wallonië (3,5 %), maar lager dan in de grote Waalse steden (7,2 % in Charleroi en 9,6 % in Luik²¹²). Wat de evolutie betreft, in vergelijking met de situatie van 20 jaar geleden, is het verschil tussen het Brussels Gewest en de andere gewesten van het land (en vooral met Vlaanderen) ook voor deze indicator groter geworden, in het nadeel van Brussel. Binnen het Brussels Gewest varieert het percentage van 1,5 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 11 % in Sint-Jans-Molenbeek.

In januari 2022 ontvingen 20 583 **65-plussers** in het Brussels Gewest een IGO (waaronder 60 % vrouwen en 40 % mannen). Dit komt overeen met 13 % van de bevolking van 65 jaar en ouder, tegenover 9 %

in 2011. Het aandeel senioren dat van een IGO leeft, verschilt sterk van gemeente tot gemeente, van 4 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 26 % in Sint-Joost-ten-Node. Het zij nog opgemerkt dat het totale aantal 65-plussers in het Brussels Gewest sinds 2010 toeneemt, en volgens de bevolkingsvooruitzichten zou hun aantal de komende jaren verder beduidend blijven aangroeien (+13 % tussen 2023 en 2033).

In het schooljaar 2021–2022 had 18 % van de leerlingen in het secundair onderwijs een **schoolachterstand** van minstens twee jaar opgelopen. Het beroepsonderwijs kent de hoogste percentages leerlingen met een schoolachterstand (57 %), gevolgd door het technisch- en kunstonderwijs (38 %) en ten slotte het algemeen onderwijs (7 %). Het percentage leerlingen in het secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, bedraagt 26 % in Sint-Joost-ten-Node, tegenover 8 % in Sint-Pieters-Woluwe.

De 25–64-jarigen in het Brussels Gewest worden, in vergelijking met het Belgisch gemiddelde, gekenmerkt door een **oververtegenwoordiging van laaggeschoolden en van hooggeschoolden**, ten koste van het aandeel met een tussenliggend opleidingsniveau (hoger secundair onderwijs als hoogste diploma). In 2022 had 22 % van de Brusselse 25–64-jarigen hoogstens een diploma lager secundair onderwijs, 25 % had een diploma hoger secundair onderwijs (als hoogst behaalde diploma) en 54 % had een diploma hoger onderwijs. Opmerkelijk is ook nog dat slechts 11 % van de Brusselse bevolking (25–64 jaar) een diploma secundair beroepsonderwijs heeft, tegenover 29 % in Vlaanderen en 24 % in Wallonië.

Armoede hangt nauw samen met de positie op de **arbeidsmarkt**. Het armoederisicocijfer bij werklozen (64 %) ligt aanzienlijk hoger dan bij de werkende bevolking (10 %) in het Brussels Gewest. Hiermee bevinden zowel werklozen als werkenden zich in het Brussels Gewest vaker in een situatie van armoede dan op nationaal niveau. Ook tijdelijke jobs komen in verhouding vaker voor in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten van het land.

Heel wat Brusselaars krijgen moeilijk toegang tot **tewerkstelling**. Een vijfde van de bevolking leeft in een huishouden met lage werkintensiteit. Dat terwijl het Brussels Gewest 835 000 jobs telt (interne werkgelegenheid), waarvan de helft wordt uitgeoefend door pendelaars uit Vlaanderen of Wallonië. Sommige bevolkingsgroepen ondervinden hierbij meer problemen dan andere. Zo heeft slechts 32 % van de Brusselaars (15–64-jarigen) met hoogstens een diploma lager secundair

211 POD Maatschappelijke Integratie, geraadpleegd op 19 december 2023.

212 Cijfer van januari 2022.

onderwijs werk, tegenover 81 % van de mensen met een diploma hoger onderwijs. De toegang tot werk verschilt eveneens naargelang nationaliteit en origine: in het Brussels Gewest ligt de tewerkstellingsgraad globaal het hoogst bij inwoners met een buitenlandse Europese (EU27) nationaliteit en het laagst bij inwoners met een niet-Europese nationaliteit. Ook het gezinstype beïnvloedt de toegang tot werk, en wel in verschillende mate naargelang het geslacht: de aanwezigheid van kinderen in het huishouden heeft een opvallend grotere impact op de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen dan op die van mannen, als gevolg van een ongelijke verdeling van de taken in het huishouden. Zo ligt de tewerkstellingsgraad bij vrouwen met drie of meer kinderen op 50 %, tegenover een tewerkstellingsgraad van 75 % bij mannen in diezelfde situatie, terwijl de tewerkstellingsgraad bij alleenwonende mannen en vrouwen vergelijkbaar is.

De **hoge huisvestingskosten** wegen zwaar op het budget van heel wat Brusselse huishoudens. Dit verergert de ongelijkheden nog aanzienlijk, aangezien de inkomens van de huishoudens veel verder uiteen liggen dan de uitgaven voor huisvesting. De 10 % Brusselaars met de laagste inkomens besteedt 45 % van het inkomen aan uitgaven voor huisvesting, terwijl de 10 % Brusselaars met de hoogste inkomens amper iets meer dan 10 % van het inkomen aan uitgaven voor huisvesting besteedt. Na betaling van de huisvestingskosten blijft er in de armste huishoudens minder dan € 9 per dag per persoon over voor alle andere uitgaven (voeding, onderwijs, gezondheid, ontspanning enz.). Ter vergelijking: bij de rijkste huishoudens ligt dat bedrag meer dan 10 keer zo hoog (bijna € 100 per dag per persoon).

Tussen 2012 en 2022 is de gemiddelde **huurprijs** op de private markt in reële termen met 15 % gestegen in het Brussels Gewest, tegenover 7 % in Vlaanderen en 1 % in Wallonië. Daarbij komt nog dat in Brussel de meerderheid van de woningen bewoond wordt door huurders (62 %).

De stijgende trend in het aantal aanvragen voor een **sociale woning** houdt aan, maar de ontwikkeling van het aanbod volgt niet: op 31 december 2022 stonden 52850 huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning (vóór schrappingen). Het aantal **daklozen en slecht gehuisveste mensen** is eveneens sterk toegenomen in het Brussels Gewest. In de nacht van 8 november 2022 werden door Bruss'help 7134 daklozen en slecht gehuisveste mensen geteld. 34 % van hen bevond zich op straat of in een noodopvangcentrum. In 2022 zijn, volgens de beschikbare informatie, 500 effectieve uithuiszettingen uitgevoerd in het Brussels Gewest.

Wat de **kwaliteit van de huisvesting** betreft, leeft 32 % van de bevolking in een woning die ernstige gebreken vertoont, zoals vochtproblemen, een lekkend dak, een gebrek aan licht of de afwezigheid van sanitaire voorzieningen die uitsluitend door het gezin gebruikt worden. Daarnaast is 8 % van de Brusselaars niet in staat om de woning voldoende te verwarmen. Voor meer dan de helft van de woningen (52 %) is nog geen energieprestatiecertificaat (EPC) opgesteld, 17 % heeft een EPC-score van A tot D, 10 % heeft score E, en 21 % heeft EPC-score F of G.

Tot slot leeft 30 % van de Brusselaars in een **overbezette woning**. Dit heeft te maken met het stedelijke karakter van het Brussels Gewest (met een groot aandeel kleine woningen) en de hoge huurprijzen. In het bijzonder gezinnen met kinderen en mensen met een laag inkomen leven in een overbezette woning.

De **toegang tot water en energie** is voor een beduidend aandeel Brusselaars niet vanzelfsprekend. Op het moment van redactie dateren de meest recente gegevens van de Barometer energie- en waterarmoede van 2021, toen de grootste stijgingen van de energieprijzen nog moesten komen. De effecten op de energiefacturen hebben zich vooral nadien laten gevoelen. In 2021 bevond 22 % van de Brusselse huishoudens zich in een situatie van waterarmoede en bijna 27 % kende een zekere vorm van energiearmoede. Het gewicht van de energiefacturen draagt vaak bij aan de situaties van overmatige schuldenlast bij Brusselse huishoudens. De sterk stijgende energieprijzen in 2022 vertaalden zich dan ook in een toename van het aantal schuldbemiddelingsaanvragen bij de bevoegde diensten.

Een **moeizame toegang tot en gebruik van digitale tools** kunnen armoede en de non take-up van sociale rechten verder doen toenemen. In het Brussels Gewest beschikte in 2022 ongeveer 38 % van de bevolking over weinig tot geen vaardigheden in het gebruik van ICT. Ongeveer een vijfde van de Brusselaars (16-74-jarigen) maakt geen gebruik van het internet voor bankverrichtingen. De digitale kloof is duidelijk aanwezig. Van de laaggeschoolde 16-74-jarigen maakt ongeveer 15 % geen gebruik van het internet (tegenover minder dan 1 % van de mensen met een diploma hoger onderwijs), 51 % van hen beschikt niet over een laptop (tegenover 14 % van de hooggeschoolden), en meer dan de helft maakte geen gebruik van e-governmenttoepassingen (tegenover 14 % bij de hooggeschoolden).

Onder de "onzichtbare bevolking" in de statistieken telt het Brussels Gewest, naast de mensen die wel in het rijksregister zijn ingeschreven maar onbekend zijn bij de sociale zekerheid (omdat ze geen toegang

(meer) hebben tot sociale rechten), ook een aantal mensen dat niet in het rijksregister staat ingeschreven, onder meer **de mensen "zonder papieren"**. Het OCMW kan tussenkomen in de medische kosten van deze bevolkingsgroep via de **dringende medische hulp** (DMH). Van het totale aantal toegekende DMH in België werd twee derde toegekend in het Brussels Gewest, wat wijst op een grote concentratie van deze bevolkingsgroep in het Gewest. Het is per definitie erg moeilijk om zicht te krijgen op het aantal mensen "zonder papieren". Een recente studie van de VUB op basis van de overlijdensformulieren maakt evenwel gewag van naar schatting 112 000 mensen "zonder papieren" in België waarvan er 52 000 in het Brussels Gewest zouden verblijven.

GEZONDHEID EN GEZONDHEIDS-ONGELIJKHEDEN

De sociaaleconomische situatie van mensen heeft een zeer grote invloed op hun gezondheidstoestand. De grote sociale heterogeniteit die eigen is aan het Brussels Gewest vertaalt zich in aanzienlijke **ongelijkheden op vlak van gezondheid**. Deze ongelijkheden ontwikkelen zich doorheen de hele levensloop, en hangen enerzijds samen met de levensomstandigheden (arbeidsomstandigheden, huisvesting enz.) en anderzijds met de toegang tot gezondheidszorg (curatief en preventief).

De **ongelijkheden inzake mortaliteit** zijn de top van de ijsberg en blijven op hetzelfde niveau als de voorgaande jaren: de inwoners van de armste Brusselse gemeenten hebben een levensverwachting die ongeveer 3 jaar lager ligt dan de inwoners van de meest welstellende gemeenten in het Gewest. Al vanaf de geboorte heeft de sociale situatie van de ouders een invloed op de gezondheid van de pasgeborene: kinderen geboren in een huishouden zonder inkomen uit arbeid hebben meer dan drie keer zoveel kans om doodgeboren te worden en lopen meer dan twee keer zoveel risico om in het eerste levensjaar te overlijden dan kinderen die worden geboren in een huishouden met twee inkomens uit arbeid.

De prevalenties van tal van chronische aandoeningen vertonen eveneens sterke sociale gradiënten. Zo ligt de prevalentie van diabetes twee keer hoger bij de mensen met de laagste inkomens (eerste kwintiel) dan bij de mensen met de hoogste inkomens (laatste kwintiel).

Ook binnen de werkende bevolking tekenen zich sociale gezondheidsongelijkheden af: het **risico op invaliditeit** is meer dan twee keer zo groot onder arbeiders dan onder bedienden. Het aantal en het aandeel mensen in invaliditeit onder de bevolking vertonen een stijgende trend, voornamelijk als gevolg van de toename van geestelijke gezondheidsproblemen (burn-out, depressie enz.) of spieren- en skeletaandoeningen. Vrouwelijke arbeiders worden in beide gevallen extra hard getroffen.

Het aantal Brusselaars met **geestelijke gezondheidsproblemen** is globaal toegenomen sinds de COVID-19-crisis.

In deze Welzijnsbarometer kwam ook de **ongelijke toegang tot gezondheidszorg** aan bod: 38 % van de Brusselaars met financiële moeilijkheden heeft zorg moeten uitstellen (een percentage dat bijna tien keer hoger ligt dan bij welstellende mensen). Bij de borstankerscreening, als voorbeeld van preventieve zorg, laat ongeveer 40 % van de vrouwen (50- tot 69-jarigen) uit het eerste inkomenskwintiel (laagste inkomens) een mammografie nemen, tegenover ongeveer 60 % van de vrouwen uit het laatste inkomenskwintiel (hoogste inkomens).

UITDAGINGEN

Op basis van dit statistisch rapport kunnen er voor het Brussels Gewest een aantal uitdagingen naar voor worden geschoven.

Hoge niveaus van armoede en ongelijkheid, met gezondheidsongelijkheden tot gevolg

De meeste indicatoren in deze Welzijnsbarometer geven aan dat het percentage inwoners dat in armoede leeft in het Brussels Gewest globaal hoger ligt dan in de andere gewesten van het land. Wanneer de situatie in het Brussels Gewest wordt vergeleken met die in de grote Belgische steden, blijkt de sociaaleconomische situatie in de grote Waalse steden echter even ongunstig of nog slechter, naargelang de beschouwde indicator.

De inkomensongelijkheid is duidelijk groter in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten en grote steden van het land: in Brussel zijn de armen armer en de rijken rijker.

Deze sociale ongelijkheden leiden tot aanzienlijke gezondheidsongelijkheden, zowel in de toegang tot preventieve en curatieve gezondheidszorg, als

in de prevalentie van een aantal aandoeningen zoals diabetes. Ook de levensverwachting verschilt sterk binnen het grondgebied Brussels Gewest naargelang de sociale situatie van de inwoners.

Hoge huisvestingskosten en lage inkomens: vaak onhoudbare situaties

De huisvestingskosten aanpassen aan het beschikbare budget is moeilijk te verzoenen met een Brusselse huurmarkt waarin de hoogste en laagste huurbedragen aanzienlijk minder ver uiteen liggen dan de hoogste en laagste inkomens van de bevolking. Eenmaal de huisvestingskosten van het beschikbare budget zijn afgetrokken, nemen de ongelijkheden bijgevolg verder toe. Dat leidt tot onhoudbare financiële situaties voor de mensen met de laagste inkomens. Voor hen blijven er na aftrek van de huisvestingskosten nog slechts enkele euro's per dag over voor alle andere uitgaven. Het gevolg is een almaar toenemende vraag naar sociale woningen. De reeds lange wachtlijst groeit hierdoor nog verder aan met mensen die wel aan al de toelatingscriteria voldoen maar die nog meerdere jaren zullen moeten wachten.

Een groot aandeel kinderen en grote gezinnen bij de laagste inkomens

Grote gezinnen (met drie of meer kinderen) en eenoudergezinnen zijn oververtegenwoordigd in de lage-inkomensklassen. Dat leidt tot een armoederisicocijfer bij kinderen en jongeren van 36 %, wat (nog) hoger is dan het armoederisicocijfer voor de Brusselse bevolking in haar geheel. De meerderheid van de kinderen en jongeren in het Gewest hebben recht op sociale toeslagen bij de kinderbijslag. In de armste gemeenten van het Gewest gaat het om acht op de tien kinderen. Die armoede gaat gepaard met moeilijke levensomstandigheden (noodzakelijke en "normale" uitgaven die men moet uitstellen of zich niet kan veroorloven, overbezetting van de woning enz.), die op hun beurt een impact hebben op het schooltraject van de kinderen, met een gemiddeld grotere schoolachterstand tot gevolg.

De digitale kloof

Tal van Brusselaars ervaren moeilijkheden in de toegang tot en het gebruik van digitale tools. Ook hierin zijn de sociale ongelijkheden (naargelang het inkomen en het opleidingsniveau) opvallend, met een moeizamere toegang tot sociale rechten, overheidsdiensten en private diensten (zoals bankdiensten) tot gevolg voor de mensen die zich laag op de sociale ladder bevinden. De toenemende dematerialisering en digitalisering van

overheidsdiensten en private diensten kan zware gevolgen hebben voor mensen die moeite hebben met het gebruik van digitale tools en dreigt de sociale uitsluiting van de niet-gebruikers te doen toenemen.

Opvallende ongelijkheden naargelang herkomst en nationaliteit

De inkomens verschillen naargelang nationaliteit en herkomst. Inwoners met een buitenlandse Europese (EU-27) nationaliteit hebben (globaal genomen) de hoogste inkomens in het Brussels Gewest. Belgen van niet-Europese herkomst en inwoners met een niet-Europese nationaliteit hebben de laagste inkomens.

Een hoog en stabiel armoederisicocijfer, en een ongunstige evolutie van de belastbare inkomens en andere indicatoren in vergelijking met de andere twee gewesten

Hoewel het armoederisicocijfer al heel wat jaren rond de 30 % blijft schommelen, laten een aantal indicatoren een ongunstige evolutie optekenen.

De belastbare inkomens van de Brusselaars vertonen een relatieve daling ten opzichte van deze in de twee andere gewesten van het land. De lage belastbare inkomens zijn relatief oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest. Bovendien ligt het aandeel belastingaangiften met een netto belastbaar inkomen van nul in verhouding aanzienlijk hoger in het Brussels Gewest. Dat valt enerzijds toe te schrijven aan het hoge percentage mensen die niet belast worden omwille van een erg laag inkomen (OCMW), maar anderzijds ook aan de sterke aanwezigheid van internationale, vooral Europese ambtenaren, wiens lonen niet in België belast worden.

Een aantal indicatoren, zoals het percentage van de bevolking op arbeidsactieve leeftijd dat een leefloon ontvangt of het percentage van de 65-plussers dat een IGO ontvangt, gingen de afgelopen tien tot twintig jaar in stijgende lijn in het Brussels Gewest en namen sterker toe dan in de andere twee gewesten. Ook het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning is stijgend.

De hervorming van de toekenningscriteria voor werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen brengt een duidelijke verschuiving teweeg in het Brussels Gewest: het aantal ontvangers van een werkloosheids- en inschakelingsuitkering is sterk afgenomen, in het bijzonder bij jongvolwassenen, terwijl het aantal ontvangers van een leefloon is toegenomen.

Langdurige werkloosheid komt meer voor in het Gewest.

Grote sociale ongelijkheden blijven bestaan tussen de Brusselse buurten, maar wel enkele evoluties

De armste gemeenten van België liggen in het Brussels Gewest. Op basis van het gemiddelde inkomen per inwoner zijn de drie armste gemeenten van het land (in volgorde): Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek en Anderlecht. Koekelberg, Schaarbeek en Brussel-Stad staan respectievelijk op de 6^e, 7^e en 8^e plaats²¹³. De sociaal-ruimtelijke ongelijkheden blijven opvallend op het Brusselse grondgebied, met een sociale geografie die gestructureerd wordt door de arme sikkels, het meer welstellende zuidoostelijk kwadrant in de tweede kroon, een noordwestelijk kwadrant in de tweede kroon dat een tussenpositie inneemt, en arme buurten met een hoge concentratie aan sociale woningen, die verspreid liggen over het Gewest. Deze sociaal-ruimtelijke indeling is al decennia stabiel. Toch worden er nu evoluties opgetekend, met enerzijds een relatieve achteruitgang van de inkomens in de noordwestelijke gemeenten van het Gewest (Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren enz.) en in de gemeenten met veel sociale huisvesting, en anderzijds een toename van de inkomens langs het kanaal in de arme sikkels, en in bepaalde welstellende gemeenten in het zuidoosten van het Gewest.

Een toename van geestelijke gezondheidsproblemen en invaliditeit

De gezondheidsenquêtes van Sciensano wijzen op een toename van de geestelijke gezondheidsproblemen bij de bevolking volgend op de COVID-19-crisis en de energiecrisis.

Parallel daarmee, maar ook al vóór de COVID-19-crisis, gaat het aantal mensen in invaliditeit als gevolg van een burn-out of een depressie in stijgende lijn, in het bijzonder (maar niet uitsluitend) bij vrouwen met het statuut van arbeider. Het aantal gevallen van invaliditeit als gevolg van spier- en skeletaandoeningen neemt eveneens toe, opnieuw in het bijzonder bij vrouwelijke arbeiders.

Opeenvolgende crisissen: COVID-19, de energiecrisis en de oorlog in Oekraïne

De afgelopen jaren volgden verschillende crisissen elkaar op, telkens met een aanzienlijke impact op de bevolking. Die crisissen troffen het Brussels Gewest des te harder, gezien de bij aanvang al grote armoede en het stedelijke en internationale karakter.

De COVID-19-crisis en de maatregelen die in de strijd tegen het virus werden getroffen, gevolgd door de erg hoog piekende energieprijzen, hebben een grote impact gehad (en nu nog steeds) op de sociale situatie en de gezondheid van een deel van de bevolking, in het bijzonder bij de mensen die het al moeilijk hadden en bij de middenklasse. De sociale beschermingsmaatregelen en de verschillende bijstandsvoorzieningen die zowel op Belgisch als op gewestelijk vlak werden ingesteld, hebben deze impact in zekere mate kunnen inperken, wat zeker het belang ervan duidelijk aangeeft. Maar heel wat mensen vallen evenwel naast deze vangnetten, hetzij omdat ze niet aan de voorwaarden voldoen om aanspraak te maken op de rechten in kwestie, hetzij door non take-up ervan (met name in een context van digitalisering en de complexiteit van administratieve procedures). De dekking en de toegankelijkheid van sociale maatregelen in het algemeen vormen dan ook fundamentele uitdagingen in de strijd tegen armoede.

De toestroom van Oekraïense vluchtelingen heeft eveneens aanzienlijke gevolgen in het Brussels Gewest, waaronder een aanzienlijke bevolkingstoename in 2023 en een gevoelige toename van het aantal ontvangers van een equivalent leefloon, wat een bijkomende werklast betekent voor de OCMW's en de lokale besturen.

Mensen zonder papieren, asielzoekers, daklozen ...

De helft tot twee derde van de mensen zonder papieren in België concentreert zich in het Brussels Gewest. Daar bovenop komen nog de gevolgen van de opvangcrisis voor asielzoekers. Het federale beleid hieromtrent heeft een impact op de Brusselse sociale en gezondheidsdiensten en op het aantal daklozen dat een globale stijging kent in het Gewest.

213 Bron: Statbel.

10

BIJLAGEN

10.1. TYPOLOGIE VAN Huishoudens gebruikt in HOOFDSTUK 3

De indeling in verschillende huishoudtypes in hoofdstuk 3 werd specifiek voor het Observatorium uitgewerkt. Deze specifieke constructie steunt op de verwantschap en leeftijd van de leden van het huishouden:

- **Alleenwonenden:** huishoudens die uit één persoon bestaan, zonder verdere criteria.
- **Koppels zonder kinderen:** huishoudens bestaande uit twee partners, ongeacht hun geslacht of leeftijd.
- **Koppels met 1 tot 2 kinderen:** huishoudens bestaande uit een koppel en hun (al dan niet biologische) kinderen. Minstens 1 van de kinderen moet jonger zijn dan 25 jaar om tot deze categorie te behoren. Ook grootouders die de voogdij over hun kleinkind hebben (weinig frequent), behoren tot deze categorie. In dit geval moeten de kinderen jonger dan 18 jaar zijn (om gevallen uit te sluiten waarin de verouderende grootouder inwoont bij de kleindochter of kleinzoon).
- **Koppels met 3 of meer kinderen:** idem, maar dan met 3 kinderen of meer.
- **Eenoudergezin:** een huishouden bestaande uit 1 ouder en zijn of haar (al dan niet biologische) kinderen. Het aantal kinderen is van weinig belang, maar minstens 1 er van moet jonger zijn dan 25 jaar. Het kan ook gaan om een grootouder die de voogdij heeft over zijn of haar kleinkind(eren). In dit laatste geval moet deze kinderen jonger zijn dan 18 jaar.
- **Gezin waarin alle kinderen 25 jaar of ouder zijn:** huishoudens (koppels of eenoudergezinnen) met kinderen die allen ouder zijn dan 25 jaar.
- **Andere huishoudens met minderjarigen:** huishoudens met minderjarige kinderen die niet in de andere categorieën ondergebracht kunnen worden zoals huishoudens met meer dan twee volwassenen (een koppel dat samenwoont met de kinderen en de eigen ouders, een huishouden in een deelwoning met kinderen enz.). Dergelijke huishoudens zijn niet talrijk. De kinderen worden hierbij geïdentificeerd door het feit dat ze jonger zijn dan 18 jaar (noodzakelijk criterium, aangezien er niet altijd een rechtstreekse verwantschap is: bijvoorbeeld een kind in een opvanggezin).
- **Andere huishoudens:** huishoudens van hetzelfde type, maar dan zonder minderjarige kinderen (deelwoning enz.). Dergelijke huishoudens zijn niet talrijk.

10.2. DEFINITIE VAN OVERBEZETTING

Voor Statbel is een overbezette woning een woning met onvoldoende kamers. *“Met kamers worden alle kamers in de woning bedoeld, met uitzondering van de keuken indien die enkel gebruikt wordt om te koken, de badkamer(s) en toiletten. Ook kamers die uitsluitend dienen voor het werk, gangen, bergingen, kelders en zolders worden niet meegerekend. Er is sprake van overbezetting indien het huishouden niet minimaal beschikt over het volgende aantal kamers:*

- 1 kamer voor het huishouden;
- 1 kamer per koppel in het huishouden;
- 1 kamer per single van 18 jaar of ouder;
- 1 kamer per paar van single personen van hetzelfde geslacht tussen 12 en 17 jaar;
- 1 kamer per single persoon tussen 12 en 17 jaar die niet inbegrepen is in de vorige categorie;
- 1 kamer per paar van kinderen jonger dan 12 jaar²¹⁴

Het Brussels Gewest beschikt over wettelijke bepalingen omtrent de minimale grootte van een woning²¹⁵. Zo wordt de minimale oppervlakte van een huurwoning bepaald in functie van het aantal bewoners die er permanent verblijven²¹⁶.

Het Gewest beschouwt daarnaast een woning als ‘geschikt’ (in het kader van de huurhulp van het Woningfonds²¹⁷) wanneer het aantal slaapkamers (en dus niet alleen kamers) in verhouding staat tot het aantal bewoners²¹⁸ en wanneer de oppervlakte van die slaapkamers aan de minimumoppervlakte voldoen²¹⁹.

10.3. HUISVESTINGS-DISCRIMINATIE

Het huurbedrag is voor tal van Brusselaars een stevige hindernis bij het vinden van een geschikte en kwaliteitsvolle woning. Niettemin kunnen ook nog andere elementen, waaronder discriminatie, hun toegang tot een woning in de weg in de weg staan.

In 2014 gaf de Diversiteitsbarometer Huisvesting²²⁰ aan dat “De Turkse of Marokkaanse mannelijke beller heeft een kans die 14 procentpunt lager ligt dan de kans die een mannelijke beller met een typisch Belgisch klinkende naam heeft om een afspraak te krijgen.” De studie stelde ook een discriminatie vast van alleenstaande moeders en ontvangers van een leefloon.

In 2017 onderzochten de VUB en de Universiteit Gent²²¹ de situatie in Brussel. In hun onderzoek namen twee fictieve kandidaat-huurders, elk met een ander profiel (qua naam, gezinssituatie enz.) voor eenzelfde woning contact op met vastgoedmakelaars. Het onderzoek analyseerde het verschil in de behandeling van verzoeken om informatie en bezoeken naargelang het profiel van de kandidaat-huurder. Het onderzoek stelde het bestaan vast van een *“Uit de correspondentietesten blijkt zware discriminatie van kandidaat-huurder met een Noord-Afrikaanse of een Sub-Sahara-Afrikaanse naam ten opzichte van kandidaat-huurders met een Franstalig klinkende naam. In 23% van de huuradvertenties werden mannelijke kandidaten met een Noord-Afrikaanse naam systematisch benadeeld in vergelijking met de mannelijke kandidaten met een Franstalige naam”*. Het onderzoek bracht daarnaast nog discriminatie op grond van inkomensbron, leeftijd (in het voordeel van ouderen) en handicap aan het licht. Uit het onderzoek bleek ook dat ongeveer een derde van de vastgoedmakelaars bereid was om, op vraag van de verhuurder, op een of andere manier etnische minderheden en mensen met een vervangingsinkomen te discrimineren.

214 Zie Statbel “SILC Definities”: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/plus>

215 Artikel 4 van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot bepaling van de elementaire verplichtingen inzake veiligheid, gezondheid en uitrusting van de woningen.

216 Zijnde een minimale oppervlakte van 18 m² voor één persoon; 28 m² voor twee personen; 33 m² voor drie personen; 37 m² voor vier personen; 46 m² voor vijf personen en 12 m² voor elke bijkomende persoon vanaf de zesde.

217 Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de huurhulp van het Woningfonds van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 21 december 2017

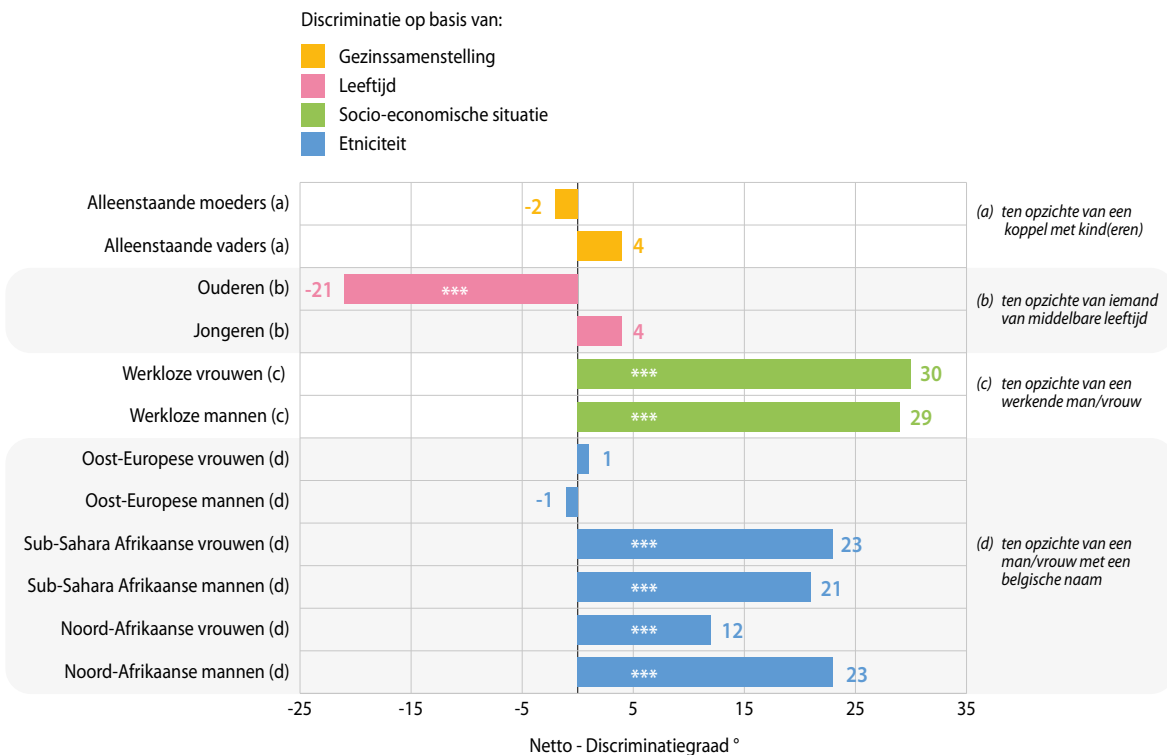
218 Hier is het aanvaardbaar om 3 kinderen jonger dan 12 jaar in dezelfde slaapkamer te slapen te leggen.

219 Zijnde minimaal 6 m² voor een alleenstaande meerderjarige, minimaal 9 m² voor een gehuwd of ongehuwd samenwonend koppel, voor twee kinderen of voor twee personen van hetzelfde geslacht, 12 m² voor drie kinderen jonger dan 12 jaar.

220 Interfederaal Gelijkekansencentrum – Unia (2014).

221 Verhaeghe et al. (2017).

A-1 Netto discriminatiegraad in de toegang tot huisvesting volgens verschillende criteria, Brussels Gewest, 2017

Noot:

*** = significant ($p < 0.001$)

° De netto discriminatiegraad is de verhouding $(1-2)/3$, waarbij 1 = het aantal situaties waarin de testpersoon nadelig wordt behandeld ten opzichte van de controlepersoon (negatieve discriminatie), 2 = het aantal situaties waarin de testpersoon bevoordeeld wordt ten opzichte van de controlepersoon (positieve discriminatie) en 3 = het totale aantal testsituaties.

Bron: Discrimibrux-onderzoek VUB / UGent

In de Brusselse Huisvestingscode wordt een sectie gewijd aan gelijke behandeling en “de bestrijding van discriminatie op grond van geslacht, zogenaamd ras, huidskleur, afkomst, nationaliteit, nationale of etnische afstamming, verblijfsstatus, leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal, gezondheidstoestand, handicap, fysieke of genetische eigenschap of sociale afkomst en positie, syndicale overtuiging, gezinsverantwoordelijkheden, adoptie, meemoederschap en vaderschap.” In de strijd tegen discriminatie legt de Huisvestingscode niet alleen expliciet vast welke informatie de eigenaars mogen vragen (Titel X, Hoofdstuk IV/I), maar ook dat discriminatie door

overheden kan worden opgespoord met behulp van proactieve discriminatietesten²²² (Titel X, Hoofdstuk X). Eind 2022 werden binnen de Directie Gewestelijke Huisvestingsinspectie (DGHI) drie ambtenaren onder andere belast met de uitvoering van discriminatietesten. Op 7 november 2022 waren (volgend op klachten) 17 testen gerealiseerd door de DGHI en 7 door de slachtoffers zelf. Tot dan toe werd nog geen enkele proactieve test gerealiseerd door de DGHI²²³.

222 Tot 2022 mochten testen uitsluitend plaatsvinden na een klacht of melding en op basis van ernstige aanwijzingen van praktijken die mogelijk als directe of indirecte discriminatie beschouwd kunnen worden (21 december 2018. – Ordonnantie tot wijziging van de Brusselse Huisvestingscode teneinde de strijd tegen discriminatie bij de toegang tot huisvesting te versterken, artikel 11). Sinds 9 juni 2022 wordt alleen nog vereist dat de test “niet van uitlokkende aard” is.

223 Antwoord van mevr. Nawal Ben Hamou, Brussels Staatssecretaris belast met Huisvesting en Gelijke Kansen, op de mondelinge vraag van mevr. Zoé Genot betreffende de vooruitgang op het vlak van proactieve discriminatietesten in de huisvesting, Commissie voor de Huisvesting voor het Brussels Parlement, 8 december 2022.

10.4. WONINGEN ZONDER GEDOMICILIEERDE BEWONERS

Het IWEPES onderzocht de eigendomsstructuur in de verschillende Belgische gewesten op basis van de Census van 2011 (aangepaste kadastergegevens)²²⁴. Het onderzoek liet toe de woningen in kaart te brengen waar niemand gedomicilieerd is. *“Deze categorie kan sterk uiteenlopende situaties omvatten: tweede verblijven, woningen die gerenoveerd worden, verlaten woningen, woningen die bewoond worden door personen die er niet zijn gedomicilieerd (studenten die nog bij hun ouders gedomicilieerd zijn, personen zonder geldige verblijfspapieren enz.), klassieke woningen die als vakantiewoningen verhuurd worden enz.”* Volgens dit onderzoek waren er in 2011 93 504 woningen in het Brussels Gewest waar niemand gedomicilieerd is. Ze maken 16 % uit van de 581 929 woningen die in 2011 geteld werden. Dit aandeel is vergelijkbaar met dat in Vlaanderen (15 %), maar ligt hoger dan in Wallonië (12 %). Net als in de andere gewesten gaat het in Brussel in de overgrote meerderheid van de gevallen (68 %) om woningen die eigendom zijn van particulieren. In 16 % van de gevallen zijn de woningen eigendom van private maatschappijen (andere dan vastgoedmaatschappijen). 6 % is eigendom van de BGHM, 3 % van een overheidsdienst en 2 % van vastgoedmaatschappijen.

Hoeveel van die woningen staan effectief leeg?

In 2021 werd in een studie door de ULB en de VUB een schatting gemaakt van de woningleegstand in Brussel. Hiertoe werd een score ontwikkeld die

voor elke Brusselse woning de kans op leegstand weergaf. Deze score is gebaseerd op diverse indicatoren: de afwezigheid van een domicilie in het gebouw, het overtal aan wooneenheden in verhouding tot het aantal domiciliëringen in het gebouw, een laag waterverbruik, de aanwezigheid van een bedrijf of handelszaak, of een tweede-verblijfstaks. Bij toepassing van dit model op alle gebouwen in het Brussels Gewest, komt het onderzoeksteam tot een schatting van om en bij de 10 000 gebouwen, met daarin 17 000 tot 26 400 leegstaande woningen. Net voor het uitkomen van deze Barometer zijn er nieuwe cijfers gepubliceerd gebaseerd op waarnemingen op het terrein. *“De verfijnde indicatoren wijzen op een totale residentiële leegstand tussen 0,7 % en 4,6 % van het volledige woningbestand. De “strafbare” leegstand ligt tussen 0,2 % en 1,8 %, wat overeenkomt met tussen de 720 en de 9 000 appartementen of huizen (minimalistische en maximalistische resultaten die op zich “weinig waarschijnlijk” zijn). De ULB en de VUB schatten daarom dat de inwoners van het Gewest waarschijnlijk ten onrechte ongeveer 4 500 woningen worden onthouden.”* (Bron: Le Soir, 26/02/2024)

Deze resultaten wijzen er op dat dit aantal in het Brussels Gewest uiteindelijk relatief laag ligt, gezien de krapte op de huurmarkt en een onvermijdelijke hoeveelheid frictieleegstand.

Het onbewoond laten van een woning of een deel ervan gedurende meer dan 12 maanden is een administratieve inbreuk op de Brusselse Huisvestingscode. In 2021 schreef Brussel Huisvesting hiervoor 309 boetes uit. In de helft van de gevallen werd beroep aangetekend, waarop in de meeste gevallen de boete werd geschrapt of een uitspraak uitbleef²²⁵.

A-2 Verdeling van de woningen waar niemand gedomicilieerd is volgens type eigenaar, per gewest, 2011

Eigenaar	Brussels Gewest	Vlaanderen	Wallonië	België
Particulier	68 %	69 %	73 %	70 %
Overheidsdienst	3 %	2 %	3 %	3 %
Sociale Huisvestingsmaatschappij	6 %	3 %	5 %	4 %
Onderwijsinstelling	1 %	1 %	2 %	1 %
Vastgoedmaatschappij	2 %	1 %	1 %	1 %
Andere private maatschappij	16 %	18 %	13 %	16 %
Ongekend	4 %	6 %	3 %	5 %
Algemeen totaal	100 %	100 %	100 %	100 %
Aantal woningen zonder gedomicilieerde bewoners	93 504	444 202	207 589	745 295

Bron: F. Ghesquiere, “La structure de la propriété des logements en Wallonie et en Belgique”

224 Ghesquiere (2023).

225 Bron: Brussel Huisvesting (2021), Activiteitenverslag 2021 van de Directie Huurtoelagen & Leegstaande Woningen (DHLW).

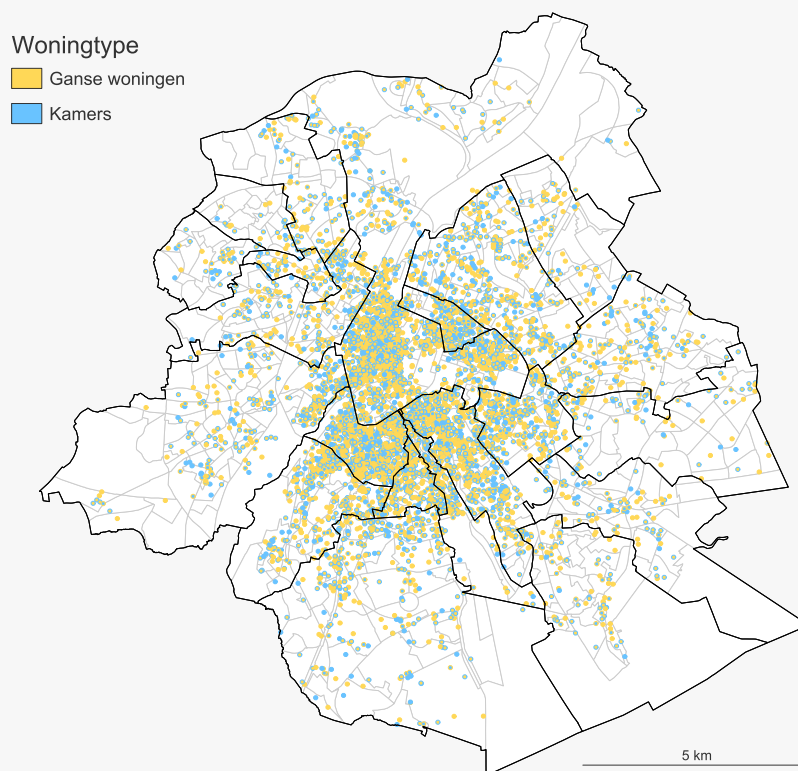
De Airbnb's onder de loep

Het Brussels Gewest telde in juni 2023 meer dan 6500 woningen die te huur worden aangeboden op Airbnb²²⁶. Deze verhuring kan in verschillende modellen en formules verlopen (woningen die uitsluitend dienen voor kortetermijnverhuur, volledige woningen die in bepaalde periodes worden verhuurd, maar in andere periodes bewoond zijn, kamers die verhuurd worden in een woning die bewoond is enz.). Een aantal woningen die via het platform te huur worden aangeboden, kunnen dus (tegelijk) als hoofdverblijfplaats dienen. Het Airbnb-aanbod in Brussel bestaat voor 73 % uit volledige woningen of appartementen (tegenover 26 % kamers in een bewoonde woning). 50 % van het aanbod wordt aangeboden door eigenaars die meer dan een woning bezitten (en waar het dus naar alle waarschijnlijkheid om woningen gaat die

uitsluitend voor vakantieverhuur worden gebruikt)²²⁷. Verder waren die woningen gemiddeld 82 dagen bewoond in de afgelopen 12 maanden. 29 % van de woningen was langer dan 120 dagen bewoond. De woningen liggen geconcentreerd in bepaalde delen van de stad, voornamelijk in de vijfhoek, Elsene en Sint-Gillis.

Een aantal van deze woningen kunnen, net als andere woningtypes (zoals studentenkamers enz.) 'leegstaand' lijken in de statistieken (aangezien ze niet door de eigenaar worden bewoond en er niemand gedomicilieerd is) en tegelijk toch de druk op de lokale markt voor huur- of koopwoningen opvoeren en zo bijdragen tot een lokale prijsstijging.

A-3 Woningen die te huur worden aangeboden via Airbnb, juni 2023

Bron: insideairbnb.com ; Cartografie : Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

226 Bron: gegevens van Airbnb verkregen via insideairbnb.com

227 Bron: insideairbnb.com (geraadpleegd op 19 juli 2023)

WOORDENLIJST

Arbeidsongeschiktheidsuitkering en invaliditeitsuitkering: verschillende regelingen zijn van toepassing wanneer iemand omwille van een ongeval of ziekte niet kan werken. Loontrekkenden hebben in de beginperiode (maximum een maand) recht op het volledige loon, betaald door de werkgever. Wanneer de arbeidsongeschiktheid langer duurt dan een maand, betaalt de mutualiteit gedurende een jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering ("primaire arbeidsongeschiktheid") die overeenkomt met 60 % van het geplafonneerd vroegere brutoloon. Vanaf de derde maand van arbeidsongeschiktheid is een minimumuitkering van toepassing wanneer deze minimumuitkering hoger ligt dan het bedrag dat overeenkomt met 60 % van het vroegere brutoloon (anders blijft men 60 % van het vroegere brutoloon ontvangen). Tijdens de derde maand is dit eenzelfde minimumbedrag voor alle verzekerden. Vanaf de vierde maand bepaalt de gezinssituatie uw minimumuitkering. Wanneer de ongeschiktheid langer duurt dan een jaar, spreekt men van invaliditeit en krijgt de persoon een invaliditeitsuitkering uitbetaald door de mutualiteit. Deze bedraagt 65 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen voor een persoon met minimum een persoon ten laste, 55 % voor een alleenstaande werknemer en 40 % voor een samenwonende. Binnen het stelsel van de zelfstandigen zijn de bedragen forfaitair en variëren ze eveneens naargelang de gezinssituatie. Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be en <https://www.riziv.fgov.be/>

Arme sikkel: zone van het Brussels gewest waar al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen woont. Deze bestaat uit de wijken in

het noorden en het westen van de eerste kroon. Deze wijken behoren tot de armste wijken van het Brussels Gewest, ze vormen een sikkel rond het stadscentrum, van de lage gedeelten van Vorst tot Sint-Joost-ten-Node.

Armoederisicocijfer: percentage van de bevolking met een **equivalent beschikbaar inkomen** dat onder de **armoederisicogrens** ligt.

Armoederisicogrens: inkomensgrens vastgelegd op 60 % van het nationaal **mediaan equivalent beschikbaar inkomen**. Voor België lag de armoederisicogrens op basis van de EU-SILC-enquête 2022 (inkomens 2021) op € 16 388 per jaar of € 1 366 per maand voor een alleenstaande. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen lag de grens op € 2 185 per maand, voor een koppel met twee kinderen op € 2 868 per maand.

Artikel 60§7 en 61: het artikel 60§7 en het artikel 61 zijn tewerkstellingsmaatregelen die het OCMW toelaat om uitkeringsgerechtigden van een **leefloon** of **equivalent leefloon** gedurende een bepaalde periode tewerk te stellen. Het doel van deze maatregel is om personen een werkervaring aan te bieden die hen later toelaat om het recht op een **werkloosheidsuitkering** te heropenen. Bij een artikel 60 is het OCMW zelf de werkgever (het OCMW kan de persoon tewerkstellen in de eigen diensten of ter beschikking stellen aan een derde), bij een artikel 61 is een privaat organisme de werkgever. Deze maatregel is, net als een groot deel van de andere tewerkstellingsmaatregelen, geregionaliseerd in het kader van de zesde staatshervorming.

Beroepsinschakelingstijd (voordien wachttijd): na hun studies hebben jongeren die zich inschrijven als werkzoekende niet onmiddellijk recht op een uitkering van de RVA. De beroepsinschakelingstijd refereert naar de periode (310 dagen) tussen het verlaten van de school en het moment waarop men, steeds onder bepaalde leeftijds- en diploma-voorwaarden, een **inschakelingsuitkering** krijgt (voordien wachtkuitkering), ook gedurende deze periode moet de jongere een "actieve beschikbaarheid" op de arbeidsmarkt kunnen bewijzen.

Betrouwbaarheidsinterval: interval om de nauwkeurigheid in te schatten van cijfers en indicatoren die berekend zijn op basis van gegevens van enquêtes.

Consumptieprijsindex: deze index van de consumptieprijzen is een economische indicator die maandelijks de evolutie nagaat van de prijzen aan de hand van de waarde van een korf met consumptiegoederen en diensten die een gemiddeld gezin gebruikt. Het verloop van de indexcijfers toont de evolutie van de levensduurte voor de gezinnen.

Dringende medische hulp: dringende medische hulp is hulp in de vorm van een financiële tegemoetkoming van het OCMW voor medische zorgen voor personen die geen ziekteverzekering hebben en die niet over voldoende financiële middelen beschikken. Ze wordt voornamelijk gegeven aan mensen zonder wettig verblijf, om op die manier het fundamentele mensenrecht om toegang te hebben tot gezondheidszorgen waar te maken.

Voor meer informatie, zie onder andere: Roberfroid *et al.* (2015) "Welke gezondheidszorg voor personen zonder wettig verblijf?", beschikbaar op <https://kce.fgov.be/>

Eerste kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De eerste kroon van het Brussels Gewest verwijst naar de wijken tussen de lanen van de kleine ring en de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchillaan) en in het oosten (Generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de boog van spoorlijnen in het westen. Deze eerste kroon was volledig verstedelijkt rond 1930.

Equivalent beschikbaar inkomen – definitie EU-SILC: het equivalent beschikbaar inkomen in de EU-SILC enquête komt overeen met het totale inkomen waarover een huishouden beschikt (lonen, sociale voordelen, pensioenen, inkomen vanuit eigendom, kindergeld, kapitaalsintresten,...), na

belastingen en gedeeld door het aantal leden van het gezin uitgedrukt in "volwassen equivalent". Deze equivalentie wordt bekomen door aan elk gezinslid een gewicht toe te kennen in functie van de leeftijd: 1 voor de eerste volwassene, 0,5 voor elk ander gezinslid ouder dan 14 jaar en 0,3 voor kinderen jonger dan 14 jaar. Om rekening te houden met de schaalvoordelen voor gezinnen die uit meer dan 1 persoon bestaan wordt de equivalente gezinsgrootte bepaald door de optelling van deze gewichten binnen het gezin.

Equivalent leefloon: het equivalent leefloon is een financiële hulp die in het kader van het Recht op Maatschappelijke Hulp (wet van 2 april 1965) door het OCMW toegekend wordt aan mensen die om bepaalde redenen (bijvoorbeeld in verband met hun nationaliteit) niet in aanmerking komen voor het **Recht op Maatschappelijke Integratie** maar die zich wel in een situatie bevinden met vergelijkbare behoeften. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om kandidaat-**vluchtelingen** en vreemdelingen met verblijfsrecht maar die niet zijn ingeschreven in het Rijksregister. Oekraïners die de oorlog ontvluchtten en het **tijdelijke beschermingsstatuut** hebben, hebben ook recht op een equivalent leefloon. De bedragen zijn dezelfde als die van het leefloon.

EU13/EU14/EU15/EU27/EU28: de Europese Unie (EU) werd opgericht in 1993. Ze telde toen 12 lidstaten: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. In 1995 vervoegden Finland, Oostenrijk en Zweden de EU (EU15). De EU werd in 2004 uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek en in 2007 met Bulgarije en Roemenië. Sinds juli 2013 is ook Kroatië toegetreden tot de Europese Unie (UE28). EU13 verwijst in deze Welzijnsbarometer naar de 13 nieuwe lidstaten. De uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie (de "Brexit") tenslotte, voltrok zich in januari 2021. Sindsdien telt de EU 27 lidstaten (EU27). De EU14 verwijst naar de landen van de Europese unie voor 2004, zonder het Verenigd Koninkrijk.

Meer informatie op: www.europa.eu

Fiscale statistieken: deze statistieken bevatten informatie over inkomens op basis van de aangiften in de personenbelastingen van alle mensen die hun hoofdverblijfplaats in België hebben. Om deze correct te interpreteren moet met een aantal dingen rekening worden gehouden. De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Sommige sociale transfers (waaronder **leefloon**, **equivalent leefloon** en kinderbijslag) zijn

vrijgesteld van belastingen en worden dus niet mee opgenomen in het belastbaar inkomen. Hetzelfde geldt ook voor de inkomens van buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren, die vaak een hoog inkomen hebben maar dat niet belastbaar is binnen het nationaal systeem. Mensen met een soort inkomen dat niet belastbaar is kunnen worden teruggevonden in de aangiften waarvan het belastbaar inkomen nul is (en dus niet worden meegenomen in de meeste fiscale statistieken) of in de lage inkomensklassen. Daarnaast onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar, aangezien heel wat van deze inkomens niet worden belast: vrijgestelde dividenden, huurinkomsten (alleen het geïndexeerd kadastraal inkomen wordt belast)²²⁸, enz.

Meer informatie op: www.bisa.brussels

Gezondheidsindex: de gezondheidsindex wordt bekomen door bepaalde producten uit de korf van de [consumptieprijsindex](#) weg te laten, meer bepaald alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). De evolutie van de gezondheidsindex wordt gebruikt voor de indexatie van de huur, lonen, pensioenen en sociale uitkeringen.

Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO): dit is een uitkering, toegekend door de Rijksdienst voor pensioenen die tot doel heeft financiële hulp te bieden aan personen ouder dan 65 jaar die niet over voldoende middelen beschikken om in hun overleven te voorzien. De uitkering wordt toegekend op basis van een onderzoek naar de bestaansmiddelen van de persoon, samen met andere voorwaarden (in termen van nationaliteit en verblijfplaats).

Om een IGO te ontvangen moet de voornaamste woonplaats in België liggen en moet men daar effectief en permanent verblijven. Slechts 29 "dagen in het buitenland" (met inbegrip van vertrek- en aankomstdatum), aansluitend of niet, zijn jaarlijks toegelaten (mits uitzonderlijke omstandigheden die gerechtvaardigd moeten worden). Op 1 juli 2019 werd de controle inzake verblijfplaats versterkt, door onder andere de postbode te betrekken bij de controle. De oudere persoon die een IGO ontvangt en die de FOD Pensioenen niet verwittigd heeft alvorens te vertrekken naar het buitenland, of die ergens anders verblijft buiten de voornaamste woonplaats (zelfs wanneer men in België blijft) gedurende meer dan 21 dagen kon worden gesanctioneerd (opschorting van de IGO gedurende één maand). Merk op dat tijdens de COVID-19 crisis deze controle tijdelijk werd opgeheven. Sinds 25 juni 2022 is de procedure ter controle van de verblijfplaats versoepeld: (1) de

begunstigden moeten pas vanaf vijf opeenvolgende dagen of 6 overnachtingen hun verblijf buiten de domicilie aangeven en (2) de controleprocedure werd aangepast waarbij bepaalde groepen zijn vrijgesteld van automatische controle.

Meer informatie op: <https://www.sfpd.fgov.be/>

Inkomensdeciel: dit zijn de waarden (bedragen van de inkomens) die toelaten om de bevolking in 10 even grote groepen te verdelen, in oplopende volgorde naargelang de hoogte van het inkomen. De waarde van het eerste deciel geeft de bovengrens van het inkomen aan waarbij een tiende van de bevolking een inkomen heeft dat lager of gelijk is aan dit bedrag. Het tiende deciel wordt afgebakend door de ondergrens waarboven nog een tiende van de bevolking een inkomen heeft dat hoger ligt dan dit bedrag. Er zijn ook andere indelingen mogelijk zoals een opdeling in vier gelijke delen (kwartielen), in vijf gelijke delen (kwintielen), enz.

Inkomenskwintiel: dit zijn de waarden (de inkomens) die toelaten om de bevolking in te delen in vijf even grote groepen, geordend in stijgende lijn in functie van hun inkomen. De inkomens van het eerste kwintiel bepalen de bovengrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen kleiner of gelijk aan dit inkomen. Het vijfde kwintiel bepaalt de ondergrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen hoger dan deze waarde. Men kan ook andere indelingen gebruiken, men kan de bevolking in vier gelijke groepen indelen (dan spreekt men over 'kwartielen'), in tien gelijke groepen ("decielen") enz.

Inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT): de inkomensvervangende tegemoetkoming wordt toegekend aan mensen met een handicap (tussen 21 en 65 jaar) van wie is vastgesteld dat zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen sterk heeft verminderd. Het recht op deze uitkering gaat gepaard met enkele voorwaarden zoals de medische bepaling van de graad van handicap en het bedrag hangt af van het gezinsinkomen.

Meer informatie op: <https://handicap.belgium.be/>

Inschakelingsuitkering: de inschakelingsuitkering (vroegere "wachtuitkering") wordt door de RVA uitgekeerd aan jongeren die niet meer studeren (en nog niet gewerkt hebben). Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd en gezinssituatie, maar ligt lager dan de [werkloosheidsuitkering](#). De uitkering wordt pas toegekend, onder bepaalde voorwaarden, na een "wachterperiode" van 310 dagen (na inschrijving van de werkzoekende), deze periode wordt de [beroepsinschakelingstijd](#) genoemd. Om aanspraak te maken op de inschakelingsuitkering, moet de

228 Voor de huurgelden geïnd van huurders van een woning zonder professioneel gebruik.

aanvraag worden ingediend voor de leeftijd van 25 jaar (behalve in bepaalde gevallen). Men moet evenzeer bepaalde studies of opleidingen voltooid hebben (de lessen hebben gevolgd en aanwezig zijn bij het examen), zonder dat men noodzakelijk geslaagd moet zijn, behalve voor zij jonger dan 21 jaar. Zij moeten over een diploma beschikken om aanspraak te kunnen maken op het recht. Als aan deze voorwaarden voldaan wordt, kan de uitkering voor een periode van maximaal 36 maanden worden toegekend, maar deze periode is onder bepaalde voorwaarden verlengbaar.

Meer informatie op: www.rva.be

Leefloon: het leefloon is een minimuminkomen, toegekend door het OCMW, voor mensen die niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken, noch aanspraak op kunnen maken, noch in staat zijn deze hetzij door eigen inspanningen, hetzij op een andere manier te verwerven. Het leefloon is een specifieke vorm van het RMI, de begunstigde moet voldoen aan de voorwaarden voor het RMI. De ondertekening van een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI) is vanaf november 2016 verplicht voor alle leefloon-gerechtigden.

Meer informatie op: www.ocmw-info-cpas.be

Mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner (op basis van [fiscale statistieken](#)):

- **Inkomen na belastingen:** het [netto belastbaar inkomen](#) na aftrek van de verschuldigde belasting.
- **Equivalent inkomen per inwoner:** net zoals bij het concept van het [equivalent beschikbaar inkomen](#) in de EU-SILC enquête (zie hoger), krijgt bij deze indicator elke inwoner een inkomen toegewezen dat hetzelfde is voor alle leden van zijn of haar huishouden. Dit inkomen wordt berekend door het totale inkomen van het huishouden te delen door zijn equivalente grootte. De equivalente grootte wordt verkregen met behulp van een equivalentieschaal die elk lid van het huishouden een ander gewicht geeft om rekening te houden met de schaalvoordelen van het samenwonen. De gebruikte gewichten (waarvan de som de equivalente grootte van het huishouden is) zijn dezelfde als deze die in de SILC-enquête worden gehanteerd: 1 voor de eerste volwassene, 0,5 voor alle andere gezinsleden van 14 jaar of ouder en 0,3 voor de kinderen jonger dan 14 jaar.
- **Mediaan inkomen:** wanneer men alle aangiftes rangschikt van het kleinste tot het hoogste bedrag, is het mediaan inkomen het bedrag in het midden van de rangschikking. Dit betekent dat de helft van de inkomens lager is dan het mediaan inkomen en de andere helft hoger is. De mediaan wordt in tegenstelling tot het gemiddelde niet beïnvloed door extreme waarden (hoog of laag).

Voor meer informatie zie de methodologie op de website van het BISA: <https://bisa.brussels/themas/inkomens-en-uitgaven-van-de-huishoudens/fiscale-statistiek-van-de-inkomens>

Netto belastbaar inkomen: Dit is het inkomen waarmee voor de personenbelasting rekening wordt gehouden, na aftrek van de socialezekerheidsbijdragen, lasten en aftrekbare kosten. Dit inkomen verschilt op twee punten van het beschikbare inkomen. Enerzijds is van het netto belastbaar inkomen de verschuldigde personenbelasting nog niet afgetrokken. Anderzijds worden bepaalde inkomens niet, of maar gedeeltelijk, opgenomen in de belastingsaangiften omdat ze maar gedeeltelijk, forfaitair of niet worden aangegeven. Het gaat dan ondermeer om inkomsten uit onroerend goed (vaker voorkomend bij de mensen met een hoog inkomen), de lonen van internationale ambtenaren, leeflonen en kinderbijslag. Bovendien, omdat de aftrekbare kosten al afgetrokken zijn, maakt het corresponderende deel van het ontvangen inkomen geen deel uit van het netto belastbaar inkomen.

Niet-werkende werkzoekenden (NWWZ): personen zonder bezoldigd werk die ingeschreven zijn als werkzoekende bij een gewestelijke openbare dienst voor arbeidsbemiddeling (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Het gaat zowel om uitkeringsgerechtigde werklozen, als om jongeren in de [beroeps-inschakelingstijd](#), vrij ingeschreven werkzoekenden en verplicht ingeschreven werkzoekenden (bijvoorbeeld doorverwezen door een OCMW).

Officiële bevolking: alle personen die wettelijk ingeschreven zijn bij hun gemeentelijke administratie, met uitzondering van de asielzoekers.

Overlevingspensioen: uitkering voor de partner van de overleden echtgeno(o)t(e) gebaseerd op het loon en de werkperiode van de overledene. Sinds januari 2015 bestaat er ook een andere uitkering voor de echtgeno(o)t(e) van een overledene: de overgangsuitkering. Deze uitkering is (onder bepaalde voorwaarden) bedoeld voor personen die niet aan de leeftijdsvoorwaarde van het overlevingspensioen voldoen (48,5 jaar). Aan het einde van de periode waarin een overgangsuitkering werd betaald (tussen 18 en 48 maanden), kan de rechthebbende beroep doen op een [werkloosheidsuitkering](#) (als hij of zij nog geen werk gevonden heeft).

Meer informatie op: www.sfpd.fgov.be

Recht op een Verhoogde Tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVT): om personen met een laag inkomen financieel toegang te geven tot de gezondheidszorg wordt voor verschillende categorieën van

de bevolking (evenals de personen ten laste van de RVT-gerechtigde) voorzien in een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus in een verlaging van het remgeld. Er zijn sinds januari 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke uitkering ([leefloon](#), [equivalent leefloon](#), [inkomensgarantie voor ouderen](#) of [gewaARBorgd inkomen voor bejaarden](#), [tegemoetkoming voor personen met een handicap](#), toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVT automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVT krijgen, moeten een aanvraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek.

Recht op maatschappelijke integratie (RMI):

het RMI is van kracht sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het recht op het bestaansminimum. De wet op het RMI belast het OCMW met de missie die verder gaat dan de zuiver financiële bijstand van het bestaansminimum en streeft naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (o.a. in het kader van [artikel 60S7](#)), een [leefloon](#) en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI). Het GPMI is vanaf november 2016 verplicht voor alle leefloongerechtigden. Het hoofddoel is in de mate van het mogelijke de integratie door tewerkstelling te verwezenlijken en mensen te helpen om autonoom te leven. De RMI-begunstigden moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden op vlak van nationaliteit, woonplaats, leeftijd, gebrek aan bestaansmiddelen, bereidwilligheid om te werken en uitputting van sociale rechten. In 2016 is de wet Maatschappelijke Integratie grondig gewijzigd. Naast de uitbreiding van het GPMI, werd het toepassingsgebied van de leefloonwet uitgebreid met subsidiair beschermden. Daarnaast werd de gemeenschapsdienst ingevoerd. Dit kan door het OCMW gebruikt worden om de werkbereidheid van de hulpvrager die een leefloon ontvangt te evalueren.

Mensen die niet in aanmerking komen voor het Recht op maatschappelijke integratie (RMI) omdat ze niet voldoen aan de gestelde voorwaarden in termen van nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen, onder bepaalde voorwaarden, een beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp die verschillende vormen kan aannemen (zie Kader 3-3, hoofdstuk 3). Zo hebben bijvoorbeeld kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met verblijfsrecht

maar die niet zijn ingeschreven in het Rijksregister recht op een [equivalent leefloon](#).

Meer informatie op: www.mi-is.be of www.ocmw-info-cpas.be

Significant (statistische significantie): wanneer een verschil tussen twee cijfers als statistisch significant wordt omschreven, duidt dit erop dat de kans zeer groot is dat dit verschil reëel is en niet beschouwd kan worden als het resultaat van toevalsfactoren of de onnauwkeurigheid van de schatting (cf. [betrouwbaarheidsintervallen](#)).

Statistische sectoren: de statistische sectoren vertegenwoordigen de kleinste administratieve eenheid en zijn het resultaat van de onderverdeling van het grondgebied door Statbel, op basis van structurele kenmerken die worden geïdentificeerd via volkstellingen (de laatste belangrijke aanpassingen dateren van 2001).

Subsidiaire bescherming: de subsidiaire bescherming maakt deel uit van de internationale bescherming (die zich onderscheidt van de [tijdelijke bescherming](#)). In het kader van internationale bescherming vragen mensen bescherming omdat ze het risico lopen om vervolgd te worden of vrezende voor hun leven in hun land van herkomst. Het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatslozen (CGVS) besluit hen dan al dan niet een verblijfsvergunning toe te kennen. Er zijn 2 types verblijfsvergunningen mogelijk.

- Het statuut van erkende [vluchteling](#), wat onbepaald is in de tijd.
- De subsidiaire bescherming, die wordt toegekend aan mensen die niet aan de voorwaarden voldoen om als vluchteling te worden erkend maar die niet kunnen terugkeren naar hun land van herkomst omdat het daar te gevaarlijk is. Het subsidiaire beschermingsstatuut wordt elk jaar opnieuw geëvalueerd. Na 5 jaar kan de persoon in kwestie een verblijfsdocument voor onbepaald verblijf bekomen.

Door de massieve instroom van mensen uit Oekraïne kan het CGVS de aanvragen voor internationale bescherming niet binnen een redelijke termijn behandelen. Mensen die uit Oekraïne komen kunnen internationale bescherming aanvragen maar deze aanvraag wordt opgeschort tot het einde van de [tijdelijke bescherming](#).

Voor meer informatie: www.droitsquotidiens.be

Tegemoetkomingen voor personen met een handicap:

de tegemoetkomingen voor personen ouder dan 21 jaar met een handicap zijn ten laste van de Staat. De tegemoetkomingen garanderen een inkomen voor mensen die omwille van hun handicap niet in staat zijn om zelf een voldoende hoog inkomen te verwerven en compenseren in zekere mate de bijkomende kosten die te wijten

zijn aan de handicap. Ze worden toegekend onder bepaalde voorwaarden, zoals de inkomenssituatie en de medische erkenning van de handicap. Er zijn drie types tegemoetkomingen. Voor de personen tussen 21 en 64 jaar is er de **inkomensvervangende tegemoetkoming** en de integratie tegemoetkoming. Deze twee tegemoetkomingen zijn cumuleerbaar en worden onafhankelijk van elkaar toegekend. Personen ouder dan 65 jaar krijgen een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB). Deze laatste tegemoetkoming werd overgedragen aan de gemeenschappen in het kader van de 6^e Staatshervorming. Net als voor de kinderbijslag is Iriscare bevoegd voor de erkenning en de uitbetaling van de THAB in het Brusselse Gewest.

Meer informatie op: www.socialsecurity.be

Tijdelijke bescherming: Het statuut van tijdelijke bescherming moet onderscheiden worden van de internationale bescherming (statuut van **vluchteling** of **subsidiare bescherming**). De lidstaten van de Europese Unie kunnen tijdelijke bescherming toekennen wanneer er een massieve instroom is van mensen die hun land moeten verlaten omwille van een natuurlijke catastrofe of een oorlog. Op 4 maart 2022 besloten de Europese lidstaten om tijdelijke bescherming toe te kennen aan mensen die het geweld van de oorlog in Oekraïne ontvluchten. De tijdelijke bescherming in België kent een soepele en snelle procedure. Het gaat om een tijdelijke verblijfsvergunning voor de duur van 1 jaar, verlengbaar. Het statuut geeft recht op verschillende soorten bijstand (ondermeer van het OCMW).

Voor meer informatie: www.droitsquotidiens.be

Tweede kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De tweede kroon van het Brussels gewest omvat de wijken die het meest aan de buitenkant van de stad liggen, buiten de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchilllaan) en in het oosten (Generaal Jacqueslaan, Louis Schmidtlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze tweede kroon werd verstedelijkt na de **eerste kroon** en bereikte de grenzen van het Brussels gewest rond 1960.

Vluchteling: het vluchtelingenstatuut maakt deel uit van de internationale bescherming (die zich onderscheidt van de **tijdelijke bescherming**). In het kader van internationale bescherming vragen mensen bescherming omdat ze het risico lopen om vervolgd te worden of vrezen voor hun leven in hun land van herkomst. Het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatslozen (CGVS) besluit hen dan al dan niet een verblijfsvergunning

toe te kennen. Er zijn 2 types verblijfsvergunningen mogelijk.

- Het statuut van erkende vluchteling. Dit statuut wordt toegekend aan mensen die vervolgd worden omwille van hun ras, nationaliteit, religie, politieke overtuigingen of de sociale groepering waartoe ze behoren. Deze erkenning als vluchteling is onbeperkt in de tijd.
- De **subsidiare bescherming** (zie hoger).

Voor meer informatie: www.droitsquotidiens.be

Werkloosheidsuitkering: de werkloosheidsuitkeringen worden uitgekeerd door de RVA. Om recht te hebben op een werkloosheidsuitkering moet men gedurende een bepaald aantal dagen gewerkt hebben (het aantal dagen is afhankelijk van de leeftijd) ofwel de **beroepsinschakelingsstijd** hebben doorlopen (waarna men spreekt over een **inschakelingsuitkering**), ofwel reeds werkloosheidsuitkeringen hebben ontvangen in het recente verleden. Er zijn verschillende voorwaarden voor de uitkering, onder andere ingeschreven zijn in een gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling (Forem, Actiris, ADG of VDAB) en aantonen dat men actief op zoek is naar werk. Het bedrag van de werkloosheidsuitkering is afhankelijk van het laatste loon, de duurtijd van de werkloosheid en de gezinssituatie. Als aan de voorwaarden wordt voldaan, wordt de werkloosheidsuitkering (in tegenstelling tot inschakelingsuitkeringen) in principe voor onbepaalde duur uitgekeerd. Sinds 2012 bestaat er wel een degressief systeem waarbij het bedrag daalt met de werkloosheidsduur. Voortaan wordt er bij een werkloosheidsduur van meer dan 48 maanden voor de meeste werklozen geen rekening meer gehouden met het vroegere loon maar is het een vast bedrag dat lager ligt dan de **armoederisicogrens**.

Meer informatie op: www.rva.be en www.werk.belgie.be

LIJST VAN DE ACRONIEMEN

Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling	IWEPS	Institut wallon de l'Evaluation de la Prospective et de la Statistique
ADG	Dienst voor arbeidsbemiddeling van de Duitstalige Gemeenschap	KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij	NBB	Nationale Bank van België
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse	NWWZ	Niet-werkende werkzoekende
COVID-19	Coronavirus disease 2019	OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
EAK	Arbeidskrachtenenquête	OVM	Openbare Vastgoedmaatschappijen
EU	Europese Unie	POD	Programmatorische Overheidsdienst
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions	RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
FOD	Federale Overheidsdienst	RMH	Recht op maatschappelijke hulp
FOREM	Office wallon de la Formation professionnelle et de l'Emploi	RMI	Recht op maatschappelijke integratie
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
IAB	Internationaal Arbeidsbureau	RVT	Recht op een Verhoogde Tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging
ICT	Informatie- en communicatietechnologie	SVK	Sociaal Verhuurkantoor
IGO	Inkomensgarantie voor Ouderen	VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
IT	integratietegemoetkoming		
IVT	Inkomensvervangende tegemoetkoming		

13

REFERENTIES

APEDA (2022), L'impact de la pandémie sur les élèves présentant des troubles de l'apprentissage: Enquête de l'APEDA, maart 2022.

Brotcorne, P. & Vendramin, P. (2021), 'An online society producing exclusion?', *Changing Societies*, 11.

Brugel (2023), Observatorium van sociale indicatoren van de elektriciteits- en gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, juli 2022.

Bruss'help.brussels (2023), Dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zevende editie, 8 november 2022..

BISA (2015), Een demografische boom onder de loep: Roemenen, Polen en Bulgaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 9.

BISA (2019), Wijkmonitoring. Analysefiche. Aandeel Fransen.

BISA (2020), Demografische barometer 2019 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 34.

BISA (2021), Recente evolutie van de inkomens in Brussels op wijkniveau, Focus nr. 41.

BISA (2022), De Brusselaars en de digitale wereld, editie 2022.

BISA (2023a), Demografische barometer 2022 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. nr. 58

BISA (2023b), Inkomens en intergewestelijke migraties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 59

BISA (2023c), De Brusselaars en de digitale wereld, editie 2023.

Brusselse Bond voor het Recht op Wonen (2018), De huurprijzen van woningen van gemeenten en OCMW's verlagen, *Analyses van de BBRoW*, september 2018.

Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2016), *Verslagen kandidaat huurders inschrijvingen 2016*, beschikbaar op: www.slrbririsnet.be.

Brussel Huisvesting – Gewestelijke overheidsdienst Brussel (2021), *Directie Huurtoelagen en Leegstaande Woningen (DHLW): Activiteitenverslag 2021*

Cockx, B., Declercq, K., Dejemeppe, M. en Van der Linden, B. (2022), *Werkloosheidsuitkeringen voor jongeren schrappen: sneller afgestudeerd en aan het werk?*, *Gentse Economische inzichten*, 3, mei 2022.

Coene, J. & Meyer, S. (2022), *Barometer Energie- en waterarmoede 2020*, Brussel: Koning Boudewijnstichting.

CREG, *Maandelijkse boordtabellen*, januari 2021 en juni 2023.

De Laet, S. (2018), *Ook de volksklassen verhuizen uit Brussel. Een analyse van de randverstedelijking van de bevolkingsgroepen met een laag inkomen*, *Brussels Studies*. Algemene verzameling, 121.

De Witte, K. & Maldonado, J. (2020), *De effecten van de COVID-19 crisis en het sluiten van scholen op leerprestaties en onderwijsongelijkheid*, *Leuvense economische standpunten*, 181.

Defeyt, P. & Guio, A.-C. (2011), *Pauvreté: une définition limitée, une politique à revoir*, *Ottignies: Institut pour un Développement Durable*, maart 2011.

Defeyt, P. (2018), *Ménages et logements – Évolutions 1995-2017*, *Belgique, régions et communes*, *Ottignies: Institut pour un Développement Durable*, april 2018.

Delvaux, A. & Grévisse, F. (2017), *Précarité énergétique, Pauvreté n°17*, *Forum Bruxelles contre les inégalités*.

Deprez, A., Noël, L. & Solis Ramirez, F. (2020) *Analyse des impacts sociaux de la première vague et du premier confinement dans le cadre de la crise de la Covid-19*, *Verslag van de verkennende fase (juni tot augustus 2020)*,

- Brussel: Fédération Wallonie Bruxelles, Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique & Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad.
- Dessouroux, C., Bensliman, R., Bernard, N., De Laet, S., Demonty, F., Marissal, P. & Surkyn, J. (2016), Huisvesting in Brussel: diagnose en uitdagingen Brussels Studies. BSI Synthesenota, 99, juni 2016.
- Deville C., 2019, Les chemins du droit. Dématérialisation du RSA et distance à l'État des classes populaires rurales, doctoraatsverhandeling in de Sociologie, onder leiding van I. Astier en P.-Y. Baudot, Amiens, université de Picardie Jules-Verne.
- De Witte, K. & Maldonado, E. J. (2020), De effecten van de COVID-19 crisis en het sluiten van scholen op leerprestaties en onderwijsongelijkheid, Leuvense economische standpunten, 2020/181.
- Englert, M. (2013), Analyse des déterminants du chômage urbain et politique de rééquilibrage entre l'offre et la demande de travail en Région de Bruxelles-Capitale, Working Paper DULBEA, 13-03.
- Faure L., Brotcorne P., Mariën I. (2022), Barometer digitale inclusie 2022, UCLouvain-CIRTES en VUB, Koning Boudewijnstichting, september 2022
<https://kbs-frb.be/nl/barometer-digitale-inclusie-2022>
- Federaal Planbureau (2011), Welvaartsbinding van sociale en bijstandsuitkeringen, Working paper 4-11, Brussel: Federaal Planbureau.
- Federaal Planbureau (2017), Aanvullende indicatoren bij het BBP, Brussel: Federaal Planbureau.
- Federaal Planbureau en Statbel (2023), Demografische vooruitzichten 2022-2070, januari 2023.
- Federaal Planbureau (2020), COVID-19-crisis: welke impact op het welzijn van de Belgen? Brussel: Federaal Planbureau.
- Federaal Planbureau & FOD Economie - Statistics Belgium (2020), Demografische vooruitzichten 2019-2070. Bevolking en huishoudens, Update Oekraïne, Brussel: Federaal Planbureau & Statistics Belgium, juni 2022.
- FOD Sociale Zekerheid (2019), The evolution of the social situation and social protection in Belgium 2019 'Slowly falling behind'. Monitoring the social situation in Belgium and the progress towards the social objectives and the priorities of the National Reform Programme, Brussel: FOD Sociale Zekerheid.
- Galván Castaño I. (2022), "Dématérialisation des services bancaires : vers une exclusion financière des personnes en difficulté avec l'écrit", La Revue Nouvelle, n°03
<https://revuenouvelle.be/Dematerialisation-des-services-bancaires>
- Gangji, A. (2008), Analyse micro-économique du coût du chômage en Belgique: Réflexions en matière de perspectives sur le marché du travail et de pauvreté, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Université Libre de Bruxelles.
- Ghesquiere (2023), "La structure de la propriété des logements en Wallonie et en Belgique", Regards statistiques n°8, IWEPS, maart 2023
- Germain, A. & Hindriks, J. (2022), Inégalité d'inflation, prix de l'énergie et crise sanitaire: un cliquet inversé ou une TVA sociale pour le gaz et l'électricité, Regards Economiques, 169, januari 2022.
- Girès, J. (2020), "Dis-moi qui sont tes parents, je te dirai qui tu es": exploration de la reproduction des inégalités en Belgique, Observatoire belge des inégalités, 2020, beschikbaar op: <https://inegalites.be/Dis-moi-qui-sont-tes-parents-je-te?lang=fr>
- Godart P., Swyngedouw E., Van Criekingen M. en van Heur B., «Les expulsions de logement à Bruxelles : combien, qui et où ?», Brussels Studies [Online], Algemene collectie, nr 176, Online op 12 février 2023, geraadpleegd op 26 janvier 2024. URL: <http://journals.openedition.org/brussels/6434> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/brussels.6434>
- Gouyon M. (2006). "Une chambre à soi : un atout dans la scolarité ?", Données sociales : La société française, édition 2006, INSEE.
- Herman, G. & Bourguignon, D. (2008), 'Les politiques d'emploi à la lumière de la santé mentale des chômeurs', Observatoire, 56, 2008, p. 29-33.
- Hirtt N. (2017), "Réseaux, inscriptions, filières, financement : les mécanismes de l'inégalité scolaire", Appel pour une école démocratique (APED), juni 2017
- Huybrechts, F., Meyer, S. & Vranken, J. (2011), Energiearmoede in België. Finaal Rapport, OASeS & ULB-CEESE.
- Huysmans K., Goesaert T. & Struyven L. (2022), Aanwervingen onder de Brusselaars: toegang tot de arbeidsmarkt en transitiebewegingen op langere termijn: een ruimere analyse op basis van longitudinale steekproefdata (1996-2019), HIVA-KU Leuven, Onderzoek in opdracht van Actiris
- HyPer Précarité hydrique : l'hygiène personnelle hors de/sans/mal "chez soi", Pauline Bacquaert, Valentina Marziali, Xavier May, Innoviris, Prospective Research for Brussels, 2018-2022. <https://msh.ulb.ac.be/fr/team/lieu-integree/projet-hyper>
- Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2023), Stand van zaken op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten, Juli 2023
- Joskin, A. (2017), Wat telt voor de Belgen? Analyse van de determinanten van het individuele welzijn in België, Federaal Planbureau Working Paper, 4-1, Brussel: Federaal Planbureau.
- Joskin A. (2022), "Daling van het onderwijsniveau: de verborgen kosten van de covid-19-pandemie", Federaal Planbureau, article nr 12 Onderwijs, mei 2022. https://www.plan.be/uploaded/documents/202206070754390.PUB_ART_012_EDUC_12646_N.pdf

- Leefmilieu Brussel (2021), Rapport statistique pour l'année 2020: la certification PEB des habitations individuelles, Rapport technique Energie 17/06/2021. https://document.environnement.brussels/opac_css/electfile/Rapport_statistique_2020_certificationPEB.pdf
- Loriers B. (2016), "L'exclusion scolaire definitive, debut d'une spirale qui mene au décrochage social", Analyse Union Francophone des Associations de Parents de l'Enseignement Catholique (UFAPEC), nr 04.16, maart 2016
- Madec P. (2016), "Quelle mesure du coût économique et social du mal-logement ?", Revue de l'OFCE 2016/2 (nr 146)
- Martens, A., Ouali, N., Van de Maele, M., Vertommen, S., Dryon, P., & Verhoeven, H. (2005), Etnische discriminatie op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Onderzoek in het kader van het Sociaal pact voor de werkgelegenheid van de Brusselaars, Brussel: Université libre de Bruxelles.
- May X., Bacquaert P., Decroly J.-M., de Guiran L., Deligne C., Lannoy P. en Marziali V. (2021), "Waarom geen einde maken aan de progressieve tarifiering voor water in Brussel?", Brussels Studies [En ligne], Collection générale, n° 156, mis en ligne le 09 mai 2021. URL : <http://journals.openedition.org/brussels/5519> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/brussels.5519>
- Meyer S. en Coene J. (2023a), Barometer energiearmoede: Analyse en interpretatie van de resultaten voor 2021, Université libre de Bruxelles (CEESE) en Universiteit Antwerpen (CRESC); Koning Boudewijnstichting: Brussel, maart 2023
- Meyer S. en Coene J. (2023b), Barometer Waterarmoede: Analyse en interpretatie van de resultaten voor 2021, Université libre de Bruxelles (CEESE) en Universiteit Antwerpen (CRESC); Koning Boudewijnstichting: Brussel, november 2023
- Mazet, P. (2017), 'Conditionnalités implicites et productions d'inégalités : les coûts cachés de la dématérialisation administrative', La Revue Française de Service Social, 264 (1), p. 41-47.
- Myria (2023), Internationale bescherming, Migratie in cijfers en in rechten, Jaarverslag Migratie 2023
- Nationale Bank van België, Statistieken van de Centrale voor kredieten aan particulieren (CKP)
- Nevejan, H., Van Camp, G. & Vandelannoote, D. (2021), Regionale kinderbijlaghervormingen: Een impactanalyse met het microsimulatiemodel EXPEDITION, Federaal Planbureau, Working Paper, 4-21, Brussel: Federaal Planbureau.
- Noël L., "Niet-gebruik van rechten en bestaansonzekerheid in het Brussels Gewest Brussels" Studies: Collection Générale, 157, 2021. URL : <http://journals.openedition.org/brussels/5569> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/brussels.5569>
- Observatoire Belge des Inégalités, Direction Etudes de Solidarité, Femmes prévoyantes socialistes, Observatoire social des Centres de service social, "Chômage : les politiques d'activation accentuent les problèmes de santé", 22 juin 2021. <https://inegalites.be/Chomage-les-politiques-d>
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2015), Vrouwelijke armoede en bestaansonzekerheid in het Brussels Gewest. Brussels armoederapport 2014, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2017), Inzichten in non take-up van de sociale rechten en in sociale onderbescherming in het Brussels Gewest. Brussels armoederapport 2016, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2019a), Iedereen even gezond in Brussel? Recente cijfers en kaarten over sociale ongelijkheden in gezondheid, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2019b), Armoede, slechte huisvesting en uithuiszettingen in het Brussels Gewest. Brussels armoederapport 2018, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad & view.brussels (2015), Vrouwen op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie & Actiris.
- OESO (2020), Éducation et COVID-19 : Les répercussions à long terme de la fermeture des écoles, beschikbaar op: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/education-et-covid-19-les-repercussions-a-long-terme-de-la-fermeture-des-ecoles-7ab43642/>
- RVA (2021), "10 jaar versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkering: Evaluatie van de impact op de transitie naar werk en op de sociale uitgaven in de periode 2010-2020", Directie Statistieken, Begroting en Studies, Michiel Segaeert en Nathalie Nuyts.
- Penne, T., Storms, B. & Frederickx, M. (2021), Referentiebudgetten als tool voor het monitoren en bestrijden van armoede. Deliverable 3.1, in: Wetenschappelijk onderzoek naar een Vlaamse indicatorenset om omgevingsfactoren en beleidsevaluatie inzake armoede te meten, VISA: Vlaamse indicatorenset armoede. Maart 2021, Een rapport in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen, p. 97-118.
- perspective.brussels (2021), Stand van zaken van het kantorenpark in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Overzicht van het kantorenpark nr. 39, september 2021
- perspective.brussels – Task Force Bureaux (2021) De conversie van kantoren ter ondersteuning van het

- Brussels stadsproject: uitdagingen, voorwaarden en potentieel – Syntheseverlag, september 2021
- perspectives.brussels (2022), Overzicht van de huisvestingsvergunningen: vergunningen 2018–2020, nr 10, oktober 2022
- Petit c., Lehrmann j., Best a. (2017), "Le surpeuplement, une forme de mal-logement toujours prégnante et socialement discriminante", *Recherche sociale*, 2017/4 (N° 224), p. 5–134. DOI : 10.3917/recsoc.224.0005. URL : <https://www.cairn.info/revue-recherche-sociale-2017-4-page-5.htm>
- POD Maatschappelijke Integratie (2017a), Statistisch Verslag nr. 18, juni 2017.
- POD Maatschappelijke Integratie (2017b), Erkende vluchtelingen en subsidiair beschermden die zich melden bij het OCMW, Focus nr. 18, juni 2017.
- POD Maatschappelijke Integratie (2019), Statistisch verslag nr. 24, juli 2019.
- POD Maatschappelijke Integratie (2022), "Maatschappelijke hulp- en dienstverlening door de OCMW's", Monitoring van de OCMW's – Update september 2022
- Roberfroid, D., Dauvrin, M., Keygnaert, I., Desomer, A., Kerstens, B., Camberlin, C., Gysen, J., Lorant, V. & Derluyn, I. (2015), Welke gezondheidszorg voor personen zonder wettig verblijf?, Brussel: Federaal kenniscentrum voor de gezondheidszorg (KCE).
- Schockaert, I., Morissens, A., Cincinnato, S. & Nicaise, I. (2012), Armoede tussen de plooiën: aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen. Onderzoek in het kader van het Federaal Wetenschapsbeleid, op vraag van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, Leuven: Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA).
- Schoenborn, C., De Spiegelgaere, M. & Racape, J. (2021), 'Measuring the invisible: perinatal health outcomes of unregistered women giving birth in Belgium, a population-based study', *BMC Pregnancy and Childbirth*, 21, 733.
- Sciensano (2022a), Negende COVID-19-gezondheidsenquête: eerste resultaten, Brussel: Sciensano, 2022.
- Sciensano (2022b). Resultaten van de 11de COVID-19 gezondheidsenquête. Juni 2022.
- Sciensano (2022c). Tiende COVID-19-Gezondheidsenquête: Eerste resultaten. April 2022.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2019), Duurzaamheid en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks verslag 2018–2019.
- Surkyn J., Verhaeghe P.-P., Gadeyne S. (Vrije Universiteit Brussel), MISAFIR–Mapping en monitoring van niet-geregistreerde populaties in het Brussels Gewest, Eindrapport, 2020–PRB-146 Prospective Research.
- Thunus S., Donnen A., Creten A. & Walker C. (2023), Melting Point: de toegang tot en het gebruik van eerstelijnszorg door kwetsbare personen in het Brussels Gewest. Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad.
- Unia (2014), Diversiteitsbarometer Huisvesting.
- Van Hamme, G., Grippa, T. en Van Crieckingen, M. (2016), Migratiebewegingen en dynamische processen in de Brusselse wijken, *Brussels Studies*, Algemene collectie, 97.
- Van Hamme G., Wertz I. en Biot V. (2011), Economische groei zonder sociale vooruitgang: stand van zaken in Brussel, *Brussels Studies*, Algemene collectie, 48, 2011.
- Van Meeteren, M, Engbersen, G. & van San, M (2007), Irreguliere immigranten in België. Inbedding, uitsluiting en criminaliteit, Erasmus Universiteit Rotterdam. <http://hdl.handle.net/1765/12074>
- Van Vooren, D. (2018), Water voor iedereen! Situatieschets van waterarmoede in België, Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Vanderstraeten, L. en Van Hecke, E. (2019), 'Les régions urbaines en Belgique', *Belgeo*, 1, 2019, p. 1–24.
- Verhaeghe, P.P., Coenen, A., Demart, S., Van der Bracht, K., Van de Putte, B. (2017). DiscrimibruX – Discriminatie door vastgoedmakelaars op de private huurwoningmarkt van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Gent: Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent
- view.brussels & Actiris (2017), De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. 2017, Brussel: Actiris, 2017.
- view.brussels (2019), Profiel en traject van de werkzoekenden in het Brussels hoofdstedelijk gewest, monitoring volgens origine, Brussel: Actiris.
- view.brussels (2021), Stand van zaken van de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Verslag 2021, Brussel: Actiris.
- view.brussels & Actiris (2022), Overzicht en vooruitzichten. De situatie op de Brusselse arbeidsmarkt na twee jaar coronacrisis, Brussel: Actiris.
- view.brussels (2023), De impact van de energie- en inflatiecrisis op de brusselse arbeidsmarkt, februari 2023.
- Visée-Leporcq, D., *Décrochage scolaire et pauvreté, Connaissance et Engagement: Analyses et études*, Brussel: ATD Vierde Wereld, 2011.
- VIVAQUA (2020), *Activiteitenverslag 2019*, Brussel: VIVAQUA.
- Voglaire J., El Mahi G., Kozicki C. et Lecuivre E. Sous la direction de H. Bogaert (2022), "Les perspectives budgétaires de la Région Bruxelles-Capitale de 2022 à 2027", CERPE-Université de Namur, septembre 2022
- Working Group Social Impact Crises (2023), Kwartaal update Monitoring van de werkgelegenheid en de sociale bescherming in België, 18/10/2023, beschikbaar op: https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/sociaal-beleid-vorm-geven/monitoring_20231018_nl.pdf

VOOR MEER INFORMATIE

Andere publicaties van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zijn complementair aan deze Barometer en verruimen het beeld van de Brusselse situatie (de "Zoom op de gemeenten", de Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest, de Dossiers van het Observatorium, de Thematische Rapporten,...). Al deze publicaties, evenals een selectie indicatoren van armoede en gezondheid, zijn te raadplegen en te downloaden via de website <https://www.vivalis.brussels/nl/informerer/observatoire/observatorium-voor-gezondheid-en-welzijn-van-brussel>

De Welzijnsbarometer is bovendien complementair aan andere publicaties en instrumenten van Brusselse overheidsdiensten (het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) met onder meer de Wijkmonitoring, view.brussels, Bruss'help enz.).

Ook andere federale of gewestelijke instanties publiceren indicatoren over armoede, in het bijzonder het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, via haar website of in haar tweejaarlijkse armoede-rapporten. Andere instanties realiseren jaarlijks hun eigen Barometer, zoals bijvoorbeeld de "Interfederale armoedebarmeter" uitgegeven door de POD Maatschappelijke Integratie of de jaarlijkse "Analyse van de evolutie van de sociale situatie en sociale bescherming in België" voor de Belgische situatie van de FOD Sociale Zekerheid en de "Vlaamse armoedemonitor" van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) voor Vlaanderen. In Wallonië is een groot aantal gegevens met betrekking tot armoede en de levensomstandigheden van de bevolking (inkomen van de gezinnen, huisvesting, enz.) beschikbaar via het Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS).

WELZIJSBAROMETER 2023

De Welzijnsbarometer is het kwantitatieve deel van het Brusselse Armoederapport. Naast de demografische contextindicatoren zijn in de Barometer indicatoren van armoede bij de Brusselaars opgenomen die samenhangen met verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, huisvesting en maatschappelijke participatie. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en maakt het zo mogelijk om de socio-economische situatie van de Brusselaars op te volgen in de tijd.

Dit document is ook beschikbaar in het Frans.

Ce document est également disponible en français sous le titre :
Baromètre social 2023, Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté
et des inégalités sociales et de santé.

[https://www.vivalis.brussels/nl/informereren/observatoire/
observatorium-voor-gezondheid-en-welzijn-van-brussel](https://www.vivalis.brussels/nl/informereren/observatoire/observatorium-voor-gezondheid-en-welzijn-van-brussel)